

Sri Gita Govinda

Sri Gita Govinda

Śrī Jayadeva Gosvāmī

Herziene uitgave

ŚRĪ ŚRĪMAD

BHAKTIVEDĀNTA NĀRĀYAṆA GOSVĀMĪ MAHĀRĀJA

Jaya Radhe

ŚRĪ GĪTA GOVINDA

Oorspronkelijke titel: Sri Gita-govinda

Auteur Sanskriet: Sri Jayadeva Gosvami, 12de eeuw

Herziene uitgave Hindi:

2003 Sri Srimad Bhaktivedanta Narayana Gosvami Maharaja, 1921

2de Herziene uitgave Engels: 2017 Gaudiya Vedanta Publications – Delhi, India

Nederlandse titel: Sri Gita Govinda

Nederlandse vertaling: 2020 Indira dasi

Voorzien van Sanskriet verzen in Romeins diacritisch schrift

Pentekeningen: © Syamarani dasi. Gebruikt met toestemming.

Foto Sri Srimad Bhaktivedanta Svami Maharaja is courtoisie van © Bhaktivedanta Book Trust International, Inc., www.Krishna.com. Gebruikt met toestemming.

Vector art: Macrovector.com; Garry Killian, Freepik.com

Pro Deo Uitgever Jaya Radhe: <https://www.purebhakti.com/jayaradhe.nl>

Email: banyantree@duck.com

Drukwerk: www.pumbo.nl

Papier: HVO biotop

Paperback: www.boekenbestellen.nl/boek/gitagovinda

Alle Nederlandse titels van deze auteurs op één pagina:

www.boekenbestellen.nl – Zoekterm: BV Narayana Maharaja

Kosteloos Nederlandse titels in eBookformaten: jayaradhe.nl/boeken.html;

purebhakti.com/resources/ebooks-magazines/bhakti-books/dutch

Nederlandse vertalingen van de literaire nalatenschap van Sri Srimad Bhaktivedanta Narayana Gosvami Maharaja worden als Nederlands cultureel erfgoed geconserveerd door de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag en het World Book Archive in Vrindavan.

Gaudiya Vedanta Filosofie; Caitanya; Vaisnavisme

NUR: 718 Oosterse religies

COPYRIGHT 2020 © I.H.M. GOOSEN – ENKELE RECHTEN VOORBEHOUDEN

BEHALVE WAAR ANDERS VERMELD VALT ALLEEN DE TEKST (NIET OPMAAK, FOTO'S EN KUNST) IN DIT BOEK ONDER CREATIVE COMMONS NAAMSVERMELDING-GEENAFGELEIDWERKEN 4.0 INTERNATIONALE PUBLIEKE LICENTIE

Overzicht licentie: <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode.nl>

Opgedragen

– SAMĀRPAṆA –

Zoals men de Ganges kan eren
met het water van de Ganges, zo is dit boek
geofferd in de lotushanden van mijn eerbiedwaardige
en grondeloos genadevolle Gurupādapadma,

nitya-lilā-praviṣṭa om viṣṇupāda

ŚRĪ ŚRĪMAD

BHAKTI PRAJÑĀNA KEŚAVA GOSVĀMĪ MAHĀRĀJA,

door wiens inspiratie het is gepubliceerd.

Inhoud

<i>Voorwoord</i>	<i>i</i>
<i>Inleiding</i>	<i>v</i>
De kern van Śrī Gīta-govinda	xv
Overzicht literaire principes Śrī Gīta-govinda	xviii
Methode om Śrī Gīta-govinda binnen te treden	xix
Levensgeschiedenis van Śrī Jayadeva	xxiii
Commentaren op Śrī Gīta-govinda	xxvi
<i>Voorwoord</i>	<i>.xxix</i>
Over Śrī Gīta-govinda	xxix
Over erotiek – geheiligd en profaan	xxxii
<i>Eerste Bedrijf</i>	
Sāmoda-Dāmodaraḥ – Dāmodara in verrukking	1
Lied Een	17
Lied Twee	35
Lied Drie	54
Lied Vier	68
<i>Tweede Bedrijf</i>	
Akleśa-Keśavaḥ – Zorgeloze Keśava	85
Lied Vijf	87
Lied Zes	97
<i>Derde Bedrijf</i>	
Mugdha-Madhusūdanaḥ – Madhusūdana gemagnetiseerd	115
Lied Zeven	118

Vierde Bedrijf

Snigdha-Madhusūdanaḥ – De Toegenegen Madhusūdana _____	137
Lied Acht _____	138
Lied Negen _____	148

Vijfde Bedrijf

Sākāṅkṣa-Puṇḍarikākṣaḥ – Puṇḍarikākṣa Kwijnt Weg _____	163
Lied Tien _____	165
Lied Elf _____	170

Zesde Bedrijf

Dhr̥ṣṭa-Vaikunṭhaḥ – De Wispelturige Kṛṣṇa _____	189
Lied Twaalf _____	190

Zevende Bedrijf

Nāgara-Nārāyaṇaḥ – De Hoogste Transcendente Held _____	201
Lied Dertien _____	203
Lied Veertien _____	212
Lied Vijftien _____	220
Lied Zestien _____	232

Achtste Bedrijf

Vilakṣya-Lakṣmipatiḥ – De Ongelukkige Geluξgod _____	247
Lied Zeventien _____	249

Negende Bedrijf

Mugdha-Mukundaḥ – De Onschuldige God van Bevrijding _____	265
Lied Achttien _____	267

Tiende Bedrijf

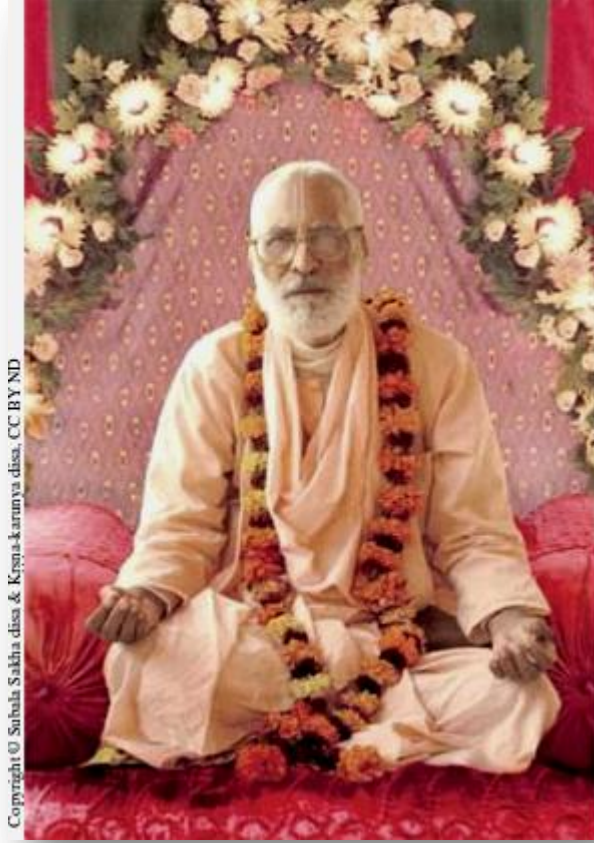
Catura-Caturbhujāḥ – Slimme Kṛṣṇa, de Vierarmige Mooiprater _____	277
Lied Negentien _____	278

Elfde Bedrijf

Sāmoda-govinda – Govinda Verguld	299
Lied Twintig	300
Lied Eenentwintig	314
Lied Tweeëntwintig	322

Twaalfde Bedrijf

Suprīta-Pitāmbaraḥ – Pitāmbara Volmaakt Tevreden	337
Lied Drieëntwintig	338
Lied Vierentwintig	356

Copyright © Subala Sakha dāsa & Kṛṣṇa-karṇya dāsa. CC BY ND

ŚRĪ ŚRĪMAD
BHAKTIVEDĀNTA NĀRĀYAṆA GOSVĀMĪ MAHĀRĀJA

*Śrī Śrīmad
Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura*

*Śrī Śrīmad
Bhakti Prajñāna Keśava Maharaja*

*Śrī Śrīmad
Bhaktivedānta Svāmī Mahārāja*

*Śrī Śrīmad
Bhaktivedānta Vāmana Maharaja*

Voorwoord

HET IS EEN ZEER VERHEUGEND FEIT, dat Gauḍīya Vedānta Publications nu een herziene vertaling van *Śrī Gīta-govinda* uitgeeft, die in 2003 in het Hindi werd gepubliceerd door Śrīla Guru-deva, *nitya-līlā-praviṣṭa om viṣṇupāda Śrī Śrīmad Bhaktive-dānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja*.

Śrī Gīta-govinda vormt een hoogtepunt in alle literatuur. De dichter deelt dit feit aan zijn gehoor vertrouwelijk mee aan het begin en het eind van zijn goddelijke meesterwerk. Deze grote klassieker is een smetteloze presentatie van de sacraal amoureuze liefde, die in deze wereld werd gemanifesteerd door een echte Vrajavāsī, een inwoner van het hoogste spirituele gebied. Deze intieme visie van *madhura-rasa* werd door de wens van Śrī Caitanya Mahāprabhu in deze wereld geopenbaard, opdat Hij de gevoelens van Śrī Rādhā kon proeven. Verder schenkt het aan de geconditioneerde zielen van Kali-yuga een inzicht in de onvoorstelbare, confidentiële realiteit van Goloka Vraja. Deze *Gīta-govinda* en andere lite-

ratuur van de Gosvāmī's met hun vlekkeloze beschrijvingen van esthetische erotica zijn werkelijk het enige medicijn voor het verlichten van *hr̥d-rāga*, de aandoening van lust, die ons hart heeft besmet. Śrī Jayadeva bevestigt dit zelf in het achtste vers van diverse *aṣṭapadis* in dit epische meesterwerk en verzekert ons, dat zijn woorden de remedie zijn tegen de verloederding van Kali.

Deze herziene uitgave is het resultaat van meer dan tien jaar toegewijde dienst. Degenen van ons, die aan de huidige uitgave hebben gewerkt, hebben ernaar gestreefd om het delicate onderwerp met tact te presenteren. We hopen, dat personen, die voelen, dat *Gīta-govinda* boven hun kwalificatieniveau ligt, deze versie desondanks kunnen benaderen. De schoonheid van de poëzie en de onbevattelijke genialiteit van Jayadeva Gosvāmī zijn volkomen in staat het hart te boeien en te doen smelten. Iedereen, die aan deze productie heeft meegewerkt, is dankbaar deze gelegenheid te hebben gekregen. Het is een spannende ervaring geweest en we hebben urenlang plezier beleefd met het herhaaldelijk herkauwen van de woorden van het zoete, verbijsterende gedicht van Śrī Jayadeva Gosvāmī.

We bidden, dat deze uitgave met plezier wordt ontvangen in de gemeenschap van toegewijden en in academische en geleerde kringen in de rest van de wereld. We willen ons verontschuldigen voor mogelijke vergissingen, die ons zijn ontgaan. Indien ons werk aanvaardbaar is voor onze *guru-vārga*, geven we alle eer aan onze geliefde Gurudeva, Śrī Śrīmad Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmī Mahārāja, die op onbevreesde wijze de verantwoording op zich heeft genomen om

Śrī Gīta-govinda in omloop te houden en op die manier ons onschatbare Gauḍīya erfgoed voor het nageslacht te conserveren.

Biddend voor de zegeningen
van Śrīla Gurudeva en Śrī Jayadeva,

De zeer gevallen
Vicitrī dāsī

Sevā-kuñja
Voltooid op 8 juli 2017, Śrī Guru-pūrṇimā

śrī śrī guru gaurāṅgau jayataḥ
śrī śrī gīta-govindam

Inleiding

WE BIEDEN EEN HERZIENE UITGAVE aan van *Śrī Gīta-govinda*, de beroemde compositie van de vooraanstaande transcendente dichter, Śrī Jayadeva Gosvāmī. Deze publicatie is voortgekomen uit de grondeloze genade van de stichter van Śrī Gauḍīya Vedānta Samitī, *ācārya keśarī nitya-līlā-praviṣṭa om̐ viṣṇupāda aṣṭotara-śata Śrī Śrīmad Bhakti Prajñāna Keśava Gosvāmī Mahārāja*. Mag hij met ons offer verheugd zijn.

Om de innerlijke stemming (*bhāvārtha*) van een dergelijke sublieme tekst als deze *Gīta-govinda* binnen te gaan heeft men de juiste kwalificatie nodig. Het lezen van een groot literair werk en het begrijpen van de woorden op het eerste gezicht is één ding, maar om de diepere gevoelens te appreciëren, waardoor men de tekst werkelijk kan doorgronden is een totaal andere ervaring. Het bevatten van de letterlijke betekenis van woorden is over het algemeen niet moeilijk, maar het eigen maken van hun onderliggende emotionele betekenis is niet eenvoudig. Daarom vangen alle antieke geschriften

traditioneel aan met het definiëren van specifieke criteria van bekwaamheid voor toekomstige lezers. Er zijn diepgaand gerealiseerde auteurs, die ongekwalificeerde personen strikt hebben verboden hun composities te bestuderen en zelfs vervloekingen hebben uitgesproken over degenen, die een duik durfden nemen in hetgeen, waarvoor ze niet bekwaam waren. Wat is de noodzaak om een dergelijk strikt verbod uit te vaardigen? Het is noodzakelijk, omdat ongekwalificeerde personen verheven teksten onvermijdelijk verkeerd interpreteren. Het gevolg is, dat zowel de auteur als de ongekwalificeerde lezer de potentiële voordelen van dergelijke literatuur mislopen en daarmee schadelijke gevolgen aantrekken.

Ook de vererenswaardige Śrī Jayadeva Gosvāmī heeft bij de aanvang van zijn boek aan het begin van de heilzame aanroeping de kwestie van bekwaamheid verhelderd,

*yadi hari-smaraṇe sarasaṁ mano
yadi vilāsa-kalāsu kutūhalam
madhura-komala-kānta-padāvalīṁ
śṛṇu tadā jayadeva-sarasvatīm*

“Indien jouw hart hunkert naar gedachten aan Śrī Hari, die alle geluk schenkt, indien je ernaar hunkert met intense genegenheid op Śrī Hari te contempleren en indien je wordt overwelddig door nieuwsgierigheid naar de bedrevenheid van Śrī Hari in Zijn liefdesspel, lees dan in ieder geval dit boek. Je kunt deze poëzie heel zoet en plezierig vinden, maar indien je deze drie verlangens niet voedt, is deze roerend lyrische literatuur niet voor jou bestemd. Alleen als jouw hart intens gretig is om de liefdesperikelen van Śrī Hari te peilen, ben je in staat om mijn honingzoete en inspirerende poëzie te waarderen.”

Zelfs ondanks dat de dichter, Śrī Jayadeva, de situatie zo uitdrukkelijk heeft neergezet, slaagt de ongekwalficeerde sector van de samenleving er niet in hem te begrijpen. Mondaine lezers gaan deze tekst lezen, omdat ze worden aangetrokken tot zijn betoverende, linguïstische ornamentering. Maar omdat ze niet competent zijn om de ware essentie of innerlijke betekenis ervan te bevatten, gaan ze het kroonjuweel van dichters, Śrī Jayadeva, beledigen, alsof zijn compositie iets grofs zou zijn. Ze zijn niet in staat tot een andere reactie, want ze herkennen de goddelijkheid van Śrī Hari niet. Ze zijn niet eens bereid om het heiligdom van liefdevolle contemplatie op Hem binnen te gaan. Omdat ze beperkt zijn tot hun geconditioneerde ervaring van vereenzelviging met het fysieke lichaam en de zintuigen, beschouwen ze zinnelijke lustbevrediging als het hoogste geluk. Wat kunnen dergelijke slaven van wellust ooit begrijpen van de aangelegenheden van bovenzinnelijke liefde, die wordt beschreven door Śrī Jayadeva Gosvāmī?

De meest vererenswaardige Śrīla Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī heeft daarom in Śrī Caitanya-caritāmṛta gezegd,

*kāma, prema—dōhākāra vibhinna lakṣaṇa
lauha āra hema jaiche svarūpe-vilakṣaṇa
ātmendriya-prīti-vāñchā—tāre bali 'kāma'
kṛṣṇendriya-prīti-icchā dhare 'prema' nāma
kāmera tātparya—niḥa-sambhoga kevala
kṛṣṇa-sukha-tātparya—prema mahā-bala*

De eigenschappen van aardse lust en transcendente liefde zijn totaal verschillend. Als aardse lust wordt vergeleken met ijzer,

kan spirituele liefde worden vergeleken met goud. De wens om de eigen zintuigen te bevredigen wordt lust genoemd. De wens om de zintuigen van Śrī Kṛṣṇa te bevredigen wordt daarentegen zuivere liefde of *viśuddha-prema* genoemd. Het doel van lust is persoonlijk plezier te ervaren, terwijl het doel van deze immens sterke *prema* is om Śrī Kṛṣṇa gelukkig te maken.”

Hoeveel mensen kunnen de ernst van de woorden van Śrīla Kavirāja Gosvāmī begrijpen, vooral degenen, die voortdurend zijn verzonken in hun eigen lustbevrediging? Het bovenna-tuurlijke liefdesspel van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa is voor hen niets anders dan een spel van wellustige verlangens. Als ze van iemand zouden kunnen houden, waarbij ze alle sociale gewoonten, vedisch religieuze principes en lichamelijke relaties achterwege konden laten – zoals Śrī Rādhikā en Haar vriendinnen hebben gedaan – zouden ze op een bepaald moment ook enig idee kunnen krijgen van de principes, die aan dit spel en vermaak ten grondslag liggen. Alleen nadat ze een dergelijk offer hebben gebracht is het mogelijk te begrijpen, dat onbaatzuchtige *prema* alleen tot uitdrukking kan worden gebracht door degenen, die niet de minste ambitie hebben voor hun eigen plezier.

De leeuw onder de dichters, Śrī Jayadeva, heeft evenals andere grote Vaiṣṇava poëten eenvoudig de pen opgepakt om instructies te geven over deze zelf-verloochenende, bovenzinnelijke liefde (*aprākṛta-prema*), die de Absolute Realiteit Śrī Kṛṣṇa beheerst. Op zekere dag wilde Śrī Jayadeva schrijven, dat Kṛṣṇa, waar Hij ook een zweem van dergelijke ongemotiveerde *prema* aantreft, altijd bereid is aan de voeten van die persoon te vallen met de nedigere bede, *dehi pāda-pallavam*

udāram – schenk Me op genadevolle wijze de zachte bloembladeren van jouw lotusvoeten. De biograven van Śrī Jayadeva bevestigen, dat hij zeer verontrust was bij de gedachte aan deze woorden, die hij in de vierde regel van vers 10.8 van Śrī *Gīta-govinda* componeerde. Met grote bezorgdheid peinsde hij, “Hoe kan ik die woorden schrijven uit de mond van de hoogste Bestuurder van onbepaalde aantallen universa, Śrī Vrajendra-nandana Śyāmasundara?” Hij vroeg zich dikwijls af, “Kan ik zoiets wel schrijven?” En dikwijls nam hij het besluit, “Ja, dat moet ik doen.” Zelfs al wilde hij dit doen, kon hij er niet toe overgaan om deze regel op te schrijven. Śrī Jayadeva wist, dat Śrī Kṛṣṇa de Allerhoogste Bhagavān is, dus zijn *aiśvarya-bhāva*, zijn gevoel van ontzag, hield zijn pen ervan tegen. Om Śrī Jayadeva uit zijn dilemma te redden nam op zekere dag *bhakta-vatsala* Bhagavān, die Zijn toegewijden altijd toegenegen is, de verschijning van Śrī Jayadeva aan en ging naar zijn woning. Bhagavān pakte het manuscript en voltooide met Zijn eigen hand de vierde regel van het vers, *dehi pāda-pallavam udāram*, in gouden letters. Hiermee deed Śrī Kṛṣṇa een weerklinkende aankondiging, alsof overal op keteldrums werd geslagen, om luidkeels Zijn liefde voor Zijn toegewijden uit te roepen.

Śrī Caitanya Mahāprabhu, de *avatāra* die het hart van de levende wezens in dit tijdperk van Kali zuivert, had Zich met Śrī Svarūpa Dāmodara en Śrī Rāmānanda Rāya teruggetrokken in de private sfeer van Śrī Gambhīrā, Zijn kleine vertrek in Kāśī Mīśra Bhavan. Daar heeft Mahāprabhu de transcendente smaken van diverse *rasa-granthis* (heilige teksten over de liefdevolle uitwisselingen van Śrī Kṛṣṇa met Zijn metgezel-

len) geproefd en werd door vreugde overweldigd. Van die literaire werken is *Śrī Gīta-govinda* van Śrī Jayadeva Gosvāmī ongeëvenaard. Śrīla Kavirāja Gosvāmī heeft onomwonden gezegd,

*caṇḍidāsa, vidyāpati, rāyera nāṭaka-gīti,
karṇāmṛta, śrī-gīta-govinda
svarūpa-rāmānanda-sane, mahāprabhu rātri-dine
gāya, śune—parama ānanda
Śrī Caitanya-caritāmṛta (Madhya-līlā 2.77)*

Hij hoorde de liederen van Caṇḍidāsa en Vidyāpati, citaten uit *Jagannātha-vallabha-nāṭaka* van Rāmānanda Rāya, *Kṛṣṇa-karṇāmṛta* en *Gīta-govinda* uit de mond van Svarūpa Dāmodara en Rāmānanda Rāya. Zo bracht Hij met groot plezier Zijn dagen en nachten met zingen en luisteren door.”

Hierin ligt een diepgaand sentiment, dat onze bijzondere aandacht waard is. Śrī Caitanya Mahāprabhu is naar deze wereld afgedaald om door middel van Zijn persoonlijke gedrag toegewijde dienst te onderwijzen. Waarom heeft Hij de transcendente emoties van al deze heilige teksten bestudeerd en geproefd op een dergelijke solitaire en verscholen plek als de Gambhīrā in het gezelschap van slechts twee vertrouwelijke metgezellen? De kwestie van bekwaamheid is zelfs in dit extreme geval van betekenis. Bovendien is ook de omgeving geopenbaard, waarin esoterische literatuur dient te worden bestudeerd. In het openbaar heeft Śrīman Mahāprabhu alleen *nāma-saṅkīrtana* uitgevoerd, het gezamenlijk chanten van de Heilige Naam, terwijl Hij *rasa-saṅkīrtana* uitoefende in Zijn private vertrek, Śrī Gambhīrā, uitsluitend in het gezelschap

van Śrī Svarūpa Dāmodara en Rāmānanda Rāya. In Śrīdhāma Navadvīpa heeft Hij dezelfde praktijk in acht genomen: overdag openbare *kīrtana* en 's nachts private *kīrtana* achter gesloten deuren in het huis van Śrīvāsa Ṭhākura. Hier geeft *jagad-guru* Śrī Gaurāṅgadeva, de geestelijk leermeester van het hele universum, de hoogste instructie, “Als je het hoogste voordeel wilt oogsten, moet je eerst gekwalificeerd zijn en daarna deze literatuur op discrete wijze bestuderen. Hierdoor kun je een candidaat voor *prema-bhakti* worden. Anders maak je overtredingen tegen Bhagavān en Zijn toegewijden en zal je vallen.”

Bhagavān Śrī Kṛṣṇa is *śaktimān*, de hoogst vermogende entiteit, en Śrīmatī Rādhikā is Zijn hoogste vermogen. Śrīla Kṛṣṇadāsa Kavirāja zegt hierover het volgende.

*sac-cid-ānanda pūrṇa kṛṣṇera svarūpa
eka-i cic-chakti tāra dhare tina rūpa
ānandāṁśe hlādinī, sad-aṁśe sandhinī
cid-aṁśe saṁvit—jāre jñāna kari' jāni
hlādinīra sāra 'prema', prema-sāra 'bhāva'
bhāvera parāma-kāṣṭhā—nāma 'mahā-bhāva'
mahābhāva-svarūpā śrī-rādhā-ṭhākuraṅgi
sarva-guṇa-khani kṛṣṇa-kāntā-śiromaṅgi*

Śrī Caitanya-caritāmṛta (Ādi-līlā 4.61-62, 68-69)

Het transcendente lichaam van Śrī Kṛṣṇa bestaat uit de complete manifestatie van eeuwig bestaan, bewustzijn en plezier. Zijn ene spirituele vermogen manifesteert zich op drie manieren. *Hlādinī* is Zijn aspect van zegen; *sandhinī* van eeuwig bestaan en *saṁvit* van cognitie (gewaarzijn) en ook kennis. De es-

sentie van *hlādinī* is *prema*, ongeconditioneerde liefde voor Śrī Kṛṣṇa. De essentie van *prema* is *bhāva*, spirituele emotie, en de hoogste ontwikkeling van *bhāva* wordt *mahābhāva* genoemd. Śrī Rādhā, de belichaming van *mahābhāva*, wordt vergeleken met een diepe mijn van alle zeldzame kwaliteiten en Zij is het kroonjuweel van de geliefde *gopīs* van Śrī Kṛṣṇa.

Het spel en vermaak van Śrī Rādhikā en Śrī Kṛṣṇa is het bovenzinnelijke liefdesspel van *śakti* en *śaktimān*, het vermogen en de eigenaar van dat vermogen. Dit Goddelijke Paar heeft de macht om de hele wereld te zegenen, want Beiden zijn volkomen vrij van het minste spoor van lust. Men dient van dit spel en vermaak een grondige studie te maken, want een dergelijke studie behoort tot de onderdelen van *bhakti-yoga*. Of-schoon veel toegewijden met deze conclusie op de hoogte zijn, blijft *Śrī Gīta-govinda* voor hen ontoegankelijk, omdat ze niet over toereikende kennis van het Sanskriet en de implicaties van deze taal beschikken. Deze huidige uitgave voorziet hen desondanks van voldoende hulp om de betekenis van de woorden en de emoties, die erin zijn opgesloten, wel te begrijpen.

Tegenwoordig is *Śrī Gīta-govinda* in de belezen gemeenschap gevierd als een exquisiet poëtische compositie, die de smaak van amoureuze liefde, *śṛṅgāra-rasa*, uiteenzet. De auteur, de eerbiedwaardige Śrī Jayadeva Gosvāmī, wordt ook wijd en zijd aanvaard als een uitzonderlijk getalenteerde dichter. *Śrī Gīta-govinda* is echter niet louter een wereldberoemd gedicht vol aangrijpende literaire ornamenten, die in het juiste metrum staan gerangschikt. Bovendien is Jayadeva Gosvāmī niet louter een dichter, die met het ontwikkelen van zijn aan-

geboren talenten op behendige wijze smaakvolle uitdrukkingsvormen heeft gepresenteerd. *Śrī Gīta-govinda* is juist de essentie van alle Veda's en Śrī Jayadeva Gosvāmī vertegenwoordigt de hoogste klasse van toegewijde beoefenaren (*sād-haka*) en is een geperfectioneerd spiritueel persoon (*siddhā*), die beschikt over compleet meesterschap van alle vedische wijsheid.

We zien, dat Śrī Jayadeva zijn gedicht aanvangt met de herinnering aan zijn vererenswaardige godheid in de vorm van zijn heilzame aanroeping, “*rādhā-mādhavayor jayanti yamunā-kūle rahaḥ-kelayaḥ* – Het ondoorgrondelijke en uiterst confidentiële spel en vermaak van Śrī Rādhā-Mādhava aan de oevers van Śrī Yamunā heerst boven alles.”

In het tweede vers leidt hij zijn lofwaardige onderwerp in, “*śrī-vāsudeva-rati-keli-kathā-sametam / etaṁ karoti jayadeva-kaviḥ prabandham* – Dichter Jayadeva schrijft deze vertelling, nadat hij volkomen zijn toevlucht heeft genomen tot het hoogst zegenrijke liefdesspel (*rati-keli*) van Śrī Vāsudeva, Śyāmasundara, de zoon van de Koning van Vraja.”

Zoals eerder gezegd heeft Śrī Jayadeva Gosvāmī de kwalificaties, die vereist zijn om dit gedicht te lezen, in het derde vers als volgt gedefinieerd.

*yadi hari-smaraṇe sarasaṁ mano
yadi vilāsa-kalāsu kutūhalam
madhura-komala-kānta-padāvalīm
śṛṇu tadā jayadeva-sarasvatīm*

Als je gretig bent om je geest onder te dompelen in constante herinnering aan Śrī Hari, of als jouw hart reeds is verzonken in gedachten aan Hem en als je nieuwsgierig bent naar het proe-

ven van de smaken van Zijn spel en vermaak, dat wil zeggen, als je uitsluitend hiernaar verlangt en naar niets anders, luister dan in ieder geval naar deze melodieuze, aantrekkelijk zoete verzen van de transcendente poëzie van Jayadeva.

In deze bovenwereldse lyriek heeft Śrī Jayadeva Gosvāmī de intieme, transcendente liefde van Śrī Rādhā-Mādhava op zeer charmante wijze beschreven. Deze compositie beschrijft zowel afgescheidenheid als ontmoeting, die de basis zijn van de super uitmuntende positie van *śṛṅgāra-rasa*. De dichter hanteert het gezichtspunt, dat de ontmoeting van geliefden aan geperfectioneerde geestelijken en toegewijde beoefenaren, die deskundig zijn in het aanvoelen van amoureuze emoties, een groter plezier schenkt, wanneer de ontmoeting eerst overvloedig is gevoed door gevoelens van afgescheidenheid.

Svayam Bhagavān Śrī Kṛṣṇa heeft in Hoofdstuk Achttien, verzen 67 en 68, Zijn intieme toegewijde, Arjuna, instructies gegeven over de bekwaamheid, die nodig is om *Śrīmad Bhāgavad-gītā* te horen en te spreken,

*idaṁ te nātapaskāya
nābhaktāya kadācana
na cāśuśrūṣave vācyam
na ca mām yo 'bhyasūyati (67)*

Bespreek deze vertrouwelijke kennis en realisatie niet met ongekwalificeerde lieden, die er geen vertrouwen in hebben en zich niet bezighouden met zuivere toewijding aan Mij.

*ya imaṁ paramaṁ guhyaṁ
mad-bhakteṣv abhidhāsyati*

*bhaktim mayi parām kṛtvā
mām evaiśyaty asaṁsayah (68)*

Iemand die het hoogste mysterie van Mijn *Gītā* aan trouwharige toegewijden uitlegt, krijgt zeker zuivere toewijding en komt uiteindelijk bij Mij.

In deze verzen beschrijft Śrī Kṛṣṇa de kenmerken van de ware candidaten voor transcendente realisatie, nadat Hij eerst de diskwalificaties heeft aangegeven. Śrī Jayadeva Gosvāmī heeft ook een heldere analyse gegeven van de kwalificaties voor het horen van zijn *Gopāla-campū* en heeft ongekwalificeerde lieden verboden dit werk te lezen, omdat ze verstoken zijn van vertrouwen en devotie. Śrī Sanātana Gosvāmī heeft op dezelfde manier de goddelozen strikt verboden zijn *Bṛhad-bhāvatāmṛta* te horen of te lezen. Dit is ook het geval met onze andere Gosvāmī's, die allemaal overeenkomstige waarschuwingen hebben uitgevaardigd.

DE KERN VAN ŚRĪ GĪTĀ-GOVINDA

Śrī Jayadeva Gosvāmī had een goed begrip van de aard van de mensheid in Kali-yuga, het tijdperk van ruzie en schijnheiligheid. Hij wist, hoe gemakkelijk mensen worden geboeid door het zien van oppervlakkige schoonheid. Omdat ze alleen een uiterlijke schijn van schoonheid waarnemen, kunnen ze zelfs een krachtig medicinaal kruid over het hoofd zien door te denken dat het geen waarde heeft. De dichter, Śrī Jayadeva, was geroerd door de grondeloze genade, die Vaiṣṇava's voor gevallen zielen hebben. Door te zorgen, dat ze eeuwige

zegen konden ervaren, heeft hij de onvergelykbare bescherming van zijn ongeëvenaarde, uiterst zoete, bovenzinnelijk extatische stemmingen afgedekt met de basale zoetheid van aardse conjugale liefde. Hiermee heeft Śrī Jayadeva in de vorm van dit gedicht het exclusieve tegengif gemanifesteerd voor de ziekte van het materiële bestaan.

De gerespecteerde lezers kunnen nu gemakkelijk inzien, dat *Śrī Gīta-govinda* niet handelt over aardse seks. Integendeel, het boek betreft precies dezelfde subliem bovenzinnelijke *rasa*, waaraan de Veda's de oorzaak van duurzaam plezier voor alle levende wezens toeschrijven. *Śrī Gīta-govinda* kan het aanzien hebben van een werelds gedicht, maar het is in werkelijkheid de belichaming van de essentie van de Veda's.

Śrī Jayadeva Gosvāmī is vergeleken met het heilige decoratieve teken (*tilaka*) op het voorhoofd van de dynastie van dichters, die belezen zijn in de principes van spiritueel rijpe realisaties. Hij heeft Śrī Rādhā in afzondering van Śrī Kṛṣṇa geschetst als een jaloerse heldin, die trots is op Haar eminente positie. En soms heeft hij Haar in afzondering van Śrī Kṛṣṇa uitgebeeld op een manier, waarop Ze onophoudelijk huilt; en soms toont hij Śrī Bhagavān ook in intense zielsangst, wanneer Hij van Haar is afgezonderd. Maar daarmee hield hij niet op. Hij heeft Svayam Bhagavān Vrajendra-nandana Śyāmasundara beschreven, die de lotusvoeten van Śrī Rādhājī pakt en smeekt, “*dehi pada-pallavam udāram* – tooi alsjeblijft Mijn hoofd met de zachte knoppen van Jouw lotusvoeten.” Hiermee heeft hij de hoogste graad van de liefde van God gemanifesteerd en heeft hij tevens het hoogtepunt van de genegen-

heid van Bhagavān voor Zijn toegewijde getoond. Dit is de essentie van alle Veda's.

De Śruti's verklaren, dat de inwonende Godheid, Paramātmā, alleen kan worden bereikt, wanneer Hij erin toestemt Zich te openbaren.

*nāyam ātmā pravacanena labhyo
na medhayā na bahunā śrutena
yam evaiṣa vṛṇute tena labhyas
tasyaiṣa ātmā vivṛṇute tanūṃ svām*

Kaṭha Upaniṣad (1.2.23)

Bhagavān Śrī Kṛṣṇa is de belichaming van geconcentreerde zegen (*ānanda*). Het levend wezen zoekt altijd uitsluitend naar deze *ānanda*, maar zonder succes. Zijn grote geluk kondigt zich echter aan, als hij getuige wordt van de extatische emoties van zuivere toegewijden. Op die dag maakt Bhagavān Zich aan die gelukkige ziel bekend en zegen in eigen persoon begint naar hem te zoeken.

Zuivere devotie (*prema*) wordt gekenmerkt door het vermogen om Śrī Kṛṣṇa aan te trekken. De praktiserende toegewijde kan weliswaar thuis zitten, maar als zijn hart eenmaal is doortrokken van devotie, gaat de zegenrijke Śrī Kṛṣṇa, die altijd gretig is naar de smaak van *prema*, naar zijn gezelschap hunkeren. Als een verschuldigde zal Hij tot Zijn toegewijde nederig het verzoek richten, “*dehi pada-pallavam udāram* – wees zo goed Me als jouw dienaar te aanvaarden en decoreer Mijn voorhoofd met de zachte bloemknoppen van jouw lotusvoeten.” Dit is de essentie van alle Veda's. De Śruti's laten ons weten, ook al is de Absolute Waarheid heel ver weg, Hij is ook heel dichtbij.

OVERZICHT LITERAIRE PRINCIPES

ŚRĪ GĪTA-GOVINDA

Door op zorgvuldige wijze de antiek traditionele methodologie van de literaire compositie te observeren heeft Śrī Jayadeva het logische principe van “juwelen en goud” of *maṇī-kāñcana-nyaga* gebruikt, dat voorschrijft, dat onschatbare juwelen in zuiver goud dienen te worden ingelegd. In overeenstemming met dit principe heeft de dichter een vertelling over het onschatbare spel van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa in het meest zuivere voorbeeld van de literaire compositie gepresenteerd. Zijn poëzie omvat vele opmerkelijke stijlen: de subliem artistieke gevoeligheden van de muzikale theorie (*gandharva-vidyā*), alle confidentiële mysteriën met betrekking tot de contemplatie van Vrajendra-nandana Śyāmasundara, en een grote hoeveelheid *śṛṅgāra-rasa* van ontmoeting en scheiding. Śrī Jayadeva zegt in zijn eigen woorden, “*sānandāḥ paśodhayanta sudhiyaḥ śrī-govindataḥ* (12.24.11) – de absolute zuiverheid van alle voornoemde attributen kunnen alleen in de poëzie van deze *Gīta-govinda* worden aangetroffen.” Het is daarom noodzakelijk, dat geleerde personen de tekst grondig onder de loupe nemen om de geldigheid van deze bouté bewering te begrijpen. De stoutmoedige overtuiging van Śrī Jayadeva Gosvāmī is, dat het bedwelmende effect van wijn, de zoete smaak van suiker, de geur van rijpe mango’s en de sensatie van de lippen van een prachtige vrouw allemaal tot onbeduidende zintuigobjecten verbleken in aanwezigheid van de zoetheid van *Śrī Gīta-govinda*, omdat dit romantische gedicht geheel is verzadigd van de complete essentie van *śṛṅgāra-rasa*.

*sādhvī mādhvīka cintā na bhavati bhavati śarkare karkaśāsi
drākṣe drakṣyanti ke tvām amṛta mṛtamasi kṣīra nīraṁ rasaste
mākanda kranda kāntādhara dhara na tulām gaccha yacchanti yāvad
bhāvaṁ yāva-cchṛṅgāra-sāraṁ śubham iva jayadevasya viṣvag-vacāṁsi*

Śrī Gīta-govinda (12.24.27)

Śrī Jayadeva Gosvāmī heeft verscheidene soorten ritme, *rasa* en andere snedige literaire instrumenten in zijn epische gedicht toegepast. Zijn overheersende meditatie bestaat uit het honingzoete gezang van het amoureuze spel van Śrī Rādhā-Mādhava uiteengezet in vierentwintig liederen van acht verzen (*aṣṭapadīs*). De auteur heeft de immense grondigheid van zijn studie van muziektheorie geopenbaard, welke is gebaseerd op *saṅgīta-sāstra* en toneelwetenschap op basis van *rasa-sāstra*. Ieder lied is gecomponeerd op een andere klassieke muziekstijl en melodie (*rāga*) en een ander ritme (*tāla*). Voor degenen, die dergelijke deskundig samengestelde poëzie op waarde kunnen schatten, lijkt het, alsof Śrī Jayadeva de ontmoeting en de scheiding van Śrī Rādhā-Mādhava in de trance van zijn meditatie rechtstreeks heeft ervaren.

METHODE OM ŚRĪ GĪTA-GOVINDA BINNEN TE TREDEN

De beste der dichters, Śrī Jayadeva Gosvāmī, heeft een vrouwelijke vertrouweling, een *sakhī*, aangewend als bemiddelaar voor de ontmoetingen van Śrī Kṛṣṇa met Śrī Rādhā. Waarom? Tenzij men zich onder de persoonlijke leiding van een dergelijke *sakhī* bevindt en totdat men de hulp van de *sakhīs* krijgt, kan men Śrī Kṛṣṇa niet bereiken. De hulp van een *sakhī* en de hulp van *guru* zijn dezelfde. Die confidentiële *sakhī* is dan ook

niemand anders dan *guru-sakhī*. Om *guru* te kunnen zijn moet men zijn toevlucht nemen tot de wilsbeschikking van de *sakhīs* en om Śrī Kṛṣṇa te bereiken moet men de bescherming aanvaarden van een geestelijk leermeester, die zich op perfecte wijze in de gemoedsgesteldheid van een *sakhī* bevindt. Hierin ligt de essentiële boodschap van de Veda's:

*tasmād guruṃ prapadyeta
jijñāsuḥ śreya uttamam
sābde pare ca niṣṇātaraṃ
brahmaṇy upaśamāśrayam*

Śrīmad-Bhāgavatam (11.3.21)

Om de Absolute Waarheid (*brahma*) te kennen moet men zijn toevlucht nemen tot een perfecte *guru*, die is verankerd in toewijding aan de Absolute Waarheid. Toen Śrī Suta Gosvāmī in het heilige bos van Naimiṣāraṇya *Śrīmad-Bhāgavatam* verhaalde, noemde hij dit werk de essentie van alle Veda's. En uiteindelijk openbaarde hij, dat *rasa-līlā* de kern van *Śrīmad-Bhāgavatam* is. Śrī Jayadeva Gosvāmī, die in staat is uit alle dingen de kern te halen, heeft het wezen van *rasa-līlā* nog verder gecondenseerd, zoals men de onmogelijke taak zou verrichten om de oceaan in een kruik op te sluiten. Hij werd gedreven door mededogen en heeft de nectar van onsterfelijkheid in de vorm van zijn epische werk, *Śrī Gīta-govinda*, gemanifesteerd voor de verheffing van alle levende wezens in dit tijdperk van Kali.

In antwoord op de vragen van Parīkṣit Mahārāja zei Śuka-deva Gosvāmī het volgende,

*anugrahāya bhaktānām
mānuṣaṁ deham āśritaḥ
bhajate tādr̥ṣiḥ kriḍā
yāḥ śrutvā tat-paro bhavet*

Śrīmad-Bhāgavatam (10.33.36)

De strekking is, dat Śrī Kṛṣṇa *rasa-līlā* manifesteert om Zijn toegewijden zegen te schenken. Niet-toegewijden zijn van nature echter ook dol op romantiek of *śṛṅgāra-rasa*. Dus als zij over dit spel horen, raken zij ook geleidelijk in gedachten aan Śrī Kṛṣṇa verzonken. Hieruit kunnen we afleiden, dat Bhagavān Śrī Kṛṣṇa dit type schijnbaar erotische spel op Aarde heeft gemanifesteerd uit mededogen voor iedereen, toegewijden en niet-toegewijden. Mahārṣi Vedavyāsa werd door mededogen bewogen, toen hij het voor het welzijn van iedereen vastlegde en de beste toegewijde, Śrī Śukadeva Gosvāmī, heeft het met dezelfde motivatie in de hele wereld gepredikt. Daarna heeft de beste der dichters, Śrī Jayadeva Gosvāmī, het op genadevolle wijze in zijn lyrische compositie gereproduceerd en heeft het zelfs zoeter gemaakt dan de *Bhāgavatam*.

In antwoord op de vragen, die door Śrīman Śacī-nandana Gaurahari te berde werden gebracht, heeft Śrī Rāmānanda Rāya het volgende uitgelegd,

*prabhu kahe,—‘sādhya-vastura avadhi’ ei haya
tomāra prasāde ihā jānilūṅ niścaya*

*‘sādhya-vastu’ ‘sādhana’ vinu keha nāhi pāya
kṛpā kari kaha, rāya, pābāra upāya*

*rāya kahe,—jē kahāo, seī kahi vāṇī
ki kahiye bhāla-manda, kichui nā jāni*

*tri-bhuvana-madhye aiche haya kaun dhīra
je tomāra māyā-nāṭe ha-ibeka sthira
mora mukhe vaktā tumi, tumi hao śrotā
atyanta rahasya, śuna, sādhanera kathā
rādhā-kṛṣṇera līlā ei ati gūḍhatara
dāsya-vātsalya-bhāve nā haya gocara
sabe eka sakhī-gaṇera ihā adhikāra
sakhī haite haya ei līlāra vistāra
sakhī vinā ei līlā puṣṭa nāhi haya
sakhī līlā vistāriyā, sakhī āsvādaya
sakhī vinā ei līlāya anyera nāhi gati
sakhī-bhāve je tāre kare anugati
rādhā-kṛṣṇa-kuñja-sevā-sādhyā sei pāya
sei sādhyā pāite āra nāhika upāya*

Śrī Caitanya-caritāmṛta (Madhya-līlā 8.195-204)

Nadat Śrī Caitanya Mahāprabhu uit de lotusmond van Śrī Rāmānanda Rāya over het doel van het leven had gehoord, zei Śrī Caitanya Mahāprabhu, “Dit is het laatste woord met betrekking tot *sādhyā-vastu*, het te bereiken doel. Door jouw genade heb Ik het hele onderwerp zeer goed begrepen. Niemand kan deze uiterst diepgaande *sādhyā-vastu* bereiken zonder de juiste methode (*sādhana*) aan te wenden. O Rāya! Wees Me genadig en leg Me de methode uit om dit doel te bereiken.”

Rāya antwoordde, “Ik zeg alleen hetgeen Jij in mijn hart inspireert. Ik weet niet, of hetgeen ik zeg goed of slecht is. Wie is zo nuchter, dat hij rustig kan blijven in de dans van Jouw

energie? Jij spreekt door mijn mond en tegelijkertijd ben Je ook toehoorder. Dit is een uitermate mysterieus fenomeen.

“Nu ga ik Jou vertellen over deze hoogst vertrouwelijke *sādhana*. De *kuñja-lilā* of *rasa-lilā* van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa reikt zeer diep. Toegewijden, die zich in de gemoedsgesteldheid van dienstbaarheid, vriendschap en ouderliefde bevinden, kunnen dit niet waarnemen. Geen van hen beschikt over de bekwaamheid om dit spel binnen te gaan – alleen de *sakhīs* zijn gekwalificeerd. Zonder hen kan het spel niet worden gevoed. De *sakhīs* breiden deze *lilā* uit en zij alleen kunnen het proeven. Niemand kan immers de *kuñja-lilā* van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa binnentreden zonder onder leiding van de *sakhīs* hun gevoelens te cultiveren. Dit objectief kan op geen enkele manier worden bereikt behalve door de *sakhīs* intensief te herinneren (*smaraṇa*) en daarbij volkomen toevlucht tot hun lotusvoeten te nemen.”

LEVENS GESCHIEDENIS VAN ŚRĪ JAYADEVA

Śrī Jayadeva Gosvāmī werd geboren in het dorp Kendubilva, dat doorgaans Kenduli wordt genoemd, aan de noordzijde van de Ajaya Rivier bijna 32 kilometer ten Zuiden van het district Vīrabhūma in West-Bengalen. De naam van zijn vader was Bhoja-deva en de naam van zijn moeder was Vāmā-devī. Śrī Jayadeva Gosvāmī heeft zijn geboorteplaats in zijn *Śrī Gīta-govinda* (3.7.10) onthuld.

*varṇitam jayadeva-kena harer idam pravaṇena
kendubilva-samudra-sambhava-rohiṇī-ramaṇena*

Hij die in het dorp Kendubilva verscheen, zoals de maan uit de zee oprijst, heeft de verdrietige uitlatingen van Śrī Kṛṣṇa verzameld. Die Jayadeva verhaalt dit lied op nederige wijze.

De koning van Bengalen, Mahārāja Lakṣmaṇa Sena, was even geleerd in moraal en kon verdienste evengoed waarderen als de beroemde Mahārāja Vikramāditya. Zoals de koninklijke raad van Mahārāja Vikramāditya werd gedecoreerd met de schittering van negen juwelen in de vorm van zijn getalenteerde adviseurs, zoals Kālidāsa en Vararuci, zo werd de koninklijke vergadering van Mahārāja Lakṣmaṇa Sena getooid door vijf juwelen onder leiding van Govardhanācārya en Jayadeva. Het volgende vers stond op een gedenksteen gegraveerd bij de ingang van de raadskamer van de koning.

*govardhanaś ca śaraṇo jayadeva umāpatiḥ
kavirājaś ca ratnāni samitau lakṣṇasya ca*

Het mag duidelijk zijn, dat Govardhana, Śaraṇa, Jayadeva, Umāpati en Kavirāja de namen zijn van de *rāja-panḍitas* of raadgevers van de koning.

*vācaḥ pallavayaty umāpati-dharaḥ sandarbha-śuddhiṁ girām
jānūte jayadeva eva śaraṇam ślāghyo durūha-drute
śṛṅgārottara-sat-prameya-racanair ācārya-govardhanaspardhī
ko 'pi na viśrutaḥ śruti-dhara dhoyī kavi-kṣmā-patiḥ*

Op deze manier zijn alle namen van de *rāja-panḍitas* in dit vierde vers aan het begin van *Śrī Gīta-govinda* genoemd geworden. De koning hield hen allemaal in hoog aanzien en benoemde Umāpatidhara zelfs als zijn eerste minister.

Het is moeilijk vast te stellen, wat de exacte geboortedatum van Śrī Jayadeva Gosvāmī is. Volgens Śrī Sanātana Gosvāmī,

de belangrijkste discipel van Śrī Caitanya Mahāprabhu, was Jayadeva Gosvāmī een tijdgenoot van de Bengaalse koning, Mahārāja Lakṣmaṇa Sena. Op basis van authentieke teksten weten we, dat Śrī Lakṣmaṇa Sena regeerde in 1030 Śakābda, dat overeenkomt met 1107 na Christus. Deze datum is tevens geverifieerd door de werken van Dr. Rājendralāl Mitra op basis van ondersteunend bewijs uit zijn uitgebreide onderzoek. Het is daarom zeker, dat Śrī Jayadeva als tijdgenoot van Śrī Lakṣmaṇa Sena in de 12de eeuw heeft geleefd. Cānda Kavi, een lid van de koninklijke raad van Mahārāja Pṛthvirāja, heeft in zijn boek getiteld *Cauhāna-rāstra* de glorieuze levensgeschiedenissen van dichters uit vervlogen tijden vastgelegd. Śrī Jayadeva en *Śrī Gīta-govinda* staan daarin ook vermeld. Pṛthvirāja Mahārāja regeerde vanuit zijn hoofdstad, Delhi, in de laatste helft van de 12de eeuw. Hij werd vermoord in een strijd met Mohammad Gaurī aan de oever van de Dṛśadvati Rivier in 1193 n. Chr. Hiermee wordt aangetoond, dat *Gīta-govinda* reeds vóór de periode van Cānda Kavi was geschreven; hij had het anders niet in zijn boek kunnen vermelden.

Er zijn veel wonderlijke en goddelijke gebeurtenissen uit het leven van Śrī Jayadeva Gosvāmī beschreven in de tekst, *Bhaktamāla*, van Nābhāji Bhaṭṭa. We zullen deze details echter hier niet herhalen om dit boek niet te lang te laten worden. De menselijke kant van het spel van Śrī Jayadeva Gosvāmī is nu door het verstrijken van vele eeuwen ondergestoven. Niettemin heeft er tot vandaag de dag ieder jaar een grote bijeenkomst plaats in Kenduli-grāma om zijn verdwijning uit ons sterfelijke gezichtsveld te herdenken. Er komen vijftig tot honderdduizend pelgrims naar de *samādhi-mandīra* van Śrī Jayadeva Gosvāmī.

Jayadeva Gosvāmī om hem te eren tijdens dit festival, dat begint op Makara-Saṅkrānti in de maand Māgha (januari-februari). De verzamelde Vaiṣṇava's horen en reciteren de poëzie van Śrīla Jayadeva Gosvāmī en vieren de amoureuze ontmoeting van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa.

COMMENTAREN OP ŚRĪ GĪTA-GOVINDA

Er zijn zes beroemde commentaren op *Śrī Gīta-govinda*:

- *Rasa Mañjarī* – door Mahāmahopadhyāya Śaṅkara Miśra. Hij schreef deze *ṭikā* op inspiratie van Śrī Śālinātha.
- *Rasika-priyā* – door Kumbha-nṛpati Kumbhakarṇa, de koning van Mewar. Zijn regeerperiode viel in het eerste kwartaal van de veertiende eeuw.
- *Saṅjivanī* – door Vanamāli Bhaṭṭa.
- *Padadyotanikā* – door Śrī Pujārī Gosvāmī, ook bekend als Caitanya dāsa. Hij was een Bengaalse Vaiṣṇava geleerde, die in de laat zestiende en vroeg zeventiende eeuw in Vṛndāvana heeft geleefd.
- *Dīpikā* – Ācārya Gopāla.

Ik buig met eerbied voor *Bālabodhini-ṭikā* van Śrī Pujārī Gosvāmī en presenteer op nederige wijze *Bālabodhini-prakāśa*. Hoewel ik uitgebreid commentaar heb ontleend aan de uitzetting van Śrī Pujārī Gosvāmī, bevat dit nieuwe commentaar toegevoegd materiaal van de andere vooraanstaande commentatoren samen met nadere uiteenzettingen in overeenstemming met de lessen van Śrīla Rūpa Gosvāmī.

Het eerste manuscript voor de Hindi uitgave werd naarstig samengesteld door Śrīman Bhaktivedānta Tīrtha Mahārāja. Daarna heeft mijn dochter, Śrī Madhu Khaṇḍelavāla (MA, PhD), de taal verfijnd en verfraaid, alsof ze de tekst levenskracht heeft ingeblazen.

Ik bid aan de lotusvoeten van Śrīla Jayadeva Gosvāmī en aan zijn vererenswaardige Śrī Rādhikā en Vrajendra-nandana Śyāmasundara, “Wees zo goed om Jullie grondeloze genade te schenken aan een ieder, die heeft geassisteerd bij de productie van deze uitgave en maak hen waarachtig gekwalificeerd om deze illustere literatuur binnen te treden.”

Śrī-hari-guru-vaiṣṇava kṛpāleśa prārthī dīna-hīna
Vurig smekend om een luttel spoor van genade van Śrī Hari,
Śrī Guru en de Vaiṣṇava’s, noodlijdend en nietswaardig,

Tridaṇḍibhikṣu Śrī Bhaktivedānta Nārāyaṇa

Phālguna pūrṇimā, 517 śrī-gaurābda
bhāratiyābda 1924, 18 maart 2003

Voorwoord

Enkele woorden van Prabhupāda Śrīla
Bhaktisiddhanta Sarasvatī Ṭhākura

OVER ŚRĪ GĪTA-GOVINDA

De volgende lezing werd gegeven in 1932 op de avond van de 446ste herdenking van de verschijning van Śrī Caitanya Mahāprabhu.

SRĪ JAYADEVA GOSVĀMĪ, DE HOFDICHTER van de Sena dynastie, heeft de verschijning van Śrī Caitanya Mahāprabhu verwelkomd in de heilzame aanroeping van *Śrī Gīta-govinda* (1.1).

“O Rādhā, alle windrichtingen zijn betrokken met zware, dreigende wolken. De grond van het bos ligt in de donkere schaduw van zwarte *tamāla*-bomen. Kṛṣṇa is van nature be-deesd. Hij kan ’s nachts niet alleen zijn, dus neem Hem met Jou mee naar huis.” Śrī Rādhā wendde Haar gezicht naar de loofhut van wensbomen langs het bospad. Ze werd bevangen

door intens plezier en sloeg acht op de woorden van Haar vriendin. Toen Ze bij de oever van de Yamunā Rivier aankwam, ving Ze Haar liefdesspel aan op een geheime plek. Mag de lief talligheid van dit vertrouwelijk spel van het Goddelijk Paar zegevieren door zich te manifesteren in het hart van de toegewijden.

Het commentaar van Śrī Pūjārī Gosvāmī op het vers hierboven laat niet het totaalbeeld zien. Śrī Jayadeva Gosvāmī heeft hier tevens Śrī Caitanya Mahāprabhu aan het hart van vergevorderde toegewijden geopenbaard. De dichter geeft een hint van de verschijning van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa in één kamer van de grote Yogapīṭha van Śrīdhāma Māyāpura en geeft tegelijkertijd een hint van de verschijning van de combinatie van hun lichamen in de onafhankelijke gedaante van Śrī Caitanya Mahāprabhu.

Het pad naar het spirituele universum was ernstig verduisterd geraakt door de zware wolken van diverse duistere ideologieën. Vanwege hun ontregeling scheen de plezierige schoonheid van de bomen van Vṛndāvana somber toe aan de mensen van deze wereld. Toen Kṛṣṇa in de nacht (tegen het eind) van Dvāpara-yuga verscheen, zei Hij, “*mām ekaṁ saraṇam vraja* – Geef je onvoorwaardelijk over aan Mij” en “*ahaṁ hi sarva-yajñānām bhoktā ca prabhur eva ca* – Ik alleen ben de ontvanger en meester van alle offers.” Figuren met een demonische intelligentie dachten, dat de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods Śrī Kṛṣṇa uit egocentrisme en trots had gesproken. Zo gingen de duisternis en de vergiftiging van het atheïsme overheersen en deden de menigte zielen afwijken van het pad van geestelijk welzijn.

Niemand in het huidige tijdperk zou naar Zijn woorden luisteren, indien Hij opnieuw als Śrī Kṛṣṇa, het Allerhoogste Wezen, zou verschijnen. Het is voor Hem van wezenlijk belang om in één gedaante met Śrī Rādhā te verschijnen om de verachting van het publiek te reduceren en Zijn eigen beedsheid te overwinnen. Śrī Jayadeva Gosvāmī zegt, “*grhaṁ prāpaya* – O Kṛṣṇa, ga de combinatie aan met Rādhā en ga naar *nanda-grha*, het huis van Śrī Jagannātha Miśra in de grote Yogapīṭha van Śrīdhāma Māyāpura.”

Een andere naam van Nanda is Vasudeva. In Canto Vier van *Śrīmad-Bhāgavatam* staat, “*sattvaṁ viśuddhaṁ vasudevaśabditam* – Het zuivere bewustzijn, waarin Kṛṣṇa wordt geopenbaard, wordt *vasudeva* genoemd.” Ofschoon dit een overweging is in het perspectief van Śrī Kṛṣṇa’s goddelijke verhevenheid, verschijnt Śrī Kṛṣṇa desondanks alleen in zuiver bewustzijn (*viśuddha-sattva*), zelfs in Zijn menselijke spel.

Laat de viering op de avond van de verschijning van de gecombineerde gedaante van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa vergezeld gaan van *saṅkīrtana*, het gezamenlijke chanten van de heilige namen. Laat alle andere ideeën in het vuur van *saṅkīrtana* tot as verzengen. Mag het bewustzijn van alle levende wezens tot brandstof dienen in het vuur van de liefde voor Kṛṣṇa, Zijn heilige namen en Zijn goddelijke woonoord. De Ganges heeft eenheid met de Yamunā Rivier bereikt onder invloed van de verschijning van Śrī Caitanya Mahāprabhu aan haar oevers. Mag het geheime liefdesspel van Rādhā en Kṛṣṇa gecombineerd – de *saṅkīrtana-rasa* – zegevieren!

OVER EROTIEK – GEHEILIGD EN PROFAAN

Aangepast met Śrī Caitanya's Teachings, Hoofdstuk XIV

Het principe seksualiteit is een verkeerd begrepen symbool van Realiteit. Het kan niet harder uit ons bewustzijn worden verbannen dan bewustzijn zelf. De mannelijke en vrouwelijke levensvormen zijn ook niet de enige en onderscheidende eigenschappen van deze wereld. Hierachter bevindt zich eveneens Realiteit. De ziel heeft een lichaam, dat wordt gesymboliseerd door de vrouwelijke gedaante, die absoluut vrij is van iedere ongezone materiële associatie.

Het afgrijzen, dat de asceet tegen de vrouwelijke gedaante koestert, voorkomt een onbevooroordeelde beschouwing van de vrouwelijke sekse, die een noodzakelijke factor is voor ons begrip van amoureuze liefde. Deze amoureuze liefde vormt het grootste onderwerp in de poëzie van mensen en is de sterkste drijfveer achter alle menselijke activiteiten. De voosheid ervan wordt niet vastgesteld door de weigering het te erkennen als onderdeel van onze natuur. Het zou veel meer ter zake doen door te trachten in te zien, wat het werkelijk is. *Śrīmad-Bhāgavatam* is het enige boek, dat deze kardinale vraag beantwoordt.

De verering van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa wordt door sommige moderne denkers als gevaarlijk gezien en zelfs immoreel. Ze beperken zich kennelijk tot het erotische element alleen, dat het belangrijkste aspect is van de hoogste verering van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa.

Śrī Caitanya Mahāprabhu leert ons, dat het ieders plicht is om eer te betuigen aan spirituele liefde, die de hoogste dienst van de Goddelijke Persoon kenmerkt. Dit vormt het centrale onderwerp van *Śrīmad-Bhāgavatam*, die handelt over de transcendente dienstverlening aan de Absolute Persoon.

Spirituele erotiek is de hoogste dienstverlening aan de Godheid in Zijn meest complete manifestatie. De ware Natuur van de Goddelijke Persoonlijkheid kan nooit volkomen worden begrepen door degenen, die de vooraanstaande excellentie van Zijn dienstverlening in de vorm van amoureuze liefde niet kunnen appreciëren.

Het idee van persoonlijkheid, dat aan ons in deze wereld beschikbaar is, wijst noodzakelijkerwijs op het grof menselijke lichaam gecombineerd met een door conventies geconditioneerde menselijke mentaliteit. Deze twee elementen vormen de onherroepelijke inhoud van het begrip. De functies van een dergelijke persoonlijkheid hebben alleen betekenis, indien ze in de behoeften van lichaam en verstand voorzien.

De mens is voor het bevredigen van de behoeften van zijn lichaam en geest met entiteiten van deze wereld verbonden in vijf typen relatie. Deze vijf typen zijn voor alle mogelijke vormen van een dergelijke relatie uitputtelijk. Iemand kan in een onpartijdige relatie met andere mensen staan, maar van de emotionele vormen van relatie kan worden gezegd, dat ze beginnen met die van dienaar tot meester. Deze wordt gekenmerkt door het gevoel van afstandelijk respect voor de meester. De relatie van vriendschap is meer naderbij dan die van dienstbaarheid. Ouderschap is nog intiëmer. Gezelschap, zoals dat van de echtgenote met haar echtgenoot en de maî-

tesse met haar minnaar, is de meest intieme en omvangrijke vorm van relatie, die met een andere entiteit mogelijk is. Deze reeks relaties wordt gecompleteerd door de wederzijdse relaties van meester tot dienaar, vriend tot vriend, kind tot ouders, echtgenoot tot echtgenote en minnaar tot minnares.

Er is geen reden om niet aan te nemen, dat de vijf vormen van relatie ook onafscheidelijke attributen zijn in de persoonlijkheid van het Absolute Wezen. Maar deze zijn echter vrij van de ketenen van het grofmateriële lichaam en de materialistische mentaliteit. De gezelschapsrelatie, zoals dat van de echtgenote en de maîtresse van deze wereld, is van zichzelf niet bekwaam om de toon aan te geven in andere relaties. Aards gezelschap wordt gedwongen zich terug te trekken, althans uiterlijk, tot de strikte privésfeer en de persoonlijke kant van aangelegenheden in deze wereld. Het expliciet beïnvloeden van andere activiteiten wordt niet toegejuicht. Deze relatie kan alleen openlijk optreden binnen de begrenzing van een uiterst private sfeer.

De gezelschapsrelatie wordt niettemin gezien als schenker van de grootste charme van het leven in een wereld, waar het zonder deze relatie niet waard zou zijn te bestaan. Iedereen in deze wereld wordt echter gedwongen om de werking van dit toegegeven diepste principe van zijn individuele natuur min of meer terug te dringen vanwege de tegenwerking van een onaangename omgeving in de vorm van gebrekkige organen, waarmee het moet worden uitgeoefend. Maar dit doet niets af aan het principe zelf, dat de drijvende kracht van het leven is. Het opereert niet minder overheersend maar wel met minder gewicht aan verantwoordelijkheid, doordat het onder-

gronds wordt gedreven door de blinde oppositie van een onsympathieke omgeving en grofmateriele zintuigorganen.

Moeten we ons in deze meest vitale en belangrijke aangelegenheid van het leven opzettelijk het voordeel van de leiding van een goed overwogen opvatting ontzeggen? Alle grote religies vermijden en verbieden angstvallig ieder onderzoek naar dit belangrijke onderwerp. De verering van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa vormt op deze regel de enige uitzondering.

De verering van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa is het onderwerp geweest van veel gemakkelijk te vermijden misvattingen gekweekt door volstrekte onwetendheid en comfortabele vooroordelen. De persoonlijkheid van Śrī Kṛṣṇa, de Eeuwig Goddelijke Minnaar van Śrī Rādhikā, is de eerste spirituele man van het Gebied van Vraja, het Eeuwige Woonoord van het Goddelijk Paar, zoals geschetst in *Śrīmad-Bhāgavatam*. Dit wordt gezien als een onwaardig begrip van de Absolute Persoonlijkheid en zelfs als een overlevingsmechanisme en als een historische mythe van een nationale held in tijden van seksuele promiscuïteit en primitieve barbarij.

Men vermaakt zich met vijandigheid jegens de Goddelijkheid van Śrī Kṛṣṇa op basis van het idee, dat moraal de kern en het alomtegenwoordige principe van religie dient te zijn. We mogen echter niet vergeten, dat de geadverteerde moraal op zijn best slechts een regulerend en restrictief principe is. We zijn zo hecht getrouwd met de onontbeerlijke aard van deze morele regulering, dat het de verbeeldingskracht niet veel moeite kost om toe te geven, dat morele interventie ongehoord en schadelijk zou zijn, behalve voor de feitelijk defecte aard van ons huidige milieu en onze huidige zintuigor-

ganen. Het zou niet rationeel zijn om af te zien van morele regulering, zolang we gedwongen zijn in onze huidige defecte conditie te blijven. Maar er moet zeker een platform zijn, dat vrij is van alle gebreken en dat de natuurlijke en eeuwige atmosfeer vormt voor de activiteiten van onze onverdorven spirituele natuur. Het vlak van Goddelijkheid is superieur aan dat van ons geconditioneerde bewustzijn. In de spirituele wereld bestaat geen behoefte aan enige vorm van restrictieve moraal en daar is de ziel niet onderhevig aan de beperkende operatie van zijn huidige materiële en mentale zintuigen.

Het morele principe vooronderstelt het bestaan van een sterke en spontane tendens naar het kwaad, dat in de menselijke aard is aangelegd. Het goede in deze wereld bevindt zich in een staat van permanent conflict met overheersend kwaad. Morele regulering wordt zodoende de onontbeerlijke en permanente externe expressievorm van een onderdrukt leven in goedheid.

Bij nadere analyse echter komen we erachter, dat het morele oordeel alleen zijn positie kan innemen op een afgezwakte vorm van het kwaad, dat het ogenschijnlijk tracht uit te bannen. Het morele oordeel bevordert geen aanvaarding van het substantiële goede. Datgene, dat het morele oordeel preferert goedheid te noemen, is slechts een relatief en vermeend kleiner kwaad. Het substantieel goede is altijd een open kwestie gebleven en zal dat altijd blijven, indien we ons erbij neerleggen, dat we uiteindelijk worden geleid door een zuiver restrictief morele code. De moeilijkheid en ontoereikendheid van de hierboven genoemde immorele code wordt in de praktijk klaarblijkelijk het meest gerealiseerd door ieder oprecht

individu. De immorele code kan nooit goed zijn in zichzelf. Empirische moraliteit als synthese is raadgever voor het opportunisme van de gevestigde orde met een sociaal leven, dat radikaal dysfunctioneel opereert. Werpt het bestaan van positieve regulering geen hindernis op voor de beoefening van ware goedheid? De goedheid, die produceerbaar is door zogenaamd morele regulering, is niet substantieel verschillend van verdorvenheid.

Het is noodzakelijk om onze aandacht te richten op deze positieve kwestie. Is de daad van het voortplanten van nageslacht goed of kwaad? Moet liefde worden vervloekt of toegejuicht? Kan een dubieus principe van blinde regulering het antwoord bieden op deze ware problemen van het leven?

Romantiek is een hard feit van het leven. Het is waarschijnlijk het heersende mechanisme. Waarom zou het in staat moeten zijn om schade te berokkenen? Of dient het te worden beheerst vanwege het ongeschikte karakter van onze huidige organen en ons huidige milieu? Kan het beleid van onderdrukking van een zeer goed principe op de lange termijn gezond zijn? Zou het niet neerkomen op een verloochening door na te denken over een geschikte oplossing? Zou het voor het ontzien van deze criminele indolentie oprecht zijn of behulpzaam zijn om grappen te maken over degenen, die klinkende voorstellen voor de ware oplossing naar voren brengen?

Het is waar, dat de religies systematisch hebben vermeden om over deze fundamentele kwestie positief na te denken. Ze hebben alleen reguleringen voorgeschreven voor het huidige kwaadaardige leven, dat ontstaat door de onsympathieke aard

van het huidige milieu en het defecte karakter van lichaam en geest. Indien dit de enige bepaling is, betreft het zelfs geen negatieve hulp. De ziekte wordt weliswaar aangegeven, maar er wordt geen poging gedaan deze te genezen. Ziekte kan echter niet worden geheeld met een beleid, dat in principe weigert na te denken over het herstel van gezonde activiteit.

De kwestie loopt vervolgens uit op de vraag, “Hoe kan het ten volle natuurlijke aanwenden van deze romantische neiging veilig worden gesteld?” Esthetica voorziet niet in een antwoord. Esthetica kan de waarlijk ongezonde kant van het aardse principe, dat het enige onderwerp van haar onderzoek vormt, niet over het hoofd zien of genezen. Het ethische antwoord, dat in zeker opzicht weliswaar meer hout snijdt, is in overweging genomen en afgewezen.

De medische wetenschap, biologie en eugenetica beperken zich tot de lichamelijke consequentie van het principe van romantische liefde en de reactie ervan op het verstand. Hun bereik is nog kleiner dan dat van de ethiek.

Het positieve antwoord op de hele kwestie wordt alleen door *Śrīmad-Bhāgavatam* gegeven. Dit is aanvaard en uiteengezet door Śrī Kṛṣṇa Caitanya. Het antwoord, dat door de leer van Śrī Kṛṣṇa Caitanya wordt verhelderd, kan door Zijn eigen exemplarische levensloop niet worden misverstaan.

Iedereen, die de moeite heeft genomen om de gegevens over de levensloop van Śrī Kṛṣṇa Caitanya te lezen, die door Zijn metgezellen en hun geestelijke opvolgers zijn vastgelegd, moet worden getroffen door de totale afwezigheid van het erotische element in Zijn leven. Śrī Kṛṣṇa Caitanya heeft Zich nooit met vrouwen opgehouden op basis van seksuele intimi-

teit. Zijn gedrag is een grote teleurstelling voor degenen, die hadden verwacht een rijke oogst aan erotische activiteiten aan te treffen, omdat Hij de hoogste leraar was van de amoureuze dienstverlening aan de Godheid.

In onze huidige zondige staat heeft seks een connotatie met zinnelijke onzuiverheid, omdat ons huidige zelf sensueel is aangelegd. Het gevoel van onzuiverheid is werkelijk niets anders dan de onverenigbaarheid van een materiële, beperkte, onbewuste substantie met de natuur van de menselijke ziel. We bevinden ons niet op hetzelfde vlak als het object van onze gedachten, maar we worden er op een uitermate onnatuurlijke manier mee opgezaald. Deze hunkering is het gevoel van onzuiverheid of afschuw. Zolang we blijven doorgaan seks door de bril van verlangen te zien, kunnen we er nooit op een andere manier over denken. Deze hunkering is echter ook onderdeel van onze huidige verworven aard en kan ons niet verlaten, tenzij we ons van deze secundaire aard zelf kunnen ontdoen. Met de reformatie van onze aard ondergaat de relatie tot het principe seks ook een complete transformatie, die anders voor ons huidige begripsvermogen onbevattelijk zou zijn. De relatie tussen de vrouwelijke levensvorm van de menselijke ziel en Śrī Kṛṣṇa is niet de relatie tussen de materiële vrouwelijke vorm en de complementaire mannelijke vorm. Het spel en vermaak van Śrī Kṛṣṇa met de spirituele melkmeisjes van Vraja is niet het romantische spel tussen man en vrouw van deze wereld. Het romantische Spel van Śrī Kṛṣṇa is geen bedenkfel van het opgezouten brein van de sensuele levensgenieter. De vormen van liefde in deze wereld zouden geen bestaan hebben, indien het substantiële principe niet

in Śrī Kṛṣṇa aanwezig zou zijn. Maar niemand ontkent het bestaan en het belang van het principe van verliefdheid in volmaakt gezonde vorm in het woonoord van de Absolute Persoon.

Omdat we prefereren de vrouwelijke gedaante van de ziel als materieel te zien, zijn we geschokt door hetgeen we schaamteloze sensuele neigingen van transcendentalisten veronderstellen te zijn. Dit is onvermijdelijk, zolang we er moedwillig voor kiezen om de foutieve gedachte te voeden, dat de seks van onze eigen ervaring de ware entiteit is in plaats van een geperverteerde reflectie, en zolang we ons inbeelden, dat we het probleem van seks hebben kunnen oplossen door onze zinnelijke activiteiten van het lichaam naar het verstand te transporteren en door de excessen van de externe seksuele daad als onzuiver te vervloeken, zonder dat het is gebaseerd op een consistent principe. Een dergelijke verhaspelde filosofie heeft niet beknot en zal nooit iemand overtuigen van de ware aard en het ware doel van de seksuele daad. Dit is het geval, omdat de seksuele daad in deze zondige wereld de eeuwige medespeler is van de hoogste functie van de geest, die met al onze empirische pogingen nooit kan worden geminimaliseerd of worden afgeschaft. Alleen het juiste begrip ervan kan ons redden van de verschrikkelijke consequenties van onze huidige suïcidaal seksuele uitspattingen.

De Persoonlijkheid van Śrī Caitanya Mahāprabhu is identiek aan en toch verschillend van Śrī Kṛṣṇa. De Activiteiten van Śrī Caitanya Mahāprabhu zijn daarom ook identiek aan en toch verschillend van het Amoureuze Spel van Śrī Kṛṣṇa. De Activiteiten van Śrī Caitanya Mahāprabhu verschijnen in

een vorm, die door de geconditioneerde ziel kan worden ontvangen zonder dat de kans bestaat, dat hij er met zijn geconditioneerde oordeel een rommeltje van maakt.

De perfecte zang van de Naam van Kṛṣṇa is aan alle zielen beschikbaar en is identiek aan de amoureuze dienstverlening van de spirituele melkmeisjes van Vraja. Dit is de complete strekking van de lessen van Śrī Caitanya Mahāprabhu. Omgekeerd bevinden degenen, die het gezamenlijk chanten van de naam van Kṛṣṇa niet uitvoeren op de manier, die vrij is van overtreding, zich niet in een positie om de natuur van Goddelijke verliefdheid te realiseren. Degenen, die dergelijke realisatie ontberen, blijven onderhevig aan de abjecte slavernij van aardse lust.

Śrī Rādhikā wordt in *Śrīmad-Bhāgavatam* niet expliciet genoemd. Echter in de beschrijving van de Amoureuze Rondedans, de *rasa-līlā*, verlaat Śrī Kṛṣṇa de kring van dansende melkmeisjes in het gezelschap van een vrouw, die meer wordt begunstigd dan de rest. De melkmeisjes, die midden in het dansfeest plotseling werden achtergelaten, prezen de ware devotie van de niet nader genoemde vrouw, die Śrī Kṛṣṇa zover kon brengen, dat Hij Haar particuliere gezelschap prefereerde boven de gecombineerde attractie van alle anderen.

Hoewel *Śrīmad-Bhāgavatam* het bovengenoemde incident vermeldt, wordt het onderwerp in dat geschrift echter niet verder uitgewerkt. Dit is uitgelegd geworden door de Gosvāmī's van Vṛndāvana, de apostelen van Śrī Caitanya Mahāprabhu, als een opzettelijk besluit van Śrī Śukadeva, de verteller van *Śrīmad-Bhāgavatam*, waarmee hij de openbaring van de “verborgen zaken” van de geschriften aan zijn uiteen-

lopende toehoorders wilde vermijden. De “verborgen zaken” kunnen alleen worden gekend door de bijzondere zegen van Śrī Kṛṣṇa en niet anders. Ze dienen niet aan iedereen zonder onderscheid te worden verkondigd.

De uiteenzetting van de Gosvāmi’s is niet in tegenstelling tot de openlijke behandeling van hetzelfde onderwerp door Śrī Jayadeva Gosvāmi en andere schrijvers. Ondanks de beschikking over *Śrī Gīta-govinda* en aanverwante werken, blijft het onderwerp van de relatie van Śrī Rādhikā met Śrī Kṛṣṇa in een ondoordringbaar mysterie gehuld. Geen taal kan aan de leek iets anders overbrengen dan een misleidend idee over de aard van het onderwerp, waarover Śrī Śukadeva discreet bleef zwijgen. Dit resultaat wordt met onmiskenbaar plezier toegejuicht door Śrīla Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmi, de auteur van *Śrī Caitanya-caritāmṛta*. Kavirāja Gosvāmi observeert met stelligheid, dat geen enkel plezier het plezier van de verteller van het verborgen onderwerp kan overtreffen, wanneer hij zich realiseert, dat ongekwalficeerde personen geheel en automatisch van alle kennis van het onderwerp worden uitgesloten.

De aarzeling van Śrī Śukadeva om de geheimen van de Veda’s vrij te geven is goed gefundeerd. De houding van Śrī Jayadeva Gosvāmi, die zonder reserves spreekt, is evenzeer in orde, indien we ons indenken, dat dit boek totaal niet kan worden begrepen door degenen, die het ontbreekt aan de hoogste spirituele cultuur.

Bepaalde gedachteloze schrijvers hebben zelfs naar de auteur van *Śrī Gīta-govinda* met modder gegooid, maar zij zijn uitzonderingen. Over het algemeen hebben schrijvers alle

referentie naar het onderwerp wijselijk vermeden met als redelijk oprechte reden, dat ze er niet in zijn geslaagd te begrijpen, hoe een boek met een uiterst obsceen uiterlijk kon worden gekoesterd door alle grote toegewijden van het land, van wie het gedrag universeel wordt toegegeven te zijn bevrijd van iedere smet van onbetamelijkheid. Deze paradox heeft met betrekking tot de behandeling van dit ondoorgrondelijke onderwerp op de meer verstandige sectie van schrijvers altijd een heilzaam beteugelende invloed uitgeoefend.

Śrī Rādhikā is realiseerbaar als het Contra-Geheel van de Absolute Persoon. Zij vormt de Overheerste Functie van het Absolute Geheel. Met betrekking tot Śrī Rādhikā vormt Śrī Kṛṣṇa de Overheersende Functie. Het concept van mannelijk en vrouwelijk wijst op het principe van persoonlijkheid. Aangezien beide Persoonlijkheden ten volle goddelijk zijn, hoeft er geen grofheid of ontoereikendheid van het overeenkomstige aardse begrip in het onderwerp te worden geïmporteerd. Maar het is hoogst noodzakelijk – onder voorbehoud van de onbevattelijkheid in onze huidige begripsvorming – om de absoluut logische geldigheid van het idee te erkennen, dat het Goddelijk Paar beschikt over een mannelijke en een vrouwelijke spirituele gedaante.

De individuele zielen verlenen als samenstellende delen van Śrī Rādhikā diensten aan Śrī Kṛṣṇa. Zodra ze vergeten, dat ze een onderdeel van Śrī Rādhikā zijn, vergeten ze de aard van hun eigen zelf en gaan ze zich bezighouden met de abnormale activiteiten van het aardse vlak. De relatie tussen de ene individuele ziel en de andere bestaat in de uitvoering van hun toebedeelde dienstverlening aan Śrī Kṛṣṇa uit het ge-

hoorzamen van elkaar als onderdeel van Śrī Rādhikā. Om een wereldse analogie te gebruiken, alle individuele zielen zijn spirituele vrouwen in een ondergeschikte positie aan Śrī Rādhikā, waarbij ze Haar dienstverlening aan Śrī Kṛṣṇa met elkaar delen vanwege hun natuur van samenstellende onderdelen van Haar. Het streven van individuele zielen bestaat uit het leren gehoorzamen aan Śrī Rādhikā. Alleen door Śrī Rādhikā te gehoorzamen kunnen ze Śrī Kṛṣṇa dienen.

Śrī Kṛṣṇa is het enige object van alle verering. Alleen Śrī Kṛṣṇa is de ontvanger van alle dienstverlening. Geen individuele ziel kan uit eigen naam de ontvanger van dienstverlening zijn of uit naam van enig andere individuele ziel. Dit wijst op het ware belang van de schriftuurlijke sommatie om af te zien van seksuele activiteit en om het gezelschap van sensuele personen te vermijden teneinde zich op het spirituele platform voor de dienst aan Śrī Kṛṣṇa te kwalificeren. Geen enkel idee van de positieve natuur van de functie op het hogere platform, dat correspondeert met de seksuele activiteit van deze wereld, kan worden overgebracht op degenen, die niet volkomen vrij zijn van de ziekte van het aardse seksuele verlangen. Het is om deze reden raadzaam om af te zien van alle empirische studie van beschrijvingen over de amoureuze activiteiten van de goddelijkheid, totdat men werkelijk is bevrijd van iedere aardse hartstocht door middel van de voorbereidende dienstverlening aan Śrī Kṛṣṇa onder leiding van een bonafide geestelijk leermeester.

Eerste Bedrijf

SĀMODA-DĀMODARAḤ – DĀMODARA IN VERRUKKING

VERS 1

*meghair meduram ambaraṁ vana-bhuvah śyāmās tamāla-drumair
naktam bhīrur ayaṁ tvam eva tad imaṁ rādhe gṛhaṁ prāpaya
itthaṁ nanda-nideśataś calitayoḥ praty-adhva-kuñja-drumaṁ
rādhā-mādhavayor jayanti yamunākūle rahaḥ-kelayaḥ*

“O Rādhā! Dreigende wolken verzwelgen de hemel. Zwarte *tamāla*-bomen leggen het bos in de duisternis. Dāmodara is van nature timide en kan ’s nachts niet alleen zijn dus neem Hem met Jou mee naar huis.” Śrī Rādhā sloeg acht op de woorden van Haar vriendin en was opgewonden van intens plezier, terwijl Ze over het bospad naar de loofhut van wensbomen liep. Ze bereikte de oever van de Yamunā en op een geheime plek initieerde Ze Haar liefdesspel. Triomf aan het

confidentiële spel van Rādhā-Mādhava. Mag de liefthalligheid ervan in het hart van de toegewijden tot leven komen.

Commentaar

In dit epische gedicht, *Śrī Gīta-govinda*, schildert Śrī Jayadeva Gosvāmī een levendig beeld van de romantische intermezzo's van Śrī Rādhā-Mādhava in geïsoleerde liefdespriëlen, die getuigen van Hun exclusieve devotie voor elkaar. Door Hun amoureuze spel te beschrijven stelt de dichter Hun suprematie en de super-uitmuntendheid van Hun liefde vast.

In deze heilzame aanroeping schetst Śrī Jayadeva eerst een scène van het Goddelijk Paar, dat een *nikuñja* binnengaat, die verscholen ligt in de dichte duisternis van *tamāla*-bomen. Hij beschrijft hoe Rādhā, de grootste geliefde van Śrī Kṛṣṇa, acht slaat op de woorden van Haar intieme vriendin en Kṛṣṇa naar een boshut leidt, waar Ze met Hem in een vrolijk liefdesspel verwickeld raakt. Aangezien dit grote gedicht de lieflijkheid van het spel van Śrī Rādhā-Mādhava vastlegt, is het voor iedereen gunstig en heilzaam.

Rādhā-mādhavayor jayantī – “Mag het amoureuze spel van Śrī Rādhā-Mādhava – supereem en confidentieel – zegeviereren.” Over het algemeen verwijst de naam Mādhava naar Lakṣmī-patī, de Godheid van Vaikuṅṭha en echtgenoot van de Geluksgodin. Hier echter wijst Mādhava op Svayam Bhagavān Śrī Kṛṣṇa, die vermaard is vanwege Zijn overstelpende liefde voor Śrī Rādhā. Dit wordt onderbouwd door *Śrīmad-Bhāgavatam*, waarin Śrī Suta Gosvāmī Kṛṣṇa definieert als de oorspronkelijke Allerhoogste Persoonlijkheid Gods en bron

van alle goddelijke incarnaties. De hoogste positie van Śrī Rādhā wordt beschreven in *Bṛhad-gautamīya-tantra*.

*devī kṛṣṇa-mayī proktā
rādhikā para-devatā
sarva-lakṣmī-mayī sarva
kāntiḥ sammohinī parā*

Śrīmatī Rādhikā is de meest stralende en mooiste van allemaal en is de standplaats van het speelse vermaak van Śrī Kṛṣṇa. Omdat Ze Śrī Kṛṣṇa overal ziet, van binnen en van buiten, wordt Ze *kṛṣṇa-mayī* genoemd. Ze is de beste van alle vereenswaardige godheden; van alle geluksgodinnen is Zij de hoogste Lakṣmī, die Kṛṣṇa's verlangens constant vervult, en Ze is het hart van alle bestaan. Ze is *parā*, superieur aan iedereen, want Ze boeit zelfs het hart van Śrī Kṛṣṇa.

In navolging van de literaire traditie vangt de auteur aan door Śrī Rādhā-Mādhava nederig te verzoeken Hun genade te schenken, opdat dit gedicht zonder obstakels kan worden voltooid.

Het woord *jaya* wijst op de eminentie van dit spel en vermaak en daarom is het voor alle toegewijden gepast om het met groot respect te eerbiedigen. Het spel is het resultaat van de activiteit van het innerlijke vermogen van Bhagavān, Zijn *svarūpa-śakti*. “Opdat het mag triomferen!” Als men vraagt, “Welk spel moet zegevieren?” is het antwoord, *yamunā-kūle* – “Mag het tijdverdrijf in de *kuñjas* aan de oevers van de Yamunā Rivier zegevieren.” Deze regel wijst erop, dat het spel en vermaak aan de oevers van de Yamunā succes heeft, omdat daar de koele zachte bries de vermoeidheid van het amoureuze spel kan verdrijven.

Nanda-nideśataḥ – het woord *nanda* betekent ‘iemand die iedereen geluk brengt’. Het alternatief is, dat de hele zin begrepen kan worden in de betekenis van *nandaś cāsau nideśaś ceti* – “in opdracht van Nanda Mahārāja, de vader van Śrī Kṛṣṇa...” of “volgens de instructie van iemand, die eeuwigdurend in *ānanda* is ondergedompeld, Nanda-nandana Śrī Kṛṣṇa...” In het perspectief van *rasa* zijn deze beide interpretaties echter technisch inconsistent, omdat er een defecte smaak zou ontstaan, indien Nanda Mahārāja opdracht zou geven aan Śrīmatī Rādhārāṇī om met Kṛṣṇa in een *kuñja* plezier te maken of indien Kṛṣṇa Zelf de opdracht zou geven. Daarom is de meest geschikte interpretatie, “Nadat Kṛṣṇa’s grootste geliefde, Rādhā, de woorden van Haar vriendin had gehoord...” Rādhikā eerbiedigde de woorden van Haar vriendin, ging op pad en nam Śyāma met Zich mee. De *sakhī* zei, “O Rādhā, Mādhava is beschroomd, want Hij heeft Jou gisterennacht afgewezen om een ander meisje te zien. Het is logisch, dat Hij bang voor Jou is, nadat Hij Jou heeft afgewezen. Je had gelijk, toen Je Hem honend *bahu-nāyikā-vallabha*, de minnaar van vele heldinnen, noemde. Maar laat die Dāmodara Jou nu met Zijn gebroken hart tenslotte ontmoeten.”

De zinsnede *grhaṁ prāpaya* betekent ‘neem Hem mee naar huis’. “O Rādhā, neem Mādhava met Jou mee en ga deze liefdeskamer (*keli-sadana*) binnen, want deze plek is heel geschikt voor Jou. Laat Hem de *kuñja-grha*, het liefdesprieel, binnengaan en verenig Je daar met Hem (*grhastha*) en laat Hij Jou als Zijn meesteres (*grhiṇī*) aanvaarden.” De algemene betekenis van het woord *grha* is ‘thuis’, maar hier wijst het op *grhiṇī*, ‘de meesteres die daar woont’. *Prāpaya* is afgeleid van

de werkwoordstam *āp* (in bezit nemen of ontmoeten) met het voorvoegsel *pra* (op de meest excellente wijze). Het woord *eva* legt er de nadruk op, dat ‘alleen Jij gekwalificeerd bent Zijn vrouw te zijn’. Als iemand te berde brengt, dat eigenlijk Rukmiṇī Zijn vrouw is, omdat alle inwoners van Kuṇḍina Nagara hun huwelijk hebben ingezegend, wordt hier het antwoord gegeven. Op dezelfde manier zegent Rādhā’s *sakhī* Haar, “O Rādhā, word Mādhava’s metgezellin! Die plek is geen thuis (*grha*) zonder meesteres (*grhīṇī*).”

Śrī Rādhikā zegt tegen Haar *sakhī*, “Hoe kan Ik op deze heldere maanverlichte nacht tegenover alle anderen er alleen met Mādhava vandoor gaan?” In antwoord hierop heeft de dichter een gunstig moment uitgekozen en Haar *sakhī* antwoordt overeenkomstig, “O Rādhā! Tot ons grote genoegen is de lucht nu helemaal dichtgetrokken met wolken, die de manestralen tegenhouden. Het lijkt wel, alsof de wolken dat met opzet hebben gedaan, omdat ze weten, dat Mādhava ernaar verlangt Zijn liefste te zien.”

Ze moedigt Rādhā aan en vervolgt, “Kijk! Donkere wolken houden de lichtgekleurede maan in een liefdevolle omhelzing en stimuleren (*uddīpana*) de stemming voor Dāmodara. Als Śyāma het voorbeeld van de wolken ziet, wordt de donkergekleurde Śyāma gretig om Zich met de goudgekleurde Rādhā te verenigen.”

De *sakhī* van Śrī Rādhikā stelt voor, “Het is nacht en het bos is donker onder het bladerendak van *tamāla*-bomen. Er heeft zich overal een ondoordringbare duisternis verspreid, dus wie kan Jou zien? Aarzel nu geen seconde meer.”

In dit openingsvers informeert de grote dichter ons, dat de vooraanstaande *rasa* van dit gedicht, namelijk *śṛṅgāra* of amoureuze liefde, is – de koning der zoete smaken. De duisternis van de nacht, de betrokken lucht en het dichte gebladerde van het bos verfraaid door *tamāla*-bomen zijn allemaal *uddīpana-vibhāva*, stimulansen van gemoedsgesteldheden. Śrīmatī Rādhā is *ālambana-vibhāva*, de persoon die liefde (*rati*) proeft. De *sthāyī-bhāva* of permanente emotie is *madhura-rati*, hoog ontwikkelde amoureuze liefde. Tot de *vyabhicārī-bhāvas* of kortstondige emoties behoren *harṣa* (jubelstemming), *āvega* (agitatie) en *autsukya* (hevig verlangen). De *anubhāva*, een extern symptoom, dat de gevoelens in het hart onthult, is *bhīrutva*, verlegenheid. Hier is Śrī Rādhā eerst beschreven geworden, omdat in *śṛṅgāra-rasa* of amoureuze spel de heldin de meest vooraanstaande is.

Op dit geschikte moment in het spel luistert en kijkt de *sakhī* van Śrī Rādhā om zich heen om er zeker van te zijn, dat het veilig is om te gaan. Dan zegt ze, “Loop het bos in, terwijl de maan bedekt is.” Śrī Śukadeva heeft in *Śrīmad-Bhāgavatam* (10.30.42) gezegd, “*tamaḥ praviṣṭam ālakṣya* – bij het zien van een donkere plek...”

Volgens de literaire conventie zijn er twee soorten poëtische composities, *sādhāraṇa-kāvya* en *mahā-kāvya*, het gewone gedicht en het epische meesterwerk. Er zijn verscheidene criteria, waarover een compositie moet beschikken om te worden gekwalificeerd als *mahā-kāvya*: acht of meer korte *sargas*, canto's of hoofdstukken, die zijn geschreven in een metrum, dat geschikt is voor het bepaalde onderwerp, die beschrijvingen van uiteenlopende seizoenen en landschappen

bevatten en die alle *rasas* of emoties presenteren. Het *maṅgalācarāṇa* vers van een *mahā-kāvya* toont drie componenten – zegeningen (*āśīrvāda*), eerbetuigingen (*namaskāra*) en een omschrijving van de inhoud (*vastu-nirdeśa*). In het huidige vers wordt *jayanti* gelezen in de zin van *namaskāra*, eerbiedige eerbetuigingen. Deze soort interpretatie wordt gesteund door de tekst *Kāvya-prakāśa*. Het onderwerp, namelijk het liefdespel van Śrī Rādhā-Mādhava, treedt op in de capaciteit van zowel *vastu-nirdeśa* als *āśīrvāda*. Hieraan zien we, dat deze compositie zich voegt naar de definitie van een *mahā-kāvya*. Simpel gezegd, *Kāvya-darśa* definieert een compositie gepresenteerd in het formaat *sarga* als een *mahā-kāvya*.

rādhā-kṛṣṇa aiche sadā eka-i svarūpa
līlā-rasa āsvādite dhare dui rūpa

Śrī Rādhā en Kṛṣṇa zijn eeuwigdurend één identiteit en desondanks hebben Ze twee gedaanten aangenomen om liefdesuitwisselingen te proeven.

Dit vers uit *Śrī Caitanya-caritāmṛta (Ādi-līlā 5.98)* is een indicatie voor de onversneden aard van de relatie van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa. Ook in de *Ṛk Parisiṣṭa* wordt gezegd, *rādhayā mādhavo devo mādhavenaiva śrī-rādhikā* – “De hoogste glorie van Mādhava straalt uit, wanneer Hij met Rādhā is en de schittering van Śrī Rādhikā wordt versterkt, wanneer Ze met Mādhava is.” Op dezelfde manier wijst Śrī Jayadeva Gosvāmī in zijn openingsvers op de onafscheidelijke natuur van de eeuwige relatie van het Goddelijk Paar door de tweeledige samen-trekking *rādhā-mādhava* te gebruiken.

De eerste helft van dit vers is geornamenteerd met *samuc-caya-alaṅkāra* (een spreekvorm, waarin twee of meer onafhankelijke objecten, die ideëel zijn verbonden met een algemene actie, worden samengevoegd) en de tweede helft door *āśīḥ-alaṅkāra* (een spreekvorm die zegeningen schenkt). Het gevolg is, dat er *saṁsṛṣṭi* aanwezig is, de combinatie van twee verschillende spreekvormen in één zin). De held is *anukūlanāyaka*, de bereidwillige minnaar, en de heldin is *svādhīnabhartṛkā-nāyikā*, een dominant meisje, die haar minnaar overheerst. De eerste helft van het vers is een voorbeeld van *abhilāṣa-lakṣaṇa vipralambha-śṛṅgāra*, amoureuze gevoelens in afzondering gekenmerkt door intense hunkering. De *chanda* (poëtisch metrum) is *sārdūla-vikrīḍita*.

VERS 2

vāg-devatā-carita-citrita-citta-sadmā
padmāvati-carāṇa-cāraṇa-cakravarī
śrī-vāsudeva-rati-keli-kathā-sametam
etaṁ karoti jayadeva-kaviḥ prabandham

Het hart van de grote poët, Śrī Jayadeva Gosvāmī, is een tempel, die prachtig is versierd met schilderijen van de activiteiten van Śrī Kṛṣṇa, de heersende godheid van spraak. De auteur, wiens hart altijd danst met de wens om de lotusvoeten van Śrī Rādhā te dienen, heeft deze *Gīta-govinda* volgezet met beschrijvingen van de *rati-keli* van Śrī Kṛṣṇa, Zijn confidentiële erotische tijdverdrijf in de boshutten, waarmee hij een geweldige impuls geeft aan de stralende romantische

bhakti-rasa in toegewijden, die zijn verzonken in transcendente emoties.**Commentaar**

Het hart van Śrī Jayadeva is in euforie ondergedompeld geraakt, nadat hij een tijdelijk visioen kreeg van het spel van Śrī Rādhā-Mādhava, zoals aangegeven door één regel van het voorgaande vers. De keizer der dichters, de mededogende Śrī Jayadeva, begunstigt de toegewijden door zijn eigen literaire competentie in dit vers, dat begint met *vāg-devatā*, rechtstreeks tot uitdrukking te brengen.

Jayadevaḥ – *jaya* betekent ‘de hoogste excellentie’; *deva* betekent *dyotayati*, *prakāśayati*, of ‘hij verlicht’. De intentie is, dat Śrī Jayadeva door zijn eigen devotie de super-excellentie van het spel van Śrī Kṛṣṇa verlicht. Tegelijkertijd trekt deze literaire compositie (*prabandha*) getiteld *Śrī Gīta-govinda* het hart van de toehoorders op de meest uitmuntende manier (*pra*) aan. Het doet Kṛṣṇa’s spel in het hart van de toegewijden op de meest uitmuntende manier ontwakken, waardoor ze worden bevrijd van de gebondenheid (*bandha*) aan het materiële bestaan.

Men kan zich afvragen, waar de competentie van deze literatuur vandaan komt om het hart van zijn toehoorders aan te trekken. Het antwoord is, *śrī-vāsudeva-rati-keli-kathā-sametam*. Hier verwijst het woord *śrī* naar Rādhā en *vāsudeva* verwijst naar de meester en inwonende ziel van het universum, Bhagavān Śrī Kṛṣṇa, die is neergedaald in de gedaante van de zoon van Vasudeva. Hun amoureuze liefdesspel (*rati-keli*) wordt beschreven. Hij die op briljante wijze de Vasu

dynastie verlicht, namelijk Śrī Nanda Mahārāja, de beste der Vasu's, wordt Vasudeva genoemd. Het gevolg is, dat de zoon van die Śrī Nandajī wordt genoemd Vasudeva Śrī Kṛṣṇa. Omdat Śrī Jayadeva het liefdesspel van Śrī Rādhā-Kṛṣṇa uitgebreid beschrijft, heeft zijn compositie de kracht om ieders hart aan te trekken. De etymologie (herkomst) van deze regel is *śrīs ca vāsudevaś ca śrī-vāsudevau tayo rati-keli-kathaḥ tābhiḥ sametam*.

De volgende vraag is, “Hoe is deze vertelling tot stand gekomen?” Śrī Jayadeva antwoordt, dat Śrī Kṛṣṇa de presiderende godheid van artistiek spraakgebruik is. Hij is de redeenaar, die altijd in het diepst van het hart van Śrī Jayadeva aanwezig is en hem inspiratie geeft om te schrijven. Als *adhīṣṭhātr-devatā* van de zintuigen van de dichter geeft Śrī Kṛṣṇa ze dat vermogen. Daarom beschrijft Śrī Jayadeva zijn vereerenswaardige godheid als *vāg-devatā*, de presiderende godheid van de spraak, om te bevestigen, dat Śrī Kṛṣṇa dit gedicht persoonlijk componeert.

Al het spel is als een collectie schilderijen samengebracht en bekleedt de wanden van het hart van Śrī Jayadeva. Een kunstenaar heeft eerst een innerlijke visie, die op een doek wordt overgezet en een schilderij wordt. Zo is ook dit beeld van liefdevol spel en vermaak geschilderd door de penseel van Śrī Jayadeva. Het geheiligde paleis van zijn hart is verbazingwekkend: de legendarische rijkdom aan fascinerende poëzie is de schat van het paleis en de exquisite schilderijen van de intieme ontmoetingen van Śrī Rādhā-Mādhava vormen de aankleding. De dichter heeft alle aanspraken op het auteur-

schap van deze vertelling verzaakt, omdat zijn spraak en geest in Mādhava zijn verzonken.

Hoewel dit allemaal waar is, blijft toch de vraag openstaan, waar de kracht vandaan is gekomen om dergelijk spel te schetsen. In antwoord hierop geeft Śrī Jayadeva toe, dat de kracht van zijn zintuigen wordt geïnspireerd door Śrī Rādhā. En hoe is Zij in deze vermogens aanwezig? Śrī Rādhā is Padmāvati. De etymologie van het woord *padmāvati* is *padmāni kare asti yasyāḥ* – “Zij die een lotusbloem in haar hand houdt,” namelijk Śrī Rādhā. De keizer der barden, de meest bedreven danser en ’s werlds beste acteur – Śrī Jayadeva – is constant gedreven om de artistieke dans van zijn lyrische expressies in dienst van Padmāvati Śrī Rādhā aan te wenden. Een ander vertrouwelijk mysterie is, dat Padmāvati ook de naam van de vrouw van Śrī Jayadeva is. De grote dichter looft Rādhā en tegelijkertijd drukt hij gevoelens van dankbaarheid uit aan zijn vrouw, Śrī Padmāvati, die hoog verheven was in de liefdevolle dienstverlening aan Śrī Rādhā-Mādhava.

Het literaire instrument, waarmee het hart wordt vergeleken met een herenhuis, is een voorbeeld van *rūpaka* en *anujñā-alāṅkāras*. Het metrum is *vasanta-tilakā*. We treffen ook voorbeelden aan van *oja-guṇa*, *gauḍiyā-rīti*, *bhārati-vṛtti* en *sambhāvitā-gīti*.

VERS 3

*yadi hari-smaraṇe sarasaṁ mano
yadi vilāsa-kalāsu kutūhalam
madhura-komala-kānta-padāvalīm
śṛṇu tadā jayadeva-sarasvatīm*

Beste toehoorders, als de herinnering aan Śrī Hari jullie hart verrijkt met gevoelens van diepe liefde en als jullie benieuwd zijn naar Zijn spitsvondigheid in de kunst van romantiek, mogen jullie dan in zegen worden ondergedompeld door het horen van Jayadeva's vertellingen in deze honingzoete, tedere en plezierige liederen.

Commentaar

De dichter verkondigt zonder omhaal zijn bekwaamheid om dit epische gedicht te kunnen schrijven. Soms hebben minder intelligente personen hierin geen vertrouwen. De kwalificaties, die vereist zijn om dit epische gedicht te kunnen bestuderen zijn hiermee tevens gedefinieerd.

Beste toegewijden, als jullie hart door genegenheid is geraakt door constant aan Śrī Kṛṣṇa te denken en jullie geest is doordrenkt met nieuwsgierigheid naar Zijn verrukkelijke uitspattingen, zoals *rasa-vihāra*, *kuñja-vilāsa*¹ (Zijn pret in de liefdesprijelen), Zijn inventiviteit in speelse avonturen en de bekoring van Zijn bedriegelijke gedrag, moeten jullie in ieder geval deze gesuikerde woorden van Jayadeva horen, de bard van *śṛṅgāra-rasa*.

Sommige toegewijden ontlenen transcendente zegen aan de herinnering van Śrī Hari op een algemene manier, terwijl anderen spirituele blijdschap ervaren door zich te richten op Zijn romantische ondernemingen, zoals *rasa-lilā*. Welnu, welk

¹ Redacteur – Het woord *vilāsa* wijst op de kokette gebaren, die vrouwen hanteren om een man aan te trekken, te beginnen met *hāva* en *bhāva*. De activiteiten van gepassioneerde liefde worden ook *vilāsa* genoemd.

type gedicht is dit? Het antwoord is, dat dit gedicht wordt overheerst door de smaak van verliefdheid (*śṛṅgāra-rasa*) en dat het uitzonderlijk zoet is. De betekenis is simpel en direct te begrijpen. Dit gedicht, dat bestaat uit een reeks aan elkaar geregen liefvallige beschrijvingen, is immens aantrekkelijk, omdat het doordrenkt is van de *kānti* van Rādhā-Kṛṣṇa, of de luister, die Ze bij een romantische uitwisseling uitstralen. Deze betoverende compositie is uiterst dierbaar aan zuivere toegewijden, zoals een geliefde aan haar minnaar. Liefde drukt zich van nature uit in een lied, dus *Śrī Gīta-govinda* heeft tegen wil en dank het formaat van een opera aangenomen en dient met een melodieuze stem te worden gezongen.

De autoriteiten van welsprekendheid uit de Oudheid hebben de conclusie getrokken, dat *mādhurya-guṇa* en *komalatā*, de kwaliteiten liefvalligheid en tederheid, in twee soorten bestaan: *śabdāsrita*, dat is gerelateerd aan de individuele woorden, en *arthāsrita*, dat is gerelateerd aan de wonderlijke emotionele invloed van die woorden. In deze compositie zijn beide soorten duidelijk aanwezig.

Het huidige vers heeft *abhidheya*, *prayojana* en *adhikārī* uiteengezet. Herinnering aan het amoureuze spel van Śrī Rādhā-Mādhava is *abhideya*; de methode om Śrī Rādhā-Mādhava te bereiken is *pratipādyā*, het uiteengezette onderwerp; en de literatuur zelf is *pratipādaka*, datgene dat uiteenzet. *Pratipādyā* en *pratipādaka* zijn verbonden in *smārya-smāraka sambandha*, de relatie tussen het herinnerbare en de herinnering. Alleen Vaiṣṇava's, wier hart door dit gedicht wordt doordrenkt met extatische emoties bij het horen en

reciteren van het liefdesspel van Śrī Rādhā-Mādhava, zijn *adhikārī*, gekwalificeerd.

Dit derde vers vertoont *dīpaka-alaṅkāra*, *pāñcālī-rīti*, *kaiśīkī-vṛtti* en *druta-vilambita-chanda*.

VERS 4

*vācaḥ pallavayaty umāpatidharaḥ sandarbha-suddhiṁ girāṁ
jānīte jayadeva eva śaraṇaḥ slāghyo durūha-drute
śṛṅgārottara-sat-prameya-racanair ācārya-govardhanaspardhī
ko 'pi na viśrutah śruti-dharo dhoyī kavi-kṣmāpatih*

De redenaarskunst van de illustere dichter Umāpatidhara is verfraaid met alliteratie en andere stijlfiguren. De dichter genaamd Śaraṇa wordt toegejuicht voor zijn cryptische verzen. Niemand heeft ooit gehoord van een dichter, die de smaak van aardse romantiek zo deskundig heeft kunnen overbrengen als Govardhana. Kavirāja Dhoyī kon alles reciteren, nadat hij het één keer had gehoord. Als zelfs deze formidabele dichters niet meester waren over ieder aspect van de dichterslijke expressievorm, hoe kan de poëzie van Jayadeva dan wel overlopen van al die eigenschappen?

Commentaar

Śrī Jayadeva heeft zich in alle nederigheid voorgesteld als de keizer der barden, die de lotusvoeten van Padmāvati Śrī Rādhārāṇī beroemd maken. Hier is Śrī Jayadeva in diezelfde ingetogen geest verzonken en weidt uit over de diepe betekenis en

rijpheid van zijn eigen compositie, waarbij hij de prestaties van andere dichters als werelds en onbeduidend aanmerkt.

Er bevonden zich zes beroemde geleerden in de koninklijke raad van Mahārāja Lakṣmaṇa Sena:

- 1) De dichter Umāpatidhara was raadgever van Koning Lakṣmaṇa Sena. Hij wist zijn boodschap alleen te ontwikkelen door over details uit te weiden. Linguïstische en semantische bekoorlijkheden waren daardoor in zijn werk afwezig. Hoewel zijn composities in vele takken en subtakken bloeiden, zijn ze nooit aanvaard geworden. Aangezien zijn poëzie niet bepaald hartverwarmend is, is deze ondergebracht in de categorie beschrijvende literatuur.
- 2) De dichter Śaraṇa was vermaard door zijn vermogen om razendsnel geheimzinnige verzen te componeren. Hoewel hij populair was, vertoonde zijn werk gebreken, zoals *gūdhārthatva*, het gebruik van uitdrukkingen, die zo cryptisch waren, dat ze niet meer konden worden begrepen. Eigenschappen, zoals *prasāda-guṇa* of helderheid van stijl, waren ook in zijn werken afwezig.
- 3) Govardhanācārya was de derde *paṇḍita* in de raad van Lakṣmaṇa Sena. Zijn literair expressievermogen was vlekkeloos. *Śṛṅgāra*, amoureuze liefde, is het hoogste stadium in de achtereenvolgende ontwikkeling van *rasa* en niemand kon zich met Ācārya Govardhana meten in het beschrijven van de gewone held en heldin, de zetel van die *rasa*. Hij was echter niet bij machte om de andere *rasas* te beschrijven.

- 4) De dichter Śrutidhara was beroemd vanwege zijn vermogen om iedere compositie in zijn geheugen te zetten, nadat hij hem slechts één keer had gehoord.
- 5) Dhoyī Kavi, die doorgaans Kavirāja wordt genoemd, was hoogst gekwalificeerd in zijn begrip van literatuur. Hij was echter niet in staat om originele poëzie van zichzelf te componeren.
- 6) De zesde dichter in de raad van Lakṣmaṇa Sena was Śrī Jayadeva. De perfectie van de taal wordt alleen bereikt in de beschrijving van de naam, gedaante, kwaliteiten en het spel van Bhagavān, zoals is bevestigd door Śrī Nārada, *tad vāg-visargo janatāgha viplavo* (Śrīmad-Bhāgavatam 1.5.11). Deze methode van foutloze compositie was alleen bekend aan Śrī Jayadeva.

Hij drukt daarom zijn nederigheid als volgt uit, “Weet Jayadeva hoe hij perfecte poëzie moet componeren? Helemaal niet. Umāpatī kan nauwgezette beschrijvingen maken; Śaraṇa Kavi is beroemd om het snel componeren van ondoorgrondelijke verzen; Ācārya Govardhana kent geen gelijke; Dhoyī is de koning der literatoren; en Śrutidhara heeft een perfect auditief geheugen; maar Jayadeva weet niets.”

De auteur van *Rasa Mañjarī* heeft alleen vijf dichters aan het hof van Lakṣmaṇa Sena aanvaard. In plaats van het woord *śrutidharaḥ* als de titel van een bepaalde dichter te beschouwen, heeft hij het gezien als een bijvoeglijk naamwoord voor het kwalificeren van Dhoyī Kavi. In dit geval is de betekenis, “Dhoyī Kavi kan ieder gedicht reciteren, nadat hij het slechts één keer heeft gehoord.”

De presiderende godin van de taal, Sarasvatī, bevestigt, dat de taal perfecte zuiverheid verkrijgt, wanneer deze alle verschillende aspecten van Bhagavān celebreert. Omdat *Śrī Gīta-govinda* een beschrijving is van het spel van Bhagavān, is het superieur aan alle andere poëtische composities. Dit poëtische lied is alles tegelijk: elegant, vertrouwelijk, lieflijk en vol authentieke emotie.

Het huidige vers vertoont *samuccaya-alānkāra* en *sārdūla-vikrīḍita chanda*.

❀ *Lied Een* ❀

De muziekstijl is *mālava-gauḍa-rāga* en het ritme is *rūpakatāla*.

VERS 5

*pralaya-payodhi-jale dhṛtavān asi vedam
vihita-vahitra-caritram akhedam*

keśava dhṛta-mīna-śarīra jaya jagadīśa hare (1)

O Jagadīśvara! O Hari! Vanuit Jouw eeuwig spirituele gebied daal Je af naar deze tijdelijke wereld in de gedaante van een vis en redt Je de Veda's uit de oceaan van universele verwoesting, zoals een schip een drenkeling moeiteloos redt. O Bhag-

avān, Je bent verschenen als Matsyāvātāra. Mag Je zegevieren.

Commentaar

De enige intentie, waarmee Śrī Jayadeva schrijft, is het openbaren van de opperste liefalligheid in het spel van Śrī Rādhā-Mādhava. Het kroonjuweel der helden, Śrī Kṛṣṇa, is de oorspronkelijke toevlucht van alle bestaan. Alle verzen van dit lied beschrijven de *avatāras* van Śrī Kṛṣṇa, te beginnen met Matsya. De *aṣṭapadī* wordt gezongen in *mālava-gauḍa-rāga* en *rūpaka-tāla*. *Mālava-gauḍa-rāga* wordt aldus gekenmerkt,

*nitambinī-cumbita-vaktra-padmaḥ
śuka-dyutiḥ kuṇḍalavān pramattaḥ
saṅgīta-sālām praviśan pradose
mālā-dharo mālava-rāga-rājah*

“Mālava, de koning der *rāgas*, komt het auditorium in een staat van dronkenschap binnen, terwijl een welgevormde heldin zijn lotusgezicht kust. Zijn lichaamskleur is zo groen als een papegaai en hij is gesierd met oorkringen en draagt een bloemenkrans om zijn hals.”

Hier is het ritme geheten *rūpaka-tāla* gebruikt. Het wordt gekenmerkt door de combinatie van *virām* en *druta* op het eind.

Deze *aṣṭapadī* bevat vier aanspreektitels van Śrī Bhagavān. De eerste is *keśava*. Er zijn verscheidene redenen, waarom Bhagavān Keśava wordt genoemd. (1) De haar, die van Bhagavān afviel in Zijn incarnatie van Varāha, groeide en werd *kuśa*-gras, dat essentieel is voor de uitvoering van vedische

offers. Zonder *kuśa*-gras is het offer niet compleet. (2) Volgens Pāṇinī – *keśādvo* ‘*nyatarasyama* – is het woord *keśava* afgeleid van het woord *keśa*, dat in algemene zin ‘haar’ betekent, en dat eindigt met het achtervoegsel *va*. (3) Van de twaalf *vyūha* expansies van Śrī Bhagavān komt de *keśava-vyūha* het eerst. (4) De auteur van *Bhagavadguṇa Darpaṇa* zegt in het commentaar op Zijn naam, *praśasta-snigdha-nīla-kuṭīla-kuntalaḥ* – “De naam Keśava zegt ons, dat Bhagavān wordt toegejuicht vanwege Zijn zachte, zwarte, krullende haar.” (5) *keśavaḥ: ko brahmā īśaś ca tāvapi vayate praśastīti* – “De bestuurder en instructiegevende autoriteit van zowel *ka* (Brahmā) als *īśa* (Mahādeva Śiva) wordt Keśava genoemd.” (6) *keśān vayate* – “Het kroonjuweel van degenen, die *rasa* proeven, Śrī Kṛṣṇa, wordt Keśava genoemd, omdat Hij het haar van de *gopīs* decoreert.” (7) De vernietiger van de demon Keśī wordt Keśava genoemd.

De tweede aanspreekvorm is *dhṛta-mīna-śarīra* – “Jij die de gedaante van een vis heeft aangenomen.” Śrī Bhagavān daalt in verscheidene gedaanten af om de toegewijden te bevrijden en de zondaren te vernietigen. Van Zijn ontelbaar vele incarnaties zijn tien de belangrijkste, te beginnen met Matsyāvātāra. In deze incarnatie heeft Śrī Bhagavān de demon Hayagrīva vermoord, die de Veda’s had gestolen, en heeft ze zodoende teruggehaald.²

² In *Śrīmad-Bhāgavatam* wordt verteld over Matsyāvātāra, die Hayagrīva in een voorgaande *kalpa* had omgebracht. In een ander tijdperk is Śrī Bhagavān als Hayagrīva met het hoofd van een paard gekomen; Hij heeft toen de demon Madhu omgebracht en de Veda’s in veiligheid gesteld.

De derde aanspreektitel, Jagadīśa, ‘Meester van het Universum’, wijst erop, dat Hij de bestuurder van de kosmos is en van alle activiteiten van de natuur (*prakṛti*). Hij reguleert schepping, instandhouding en ontbinding van het universum en bestuurt ieder detail van binnenuit in de gedaante van *antaryāmī*, de Superziel. De naam Jagadīśa wordt ook gebruikt om Bhagavāns mededogen tot uitdrukking te brengen.

De betekenis van de vierde aanspreektitel, Hare, is *harati bhaktānām kleśam*. “Bhagavān daalt neer om Zijn toegewijden te verlichten van de eindeloze ellende van deze wereld.” Kavirāja Jayadeva heeft met deze vier titels de hoogste eer voor Śrī Bhagavān getoond.

Jaya betekent, “*He Prabhu, O Meester! Jij bent deskundig in het ontdekken van Jouw eigen uitmuntendheid. Wees zo goed Jouw grootheid te manifesteren.*” De regel *jaya jagadīśa hare* wordt aan het eind van ieder vers gezongen. Het wordt daarom de *dhruva-pada*, refrein, genoemd in overeenstemming met de conventie *dhruvatvācca dhruvo jñeyah*.

Hier herhaalt de dichter de edele activiteiten van Matsyāvātāra. Tijdens de universele ontbinding heeft Hij moeiteloos de Veda’s, Manu, de Zeven Wijzen en alle soorten zaden gered door ze uit de uitgestrekte wateren naar boven te halen en in een boot te leggen, die aan Zijn hoorn was bevestigd. In deze incarnatie heeft Hij ook Satyavrata Muni beschermd. Mag daarom Bhagavān Keśava zegevieren.

Dit vers toont *ūrdhvamāgadhi-rīti*, *upamā-* en *atisayokti-* *alaṅkāras* en *vīra-rasa*. De *sthāyī-bhāva* is *utsāha*, heldhaftige wilskracht. Matsyāvātāra wordt ook erkend als de presiderende godheid van *vībhatsa-rasa* (walging).

VERS 6

*kṣītir ati-vipula-tare tiṣṭhati tava pṛṣṭhe
 dharaṇi-dharaṇa-kiṇa-cakra-gariṣṭhe
 keśava dhṛta-kacchapa-rūpa jaya jagadīśa hare (2)*

O Keśi-niṣūdana! O Jagadīśa! O Hari! Toen Je Jouw gedaante van schildpad aannam, droeg Je de Aarde op een deel van Jouw uitgestrekte rug. De faam van de afdruk van de Aarde op Jouw rug neemt voortdurend toe. Mag Je zegevieren!

Commentaar

In het tweede vers van deze *aṣṭapadī* is de schildpadincarnatie van Śrī Bhagavān beschreven. “Je hebt deze Aarde (Mandarācala) naar Jou toegetrokken, maar Je hebt haar ook op Jouw rug gedragen.” Śrī Bhagavān bevindt Zich onder de Aarde in Zijn schildpadincarnatie. Deze Bhū-maṇḍala bevindt zich als een klein speeltje op Zijn enorm grote rug, waar het een permanente afdruk heeft gemaakt. “Dit litteken is Jouw ornament. Mag Je zegevieren.”

Jaya jagadīśa hare! Dit refrein vormt het deksel van het juwelenkistje van de gehele *aṣṭapadī*.

VERS 7

*vasati daśana-sikhare dharaṇī tava lagnā
 śaṣīni kalaṅka-kaleva nimagnā
 keśava dhṛta-śūkara-rūpa jaya jagadīśa hare (3)*

O Jagadīśa! O Keśava! O Hari! O Jij hebt de gedaante van een everzwijn aangenomen! De Aarde rust op de punten van Jouw slagtanden als een kleine vlek op de maan. Mag Je zegevieren!

Commentaar

Śrī Bhagavān is in dit derde vers niet alleen geroemd geworden, omdat Hij planeet Aarde met alle bewegende en niet-bewegende levende wezens op Zijn slagtanden omhoog houdt, maar ook omdat Hij ermee rondrent. Aan het begin van de schepping stal Hiraṇyākṣa Bija-bhūtā Pṛthvī en ging ermee de diepte in naar Rasātala, het lagere planetaire stelsel. Als reactie hierop heeft Śrī Bhagavān de gedaante van een everzwijn aangenomen, ging de wateren der verwoesting binnen en heeft Pṛthvī gered door haar op de punten van Zijn slagtanden eruit te tillen. Hij heeft haar daarna op het wateroppervlak geplaatst met Zijn mystieke vermogen genaamd *satya-saṅkalpa*, het vermogen waarmee Zijn wens realiteit wordt. Toen Bhagavān de Aarde op Zijn glimmende slagtanden droeg, zag ze er even mooi uit als de donkere vlekken op de maan. De dichter heeft de slagtanden van Bhagavān vergeleken met de nieuwe maan om hun grote afmeting te illustreren in vergelijking met de microscopische afmeting van de Aarde, die zo onopvallend is als de vlekken op de maan. Het woord *nimagnā* verheldert de identiteit van Varāha-deva als de presiderende godheid van *bhayānaka-rasa* (schrik). Dit vers bevat *upamā-alaṅkāra*.

O Jij, die verschijnt in de gedaante van een everzwijn! Mag Je zegevieren!

VERS 8

tava kara-kamala-vare nakham adbhuta-sṛṅgam

dalita-hiraṇyakaśipu-tanu-bhṛṅgam

keśava dhṛta-narahari-rūpa jaya jagadīśa hare (4)

O Jagadīśvara! O Hari! O Keśava! Je hebt de gedaante van Nṛsimha aangenomen, half mens en half leeuw. Met de wonderbaarlijk scherpe punten van de nagels van Jouw prachtige lotushanden scheur Je het lichaam van Hiraṇyakaśipu aan stukken, zoals een hommelt een bloem opentrekt. Mag Je zegevieren!

Commentaar

Hier heeft Śrī Jayadeva Bhagavān in de gedaante van Nṛsimha-avatāra geprezen. Bhagavān Śrī Kṛṣṇa wordt verdrietig door het verdriet van anderen. Hij kan ieder probleem voor Zichzelf accepteren, maar Hij kan het lijden van anderen niet verdragen. Hiraṇyakaśipu, de zoon van Diti, pleegde geweldadaden tegen zijn eigen zoon, de grote toegewijde Prahāda. Daarom beschermde Bhagavān in de gedaante van Nṛsimha Prahāda Mahārāja door de borstkas van die sterke demoon met Zijn nagels open te scheuren.

O Keśava! Je hebt een gedaante aangenomen, die half mens en half leeuw is. De uiterst scherpe nagels van Jouw prachtige lotushanden lijken op de punten van de beste lotusbloemen. Die nagels inspireren tot verbazing, want ze lijken ook op de toppen van een bergmassief. De specifieke betekenis van Jouw nagels als de punten van lotusbloemen is, dat hommels de punten van andere lotusbloemen opentrekken,

maar de punten van Jouw lotushanden hebben het lichaam van de demoon Hiranyakasipu, dat lijkt op een hommelt, opengescheurd. Dit is een voorbeeld van *virodhābhāsa-alāṅkāra*, omgekeerde analogie. *Rūpaka-alāṅkāra* is toegepast door de demoon met een hommelt te vergelijken om het idee van zijn duistere karakter over te brengen. In het Sanskriet woordenboek *Viśvakoṣa* kan het woord *śṛṅga* verwijzen naar een muziekhorn, excellentie of de uiterste punt. Śrī Nṛsimha wordt beschouwd als presiderende godheid van *vātsalya-rasa* of ouderlijke liefde.

VERS 9

*chalayasi vikramaṇe balim adbhuta-vāmana
pada-nakha-nīra-janita-jana-pāvana
keśava dhṛta-vāmana-rūpa jaya jagadīśa hare (5)*

O Meester van het universum! O Śrī Hari! O Keśava! Door de gedaante van een dwerg aan te nemen bedrieg Je Koning Bali door hem drie stappen land af te smeken. De bevolking van het universum wordt gezuiverd door het water, dat Jouw teennagels aanraakt (de Ganges). O verbijsterende Vāmana-deva! Mag Je zegevieren!

Commentaar

In dit vijfde vers is Śrī Vāmana-deva geprezen geworden. Nadat Je naar de offerplaats van Koning Bali ging onder voorwendsel om een aalmoes te bedelen, heb Je Jouw gigantische

Trivikrama gedaante aangenomen en de hogere en lagere planetenstelsels overspannen.

Het werkwoord *chalayasi*, bedriegen, staat in de tegenwoordige tijd. De strekking is, dat Je Bali hebt gezegend, nadat Je hem uit zijn koninkrijk had gelokt, en dat Je nu op genadevolle wijze met hem in Pātāla woont. Een andere betekenis is, dat Je hem sinds onheuglijke tijden in de gedaante van een dwerg herhaaldelijk hebt bedrogen.

De zin *pada-nakha-nīra-janita-jana-pāvana* impliceert, dat Bhagavān de hele materiële wereld heeft gezuiverd door de Ganges uit Zijn teennagels te manifesteren. Toen Bhagavān de Aarde omspande, kon Śrī Brahmā Zijn lotusvoeten in Brahmaloeka zien en bood *arghya* aan, geparfumeerd water om voeten, handen en mond te spoelen. Datzelfde water is getransformeerd in de Ganges. Daarom, “O Keśava, mag Je zegevieren!”

Dit vers is een voorbeeld van *adhbuta-rasa* (verbazing). Hier heeft Śrī Bhagavān Zich gemanifesteerd als de presidentende godheid van *sakhya-rasa* (vriendschap).

VERS 10

*kṣatriya-rudhira-maye jagad-apagata-pāpam
snapayasi payasi śamita-bhava-tāpam
keśava dhṛta-bhṛgupati-rūpa jaya jagadīśa hare (6)*

O Jagadīśa! O Hari! O Keśi-nisūdana! Je nam de gedaante van Bhṛgupati (Paraśurāma) aan en verdreef de angst in de materiële wereld door de dynastie van de heersende militaire

kaste (*kṣatriyas*) te vernietigen en het universum met hun stromen bloed te zuiveren. Mag Je zegevieren!

Commentaar

In dit zesde vers is de incarnatie van Paraśurāma verheerlijkt. O Prabhu, O Meester! Door de gedaante van Bhṛgupati aan te nemen heb Je de krijgerskaste, die vijandig jegens de *brāhmaṇas* was geworden, niet één keer maar vierentwintig keer vernietigd. Van het meer van hun bloed in Kurukṣetra heb Je een pelgrimsoord gemaakt. Ieder levend wezen, dat daar een bad neemt, wordt bevrijd van de reacties van hun zonden en krijgt bevrijding van het lijden in het materiële bestaan. Zodra kennis ontwaakt, wordt het lijden verlicht en wordt men rustig.

Dit vers vertoont *svābhāvīkōkti-alāṅkāra* en *adbhuta-rasa* (verbazing). De Paraśurāma-avatāra wordt aanvaard als de presiderende godheid van *raudra-rasa* (woede). De held van de eerste zes verzen van dit lied is *dhīroddhata-nāyaka*, een trotse, brutale held.

VERS 11

vitarsi dikṣu raṇe dik-pati-kamaṇīyam

daśa-mukha-mauli-baliṃ ramaṇīyam

keśava dhṛta-raghupati-rūpa jaya jagadīśa hare (7)

O meester van het universum, Śrī Hari! O moordenaar van de Keśi demoon! In de gedaante van Śrī Rāma gooide Je tijdens de strijd met de tienkoppige demoon, Koning Rāvaṇa, zijn

uitermate aantrekkelijk gekroonde hoofden in alle richtingen als een plezierig offer aan Indra en de andere halfgoden, die presideren over alle hoeken van het kompas. O Rāma, mag Je zegevieren!

Commentaar

In dit zevende vers is het karakter van Śrī Rāma beschreven. “O Prabhu, Je bent als Śrī Rāma, de *tilaka* van de Raghu dynastie, verschenen om afzondering van Jouw geliefde te ondergaan.”

Śrī Bhagavān vocht met Rāvaṇa, die voor de hele wereld een bron van ellende was. In een vurige strijd hakte Bhagavān Rāvaṇa’s tien hoofden af en offerde ze als een godsgeschenk aan de presiderende godheden van de tien richtingen. Op deze manier bracht Hij vrede in een wereld, die overweldigd was geweest door catastrofes, die waren aangericht door kwaadaardige demonen.

De voorzittende godheden van de windrichtingen hadden met spanning zitten wachten om het offer van Rāvaṇa’s hoofden te ontvangen. De hele wereld was meer dan gelukkig met de dood van de demoon. Śrī Jayadeva heeft dit tot uitdrukking gebracht met de woorden *dikpati-kamanīyam* (gewenst door de presiderende goden) en *ramaṇīyam* (plezierig). Er zijn tien *dikpālas* of presiderende godheden van de tien windrichtingen en de gekroonde hoofden van Rāvaṇa waren er ook tien. Daarom was dit offer *kamanīya*, immens plezierig, voor de *dikpālas*, die ieder een gekroond hoofd ontvingen. Bhagavān heeft de zegen van de hele wereldbevolking doen

toenemen door Rāvaṇa om te brengen, die iedereen pijn had bezorgd.

In dit vers is de held *dhīrodātta-nāyaka*, een held die van nature zeer ernstig, vriendelijk en ridderlijk is. De Rāma-avatāra van Śrī Bhagavān manifesteert *karuṇa-rasa* (mededogen). De etymologie van de zin *daśa-mukha-mauli-balim* is *daśa-mikhasya ye maulaya tānyeva balim* – “De gekroonde hoofden van Rāvaṇa zijn het offer.” Hoewel het woord *mauli* zowel ‘hoofd’ als ‘kroon’ betekent, is de algemeen aanvaarde betekenis ‘gekroond hoofd’ in overeenstemming met de onpartijdige interpretatie (*tatastha-lakṣaṇa*).

VERS 12

*vahasi vapuṣi viśade vasanam jaladābham
hala-hati-bhīti-milita-yamunābham
keśava dhṛta-haladhara-rūpa jaya jagadīśa hare* (8)

O Jagat-svāmi! O moordenaar van de demoon Keśi! O Hari!
In de gedaante van Baladeva geef Je een schitterend witte
gelaatskleur te zien met blauwe kleding gelijk de schoonheid
van pas geformeerde regenwolken. Het lijkt alsof de Yamunā
Rivier uit angst voor een klap van Jouw ploeg zich in Jouw
kleding heeft verstoppt. O drager van de ploeg, opdat Je mag
zegevieren!

Commentaar

In dit achtste vers wordt de gedaante van Bhagavān als drager van de ploeg, Śrī Balarāma, verheerlijkt. De woorden *vapuṣi*

visade geven aan, dat de lichte gelaatskleur van Balarāmaji stralend wit is. Het woord *jaladābha* wijst erop, dat Zijn kleding diepblauw is. Donkerblauwe wolken, die zwaar zijn van het water, worden *jalada* genoemd. Het woord *jaladābha* is als volgt afgeleid – *jaladasya ābhā – śyābhā yasya tam*. Zoals een nieuwe regenwolk voor een boer een bron van vreugde is, zo schenkt Balarāmaji's kleding zegen aan de toegewijden.

De etymologie van de zin *hala-hati-bhūti-milita-yamunābham* is *halena yā batiḥ tad bhūtyā milita yā yamunā tasyā ābhā iva ābhā yasya tat*. Bhagavān vindt niet alleen het verdriet van de afzondering van Zijn geliefde ondraaglijk, zoals Hij in Zijn incarnatie van Rāma ervoer, Hij kan ook niet het minste verdriet van de vermoedheid van Zijn geliefden verdragen. De dichter zegt hier, “Je hebt Jouw dierbare toegewijde, Yamunājī, met kracht naar Jou toegetrokken alleen om de uitputting van Jouw lieveling weg te nemen. Toen Je de bevreesde en aarzelende Yamunā met Jouw ploeg naar Jou toetrok, leek het alsof haar water Jouw kleding binnestroomde en deze helder diepblauw kleurde, dat de uitstraling van Jouw blanke lichaam verhoogde.”

De held van dit vers is Śrī Balarāmaji, die hier wordt geschilderd als *dhīra-lalita-nāyaka* (zorgeloos, joviaal, betrouwelijk en toegeeflijk aan Zijn dierbaren). Hij wordt beschouwd als de presiderende godheid van *hāsya-rasa*, humor.

VERS 13

nindasi yajña-vidher ahaha śruti-jātam

sadaya-hṛdaya darśita-paśu-ghātam

keśava dhṛta-buddha-sārīra jaya jagadīśa hare (9)

O Jagadīvara! O Hari! O Keśi-niṣūdana! Je hebt de gedaante van Buddha aangenomen. Omdat Je compassie hebt en gevoelig bent, verwerp Je de Veda's, als Je het geweld ziet, dat dieren in het offerproces wordt aangedaan. Mag Je zegevieren!

Commentaar

De Buddha-avatāra van Bhagavān wordt in dit negende vers geprezen. De Veda's zijn de belichaming van de adem van Bhagavān en worden beschouwd als Zijn persoonlijke verordening. Toen ideeën, die tegengesteld waren aan de Veda's, in naam van het vedische offer gingen te floreren, ben Je afgedaald als Buddha.

Men kan zich afvragen, “Als Je de regels voor het offer persoonlijk hebt gevestigd, waarom heb Jij Je er dan tegen uitgesproken? Hoewel Je de oorspronkelijke verspreider van de Veda's bent, wijs Je ze nu van de hand.”

In antwoord hierop wordt hier gezegd, *sadaya-hṛdaya darśita-paśu-ghātam* – “Omdat Je vriendelijk tegen dieren bent, heb Je de demonen ontsteld door hen de instructie te geven, dat geweldloosheid de hoogste religie is. Zoals Je de demonen hebt verbijsterd, toen Je als Mohini-mūrti kwam om de nectar te redden, zo heb Je de demonen betoverd en de dieren gered door te onderwijzen, dat dieroffers ongepast zijn.” Bij het zien van het geweld tegen offerdieren raakte het hart van Śrī Bhagavān door mededogen geroerd en zo heeft Hij de vedische geschriften afgewezen, die het offer bevorderen.

In dit vers is de held *dhīra-sānta* (kalm en verdraagzaam). Bhagavān Buddha wordt beschouwd als de presiderende godheid van *sānta-rasa*, kalmte.

VERS 14

mleccha-nivaha-nidhane kalayasi karavālam
dhūmaketum iva kim api karālam
keśava dhṛta-kalki-śarīra jaya jagadīśa hare (10)

O Śrī Hari, Bestuurder van het universum! O Moordenaar van de Keśi demon! Verschijnend als Kalki hanteer Je een angstwekkend zwaard, dat lijkt op een voorspellende ster, wanneer Je de barbaren afslacht. Mag Je zegevieren!

Commentaar

Nu verhaalt de dichter de glorie van Bhagavāns Kalki-avatāra. “Zonder dat er op het eind van Kali-yuga een oorlog komt, wordt de verwilderde bevolking niet vernietigd en zonder een dergelijke vernietiging komt er geen vrede. Daarom neem Je de gedaante van Kalki aan en roei Je de barbaren uit. Om de gedegenererde en verdorven mensen op te ruimen hanteer Je een angstwekkend zwaard, dat eruit ziet als de dood in eigen persoon.” De dichter heeft de woorden *kim api* gebruikt om te benadrukken, dat dit zwaard de belichaming van doodsangst is.

Dhūmaketum iva – Dhūmaketu is de naam van een gevreesde ster, die wijst op immanente rampspoed. Het zwaard van Bhagavān is de Dhūmaketu, die de op stapel staande verwoesting van de ongeciviliseerde massa voorspelt. Het

woord *dhūmaketu* betekent ook ‘vuur’, hetgeen erop wijst, dat Zijn zwaard in de barbaarse samenleving afschuw wekt.

De held van het huidige vers is *dhiroddhata-nāyaka*, trots en rusteloos. Kalki Bhagavān is de presiderende godheid van *vīra-rasa*, ridderlijkheid.

VERS 15

*śrī-jayadeva-kaver idam uditam udāram
 śṛṇu sukha-daṁ śubha-daṁ bhava-sāram
 keśava dhṛta-daśa-vidha-rūpa jaya jagadīśa hare (11)*

O Jagadīśvara! O Śrī Hari! O Keśi-niṣūdana! O Jij die in tien verschillende gedaanten verschijnt! Mag Je verheugd zijn het grootmoedige gebed van Śrī Jayadeva, dat geluk en voorspoed brengt, ter verheerlijking aan te horen, omdat dit het materiële bestaan vernietigt.

Commentaar

Nadat de grote dichter Jayadeva de tien *avatāras*, die presiderende godheden zijn van verschillende *rasas*, heeft verheerlijkt, doet hij nu een nederig verzoek aan de onbetwiste held van alle *rasas*. “O Jij die de belichaming vormt van alle tien gedaanten! Mag Je zegevieren!”

Sukhada – Deze poëtische lofrede schenkt transcendent geluk, zodra men deze hoort, omdat hij onmiddellijk de absorptie in iets anders verdrijft.

Śubha-dam – Dit gebed schenkt voorspoed aan de wereld, omdat dit het mysterie van Jouw verschijning openbaart en

alle hindernissen teniet doet, die het bereiken van Paramātmā verhinderen.

Bhava-sāram – Deze zinsnede is een voorbeeld van een samentrekking, waarin het middelste lid is weggelaten (*madhya-pada lope samāsa*). De volledige zin is *bhāva-cchedaka hetu madhye sāram* – “Dit gebed vormt de essentie van alle processen om de oceaan van het materiële bestaan over te steken.”

Jaya – Het gebruik van de tegenwoordige tijd wijst erop, dat alle incarnaties van Bhagavān eeuwig zijn en dat ook Hun spel eeuwig is. De dichter heeft ervan getuigd, dat Śrī Kṛṣṇa *avatāri* is, de oorspronkelijke oorzaak van alle incarnaties – ze manifesteren zich allemaal uit Hem. Hij is in alle gedaanten de hoogste realiteit en daarom zegt hij, “O complete oorsprong van alle *avatāras*, Jij die eindeloos dartelt in Jouw spel, Jij die het hart van iedereen aantrekt en de hoogste transcendente vreugde schenkt, mag Je eeuwigdurend zegevieren! Jouw toegewijde, Jayadeva, biedt Jou dit gebed aan.”

In dit vers treffen we *sānta-rasa* en *paryāyokti-alaṅkāra* aan.

VERS 16

*vedān uddharate jaganti vahate bhū-golam udbibhrate
daityaṁ dārayate baliṁ chalayate kṣatra-kṣayaṁ kurvate
paulastyāṁ jayate halaṁ kalayate kāruṇyam ātanvate
mlecchān mūrccayate daśākṛti-kṛte kṛṣṇāya tubhyaṁ namaḥ*

Aan de brenger van de Veda's, de redder van de wereld van bewegende en niet-bewegende levende wezens, de redder van Bhū-maṇḍala, de moordenaar van Hiraṇyakaśipu, de bedrieger van Bali, de vernietiger van de kṣatriyas, de overwinnaar

van Paulastya (Rāvaṇa), de drager van de ploeg genaamd Āyudha, de pleitbezorger van mededogen en de slachter van de barbaren – aan Jou, die deze tien transcendente lichamen aanneemt, O Śrī Kṛṣṇa, bied ik mijn eerbetuigingen.

Commentaar

In de tien verzen van dit eerste lied van *Śrī Gīta-govinda* heeft Śrī Jayadeva het betoverende spel van de *avatāras* van Bhagavān Śrī Kṛṣṇa geschilderd. De Śrī Kṛṣṇa, die Zich manifesteert als de tien *avatāras*, heeft de Veda's gegeven in de gedaante van Matsya, de Aarde omhoog gehouden als Kurma, Pṛthvī gered als Varāha, Hiranyakaśipu vermoord als Nṛsimha, Bali bedrogen en hem toegeëigend als Vāmana, de verdorven *kṣatriyas* vernietigd als Paraśurāma, de goddelozen gestraft als Balabhadra, mededogen bevorderd als Buddha en de barbaren afgeslacht als Kalki. O Bhagavān Śrī Kṛṣṇa, O Jij die deze tien incarnaties aanneemt, alle eer aan Jou.

Deze *Daśāvatāra Stotra* is helemaal aan het begin van *Śrī Gīta-govinda* geplaatst om vast te stellen, dat Śrī Kṛṣṇa de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods is; Hij is *avatārī*, de bron van al deze *avatāras*. Dus de hoofdrolspeler in dit boek is geen gewoon persoon. De held, die zich bezighoudt met het vertrouwelijke liefdesspel, dat hierin wordt geschetst, is niet onderhevig aan aardse gevoelens van wellust. Hij is in iedere actie volkomen zuiver en bevindt Zich buiten iedere materiële overweging.

Lied Een, getiteld *Daśāvatāra Stotra*, is gecomponeerd in het metrum genaamd *kīrti-dhavalā*. Tot de gepaste *rāgas* behoren *pārasvara* en *madhyama* in *ādi-tāla*. We treffen ook

vilambita-laya, *mādhyaṃ-rīti* en *śṛṅgāra-rasa* aan. Op deze wijze is de roem beschreven geworden van Vāsudeva Bhagavān.

❁ *Lied Twee* ❁

De muziekstijl is *gurjarī-rāga* en het ritme is *niḥsāra-tāla*. De personificatie van *gurjarī-rāga* lijkt op de *śyāmā* heldin. Haar lichaam is warm in het koude seizoen en koel in het hete seizoen. Haar borsten zijn uiterst stevig en haar haar is betoverend. Slechts door de aanraking van haar voeten gaat de *aśoka*-boom buiten het jaargetijde bloeien. Ze arriveert bij een bed, dat is versierd met zachte knoppen van de beste *malaya* sandelhoutbomen. Ze komt uit het Zuiden en neemt halve tonen tussen de toonladder (*śruti*) aan. Het ritme is *niḥsāra-tāla* met twee snelle slagen (*druta-tāla*) en twee lichte slagen (*laghu-tāla*).

VERS 17

śrita-kamalā-kuca-maṇḍala dhṛta-kuṇḍala e
kalita-lalita-vanamāla jaya jaya deva hare (1)

O Deva! O Hari! O Jij die de toevlucht neemt tot de ronde borsten van Kamalā Śrī Rādhā. O Jij wiens oren zijn gedecoreerd met oorkingen en die is gesierd met een prachtige slinger van bosbloemen, O Hari, mag Je zegevieren!

Commentaar

In het eerste vers werd Kṛṣṇa beschreven als onderwerp van ieders verering. Nu prijst Śrī Jayadeva Hem als het exclusieve onderwerp van contemplatie en meditatie.

Deze gebeden openbaren Kṛṣṇa's hoogste excellentie als kroonjuweel van alle helden, omdat in Hem de verscheidene stemmingen van een held perfect in harmonie zijn – de ridderlijke (*dhīrodāta*), de arrogante (*dhīroddhata*), de nuchtere (*dhīra-sānta*) en de romantische (*dhīra-lalita*) *nāyaka*.

Śrīta-kamalā-kuca-maṇḍala e – de etymologie van deze zin is *śrīta-kamalāyāḥ kuca-maṇḍalaṁ yenā 'au tatsaṁvukṣai śrīta-kamalā-kuca-maṇḍala* – “Śrī Kṛṣṇa dient de omvangrijke borsten van Śrī Rādhā.” Hij is de geliefde van Lakṣmī, Zijn meest dierbare geluksgodin. Deze regel geeft aan, dat Kṛṣṇa door deze geliefde wordt gecharmeerd en dartelt in liefdespel; Hij is zorgeloos, bedriegelijk in de kunsten der liefde en een bedreven grappenmaker. De letter ‘e’ is eenvoudig een muzikale versiering, die de *rāga* completeert.

Dhṛta-kuṇḍala e (*dhṛte kuṇḍala yena sa tathā tasya sambuddhiḥ*) – “Hij die oorringen draagt.” De schoonheid van Zijn lotusgelaat wordt nog versterkt door die *makara*-vormige³ oorringen. *Kalita-lalita-vanamāla* – “Je hebt een uiterst aantrekkelijke slinger van bosbloemen gedoneerd.” De auteur van het woordenboek *Viśvakoṣa* zegt,

*āpāda-lambinī mālā
vanamāleti tām viduḥ*

³ De *makara* is een zeeschepsel, dat op het vaandel van Cupido staat.

*patra-puṣpa-mayī mālā
vanamālā prakīrtitā*

“Een slinger gemaakt van blad en bloemen, die helemaal tot de voeten reikt, wordt *vanamālā* genoemd.”

Kṛṣṇa’s frisse jeugdigheid is dus uitgeroepen met deze drie beschrijvende zinsneden, die tevens Zijn kledingstijl openbaren, *gopa-veśa veṇu-kara, nava-kiṣora naṭa-vara* – “Gekleed als een koeherdersjongen, die een fluit bij Zich draagt, is Kṛṣṇa altijd in Zijn prille jeugd en is de beste der podiumdansers” (*Śrī Caitanya-caritāmṛta, Madhya-līlā* 21.101).

Hare – O Śrī Kṛṣṇa! Door Jouw verbijsterende spel te vertonen trek Je hart en hoofd – en zowaar de vitale geest – van alle levende wezens aan en wekt ze zodoende op voor Jouw suprematie.

Ieder vers van dit lied eindigt met *jaya jaya deva hare*, het refrein of *dhruva-pada*, dat eenheid aan het lied in zijn geheel verleent.

Śrī Kṛṣṇa wordt hier neergezet als *dhīra-lalita-nāyaka*. Deze held is bedreven in de kunst der erotica, is altijd jeugdig, vol humor, zorgeloos en toegeefflijk aan Zijn dierbaren.

VERS 18

*dina-maṇi-maṇḍala-maṇḍana bhava-khaṇḍana e
muni-jana-mānasa-haṁsa jaya jaya deva hare (2)*

O Deva! O Hari! O Ornament van de zonneschijf, Je verbreekt de gebondenheid aan het materiële bestaan. O zwaan,

die speelt in het koele bergmeer (Mānasa Sarovara) van het hart der wijzen! Triomf! Triomf aan Jou!

Commentaar

“*Dina-maṇi-maṇḍala-maṇḍana!* – Zoals de zon voor iedereen vererenswaardig is, zo verdient Hij het te worden gecontempeerd en geadoreerd.” De Veda’s schrijven voor, *dheyaḥ sadā savitr-maṇḍala-madhyavartī, nārāyaṇaḥ sarasijāsana sanniviṣṭaḥ* – “Śrī Bhagavān resideert in de zonplaneet in de gedaante van Inwonende Getuige (*antaryāmi*). Men dient zich dit tijdens meditatie te herinneren.” Verder wordt gezegd, *iyotir-abhyantare śyāmasundaram atulam* – “De onvergelykbare Śyāmasundara woont in het licht.”

Bhāva-khaṇḍana e – De kwaliteiten van de ziel zijn beschreven in *Chāndogya Upaniṣad* (8.7.1),

*eṣa ātmā ’pahata-pāpmā vijaro vimṛtyur viśoko
vijighatso ’pipāsaḥ satya-kāmaḥ satya-saṅkalpaḥ*

De ziel is van nature vrij van de gebondenheid aan acties, ouderdom, dood, verdriet, verwarring, honger en dorst. Al haar wensen zijn gericht op de Allerhoogste Waarheid (*satya-kāma*) en worden allemaal vervuld (*satya-saṅkalpa*).

Al deze eigenschappen blijven versluierd, zolang men materieel gebonden blijft; ze manifesteren zich pas, wanneer Bhagavān Zijn genade schenkt. Daarom is Bhagavān Śrī Kṛṣṇa aangesproken geworden als *bhāva-khaṇḍana* – Hij die de verstrengeling in het materiële bestaan opheft.

Muni-jana-mānasa-haṁsa (muni-janānām mānasāni iva mānasāni teṣu haṁsa iva haṁsa) – “Zoals de koning der zwa-

nen op het Meer Mānasa speelt, zo voer Jij Jouw spel uit in de geest van bedachtzame heiligen. Een innerlijk visioen van Jouw liefdesspel wordt constant aan hen geopenbaard.” Dergelijke gelijkmoedige visionairen blijven verdraagzaam te midden van tegenslag. Ze zijn getooid met alle verdienstelijke eigenschappen, vooral nederigheid, en zo houden ze zich ten volle bezig met *bhajana*, de bovenwereldlijke dienstverlening aan Śrī Kṛṣṇa. Door Zijn genade raken de heiligen totaal onthecht van het materiële bestaan.

Deva – Bhagavān wordt *deva* genoemd, omdat Hij verzaagd is van goddelijke attributen (*divya-guṇa*). *Jaya* – Het gebruik van dit werkwoord onthult de immense eerbied van de dichter voor Śrī Kṛṣṇa. De held van dit vers is de nuchtere *dhīra-sānta-nāyaka*.

VERS 19

*kāliya-viṣa-dhara-gaṅjana jana-rañjana e
yadu-kula-nalina-dineśa jaya jaya deva hare (3)*

O Deva! O Hari! O Jij die de trots van de gifslang Kāliya verbrijzelt en het hart van Jouw meest dierbare Vrajavāsī's met vreugde vult! Jij bent de zon, die de lotus van de Yadu dynastie tot bloei laat komen! Triomf! Triomf aan Jou!

Commentaar

Hier biedt de dichter lovende hymnen aan zijn vererenswaardige godheid en het object van zijn meditatie, Śrī Kṛṣṇa, die wordt neergezet als de arrogante held, *dhīroddhata-nāyaka*.

Kāliya-viṣa-dhara-gaṅjana – Bhagavān Śrī Kṛṣṇa verbrijzeld de trots van de honderdkoppige gifslang, Kāliya, die bij Kāliya-daha in de Yamunā woonde.

Jana-rañjana e – Door Kāliya te onderwerpen gaf Bhagavān de gemeenschap van Vraja plezier. Śrī Kṛṣṇa weet heel goed, dat de Vrajavāsī's niets anders wensen dan Hem. Bovendien denkt Hij, “Ze kunnen zonder Mij zelfs geen moment in leven blijven. Het is daarom Mijn verantwoording om hen te beschermen en tevreden te stellen.” O Jij die Jouw mensen in verrukking brengt, mag Je triomferen!

Yadu-kula-nalina-dineśa – Zoals de lotus tot bloei komt bij het rijzen van de zon, zo komen de Yadu's tot bloei, wanneer Śrī Bhagavān in hun dynastie neerdaalt. Eigenlijk zijn de Yādava's de koeherdersgemeenschap van Vraja. Daarom verlicht de zon, Śrī Kṛṣṇa, Gokula.

Dit vers beschrijft Śrī Bhagavān als een krachtig individu, die Zijn toegewijden verlevendigt en in een nobele familie is verschenen. “O Deva! Wees zo goed de ijdelheid van jaloerse egoïsten, zoals wijzelf, te verbrijzelen en geef ons volop plezier.”

De arrogante held, *dhīroddhata-nāyaka*, is jaloers, trots, trouweloos, boos, lichtzinnig en een opschepper.

VERS 20

madhu-mura-naraka-vināśana garuḍāsana e
sura-kula-keli-nidāna jaya jaya deva hare (4)

O Deva! O Hari! O vernietiger van de demonen Madhu, Mura en Naraka! O Jij die op Garuḍa rijdt! O Jij die de oor-

spronkelijke oorzaak is van de verrukking der halfgoden! Triomf! Triomf aan Jou!

Commentaar

Madhu-mura-naraka-vināšana – Bhagavān vernietigt de demonen Madhu en Naraka tijdens Zijn verblijf in Dvārakā. De verwijzing naar Mura geeft een hint over Zijn mystieke vermogen van misleiding. Śrī Kṛṣṇa spreidt zesennegentig heldhaftige trekken tentoon in de uitvoering van Zijn eeuwige spel van plezier in drie spirituele gebieden: Gokula, Mathurā en Dvaraka. Hier wordt gewezen op Zijn rol van arrogante held (*dhiroddhata*).

Garuḍāsana e (garuḍa āsana yasya tat-sambuddhau) - Bhagavān wordt Garuḍāsana genoemd, omdat Hij de rug van Garuḍa, de koning der vogels, als Zijn troon aanvaardt.

Sura-kula-keli-nidāna – Bhagavān verhoogt het geluk van de halfgoden door demonen uit te roeien en Hij houdt Zich persoonlijk bezig met zegenrijk amusement met Zijn zuivere toegewijden. O Hari! Opdat Je mag triomferen!

VERS 21

*amala-kamala-dala-locana bhava-mocana e
tri-bhuvana-bhavana-nidhāna jaya jaya deva hare (5)*

O Deva! O Hari! O Jij wiens langgerekte ogen lijken op smeteloze lotusblaadjes! O Jij die ons bevrijdt van de ketenen van het materiële bestaan! O pracht van de drie werelden! Triomf! Triomf aan Jou!

Commentaar

Amala-kamala-dala-locana (*amale ye kamala-dale te iva locane yasyā ‘sau tathā vidhaḥ tat sambuddhau*) – “Hij wiens ogen lijken op de bloembladeren van een vlekkeloze lotus.” Zijn ogen verzachten het lijden en stelen het hart, verstand en ieders leven, zoals staat geschreven in *Śrī Caitanya-caritāmṛta* (*Madhya-līlā* 21.105),

*terache netrānta vāṇa, tāra dṛḍha sandhāna
vindhe rādhā-gopī-gaṇa-māna*

“De krachtige pijl van Zijn zijdelingse blik doorboort het hart van Rādhā en de *gopīs*.”

Bhāva-mocana – Bhagavān bevrijdt Zijn toegewijden van de eindeloze keten van geboorte en dood en beschermt de levende wezens. Dit openbaart Zijn mededogen.

Tribhuvana-bhavana-nidhāna – Śrī Hari is alomtegenwoordig in de drie planetaire sectoren van het universum (*tribhuvana*). Hij is de schatkamer (*nidhi*) in het paleis (*bhavana*) van de drie werelden; Hij is de eerste oorzaak en de oorspronkelijke vader.

Dit vers schetst Kṛṣṇa als de ridderlijke held (*dhīrodātanāyaka*), die wordt gekenmerkt door ernst, hoffelijkheid, vergevingsgezindheid, mededogen, het nakomen van geloften, bescheiden spraakgebruik, eerlijkheid en het vermogen om de trots van andere helden te torpederen. Deze eigenschappen zijn in hun volheid alleen aanwezig in de Allerhoogste Persoonlijkheid Gods, Śrī Kṛṣṇa.

Mag Je triomferen!

VERS 22

janaka-sutā-kṛta-bhūṣaṇa jita-dūṣaṇa e
samara-śamita-daśakaṇṭha jaya jaya deva hare (6)

O Deva! O Hari! Je decoreert Sītā-devī in Jouw afdaling als Śrī Rāma. Je verslaat de demoon Dūṣaṇa en Je herstelt de vrede in de wereld door de tienhoofdige Rāvaṇa in een gevecht te doden. Triomf! Triomf aan Jou!

Commentaar

Janaka-sūtā-kṛta-bhūṣaṇa – “O Deva, als een ridderlijke held decoreer Je met Jouw eigen handen de dochter van Janaka Mahārāja. Jouw gelaatskleur is zo donker als pas ontloken *dūrvā*-gras en Je bent het ornament van de goudkleurige Sītā. O Jij die Zijn geloften houdt, mag Je triomferen!”

Jita-dūṣaṇa e (jita-dūṣaṇau yenā ‘sau) – Je hebt de kannibaal Dūṣaṇa vermoord tijdens Jouw ballingschap in het bos Daṇḍaka. Daarom wordt Je Jita-dūṣaṇa genoemd.

Samara-śamita-daśakaṇṭha – De demonische koning Rāvaṇa was in de strijd standvastig, oorlogzuchtig en opschepperig. Desondanks heb Je een dergelijke sterke strijder geveld en tot zwijgen gebracht. O meester der ridderlijke helden (*dhīrodātta*)! O Hari! Mag Jij, die is getooid met diepe waardigheid en vergevingsgezindheid, triomferen!

VERS 23

abhinava-jaladhara-sundara dhṛta-mandara e
śrī-mukha-candra-cakora jaya jaya deva hare (7)

O Śyāmasundara! Jij wiens lichaamskleur de luister heeft van een pas geformeerde regenwolk! O Jij die Berg Mandara (Girirāja) optilt! O cakora-vogel, die onophoudelijk het maanlicht van het gelaat van de Hoogste Geluksgodin, Śrī Rādhā, drinkt! O Hari! O Deva! Triomf! Triomf aan Jou!

Commentaar

In dit lied heeft de dichter het spel van verscheidene incarnaties van Bhagavān gepresenteerd en heeft hier de overheersing van de romantische held (*dhīra-lalita-nāyaka*) vastgesteld.

Abhinava-jaladhara sundara – Śrī Bhagavān is met Zijn hoogst transcendente, heilzame gedaante zo mooi als een boeiende, pas geformeerde regenwolk.

Dhṛta-mandara – Toen Berg Mandara niet langer stabiel bleef, werd Je een schildpad en heb Je hem tijdens het karnen van de Melkocean op Jouw rug gedragen. Door tegelijkertijd nog een andere gedaante aan te nemen heb Je de halfgoden geholpen met karnen. De alternatieve betekenis van *dhṛta-mandara* is, “Jij die de boezem van Śrī Rādhā stevig vasthoudt” of het verwijst naar Govardhana Heuvel.

Śrī-mukha-candra-cakora – Het lotusgezicht van Śrī Rādhā is voor Śrī Bhagavān een constante bron van plezier. Zoals een *cakora*-vogel in een staat van verstrooiing zonder met zijn ogen te knippen in de richting van de maan staart, zo voelt Śrī Bhagavān altijd extreme vreugde bij het zien van het betoverende gelaat van Śrī Rādhā. Daarom is Haar lotusgezicht met de maan vergeleken. O Deva! O Hari! Mag Je triomferen!

De zinsnede *abhinava-jaladhara sundara* werpt licht op de prille jeugdigheid van Bhagavān. Het woord *cakora* wijst erop, dat Hij wordt onderworpen door de genegenheid van Zijn lievelingen. De uitdrukking *dhṛta-mandara*, die verwijst naar Śrī Kṛṣṇa's spel, waarin Hij de borsten van Śrī Rādhā vasthoudt, openbaart Zijn bedrevenheid in het liefdesspel. Deze drie kwaliteiten zijn prominent in de *dhīra-lalita-nāyaka*. O Prabhu, mag Je triomferen!

VERS 24

*tava caraṇe praṇatā vāyam iti bhāvaya e
kuru kuśalaṃ praṇateṣu jaya jaya deva hare (8)*

O Bhagavān! We hebben ons aan Jouw lotusvoeten overgegeven. Mag Je ons begunstigen door ons te zegenen met de gift van *prema-bhakti*. O Deva! O Hari! Triomf! Triomf aan Jou!

Commentaar

In dit vers bidt de dichter tot Śrī Kṛṣṇa om de toehoorders en sprekers van dit gedicht genadevol te begunstigen. “O oceaan van gunstige kwaliteiten! We buigen neer en geven ons aan Jou lotusvoeten over. Wees zo goed ons leven te begunstigen. Opdat Je alle zonden en lijden van Jouw toegewijden mag vernietigen. Jij en Jouw spel vormen de belichaming van de hoogste zegen. Mag Je ons plezier vergroten door in ons hart een visioen van dat spel te geven.”

VERS 25

*śrī-jayadeva-kaver idaṁ kurute mudam e
maṅgalam ujjvala-gītaṁ jaya jaya deva hare (9)*

O Deva! Mag deze betoverend stralende en melodieuze *maṅgalācarāṇa* gecomponeerd door Śrī Jayadeva Jouw blijdschap vergroten. Mag het zegen schenken aan Jouw toegewijden, die Jouw glorieuze kwaliteiten horen en reciteren. Triomf! Triomf aan Jou!

Commentaar

Bij de afronding van zijn lofrede op Bhagavān presenteert Śrī Jayadeva zijn nederige smeekbede, “O Deva, in deze heilzame aanroeping heb ik een gelofte afgelegd om te zingen over *ujjvala-rasa* met een beschrijving van Jouw amoureuze spel en vermaak met Śrī Rādhā. Als er reeds zoveel zegen in deze invocatie is, kan ik niet inschatten hoeveel zegen er in de beschrijving zelf aanwezig is. Mag mijn heilzame lied voor Jullie beiden een bron van plezier zijn en mag het tevens spiritueel succes overbrengen op degenen, die het horen en reciteren.”

Het metrum van dit lied is *maṅgala chanda*.

VERS 26

*padmā-payodhara-taṭi-parirambha-lagna
kāśmīra-mudritam uro madhusūdanasya
vyaktānurāgam iva khelad-anaṅga-kheda
svedāmbu-pūram anupūrayatu priyaṁ vaḥ*

Madhusūdana ligt tegen de helling van de boezem van Padmā Śrī Rādhikā aan en door Hun stevige omhelzing wordt Zijn borst bestempeld met Haar *kuṅkuma*, waarmee Hij Zijn diepe innerlijke liefde toont. Haar *kuṅkuma* vermengt zich daar met stromen transpiratie uit Hun amoureuze hartstocht. Mag Zijn borst, die aldus is gedecoreerd, onze gekoesterde verlangens vervullen.

Commentaar

Na het verheerlijken van zijn Prabhu in dit lied biedt Śrī Jayadeva zijn toehoorders in dit vers een godsgeschenk aan.

Padmā-payodhara-taṭī – Wanneer Vraja-vilāsī Śrī Kṛṣṇa Zijn dierbaarste geliefde omhelst, smelt de karmozijnrode *kuṅkuma* op Haar boezem en laat een rood teken van hartstocht achter op de borstkas van Bhagavān. Het is alsof de *anurāga* of overweldigende liefde voor Śrī Rādhā, die zijn hart altijd kleurt, zich nu uiterlijk vertoont en een indicatie geeft van Zijn hoogste genegenheid voor Haar. De woorden *payodhara-taṭī* wijzen erop, dat de hoog opgeheven borsten van Śrī Rādhā lijken op bergtoppen met een vallei er tussenin.

Parirambha-lagna-kāsmīra – De *kuṅkuma* van Rādhā's borsten, die de borstkas van Śrī Kṛṣṇa markeerde, wijst erop, dat Ze verzonken zijn geweest in een lange, diepe omhelzing.

Mudrita-muro – Het beeld van Rādhā's boezem gestempeld op Kṛṣṇa's borst lijkt op een zegel van goedkeuring, die de schoonheid van Zijn borstkas enorm vergroot. *Aho!* Hoe heilzaam is Hun overvloedige genegenheid voor elkaar!

Vyaktānurāgam iva – De dwingende liefde (*anurāga*), die voorheen in Zijn hart was verborgen, vertoont nu uiterlijk zijn

gezicht en kleurt duidelijk Zijn borstkas, waarmee deze liefde zijn territorium opeist. Zijn hart kan dus niet door de liefde van iemand anders worden besmeurd.

Khelad-anaṅga-kheda-svedāmbu-puram – De borstkas van Śrī Kṛṣṇa, die met Zijn hartstocht is gekleurd en met transpiratie is bedekt, wijst op Zijn uitputting door langdurig met het spel van Cupido (*kandarpa-kṛīḍā*) bezig te zijn geweest. Met andere woorden, de *kuṅkuma*, die vochtig is van druppels transpiratie op de brede borstkas van Śrī Śyāma vertoont uiterlijk de *anurāga*, die zich in Zijn hart bevindt.

Anupurayatu priyaṁ vaḥ – Mag de saffraan gekleurde borstkas van Śrī Kṛṣṇa onze meest gekoesterde verlangens vervullen door de *prema* in ons hart te vergroten.

Dit vers is gezongen in *vasanta-rāga* zinspelend op de natuur van Śrī Madhusūdana in het voorjaar. De heldin is *mughdā-nāyikā*, de geboeide minnares, en de held is *kuśalanāyaka*, de bedreven minnaar. We treffen hier *vasantatilakāchanda* aan; de *alaṅkāras* zijn *āśīḥ*, *utprekṣā* en *anuprāsa*. De *rasa* is *śṛṅgāra*, romantische liefde.

VERS 27

*vasante vāsantī-kusuma-sukumārair avayavair
bhramantīm kāntāre bahu-vihita-kṛṣṇānusaraṇām
amandaṁ kandarpa-jvara-janita-cintākulatayā
valad-bādhām rādhām sarasam idam ūce saha-carī*

In de lente zwierf de aanhankelijke Rādhikā met Haar tere lichaam zo zacht als *mādhavī*-bloemen overal door de bossen op zoek naar Kṛṣṇa. Cupido kwelde Haar geest met de koorts van liefde, terwijl Haar boezemvriendin liefdevol tot Haar sprak om de stemming te verhogen.

Commentaar

De grote dichter Śrī Jayadeva heeft de vooraanstaande deugden van Śrī Rādhā-Mādhava geschetst door Hun heilzame en vertederende ontmoeting te beschrijven. In die proloog kwam de lotus van het hart van de dichter tot bloei. Hoewel Śrī Kṛṣṇa soms de *dakṣiṇa-nāyaka* (argeloze held, die meer dan één dame liefheeft), *dhṛṣṭa-nāyaka* (brutale en arrogante held, die zijn intimiteiten met een ander ontkent, terwijl hij er overduidelijk tekenen van vertoont) en *saṭha-nāyaka* (de geveinsde en bedriegende held) speelt, heeft de *rasika* dichter Hem in Lied Twee geportretteerd als de *anukūla-nāyaka* (bereidwillige, trouwe held), die Zijn volle bevrediging alleen bij Śrī Rādhikā vindt. In overeenstemming met *sūcī-kaṭāha-nyāya*, de logica van het voltooien van een relatief moeiteloze taak alvorens een zware taak te verrichten, heeft Śrī Śukadeva eerst de excellentie van de *gopīs* gedemonstreerd alvorens tenslotte de suprematie van Śrī Rādhā vast te stellen. Op dezelfde manier heeft Śrī Jayadeva de symptomen van acht typen *nāyikās* (heldinnen) beschreven, die allemaal worden aangetroffen in Śrī Rādhā om uiteindelijk Haar te vestigen als het kroonjuweel van hen allemaal.

De acht typen *nāyikās* zijn (1) *abhisārikā* – een meisje dat haar minnaar gaat ontmoeten; (2) *vāsakasajjā* – een meisje dat

zichzelf en het liefdesprieel decoreert in anticipatie op de ontvangst van haar minnaar; (3) *utkaṅṭhitā* – een meisje dat zorgelijk naar haar minnaar uitkijkt, die om een of andere reden te laat komt; (4) *khaṅḍitā* – een meisje dat jaloers wordt bij het zien van de aanwijzingen op haar ontrouwe minnaar; (5) *vipralabdhā* – een teleurgesteld meisje, wier minnaar nooit arriveert; (6) *kalahāntarītā* – een meisje dat met haar minnaar ruzie maakt en hem de laan uitstuurt; (7) *proṣita-bharṭṛikā* – een meisje dat te lijden heeft, omdat haar minnaar ver weg woont; (8) *svādhīna-bharṭṛkā* – een dominant meisje dat haar minnaar overheerst.

In het huidige vers wordt Rādhikā geschetst als *utkaṅṭhitā nāyikā*, een heldin die bedroefd is vanwege de afgescheidenheid van haar geliefde. Bharata Muni heeft de symptomen van deze heldin uitgelegd in *Nāṭya-sāstra*, zijn werk over toneelkunst. Deze heldin is nukkig, gegriefd door amoureuze hartstocht en staat met hoge koorts in brand. Haar verwarde lichaam beeft, haar lichaamshaar staat overeind, ze is herhaaldelijk in verwarring en haar spraak wordt aangedreven door acute gevoelens van zorgelijke anticipatie. In *Śṛṅgāra Tilaka* (1.78) zijn de symptomen van de *virahotkaṅṭhitā-nāyikā* als volgt beschreven,

utkā bhavati sā yasyāḥ
saṅketam nāgataḥ priyaḥ
tasyā ’nāgamane hetum
cintayaty ākulā yathā

“Een heldin, wier held niet op het overeengekomen tijdstip naar de afgesproken ontmoetingsplaats komt, wordt *virahotkaṅṭhitā-nāyikā* genoemd. Ze peinst nauwgezet over de rede-

nen van de nalatigheid van haar held en raakt bevangen door zielsangst.”

Het huidige vers vormt de fundering voor het schilderen van *vipralambha-śṛṅgāra*, de gevoelens van de geliefde in afzondering. De dichter verhaalt een voorval tijdens het voorjaar-seizoen, waarin een van Rādhikā's *sakhīs* zegt, “O Rādhā, Jouw lichaam is zo zacht als een *mādhavī*-bloem en Je bent vermoeid geraakt van Jouw zwerftocht op zoek naar Jouw minnaar, Śrī Kṛṣṇa, hier in het dichte bos vol doornen en scherp gras. Ondanks al Jouw moeite heb Je Hem niet gevonden. Je wordt getergd door de pijlen van Cupido en Je staat in brand met de koorts van amoureuus verlangen, terwijl Je smacht naar Zijn gezelschap.”

De specifieke tijd of het seizoen aangegeven door het woord *vasanta*, voorjaar, is in dit vers de stimulans (*uddīpana-vibhāva*). Het woord *calad* (een alternatieve vorm van het woord *valad*) is een bijvoeglijk naamwoord, dat naar Rādhā verwijst en aangeeft, dat ze uitgebreid naar Hem heeft lopen zoeken. Tegen beter weten in denkt Ze, “Misschien komt Mijn lieveling er juist aan. Hij kan nu ieder moment arriveren.”

Vāsantī-kusuma-sukumārair avayavaiḥ – “De lichaamsdelen van Rādhā lijken op voorjaarsbloemen.” De vergelijking is gemaakt om de zachtheid van Haar jeugdige schoonheid over te brengen. *Vāsantī-kusuma* – De *mādhavī*-rank komt in het voorjaar tot volle bloei. Deze zinsnede wijst erop, dat de ledematen van Śrī Rādhā zo betoverend en delicaat zijn als de bloemen van de *mādhavī*-rank.

“O Rādhā, het is zeker, dat Jouw *prāṇa-nātha* Śyāmasundara, Jouw eigen levensadem, Jou heeft verlaten en nu is Hij zeker met iemand anders aan het flirten gegaan. Op de eerste herfstnacht van de *sārāḍiyā rasa-lilā* heeft Śyāmasundara de onvergelykbare liefvalligheid van Jouw schoonheid ervaren en voelde Hij Zich vervuld en werd Zijn roemruchte hartstocht voor Jou bevredigd. Daarom gaat Hij soms een paar dagen op verkenning, alsof Hij mijnbouw pleegt naar kostbare edelstenen om erachter te komen, of er al of niet iemand in Vraja-*maṇḍala* aan Jou gelijk is. Om Zijn nieuwsgierigheid te bevredigen heeft Yogamāyā Kamsa de inspiratie gegeven om Akrūra naar Nanda Gaon te sturen om Śyāma naar Mathurā te halen, waar massa’s jongedames wonen. Hij zag, dat er niemand in Mathurā-*maṇḍala* was met een schoonheid en aantrekkelijke kwaliteiten, die zich konden meten met die van de meisjes van Vraja.

“Toen vertrok Madhusudana naar Dvārakā, alsof Hij werd aangedreven door zijn verlangen om Jouw gelijke te vinden. Daar heeft Hij acht prinsessen gehuwd, maar zijn zoektocht was nog niet compleet. Toen heeft Hij zestienduizend prinsessen gehuwd, die waren ontvoerd door Narakāsura. Er waren hemelse maagden (*gandharva-kanyā*), meisjes onder de assistenten van Kuvera (*yakṣa-kanyā*), dochters van slangen (*nāga-kanyā*) en menselijke meisjes (*mānava-kanyā*) bij. Maar desondanks, O Rādhikā, kon Hij niemand vinden zoals Jij, dus is Hij weer naar Vraja teruggekeerd, nadat hij Dantavakra had vermoord.”

Een discussie over de terugkeer van Śrī Kṛṣṇa naar Vraja na Zijn lange verblijf in een ver land wordt aangetroffen in de *Padma Purāṇa*.

*kṛṣṇo 'pi taṁ dantavakraṁ hatvā yamunāmutīrya
nandavrajaṁ gatvā sotkaṅṭhau pītarau abhivādyāśvāsya
tābhyāṁ sāsru-kaṅṭham āliṅgitaḥ sakala gopa-vṛndān
praṇamyāśvāsya sarvān santarpayām āsa*

“Nadat Hij Dantavakra had gedood, is Śrī Kṛṣṇa de Yamunā overgestoken en kwam terug in Vraja. Hij heeft toen Zijn eerbetuigingen aangeboden en Nanda en Yaśodā getroost, die zolang naar Zijn terugkomst hadden gehunkerd. Ze baadden hun zoon in hun tranen, omarmden Hem van harte en kalmeerden op die manier hun langdurige zielsnood. Daarna heeft Śrī Kṛṣṇa de koeheders gezien en heeft hun pijn van afgescheidenheid verzacht. Tenslotte heeft Hij de *vraja-gopīs* ontmoet, die Hem heerlijk hadden gemist, en heeft hun acute aandoening verlicht.”

In Canto Een van *Śrīmad-Bhāgavatam* (1.11.9) zeggen de inwoners van Dvārakā,

*yarhy ambujākṣāpasasāra bho bhavān
kurūn madhūn vātha suhṛd-didṛkṣayā
tatrābda-koṭi-pratimaḥ kṣaṇo bhaved
raviṁ vinākṣṇor iva nas tavācyuta*

“Kamala-nayana, O lotusogige! Wanneer Je naar Kurudeśa en Madhupurī (Vraja-maṇḍala) vertrekt om Jouw dierbaren te zien, voelt één moment aan als tienmiljoen tijdperken. Zoals de ogen in afwezigheid van de zon slechts duisternis waarnemen, zo lijken de vier windrichtingen zonder Jou op een desolate leegte.”

Het plezier, dat de *gopīs* ontlenen aan de ontmoeting met hun geliefde in de lente, en het verdriet, dat ze ervaren, wanneer ze van Hem zijn afgezonderd, beroeren alletwee het hart. Śrī Rādhā's *sakhī* herinnert Haar aan deze beide condities.

Tot dit vers behoren *vaidarbhī-rīti* en *upanāgarikā-vṛtti*. Kedāra Bhaṭṭa definieert het metrum, *sikhariṇī-chanda*, in zijn *Vṛtta-ratnakāra* (3.93) aldus, *rasaiḥ rudrais chinnā ya-ma-na-sa-bha-lā-gaḥ sikhariṇī* – “In het metrum *sikhariṇī* bestaat iedere regel uit zes combinaties genaamd *ya*, *ma*, *na*, *sa*, *bha* en *laghu-guru* met een cesuur (verssnede) na de elfde lettergreep.” De zes combinaties zijn: één kort, vijf lang, vijf kort, twee lang, drie kort, één lang.

❀ *Lied Drie* ❀

De muziekstijl is *vasanta-rāga* en het ritme is *yati-tāla*.

śikhaṇḍa-barhoccaya-baddha-cūḍaḥ
puṣṇan pikaṁ cūta-navāṅkureṇa
bhraman mudā-rāmam anaṅga mūrtir
marto mātaṅgo hi vasanta-rāgaḥ

De *vasanta-rāga* in eigen persoon draagt een pauwenoogveer op zijn hoofd. Hij voedt een zwerm allerbeste koekoeks met pas ontloken mangoknoppen en ranken. Zijn lichaam lijkt op Kāmadeva en hij zwerft vrolijk rond, zoals de gekke, dronken koning olifant.

VERS 28

*lalita-lavaṅga-latā-pariśilana-komala-malaya-samīre
madhukara-nikara-karambita-kokila-kūjita-kuñja-kuṭīre (1)*

viharati harir iha sarasa-vasante

*nṛtyati yuvati-janena samaṁ sakhi virahi-janasya durante
(refrein)*

O Rādhā! Alas, hoe betoverend is de lente, waarin de Maleise bries arriveert, die de tere kruidnagelranken onbesuid omhelst. De *kuñjās* weerklinken met het zoete *kuhu* geluid van de koekoeks en het zoemen van de bijen, wanneer ze heen en weer vliegen.

Śyāma maakt met enkele fortuinlijke meisjes vrolijk plezier en danst op een liefdesfeest. O vriendin, deze lentetijd brengt de verlatenen en eenzamen eindeloos verdriet. (refrein)

Commentaar

Wanneer de bomen door de aanraking van de Maleise bries nieuw leven wordt ingeblazen, beginnen de hommels, die door jasmijnbloesems worden aangetrokken, vol opwinding te zoemen en de koekoeks beginnen te roepen bij het vinden van verse knoppen aan mangobomen. Als een olifant, die dol is van lust, verschijnt Śrī Kṛṣṇa met een pauwenveer in Zijn tulband en magnetiseert ieders geest.

Vasanta-rāga is prominent in de lente. In *yati-tāla* zijn drie korte slagen en drie snelle slagen. Het woord *sakhī* brengt het gevoel van intieme vriendschap over.

Sarasa-vasante – Het bijvoeglijk naamwoord *sarasa* wijst erop, dat de lente heerlijk is en allerlei verbijsterende smaken heeft.

Virahi-janasya durante – Verlaten geliefden brengen in dit uitdagende voorjaarseizoen hun tijd met grote moeite door. Śrī Hari steelt met Zijn zoete spel en vermaak ieders verstand, hart en hele leven, dus afzondering van Hem wordt in deze periode des te pijnlijker en ondraaglijker ervaren.

Lalitā-lavaṅga-latā-pariśilana-komala-malaya-samire – Deze zin beschrijft de specialiteit van de lokatie. De Maleise bries was reeds koel, zacht en aromatisch, maar deze eigenschappen zijn zelfs sterker geworden door het aanraken van de elegante kruidnagelranken.

Madhukara-nikara-karambita-kokila-kūjita-kuñja-kuṭīre – De herkomst van deze regel is als volgt, *madhukarāṅgāṁ yo hi nikaras tena karambitāḥ miśritāḥ ye kokilāstaiḥ kūjitaḥ yaḥ kuñja kuṭīraḥ tatra* – Het dansen vindt plaats in een loofhut in het bos, die levendig bruist met het gezang van een menigte bijen en koekoeks.

Een *sakhī* beschrijft aan de bezorgde en eenzame heldin (*viraha-utkaṅṭhitā*) Śrī Rādhā de schoonheid van de lente in Vṛndāvana, “De geur van bloemen, het gevoel van de Maleise bries, de koelte van het water van de Yamunā, de mooie bomen, die stevig worden omarmd door kruidnagelranken, de bottende klimranken en de tedere aanraking van de lichaamsdelen van de geliefde – hoe plezierig het lenteseizoen ook mag zijn, wanneer geliefden elkaar ontmoeten, de lente is even verdrietig in afgescheidenheid.

“Als een onbewuste klimrank in de opwinding van het romantische seizoen niet zonder zijn geliefde kan blijven, hoe kan dan een vol bewuste, rankachtige vrouw wel bestaan zonder haar minnaar? Nu geven het gezoem van de bijen en het zingen van de koekoeks zelfs een nog hartverscheurender indruk. Als zelfs de geest van grote heiligen wordt aangetrokken door de geur van de *mādhavī*- en *belī*-bloemen, wat valt er dan te zeggen van emotioneel opgewonden vrouwen?”

Terwijl Rādhā's vriendin sprak, kreeg ze een tijdelijk visioen van Mādhava. Ze vervolgde, “Wanneer een mangoboorn door een *mādhavī*-rank wordt omhelst, gaat hij met jonge knoppen in de bloei staan, zoals het haar van een man overeind gaat staan, wanneer hij door een prachtige vrouw wordt omhelst. Op dezelfde manier dartelt Hari vandaag verliefd rond, is geheel betoverd door het schitterende bos van Vṛndāvana langs de waterkant en is verzonken in de omhelzing van ontbiedende jonge schoonheden.” Rādhā antwoordde Haar *sakhī*, “Alas! Hoe kan Ik Mezelf beheersen?”

Dit vers beschrijft een aantal opwindende factoren (*uddīpana-vibhāva*), die amoureuze liefde in afgescheidenheid voeden (*vipralambha-śṛṅgāra-rasa*).

VERS 29

*unmada-madana-manoratha-pathika-vadhū-jana-janita-vilāpe
ali-kula-saṅkula-kusuma-samūha-nirākula-bakula-kalāpe
viharati harir iha sarasa-vasante... (2)*

“Mijn lieve vriendin, als echtgenoten lang afwezig zijn, zitten eenzame echtgenotes, die worden opgewonden door Cupido,

onophoudelijk te huilen. Maak zie! *Mālatī*-bloesems hangen in trossen aan de takken, terwijl zwermen hommels rond de uitbundig bloeiende *bakula*-bloemen zoemen.”

En daarginds loopt Mādhava te flirten en danst met die andere fortuinlijke meisjes. (refrein)

Commentaar

Rādhārāṇī's *sakhī* schildert een beeld van de plaagzieke en passionerende natuur van de lente en vertelt Haar, dat dit jaargetijde immens problematisch is voor eenzame geliefden, omdat dit seizoen aanzet tot lustgevoelens. Heldinnen, wier dierbaren zijn vertrokken naar verre landen, kwijnen onophoudelijk en kunnen hun aangewakkerde verlangens niet bevredigen. Wanneer *bakula* en andere bloemen in alle richtingen hun geur verspreiden, gaan zwermen hilarische honingbijen zoemen, alsof ze zich in een staat van intense opwindning bevinden.

VERS 30

*mṛgamada-saurabha-rabhasa-vaśamvadanava-dala-māla-tamāle
yuva-jana-hṛdaya-vidāraṇa-manasija-nakha-ruci-kimśuka-jāle
viharati harir iha sarasa-vasante... (3)*

Getooid in jong gebladerte zijn de *tamāla*-bomen in verrukking door het verspreiden van hun muskusachtige geur. De vurige bladeren van de *palāśa*-bloemen, die precies lijken op de nagels van Kāmadeva, rijten jonge harten open.

Commentaar

Alle windrichtingen worden nu aantrekkelijker door de geur van muskus, die uit het jonge *tamāla*-gebladerte stroomt. De trossen tot volle bloei gekomen *palāsa*-bloemen lijken op de nagels van Cupido's vingers als bijzondere wapens, waarmee hij het hart openrijt van jonge paren, die gescheiden zijn geweest.

Het idee is, dat de lichaamsgeur van Mādhava de hele atmosfeer verlevendigt, hetgeen afzondering van Hem ondraaglijk maakt. Vooral voor tere meisjes is dergelijke afzondering uitermate zwaar.

VERS 31

*madana-mahīpati-kanaka-daṇḍa-ruci-keśara-kusuma-vikāse
milita-silimukha-pāṭali-pāṭala-kṛta-smara-tūṇa-vilāse
viharati harir iha sarasa-vasante... (4)*

De saffrane *nāga-keśara*-bloemen lijken op de gouden scepters van de Koning der Liefde en de trompetbloemen (*pāṭali*) omringd door honingbijen zijn Kāmadeva's pijlkoker.

Commentaar

De bloeiende *nāga-keśara*-bloemen lijken precies op de luister van Zijne Majesteit Koning Mādana's gouden koningsstaf. Het voorjaar lijkt op de pijlen van de scherpe tandjes van de hommels, die het hart van eenzame geliefden doorboren.

VERS 32

*vigalita-lajjita-jagad-avalokana-taruṇa-karuṇa-kṛta-hāse
virahi-nikṛntana-kunta-mukhākṛti-ketaki-danturitāse
viharati harir iha sarasa-vasante... (5)*

De bomen barsten vol mededogen uit in hun bloei, alsof ze een wereld toelachen, die schaamteloos werd onder invloed van de lente. De puntige *ketakī*-bloemen, die in alle richtingen helder in bloei staan en aan de hele atmosfeer tegemoet komen, doorboren het hart van verlaten geliefden.

Commentaar

De metgezel van Śrī Rādhā vervolgt, “Lieve *sakhī*, wat kan ik nog meer zeggen? In de lente laten degenen met liefdesverdriet hun verlegenheid varen en huilen in afzondering van hun geliefde. Alle levende wezens in de hele schepping laten immers hun schaamte achterwege. Bij het zien van de wereld in deze hoedanigheid strooien de jonge bomen vol mededogen hun stralende bloesems rond, alsof ze de nectar van humor verspreiden. Ze lijken op jonge mannen, die gnuiven, omdat ze de wellustige verlangens in het hart van gepassioneerde vrouwen opmerken.”

Hoe kunnen compassie en humor samengaan? Als intieme geliefden gescheiden zijn, is hun situatie zeer meelijwekkend en roepen ze compassie op. Maar als ze hun zelfbeheersing verliezen, worden ze het mikpunt van hilariteit. De punten van de *ketakī*-bloesems treden op als speren om het hart van de eenzamen te doorboren.

VERS 33

*mādhavikā-parimala-lalite nava-mālikayāti-sugandhau
muni-manasām api mohana-kāriṇi taruṇākāraṇa-bandhau
viharati harir iha sarasa-vasante... (6)*

De pollen van de *mādhavikā*-bloemen vermengen zich met het heerlijke aroma van *nava-mālikā*-bloesems (*jūhī*) en prikkelen zelfs de geest van grote heiligen, die plotseling opgewonden raken. Het betoverende voorjaar is van nature de vriend van de jongeren.

Commentaar

“De lente is betoverend, omdat de hele atmosfeer bezwangerd is van het verrukkelijke aroma van jasmijn (*nava-mālikā*) en de pollen van voorjaarsbloemen (*mādhavī*). Als deze stimulatie de wellust opwekt in de geest van grote wijzen, wat valt er dan te zeggen van het effect op gewone mensen? Zelfs onbewuste boomklimmers kunnen het gemis van hun minnaars (de bomen) tijdens dit aanlokkelijke seizoen niet verdragen, dus hoe kunnen wij bewuste meisjes verwant aan de boomklimmers verdragen om alleen te zijn? Het gezoem van de bijen en het roepen van de koekoeks breken het hart; dit jaargetijde is van nature de vriend van de jongeren.”

VERS 34

*sphurad-atimukta-latā-parirambhaṇa-pulakita-mukulita-cūte
vr̥ndāvana-vipine parisara-parigata-yamunā-jala-pūte
viharati harir iha sarasa-vasante... (7)*

De mangobomen trillen van vervoering in de omhelzing van rusteloze *mādhavī*-ranken en barsten uit met nieuwe knoppen. Het zuivere water van de Yamunā stroomt vlakbij, waar Hari plezier maakt met mooie meisjes in de loofhutten van Vṛndāvana.

Commentaar

In de lente worden zelfs onbeweeglijke substanties door wel lust geprikkeld. Aangedreven door de wind streelt de *mādhavī*-rank de mangoboom, die verrukt van plezier met nieuwe knoppen uitbarst. De Yamunā stroomt vlakbij en zuivert de liefdespriëlen van Vṛndāvana, waar Śrī Hari met prachtige meisjes ronddartelt.

VERS 35

*śrī-jayadeva-bhaṇitam idam udayati hari-carāṇa-smṛti-sāram
sarasa-vasanta-samaya-vana-varṇanam anugata-madana-vikāram
viharati harir iha sarasa-vasante... (8)*

Śrī Jayadeva bezingt de schoonheid van het voorjaarsbos, dat is doortrokken van Rādhā's extatische liefdestransformaties. Mag zijn heilzame met *rasa* geladen lied, dat bijeen is gevlochten met steken van liefde, die het bos doordringen, de herinnering aan de lotusvoeten van Śrī Hari wekken.

Commentaar

Śrī Jayadeva sluit af door de specifieke excellentie van dit lied te omschrijven – een expressie van de lente, die *śṛṅgāra-rasa*

in het bos voedt, waar Kṛṣṇa Zich amuseert met romantische uitspattingen. Het bos, dat ontwaakt met tekenen van harts-tocht, reflecteert de extatische transformaties van de liefde van *utkañṭhitā* Rādhā, wanneer Ze wordt overweldigd door zielsangst in afgescheidenheid van Kṛṣṇa. Mag dit heilzame lied zegevieren, dat een sterke herinnering aan de lotusvoeten van Śrī Hari stimuleert. Mogen degenen, die door lust worden verstoord, de gelegenheid krijgen om dit lied te horen, zodat de aandoening van hun hart voor altijd kan worden verdreven.

In dit lied is Rādhā een *madhyā-nāyikā*, een heldin die soms mild en verlegen (*mugdha*) is en soms duchtig en vermetel (*pragalbhā*) en die vanwege deze twee extreme temperamenten het toppunt van alle *rasa* vertoont; en Kṛṣṇa is een *dakṣiṇā-nāyaka*, een trouweloze minnaar met vele liefjes. De *rasa* is *vipralambha-śṛṅgāra*. Dit derde lied is getiteld *Mādhavotsava-kamalākara*, “Lentefeest rijk aan schoonheden als lotussen.”

VERS 36

dara-vidalita-mallī-valli-cañcat-parāga
prakaṣṭita-paṭavāsair vāsayan kānanāni
iha hi dahati cetaḥ ketakī-gandha-bandhuḥ
prasarad-asamabāṇa-prāṇavad-gandhavāhaḥ

O *sakhī*, kijk eens! De lentebries – beladen met de geur van *ketakī*-bloemen, die over het hele bos een witte sluier van stuifmeel legt uit de half geopende *mallikā*-bloesems – is de bondgenoot van Kāmadeva, die het hart van verlaten geliefden foltert.

Commentaar

De *sakhī* van Śrī Rādhā beschrijft Haar het opwekkende effect van de Maleise wind in de lente en vertelt Haar, dat de zachte wind het hart van eenzame geliefden in brand zet. Men kan zich afvragen, “Wat hebben ze verkeerd gedaan om zo te worden gestraft?” Het antwoord is, “Deze wind lijkt op de adem van Kāmadeva. Ze zijn boezemvrienden en om de opdracht van zijn intieme bondgenoot na te komen zet de wind het hart van degenen met liefdesverdriet in brand.”

Als in de lente de *mallikā*-ranken in bloei gaan staan, raakt de hele atmosfeer verzadigd van hun pollen, die overal naartoe waaien, en de lucht wordt ook doortrokken van de geur van de aromatische pollen van de *katakī*. Beladen met deze spiritueuze geuren gedraagt de rustig stromende wind zich precies zoals Kāmadeva en verschroeit eenzame geliefden. Hieraan kan men zien, dat het twee vrienden zijn met dezelfde mentaliteit.

Dit vers is gecomponeerd in *mālinī-chandā* en bevat een combinatie van *samāsokti*- en *varṇānuprāsa-alaṅkāras*.

VERS 37

*adyotsaṅga-vasad-bhujāṅga-kavala-kleśād iveśācalaṁ
prāleya-plavaneccchayānusarati śrīkhaṇḍa-sailānilaḥ
kiṁ ca snigdha-rasāla-mauli-mukulāny ālokya harṣodayād
unmilanti kuhūḥ kuhūr iti kalottālāḥ pikānām girāḥ*

“O *sakhī*, ik heb gehoord, dat in de Maleise Heuvels veel slangen leven en de wind uit die heuvels is zeker door hun

brandende vergif overweldigd geraakt. Het ziet ernaar uit, dat de wind nu op weg is naar de Himālaya's om daar in het ijskoude water af te koelen. De koekoeks roepen luid *kuhukuhu* met hun honingzoete stemmetjes, omdat ze blij zijn de zachte, smakelijke mangoknoppen te zien groeien.”

Commentaar

In dit vers schildert Rādhā's *sakhī* een beeld van twee intensiverende elementen (*uddīpana*) van *śṛṅgāra-rasa*, die Haar *kāma* stimuleren. “Nu is het lente en de wind uit Maleisië, die brandt van de gifdampen van gifslangen, die daar op de heuvels in sandelbomen wonen, drijft naar de met sneeuw bedekte Himālaya's. Die wind lijkt verlichting te zoeken en wil van de zegen van koude berglucht genieten. Nu stroomt het sap omhoog in de bomen, die vol knoppen staan. De koekoeks, die blij zijn de mangoknoppen te zien, roepen keihard, ‘*Kuhukuhu*’. O Rādhā, in een dergelijke uitdagende en opwindende tijd is er voor Jou geen reden om Je tegenover Mādhava geremd te voelen.”

Dit vers bevat *anuprāsa*- en *upamā-alañkāras*, *vaidarbhī-rīti* en *sārdūla-vikrīḍita-chanda*. De *sthāyibhāva* of permanente emotie is de amoureuze liefde (*śṛṅgāra-rati*) in afgescheidenheid.

VERS 38

unmīlan-madhu-gandha-lubdhā-madhupa-vyādhūta-cūtānikura
krīḍat-kokila-kākalī-kalakalair udgīṛṇa-karṇa-jvarāḥ
nīyante pathikaiḥ katham katham api dhyānāvadhāna-kṣaṇa
prāpta-prāṇasamā-samāgama-rasollāsair amī vāsarāḥ

“O *sakhī*, kijk! Het zoete *kuhu-kuhu* van de koekoeks, die tussen de zachte mangoloten spelen, combineert zich met het gebrom van gulzige bijen, die worden geobsedeerd door de geurige honing van de bloesems. Dit kabaal veroorzaakt koorts in de oren van eenzame reizigers, die kwijnen in afgescheidenheid en voor een moment van geluk hun pijnlijke lentedagen doorbrengen met contemplatie op het verrukkelijke gedartel, dat ze eens met hun geliefde ervoeren, die hen zo dierbaar is als hun eigen leven.”

Commentaar

Śrī Rādhā's *sakhī* geeft toe, dat afgescheidenheid zeer moeilijk te verdragen is. Als Śrī Kṛṣṇa afwezig is, is de Maleise wind eenvoudig pijnlijk. Verder klinkt het lieve gemompel van koekoeks in de mangobmen in alle richtingen door en roept gevoelens van diepe spijt op in het hart van achtergelaten geliefden. Het kirren van deze speelse vogels veroorzaakt in hun oren een aanval van hoge koorts. De stemmetjes van de koekoeks doet hen herinneren aan hun geliefden, die zo dierbaar zijn als het leven zelf, en wanneer ze een ogenblik op hun gezicht mediteren, voelt het aan alsof ze zich met hen hebben verenigd. Deze pijnlijke periode is bedroevend.

Het huidige vers bevat *kāvyaṅga-alāṅkāra*, *sārdūla-vikrīḍita-chanda*, *gauḍiyā-rīti* en *vipralambha-śṛṅgāra-rasa*. Het gebruik van het woord *vāsarāḥ* in het meervoud, lentedagen, is zeer gepast.

VERS 39

*aneka-nāri-parirambha-sambhrama
 sphuran-manohāri-vilāsa-lālasam
 murārim ārād upadarśayanty asau
 sakhī samakṣam punar āha rādhikām*

Śrī Rādhikā's sakhī was op een slimme manier op zoek gegaan naar Śrī Kṛṣṇa en had Hem vlakbij opgemerkt, waar Hij heerlijk genoot van de enthousiaste omhelzingen van lieflijke koehedersmeisjes, die Hem met het grootste respect tegemoet traden. Murāri, die werd aangetrokken door hun toenadering, werd gretig naar het liefdesspel. Vanuit een schuilplaats trok de sakhī Rādhā's aandacht naar deze scène en sprak Haar weer toe.

Commentaar

De dichter heeft met een levendige schets van de schoonheid van het bos de intens vurige emoties van Śrī Rādhā beschreven. Haar *sakhī* onthult Śrī Kṛṣṇa's intenties rechtstreeks door te zeggen, "Sakhī, kijk eens! Moet Je zien wat Murāri nu doet." Hij werd omhelst door zoveel tedere meisjes, maar ze konden Hem niet volkomen tevreden stellen. Op het eind werd Hij overweldigd door een intense begeerte naar de meer boeiende Śrī Rādhā en Zich met Haar te amuseren.

Het metrum van dit vers is *vaṁśasthāvila*, de *alaṅkāra* is *anuprāsa* en de held is *dakṣiṇā-nāyaka*, de argeloze minnaar met vele liefjes.

 Lied Vier

De muziekstijl is *rāmakarī-rāga* en het ritme is *yati-tāla*.

VERS 40

candana-carcita-nīla-kalevara-pīta-vasana-vanamālī
keli-calan-maṇi-kuṇḍala-maṇḍita-gaṇḍa-yuga-smita-sālī (1)

harir iha mugdha-vadhū-nikare
vilāsini vilasati keli-pare (refrein)

“Zijn gouden kleding en de tros wilde bloemen contrasteren met Zijn donkere ledematen besmeerd met sandelhoutpasta. De met juwelen bezette oorknoppen schommelen aan Zijn oren en maken, dat Zijn wangen glinsteren en Zijn gezicht een betoverende glimlach te zien geeft.

“*He vilāsini Śrī Rādhe!* O koket meisje, kijk! Hari stoeit hier in het bos vrolijk met een menigte meisjes, die gek van liefde zijn.” (refrein)

Commentaar

De *rāga* van dit lied is *rāmakarī* en de *tāla* is *jhampā*. Volgens de auteur van *Rasa-mañjarī* is de *tāla rūpaka*.

Als een heldin blauwe kleding draagt en zich tooit met gouden ornamenten, waardoor ze lijkt op de hemel in de ochtend, en als ze zich spontaan hoogst verontwaardigd jegens

haar geliefde gedraagt, gaat de held aan haar voeten zitten om haar te paaien. De *rāga*, die is toegepast om dit moment vast te leggen, wordt *rāmakarī* genoemd.

Śrī Kṛṣṇa wordt totaal geabsorbeerd door het plezier van flirten met een schare bekoorlijke jonge bruiden, waarbij Hij lief lacht en grapjes maakt. Daar niet ver vandaan wordt Hij geobserveerd door Śrī Rādhā en Haar *sakhī*. Als Ze Hem plezier ziet maken, krijgt Ze plotseling een intense hunkering om met Hem de liefde te bedrijven. Daarom manifesteerde zich een *sphūrti* van Rādhā in Zijn hart, toen Śrī Kṛṣṇa een prachtige *vraja-gopī* in een geïsoleerde *kuñja* omhelsde.

Het spel en vermaak van Śrī Kṛṣṇa is eeuwig en daarom is het ook constant waarneembaar. In afzondering zijn er drie belangrijke manieren, waarop het kan worden gezien: herinnering (*smaraṇa*), een innerlijk visioen (*sphūrti*) en rechtstreekse verschijning (*āvirbhāva*). Dit specifieke spel wordt geaccentueerd met een *sphūrti*, die – zij het kortstondig – de loop der gebeurtenissen diepgaand bepaalt.

Het woord *mugdha* kan betekenen een ‘onschuldige, verliefde heldin’ en ook ‘mooi’. Beide betekenissen worden in deze context bedoeld. Het woord *vilāsa* verwijst naar een extatisch emotioneel ornament gekenmerkt door *bhāva* (de eerste impuls van hartstocht) en *hāva* (navolgende uitdagende gebaren). Bharata Muni zegt in *Nāṭya-sāstra* het volgende,

*sthāne yānāsane vāpi
netra vaktrādi karmaṇā
utpādyate viśeṣo yaḥ
sa-vilāsaḥ prakīrtitaḥ*

“Charmerende lichaamshoudingen en uitdrukkingen van de ogen en op het gezicht bij bewegen, zitten of lopen worden *vilāsa* genoemd.”

Het woord *smita* wijst erop, dat Śrī Kṛṣṇa glimlacht. Een milde lach wordt ook *smita* genoemd. In de woorden van Bharata Muni,

*īṣad vikasitair gaṇḍaiḥ
kaṭākṣaiḥ sauṣṭhavānvitaiḥ
alakṣita dvijaṁ dhīram
uttamānām smitam bhavet*

“*Smita* is glimlachen zonder dat de persoon zijn tanden laat zien. Zijn wangen bloeien licht op, wanneer hij een charmerende zijdelingse blik werpt.”

VERS 41

*pīna-payodhara-bhāra-bhareṇa hariṁ parirabhya sa-rāgam
gopa-vadhūr anugāyati kācid udañcita-pañcama-rāgam
harir iha mugdha-vadhū-nikare... (2)*

“Eén *gopī*, die Hari hartstochtelijk omhelst en Hem onder het gewicht van haar zware borsten verplettert, zingt met Hem in de vijfde muzieknoot.”

Commentaar

Śrī Rādhā's *sakhī* doet een ooggetuigenverslag van de activiteiten van de *gopīs* met Śrī Kṛṣṇa, zoals ze zich ontwikkelen. “O Rādhā, Jouw liefdesspel met Hari is ongeëvenaard en onvertroffen. Hij wordt vurig omhelst door één trotse en molli-

ge *gopī*, maar dit is slechts een flauwe afspiegeling van Zijn spel met Jou. Hoe kunnen deze prachtige meisjes mogelijkwijs worden vergeleken met Jou? Nu zingt Hij in de vijfde *rāga* en zij beantwoordt Hem met de echo van Zijn lied.”

Door de *gopī* met volle borsten te beschrijven impliceert Rādhā's *sakhī*, dat de *gopī* verbijsterend mooi is. “Het ziet ernaar uit, dat Hari niet bijster bedreven is. Hij doet zelfs geen poging om deze *gopī* te omhelzen; daarom neemt zij in haar omhelzing van Hem de leiding. Deze geheime liefdes-uitwisseling kan dan wel zoet zijn, maar hoe kan deze in Jouw afwezigheid werkelijk uitblinken? *Śṛṅgāra-rasa* wordt ten volle gevoed door een wederzijdse omhelzing en dat is alleen mogelijk met Jou, Rādhā. Kijk eens, hoe Śyāmasundara pogingen doet om met anderen plezier te maken, zelfs al ben Jij degene, die Zijn geest constant bezet houdt.”

Pañcama-rāga, de vijfde muzieknoot, wordt doorgaans gezongen ter begeleiding van *śṛṅgāra-rasa*. Bharata Muni heeft ook gezegd,

*pañcamam madhya bhūyiṣṭham
hāsya śṛṅgārayor bhavet*

“*Pañcama-rāga* in *madhya-tāla* overheerst in *hāsya*- en *śṛṅgāra-rasa*.”

VERS 42

*kāpi vilāsa-vilola-vilocana-khelana-janita-manojam
dhyāyati mugdha-vadhūr adhikam madhusūdana-vadana-sarojam
harir iha mugdha-vadhū-nikare... (3)*

“Een andere schoonheid, die is opgewonden door Madhusūdana’s scheve blikken, waar de vonken van hartstocht uit slaan, drinkt met haar ogen de honing van Zijn heerlijke lotusgezicht. Dan valt ze in een doelgerichte meditatie op Zijn schoonheid.”

Commentaar

Śrī Rādhā’s *sakhī* beschrijft een betoverde heldin (*mugdhā nāyikā*) en zegt, “Deze *gopī* mediteert op Kṛṣṇa’s lotusgezicht. Als Śyāmasundara in het liefdesspel aan de rol is, vertonen Zijn rusteloze ogen suggestieve uitdrukkingen. Hij wekt met Zijn uitnodigende blikken spontaan verlangen op in het hart van gepassioneerde meisjes en voelt in de kern van Zijn hart immense zegen.”

De *mugdhā-nāyikā* is erg verlegen en daarom worden haar romantische ondernemingen door sociale conventies afgeremd.

VERS 43

*kāpi kapola-tale militā lapitum kim api śruti-mūle
cāru cucumba nitambavatī dayitaṁ pulakair anukūle
harir iha mugdha-vadhū-nikare... (4)*

“Een schoonheid met ronde heupen buigt zich voorover en pretendeert een geheim in het oor van haar geliefde te fluisteren, waarmee ze veroorzaakt, dat Zijn haar overeind gaat staan. Bij het zien van Zijn vervoering grijpt dat romantische meisje de gekoesterde gelegenheid om Zijn wang te kussen.”

Commentaar

Het woord *nitambavati* – een vrouw met welgevormde heupen – is gebruikt om de exquisite schoonheid van de rijpe heldin over te brengen. Het is ongepast om de geliefde in aanwezigheid van vriendinnen te kussen. Onder voorwendsel Śrī Kṛṣṇa iets te moeten zeggen, heeft ze daarom de rand van Zijn wang gekust. Dit toont de deskundigheid in liefdesaangelegenheden (*śṛṅgāra-vaidagdhya*) van de heldin aan. Hier is Kṛṣṇa *nukūlanāyaka*, de bereidwillige held.

VERS 44

*keli-kalā-kutukena ca kācid amuṁ yamunā-jala-kūle
mañjula-vañjula-kuñja-gataṁ vicakarṣa kareṇa dukūle
harir iha mugdha-vadhū-nikare... (5)*

“Een andere *gopī* kwam erachter, dat ze bij een charmante, afgesloten *vetasī-kuñja* aan de oever van de Yamunā met Hari alleen was. In haar gretigheid om van de kunsten der liefde te genieten greep ze Zijn gele kleding vast en trok Hem naar binnen.”

Commentaar

Śrī Rādhā’s vriendin beschrijft een temperamentvolle heldin, de *adhīrā-nāyikā*. “Toen Madhusūdana naar de betoverende, met klimranken begroeide bamboe-*kuñja* aan de oever van de Yamunā kwam, trok deze *adhīrā-nāyikā*, die er hevig naar verlangde om plezier in de erotische kunsten te maken, aan Zijn kleding en voerde Hem naar binnen.”

Het woord *ca* (en) impliceert, dat ze op allerlei manieren grapjes met Kṛṣṇa begon te maken, toen ze een plek opmerkte, die volkomen privacy bood. De woorden *yamunā-tīre* – aan de oever van de Yamunā – zijn niet gebruikt. Integendeel, de zinsnede *yamunā-jala-tīre* is toegepast om aan te geven, dat de rivieroever koel en zuiver is als water (*jala*).

Kṛṣṇa aan zijn kleding meetrekken, wanneer Hij tekenen vertoont te worden aangetrokken door een nieuw meisje, is kenmerkend voor de temperamentvolle minnares (*adhīrā-nāyikā*).

VERS 45

kara-tala-tāla-tarala-valayāvali-kalita-kalasvana-varṁṣe
rāsa-rase saha-nṛtya-parā hariṇā yuvatīḥ praśaśarṁṣe
harir iha mugdha-vadhū-nikare... (6)

“Hari prijst één jonge schoonheid, die dronken is van het dansen in de extase van de *rasa*, het klappen met haar handen en het rinkelen van haar armbanden, die de echo van de zoete klanken van Zijn fluit laten horen.”

Commentaar

Onze *sakhī* vertelt Śrī Rādhā, dat een ander meisje bij het dansen met Śrī Kṛṣṇa in *rasa-līlā* op het perfecte ritme en in de juiste toonaard bedreven in haar handen klappt. Haar armbanden rinkelen en maken een zoete metaalklank, die het geluid van de fluit complementeren. Bij het horen van dit ver-

bazingwekkend zoete duet applaudiseert Kṛṣṇa herhaaldelijk voor deze aantrekkelijke verleidster.

VERS 46

*śliṣyati kām api cumbati kām api kām api ramayati rāmām
paśyati sa-smīta-cārutarām aparām anugacchati vāmām
harir iha mugdha-vadhū-nikare... (7)*

“Gedreven door Zijn hunkering naar *śṛṅgāra-rasa* omhelst Hij de ene *gopī*, kust Hij de andere *gopī* en weer een andere *gopī* streelt Hij hartstochtelijk. Nog een ander vangt met haar suggestieve glimlachjes Zijn verwachtingsvolle starende blik op en weer een ander rent overhaast weg om Hem te verleiden achter haar aan te komen.”

Commentaar

Tijdens *rasa-līlā* neemt Śrī Kṛṣṇa vele gedaanten aan en speelt met mooie meisjes, die gereed zijn voor de romantiek. Hij wordt overweldigd door een verlangen naar erotisch plezier en omhelst één meisje, die vlam heeft gevat, Hij kust een ander meisje, Hij slentert rond met weer een ander en staart dorstig naar nog een andere overmeesterende schoonheid. Eén bijzonder mooi meisje, tot wie Hij Zich bij toeval richt met ‘O Rādhā’, raakt verontwaardigd en gaat er in een boze bui vandoor. Bekommerd om haar liefde volgt Śrī Kṛṣṇa haar en tracht haar te overtuigen om terug te komen. Als die beleedigde *gopī* Zijn toenaderingen afslaat, probeert Hij haar woede te verzachten met nederige verzoeken om verzoening.

Dit vers portretteert Kṛṣṇa als de *śaṭha nāyaka* (de bedriegende minnaar), *dhr̥ṣṭa* (de brutale en arrogante minnaar), *dakṣiṇā* (de bedreven minnaar) en *anukūla* (de bereidwillige held). Alle heldinnen zijn *abhisārikā-nāyikās*, blij om hun geliefde te zien.

De symptomen van *dhr̥ṣṭa-nāyaka* zijn gedefinieerd in *Śṛṅgāra-tilaka* (1.17) en ook in *Śrī Ujjava-nīlamaṇi* (1.40),

abhivyaktānya taruṇī
bhoga-lakṣmāpi nīrbhayaḥ
mithyā-vacana dakṣaś ca
dhr̥ṣṭo 'yaṁ khalu kathyate

Śṛṅgāra-tilaka (1.17)

“Ook al zijn de tekenen van het liefdesspel met een ander pit-tig meisje duidelijk op zijn lichaam zichtbaar, de brutale held zal onbevreesd en op deskundige wijze een bedriegelijk alibi bedenken. Hij wordt een *dhr̥ṣṭa-nāyaka* genoemd.”

De symptomen van de *śaṭha-nāyaka* zijn als volgt omschreven,

priyaṁ vyakti puro 'nyatra
vipriyaṁ kurute bhṛsam
nigūḍham aparādhaṁ ca
śaṭho 'yaṁ kathito budhaiḥ

Śrī Ujjava-nīlamaṇi (1.40)

“Geleerde autoriteiten zeggen, dat de *śaṭha-nāyaka* zijn trouweloosheid voor zijn gezworen lieveling verbergt door lieve woordjes tegen haar te spreken, terwijl hij al die tijd heimelijk aan een ander zit te denken.”

VERS 47

*śrī-jayadeva-bhaṇitam idam adbhuta-keśava-keli-rahasyam
vr̥ndāvana-vipine lalitam vitanotu śubhāni yaśasyam
harir iha mugdha-vadhū-nikare... (8)*

**Mag het verrukkelijke lied van Śrī Jayadeva, dat het verbijs-
terende mysterie van Śrī Keśava's liefdesspel in de loofhutten
van Vṛndāvana beschrijft, iedereen voordeel schenken.**

Commentaar

Śrī Jayadeva sluit af door het mysterie van Śrī Keśava's ver-
bazingwekkende, romantische uitstapjes te beschrijven. Het
wonderbaarlijke geheim is, dat één Kṛṣṇa ronddartelt met
veel sublieme meisjes tegelijk en al hun gekoesterde verlan-
gens tegelijkertijd vervult. Dit lied is zeer aantrekkelijk van-
wege de beschrijving van de geheime praktijken van Śrī Keśa-
va in de kunsten der liefde, hetgeen Śrī Rādhā tot verdriet
stemt, omdat Ze getuige is van Zijn acties. De charme van dit
lied wordt verder verhoogd door de exacte navolging van de
gestrengheden van *rāga* en *tāla*. Mag dit melodieuze lied, dat
de excellentie uitbreidt, die voortkomt uit dat spel in het bos,
heil overbrengen en de deugdzaamheid verhogen van dege-
nen, die het horen en reciteren.

VERS 48

*viśveṣām anurañjanena janayann ānandam indīvaraśreṇī-
śyāmala-komalair upanayann aṅgair anaṅgotsavam*

*svacchandam vraja-sundaribhir abhitaḥ praty-aṅgam āliṅgitaḥ
śṛṅgāraḥ sakhi mūrtimān iva madhau mugdho hariḥ kṛḍati*

“O *sakhī*, Hari, wiens zachte donkere lichaam de schoonheid van een blauwe lotus overtreft, vangt aan met het liefdesfeest. Dronken van de *rasa* van romantische voorjaarsontmoetingen speelt Hij als het geïncarneerde gevoel van erotiek. Met intense ijver bevredigt Hij de ongebreidelde hartstocht van de *gopīs* boven hun verwachtingen. De prachtige koeherdersmeisjes, die zijn aangestoken door een wilde, zegenrijke staat, omhelzen al Zijn ledematen zonder terughoudendheid.”

Commentaar

De vriendin van Śrī Rādhā zegt, “*Sakhī*, kijk!” waarbij ze wijst naar de amoureuze activiteiten van hun gekoesterde Hari met de bedoeling om Haar hartstocht te stimuleren. “Het is lente. En dat niet alleen, het is de maand Madhu en Hari verliest Zich in de pret van het liefdesspel met alle *gopīs*, alsof Hij Cupido zelf is.”

Śṛṅgāraḥ sakhiḥ mūrtimān iva – De *sakhī* openbaart Kṛṣṇa als de erotische euforie in eigen persoon, wanneer Hij Zijn geliefden ontmoet, die van verlangen in vuur en vlam staan. *Puruṣaḥ pramadā-yuktaḥ śṛṅgāra iti samjñitaḥ* – “Een man, die zich amuseert met een hoogst opgewonden vrouw wordt *śṛṅgāra* genoemd.” Kṛṣṇa bevredigt de gekoesterde ambities van de *gopīs* ver boven hun verwachting en intensiveert hun geluk in een festival van Eros. Deze Śrī Hari schenkt met Zijn constant toenemende liefde voor de koeherdersmeisjes zegen aan alle levende wezens.

De *sakhī* beschrijft Kṛṣṇa's elegante ledematen als donkerder en zachter dan een blauwe lotus. Het woord *indīvara*, blauwe lotus, brengt het idee van donkerte, zachtheid en verfrissende koelte over; het woord *śreṇī* wijst op frisheid, die ieder moment als nieuwer verschijnt; en het woord *śyāmala* impliceert knappe, prille jeugdigheid. Die Kṛṣṇa – *śṛṅgārah-mūtimān*, de toevlucht van ongeëvenaarde schoonheid en de onbetwiste meester van erotisch plezier – viert een feest van bovenzinnelijk amoureuze liefde. En de aantrekkelijke *vraja-gopīs* beantwoorden deze liefde door ieder deel van Zijn lichaam vrij en spontaan te omarmen.

Rasa komt voort uit de combinatie van twee elementen, namelijk de *anurāga* van de held voor zijn minnares en de *anurāga* van de heldin voor haar minnaar. De held en heldin moeten wederzijdse aantrekkingskracht ervaren om *rasa* tot zijn volle omvang te laten komen.

Hier treffen we inderdaad *paraspara-anurañjana* aan, elkaar een plezier doen, dus *rasa* zal zich zeker manifesteren. Het begint met de integratie van *vibhāva*, *anubhāva*, *sāttvika* en *sañcāri-bhāvas*.⁴ Naarmate *rasa* gaat bloeien met het rijp worden van *prema*, escaleert het achtereenvolgens en loopt

⁴ *Vibhāva* – opwindende elementen, die het verschijnen van *kṛṣṇa-rati* oproepen; *anubhāva* – twaalf ondergeschikte lichamelijke symptomen van extase, inclusief dansen, over de grond rollen en hardop huilen; *sāttvika* – acht lichamelijke transformaties, zoals tranen, kippenvel en beven, die voortkomen uit de innerlijke verstoring van het hart en *prāṇa*; *sañcāri-bhāvas* – drieëndertig overweldigende emoties van voorbijgaande aard, zoals onverschilligheid, geluk en jaloezie. Deze zijn de vier ingrediënten van *bhāva*, die bij hun verschijnen onafhankelijk van elkaar worden ervaren.

door de stadia van *sneha*, *māna*, *praṇaya*, *rāga*, *anurāga*, *bhāva* en *mahābhāva*. Zodra *prema-rasa* gaat verschijnen, hebben de held en heldin geen remmingen met betrekking tot hun acties, plaats of tijd. Ondanks de afwezigheid van iedere restrictie bereikt de liefdesdaad, de complete vereniging van ieder lichaamsdeel, nog steeds niet zijn hoogtepunt, totdat *mahābhāva* is bereikt, die de volle expressie van *prema-rasa* tot uitdrukking brengt. In dit stadium worden de *nāyaka* en *nāyikā* overweldigd door verbijstering, die het leven, de ziel en de essentie van *rasa* vormt. Als hun externe en interne zintuigen totaal worden gemagnetiseerd, doordat ze telkens nieuwe emoties proeven, raken ze de gewaarwording van al het andere kwijt.

Śrīla Rūpa Gosvāmī legt in zijn *Sri Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (Southern Quadrant, Fifth Wave, Verse 132) het volgende uit,

*vyatītya bhāvanā-vartma
yaś camatkāra-bhāra-bhūḥ
hṛdi sattvojjvale bādham
svadate sa raso mataḥ*

“[In het stadium van onderscheid tussen de samenstellende *bhāvas*, die worden gepasseerd] wordt de vervoering van de extase, die zelfs nog intenser kan worden geproefd in het hart, dat overloopt van *śuddha-sattva* (zuivere existentionele goedheid, die verschijnt bij het bereiken van *bhāva*), die het domein van het denken overstijgt en qua zegen zelfs nog verbazingwekkender wordt dan *bhāva – rasa* genoemd.”

Hier kan een twijfel ontstaan. Śrī Kṛṣṇa zag die voluptueuze meisjes van één kant, dus Zijn ervaring van hen was niet compleet. Dit punt wordt weerlegd door de zinsnede *praty-aṅgam*

ālīngita – Śrī Kṛṣṇa heeft alle *gopīs* bevredigd door contact te maken met ieder onderdeel, door te omhelzen, te kussen, aan te raken en andere gepaste activiteiten uit te voeren. Men kan zich verder afvragen, “Hoe kon één enkele Kṛṣṇa hen allemaal omhelzen?” Het antwoord is, dat Kāmadeva één is en in het universum toch alomtegenwoordig is. Op dezelfde manier is Śrī Kṛṣṇa één en ook alomtegenwoordig. Dankzij deze eigenschap is Hij competent om het hele universum in vervoe-ring te brengen.

Śrīla Rūpa Gosvāmī citeert dit vers in *Srī Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (Western Quadrant, Fifth Wave, Verse 5) als een voorbeeld van *ālambana-vibhāva* in *madhura-bhakti-rasa*.

Het huidige vers bevat *dīpaka-alāṅkāra*, *vaidarbhī-rīti*, *sār-dūla-vikrīḍita-chanda*, *śṛṅgāra-rasa* en *vākyaucitya*. De heldin van het lied, Rādhā, is *utkaṅṭhitā-nāyikā*, die in de angst van afgescheidenheid blijft en zich zorgen maakt, als Haar held nalaat te komen.

VERS 49

*rāsollāsa-bhareṇa vibhrama-bhṛtām ābhīra-vāma-bhruvām
abhyarṇaṁ parirabhya nīrbharam uraḥ premāndhayā rādhayā
sādhū tvad-vadanam sudhā-mayam iti vyāhṛtya gīta-stutivyājād
udbhaṭa-cumbitaḥ smīta-manohārī hariḥ pātu vaḥ*

Verblind door liefde verloor de verwarde Śrī Rādhā al het gevoel van welvoeglijkheid. Ten overstaan van alle charmante *gopīs*, die in de *rasa-līlā* in *prema* verdronken, omhelsde Ze de borst van Śrī Kṛṣṇa, kuste Hem hartgrondig en riep uit, “*Ahā nātha*, O eigenaar van Mijn leven! Jouw gezicht is zo-

waar zo zoet als nectar.” Haar gedreven liefde vulde Zijn hart spontaan met een extatisch enthousiasme, dat een charmere glimlach op Zijn lotusgezicht toverde. Mag die Śrī Hari iedereen heil schenken.

Commentaar

Dit is het laatste vers van het Eerste Bedrijf getiteld *Sāmoda-Dāmodara*, “Dāmodara in Verrukking”. Nadat de *sakhī* een beeld heeft geschetst van de *vasanti* (lente) nacht, herinnert ze Rādhā aan een eerdere romantische ontmoeting met Śrī Kṛṣṇa tijdens de *sāradīyā-rāsa* in de herfst. Kṛṣṇa was verzonken in een feest van verliefdheid en maakte plezier temidden van een menigte koehedersmeisjes, die scheve blikken op Hem afvuurden. Aanvankelijk maakte Rādhā zich zorgen, omdat ze afgescheidenheid ervoer, maar door het aanmoedigen van Haar vriendin werd Ze plotseling overweldigd door hartstocht. Verblind door Haar *prema* liet Ze Haar verlegenheid varen. Onder voorwendsel van het zingen van Kṛṣṇa’s lofprijzingen klemde Ze Zich in een stevige omhelzing aan Zijn borst vast en kuste Hem pal vóór alle andere *gopīs*.

Toen Rādhā Haar extatische emoties in aanwezigheid van al die ontzettend mooie koehedersmeisje tentoonspreidde, lag op het gezicht van Śrī Kṛṣṇa een uitdrukking van de hoogste verrukking. Hij werd volkomen uit het veld geslagen door de amoureuze bedrevenheid van Śrī Rādhikā, die verblind was door liefde en gek was geworden van de pret van het feest.

Śrīla Rūpa Gosvāmī heeft dit vers geciteerd in *Śrī Ujjvala-nīlamanī* (13.20.2) om *cāpalya-sañcari-bhāva* te illustreren, de

rusteloosheid of lichtvoetigheid veroorzaakt door een overweldigende amoureuze gehechtheid (*rāga*).

In dit vers is de *nāyikā pragalbhā*, onbeschaamd en brutaal, en de *nāyaka* is *mugdha*, betoverd. De *chanda* is *sārdūlavikrīḍita*. De *alaṅkāras* zijn *āśih*, *aprastuta*, *praśaṁsā* en *vyājokti*.

ALDUS EINDIGT HET BĀLABODHINĪ-PRAKĀŚA COMMENTAAR
OP HET EERSTE BEDRIJF VAN ŚRĪ GĪTA-GOVINDA GETITELD
SĀMODA-DĀMODARA, “DĀMODARA IN VERRUKKING.”

Tweede Bedrijf

AKLEŚA-KEŚAVAḤ – ZORGELOZE KEŚAVA

VERS 1

*viharati vane rādhā sādharmaṇa-praṇaye harau
vīgalita-nijotkarṣād īrṣyā-vaśena gatānyataḥ
kvacid api latā-kuñje guñjan-madhu-vrata-maṇḍali-
mukhara-śikhare līnā dīnāpy uvāca rahaḥ sachem*

Hari zag de eminentie van Śrī Rādhā over het hoofd en flirtte met alle koehedersmeisjes in het bos. Rādhā voelde Zich verwaarloosd en werd door jaloezie verdreven. Ze trok Zich terug in een geïsoleerde loofhut overwoekerd met klimranken, die weerklonk met het gebrom van hommels en honingbijen. Ze stortte Haar geheime stervensnood wanhopig uit aan Haar vriendin.

Commentaar

Het Tweede Bedrijf is getiteld *Akleśa-keśava*. De betekenis is, dat Bhagavān Śrī Kṛṣṇa, de hoogste connoisseur van *rasa*,

eeuwigdurend vrij is van problemen. Hij hoeft nooit zelfs maar de minste pijn te ondergaan. Bhagavān heeft twee ongebruikelijke karakteristieken:

1. *Akhila-heya-pratyanikatva* – Omdat Hij buiten alle materiële onvolkomenheden staat, heeft Hij geen verbinding met welke soort pijnlijk ongeluk of calamiteit ook. Hij is *pratyanika*, de grote vijand van alle gebreken. In dit verband wordt ook in *Yoga-sūtra* gezegd, *kleśa-karma-vipākāśayair aparāmṛṣṭaḥ puruṣa-viśeṣa īśvaraḥ* – “Iemand, die geen relatie heeft met gebreken, zoals onwetendheid, vals-egoïsme, gehechtheid, afkeer, angst voor de dood of reactief werk en de consequenties ervan, wordt *īśvara* (meester) genoemd” (*Yoga-sūtra* 1.24).
2. *Akhila kalyāṇa guṇākaratva* – Śrī Kṛṇsa is de weldoener van de hele schepping en een mijn van bovennatuurlijke deugden.

Śrī Rādhā is onderhevig aan temperamentvol gedrag. Haar *sakhī* lichtte Haar in over het doen en laten van Keśava en Rādhā ging Zijn grote liefdesfestival binnen. Toen Ze zag, dat Hij alle koeherdersmeisjes dezelfde genegenheid gaf, dacht Ze trots, “Ik ben de liefde van Zijn leven en Zijn onafscheidelijke metgezellin, maar vandaag toont Hij voor Mij geen voorkeur.” Ze rende in een drieste bui weg en ging een afgelegen met klimranken overgroeid bosprieel binnen, waarvan de bloemen een zwerm zoemende bijen hadden aangetrokken. Omdat ze zelfs daar nog ziedend van jaloezie was, kon Ze geen rust vinden. Om Haar pijn te verzachten vertrouwde Ze Haar zeer private gevoelens aan Haar vriendin toe, waarbij Haar stem werd overstemd door het gebrom van de bijen.

Het woord *api* legt er sterke nadruk op, dat Rādhā Zich in een conditie bevond, waarin Ze nauwelijks nog kon spreken. Verder onthult Ze nooit een geheim. Dus het woord *api*, dat ‘niettemin’ betekent, brengt het gevoel van uiterste verwondering over van het feit, dat Ze dat toch deed.

Śrīla Rūpa Gosvāmī heeft dit vers geciteerd in *Sri Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (Western Quadrant, Fifth Wave, Verse 29) om *māna*, jaloerse woede, te illustreren.

Het metrum van dit vers is *hariṇī*, dat wordt gedefinieerd als *rasayuga hayair n-sau mañjarī-rau s-lau go yadā hariṇī tadā* – “*Hariṇī* metrum is als volgt: kort, kort, kort, kort, kort, lang, lang, lang, lang, lang, kort, lang, kort, kort, lang, kort, lang en er zijn caesures op de zesde, tiende en zeventiende lettergreep.” De heldin is *prauḍhā-nāyikā*, de rijpe heldin, die trots en ontstuimig is. Tot de literaire ornamenten behoort *anuprāsa-alāṅkāra*. *Rasavad-alāṅkāra* is aanwezig vanwege overvloedige *rati-bhāva*. Het huidige vers is een voorrede op Lied Vijf, dat met het volgende vers aanvangt.

❀ Lied Vijf ❀

De muziekstijl is *gurjarī-rāga* en het ritme is *yati-tāla*.

VERS 2

*sañcarad-adhara-sudhā-madhura-dhvani-mukharita-mohana-varṇsam
valita-dṛg-añcala-cañcala-maulikapola-vilola-vataṁsam* (1)

rāse harim iha vihita-vilāsam

smarati mano mama kṛta-parihāsam (refrein)

“*Sakhī!* Hoe verrassend is het, dat Madhuripu Mij in dit *rasa* feest in de steek laat en Zich als een schooier met andere aantrekkelijke meisjes amuseert. Desondanks denk Ik in Mijn hart keer op keer aan Hem. De fluit in Zijn lotushanden vult Hij met de honing van Zijn lippen; nectar die voortvloeit als een zoete, suggestieve melodie. Als Hij uit de hoeken van Zijn ogen flirtende blikken werpt, trilt Zijn juwelen hoofdtooi, waarbij Zijn oorringen over zijn wangen schommelen.

**“Telkens weer moet Ik denken aan Hari’s onweerstaanbaar donkere lichaamskleur, Zijn lach en Zijn amusante gedrag.”
(refrein)**

Commentaar

De *sakhī* van Śrī Rādhā zei, “Lieve Rādhikā, Hari heeft Jou verwaarloosd, dus waarom houd Je nog zoveel van Hem, waardoor Jij Jouw beheersing verliest?”

Nadat Śrī Rādhā de terechtwijzingen van Haar *sakhī* had aangehoord, antwoordde Ze met een gevoel van zelfvernedering, “*Sakhī*, wat Je zegt is waar. Hari heeft Me afgewezen en maakt nu in Zijn vrolijke losbandigheid hartstochtelijk plezier met een paar andere betamelijke maagden. Ik weet, dat het voor Mij zinloos is om Mijn liefde voor Hem te tonen, maar wat moet Ik doen? Er leven in Mijn hart herinneringen aan Zijn tedere, lichtvoetige scharrels met Mij. O *sakhī!* Dit is juist de hut, waar We eerder het plezier van intense liefde hebben geproefd. Ik ben zo aan Hem verknocht, dat Ik Hem niet kan loslaten. Ik blijf constant aan Zijn verdiensten denken. Mijn

hart kan zich zelfs niet de minste fout in Hem ontdekken en Ik ben altijd met Hem voldaan.

“Wanneer Śyāmasundara in de nacht van de *rasa-līlā* lacht en grapjes maakt met de prachtige *gopīs* van Vraja, vult Hij de fluit in Zijn lotushanden met een betoverende klank van de zoete nectar van Zijn lippen.” Zo vangt Rādhikā aan met Haar lied van afgescheidenheid – *sañcarad-adhara-sudhā-madhura-dhvani-mukharita*. De etymologie van deze zin is *sañcarāntyā adhara-suddhayā madhuro dhvani yatra tad yathā syād tathā mukharitā mohinī vañsī yena tam* – “Hij speelt op Zijn fluit en brengt een honingzoete klank van de nectar van Zijn lippen voort. De betoverende invloed van dat legendarische geluid doet Mijn verstand wankelen en berooft Me van Mijn beheersing. Op het moment, dat Ik aan de schoonheid van Zijn ledematen denk, het rusteloze ornament op Zijn hoofd, Zijn slingerende oorringen en vooral de manier, waarop Hij de jonge *gopīs* omhelst en kust, verlies Ik mijn gevoel van fatsoen. O *sakhī*, wat moet Ik doen?”

VERS 3

*candraka-cāru-mayūra-sikhaṇḍaka-maṇḍala-valayita-keśam
pracura-purandara-dhanur-anurañjita-medura-mudira-suveśam
rāse harim iha vihita-vilāsaṁ (2)*

“Zijn haar is versierd met uiterst charmant geschikte pauwenveren in een frappant ontwerp van een halve maan. Zijn luister lijkt op een massa verfrissende regenwolken, waar op kleurrijke wijze een oneindige reeks schitterende regenbo-

gen doorheen schiet. Deze bijzonder levendige beelden van Hari beheersen Me voortdurend.”

Commentaar

Het ronde patroon aan het eind van een pauwenveer wordt *candraka* genoemd en evenals de maan, *candramā*, schenkt dit tevens vreugde. “Hari’s haar wordt op de meest zoete wijze omcirkeld door pauwenveren en Zijn donkere tint geeft de indruk van een pas geformeerde wolk versierd met vele regenbogen. Het visioen van Zijn bekoorlijke, stralende figuur verschijnt constant in Mijn gedachten.”

VERS 4

*gopa-kadamba-nitambavatī-mukha-cumbana-lambhita-lobham
bandhujīva-madhurādhara-pallavam ullasita-smīta-śobham
rāse harim iha vihita-vilāsaṁ... (3)*

“Op het feest van Anāṅga leunt Hij voorover en wil het lotusgezicht van de koehedersmeisje kussen. Zijn zachte lippen hebben een betoverende zacht roze kleur als dat van de knop van een *bandhuka*-bloem en de ongekende luister van Zijn milde glimlach valt over Zijn knappe gelaat. Het visioen van deze Hari verschijnt voortdurend in Mijn gedachten.”

Commentaar

“In Mijn hoofd heeft een invasie plaats van herinneringen aan Hari, die begerig is om de gezichtjes van de pas getrouwde *gopīs* te kussen. Hij is in de *kuñjās* in geheim liefdesspel ver-

zonken en raakt steeds meer opgewonden om hen herhaaldelijk te kussen. De herinnering aan Zijn rode lippen zo helder als een scharlakenrode *bandhuka*-bloem komt spontaan Mijn gedachten binnen. *Sakhī*, als Hij glimlacht, wordt Hij zelfs nog knapper.”

VERS 5

*vipula-pulaka-bhuja-pallava-valayita-ballava-yuvati-sahasram
kara-caraṇorasi maṇi-gaṇa-bhūṣaṇa-kiraṇa-vibhinna-tamisram
rāse harim iha vihita-vilāsam... (4)*

“Op het hele lichaam van Hari gaat het haar van plezier over-eind staan, wanneer Hij met Zijn armen zo delicaat als jonge bloesem duizenden en duizenden jonge *gopīs* stevig omhelst. De stralen licht uit de juwelen ornamenten op Zijn handen, voeten en borst verlichten alle windrichtingen. Ik kan het niet helpen, dat Ik aan Hem moet denken.”

Commentaar

“Ik moet denken aan Śyāmasundara’s armen zo zacht als pas ontloken bladeren met kippevel van intense vervoering. Hij legt Zijn armen om duizenden *gopīs* heen en omhelst hen stevig. Alle duisternis wordt verdreven door de stralen van schoonheid, die voortkomen uit de ornamenten op Zijn handen, voeten en borst.”

VERS 6

jalada-paṭala-valad-indu-vinindaka-candana-tilaka-lalāṭam
pīna-payodhara-parisara-mardana-nirdaya-hṛdaya-kavāṭam
rāse harim iha vihita-vilāsaṁ... (5)

“De magnetiserende *tilaka* van sandelhoutpasta, die Zijn voorhoofd siert, verslaat de schoonheid van een kwikzilverachtige maan temidden van een zwaar dek van regenwolken. Met Zijn brede borstkas, die zo solide is als een deur, heeft die wrede gast het grootste plezier in het pijnigen van de volle borsten van de jonge bruiden. Juist deze beelden van Hari bezetten onafgebroken Mijn gedachten.”

Commentaar

“De schoonheid van de rusteloze maan temidden van wolken vol water is een spektakel om te zien. De donkere tint van het brede voorhoofd van Hari lijkt op een verse regenwolk, waarop Zijn witte *tilaka* van sandelhoutpasta zelfs het prettige effect van schitterende manestrallen beschaamt. Ik herinner Me levendig, hoe Śyāmasundara op het moment van hun amoureuze vereniging de tere borstjes van de jonge meisjes met Zijn brede borstkas genadeloos verplettert.”

VERS 7

maṇimaya-makara-manohara-kuṇḍala-maṇḍita-gaṇḍam udāram
pīta-vasanam anugata-muni-manuja-surāsura-vara-parivāram
rāse harim iha vihita-vilāsaṁ... (6)

“De schoonheid van Zijn wangen wordt versterkt door Zijn betoverende met juwelen bezette *makara* oorringen. Madhuripu, die gekleed gaat in het geel, trekt een aanhang van goden, demonen, heiligen en mensen aan. Herinneringen aan die Hari komen met kracht op Me af.”

Commentaar

“De oren van Madhuripu zijn versierd met *makara* oorhangers (in de vorm van het watersymbool van Cupido), die de schoonheid van Zijn wangen vergroten. Hij is een *dakṣiṇānāyaka*, de toegeeflijke minnaar, die de diepste verlangens van Zijn hunkerende lievelingen vrijgevig vervult. Hij gaat gekleed in gele stoffen, verspreidt Zijn lieflijkheid en verzadigt de besten van Zijn volgelingen met *prema-rasa*, inclusief Nārada onder de wijzen, Bhīṣma onder de mensen, Prahlāda onder de demonen en Indra onder de halfgoden. Ik kan Hem niet vergeten.”

VERS 8

*viśada-kadamba-tale militaṁ kali-kaluṣa-bhayaṁ śamayantam
mām api kim api taraṅga-anaṅga-dṛṣā manasā ramayantam
rāse harim iha vihita-vilāsaṁ... (7)*

“Hij gaat onder een uitgestrekte *kadamba*-boom in de volle bloei op Mij zitten wachten en kijkt verwachtingsvol om Zich heen. Wanneer We elkaar ontmoeten, neemt Hij al Mijn angst van afgescheidenheid weg door Me met slimme en vleierende woorden gerust te stellen. Dan werpt Hij ontorende

blikken vol begeerte en speelt met Mij het liefdesspel, dat in het diepst van Mijn hart nog levendig aanwezig is. Ik word steeds rustelozener, als Ik aan die Hari denk.”

Commentaar

Śrī Rādhā zegt, “O *sakhī*, Hij gaat vol begeerte op de afgesproken ontmoetingsplaats onder een uitgestrekte *kadama*-boom op Me zitten wachten. Als we wel eens een liefdesruzie hadden en bang waren van Elkaar te scheiden, stelde Hij Me gerust met ingenieuze vleierij. Hij heeft Me met Zijn blikken vol *rasa* en Zijn gepassioneerde hart altijd in verrukking gebracht.”

Mām api – “De pogingen van Mijn geliefde Śyāma om Me gerust te stellen zijn zo verrukkelijk, dat Ik louter van de herinnering aan Zijn pogingen om dit te doen in een onbegrensde vervoering raak.”

VERS 9

*śrī-jayadeva-bhaṇitam ati-sundara-mohana-madhuripu-rūpam
hari-caraṇa-smaraṇam prati samprati puṇyavatām anurūpam
rāse harim iha vihita-vilāsam... (8)*

Śrī Jayadeva beschrijft in dit lyrische lied – de belichaming van de herinnering aan de lotusvoeten van Śrī Hari – de magische schoonheid van Madhuripu voor de fortuinlijke personen, die zijn toegewijd aan het dienen van Bhagavān.

Commentaar

Ter afsluiting van Lied Vijf zegt Śrī Jayadeva, dat hij dit gedicht heeft geschreven om in het hart van de gelukkige toegewijden met *prema-bhakti* de herinnering aan de lotusvoeten van Hari wakker te maken. Om dit te kunnen ervaren moet men zeker de primaire *rasa* (*śṛṅgāra-rasa*) omarmen onder leiding van fortuinlijke toegewijden, die dit hebben geproefd. *Carana* verwijst hier naar het spel, zoals *rasa-līlā*, waarvan de herinnering de methode is om zich de lotusvoeten van Śrī Kṛṣṇa te herinneren. *Rasa-līlā* is een verbijsterend mooi spel, dat altijd in het geheugen van Śrī Rādhā blijft opgesloten.

Dit Lied Vijf is getiteld *Madhuripu-ratna-kaṇṭhikā*, “Het juwelen halssnoer van Madhuripu’s schoonheid en andere deugden”.

VERS 10

*gaṇayati guṇa-grāmaṁ bhrāmaṁ bhramād api nehate
vahati ca parītoṣaṁ doṣaṁ vimuñcati dūrataḥ
yuvatiṣu valat-tṛṣṇe kṛṣṇe vihāriṇi mām vinā
punar api mano vāmaṁ kāmāṁ karoti karomi kim*

Madhuripu heeft Me verlaten om te genieten van telkens nieuwe intimiteiten met andere aanlokkelijke meisjes. Ik weet, dat het zinloos is om Mijn hartstocht voor Hem tot uitdrukking te brengen; maar dan nog, wat moet Ik doen? Mijn liefde is zo overweldigend, dat deze onder geen enkele omstandigheid zal afnemen. Mijn hart waardeert Zijn wonderbaarlijke kwaliteiten. Ik kan niet boos op Hem worden, zelfs

niet als Hij fout zit. Als Ik denk aan Zijn fouten, ervaar Ik grote zegen. *Sakhī*, ieder moment verlang Ik hevig naar Hem en Ik kan Hem niet vergeten. Wat moet Ik doen?”

Commentaar

Rādhā's boezemvriendin geeft Haar een terechtwijzing, “Kṛ-ṣṇa heeft Jou verlaten, dus waarom laat Jij Je door liefde voor Hem uit het veld slaan?” Ter voorbereiding op het tafereel van Lied Zes begint Rādhā een verslag van Haar private aangelegenheden door te zeggen, “*Sakhī*, ondanks Zijn gesjans met anderen is Mijn hart onderworpen aan Madhuripu. Of-schoon Ik het niet wil, kan Ik er niets aan doen, dat Ik aan Zijn veelvoudige virtuositeiten moet denken. Ik word gek van extase en wil bij Hem zijn.”

Bhrāmaṁ bhramād api nehate – Hier betekent het woord *bhrāma* ‘woede’. “Mijn hart weigert onder alle voorwaarden om boos op Hem te worden. Ik wil geen fouten in Hem zien, zoals Zijn gehechtheid aan andere meisjes of Zijn onverschilligheid voor Mij. Ik blijf volkomen voldaan met Hem. Wat moet ik doen?”

Śrī Rādhā is in dit vers geportretteerd als *utkaṇṭhitā-nāyikā*. De symptomen van *utkaṇṭhitā-nāyikā* zijn als volgt,

*utkā bhavati sā yasyā
vāsake nāgataḥ priyaḥ
tasyānāgamane hetuṁ
cintayantyākulā yathā*

“Een heldin, die zorglijk zit te kniezen over de vraag, waarom haar geliefde heeft nagelaten naar haar slaapkamer te komen, wordt *utkaṇṭhitā* genoemd.”

Dit vers, dat de inleiding vormt op Lied Zes, bevat *hariṇī-chanda*, *kriyaucitya*, *yamaka-śabda-alan̄kāra* en twee *artha-alan̄kāras*, namelijk *saṁśaya* en *dīpaka*.

Śrīla Rūpa Gosvāmī heeft dit vers geciteerd in *Śrī Ujjvala-nīlamaṇi* (*Vyabhicāri-prakarāṇa* 13.9) om *nirveda*, walging of afkeer, te illustreren.

 Lied Zes

De muziekstijl is *mālava-rāga*. Het ritme beweegt zich snel in *ekatāli-tāla*.

VERS 11

*nibhṛta-nikuṅja-grhaṇ gatayā niśi rahasi nilīya vasantam
cakita-vilokita-sakala-diśā rati-rabhasa-bhareṇa hasantam* (1)

*sakhi he keśi-mathanam udāram
ramaya mayā saha madana-manoratha-
bhāvitayā sa-vikāram* (refrein)

“Hij kwam ’s nachts eens naar de afgelegen boshut, waar We hadden afgesproken. Hij had Zich stiekem verstopt in het dichte gebladerte van de *nikuṅja* om in Zijn afwezigheid Mijn gretigheid naar Hem en Mijn zielsangst te observeren. Overweldigd door bezorgdheid keek Ik met Mijn vermoeide ogen vol angst om Me heen en vroeg Me af, ‘Oh, wanneer komt Hij

nu?” Toen Hij zag hoe gekweld Ik Me voelde, bracht Hij Me in verrukking met de nectar van Zijn lach vol *śṛṅgāra-rasa*.

“O *sakhī*, Keśi-mathana is zeer vrijgevig, wat betreft het verlichten van de brandende hitte van Kāmadeva. Amoureuus verlangen heeft Mijn hart aangegrepen en Me gek gemaakt. Mijn lieve *sakhī*, zorg dat de moordenaar van Keśi meteen komt en Mijn hunkeringen vervult.” (refrein)

Commentaar

Śrī Rādhā staat in brand met de koorts van amoureuus verlangen en onthult aan Haar *sakhī* Haar verlangen om Śrī Kṛṣṇa te zien. Ze begint met het openbaren van een voorgaande romantische ontmoeting, toen Ze Haar *prāṇa-nātha* een plezier had gedaan. Dit spel is vol diepe mysteriën.

Sakhī! ramaya keśi-mathanam udāram mayā saha – “*Sakhī*, arrangeer een heerlijke geheime ontmoeting voor Mij met Keśi-nisūdana.” Hier geeft Śrī Rādhā uitdrukking aan Haar verlangen naar Haar eigen geluk, namelijk dat de vrijgevigige Keśi-mathana de kwellingen van Haar onvervulde romantische verlangens moet verlichten – maar dit is tegenstrijdig aan de definitie van *śuddha-bhakti*, die eigenbelang verbiedt. Het antwoord is, dat de *gopīs* alles hebben verzaakt om Śrī Kṛṣṇa lief te hebben, dus er bestaat zelfs niet het minste spoor van eigenbelang in hen. *Prema* manifesteert zich niet ten volle, als in beide partijen geen diepe *anurāga* verschijnt. Dus de *preya-sī* (de minnares) moet haar eigen intrinsieke hartstocht overbrengen om in het hart van haar minnaar begeerte naar liefde op te wekken. Dit is de weg die *prema* gaat.

Als *prema* eenzijdig is, verschijnt het gebrek van *rasābhāsa*, of verkeerde smaak. Hierover wordt het volgende gezegd,

*anurāgo 'nuraktāyām
rasāvaha iti sthitih
abhāve tv anurāgasya
rasābhāsam jagur budhāḥ*

“De opvatting van geleerden is, dat *rasa* wordt gevoed door de gretigheid van de vrouw naar liefde, terwijl *rasābhāsa* verschijnt in afwezigheid van dergelijke *anurāga*.”

Daarom treedt Rādhā's scherpe verlangen naar Kṛṣṇa op om *rasa* te laten toenemen.

Sakhī! Bij onze allereerste intieme ontmoeting ervoer Śyāmasundara de verrukking van verliefdheid. Nu We uit elkaar zijn, blijft die heerlijke ontmoeting in Mijn geheugen terugkeren en maakt Me wanhopig. Nu amoureuze gevoelens Mijn hart blijven opwinden, wordt afzondering van de spilzieke Keśi-mathana, die verlangens bevredigt, ondraaglijk. O Mijn dierbare *sakhī*, zorg onmiddellijk voor Mijn vereniging met Hem.”

Op deze manier toont de dichter de *anurāga* van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa aan, Hun dwingende aantrekkingskracht naar elkaar. Als een auteur het onderwerp van vereniging introduceert, voordat hij de wederzijdse *anurāga* heeft geschetst, ontstaat het defect van *rasābhāsa* (de afwezigheid van één van de essentiële ingrediënten).

Het woord *sa-vikāram* wijst erop, dat Śrī Rādhā de opwindende van *kāma* ervaart. Als de wellust van een vrouw wordt gewekt, bedenkt ze een excuus om haar geliefde enkele li-

chaamsdelen te tonen, zoals haar navel en borsten. Het commentaar op *Rasika-sarvasva* zegt hierover,

*nābhī mūla kucodara prakāṣṭanavyājena yad yoṣitām
sākām kṣaṁ muhur-ikṣaṇaṁ skhalitatā nīvīnibandhasya ca
keśa-bhraṁsana saṁyamau cakamitur mitrādi sandarśanaīḥ
saubhāgyādi guṇa praśasti kathanaiḥ tat sānurāgeṅgikatam*

“Als een vrouw opgewonden raakt, vertonen haar gebaren volop *anurāga*. Ze onthult bijvoorbeeld onder een of ander voorwendsel haar navel, borsten en onderbuik; ze blikt herhaaldelijk vol verlangen naar haar geliefde; haar ondergoed valt open; ze observeert alle activiteiten van de vrienden van haar geliefde en samen met hen prijst ze zijn grote geluk en goede deugden.”

“O *sakhī!* Ik ben schuldig aan al deze met liefde geladen gebaren. Ga onmiddellijk Mijn ontmoeting met Keśi-mathana organiseren.”

De zin *mādana-manoratha-bhāvityayā* betekent, “Mijn hart loopt over van amoureuze verlangens.”

*ceṣṭā bhavati pūnnāryo
raty-utthānāti-saktayoḥ
sambhogo vipralambhaś ca
sa śṛṅgāro dvidhā mataḥ*

“Wanneer een man en vrouw met intense gehechtheid aan elkaar romantische activiteiten uitvoeren om elkaars verlangen naar vererniging te stimuleren, bestaat het amoureuze gevoel uit twee soorten, namelijk ontmoeten (*sambhoga*) en scheiden (*vipralambha*).”

“Evenals Ik, de afgezonderde minnares, naar Mijn held verlang, zo hunkert Hij ook naar Mij. O *sakhī*, breng Me meteen naar Hem toe!” In dit geval is *śṛṅgāra-rasa* compleet. Śrī Rādhā zegt, “Toen Ik in het holst van de nacht bij de afgelegen *kuñja* aankwam en Śyāmasundara nergens zag, keek Ik bezorgd om me heen. Hij observeerde vanuit Zijn schuilplaats in een dichte bosschage Mijn begeerte naar Hem. Toen Ik met ogen vol angst naar Hem uitkeek, verscheen Hij plotsling voor Me. Hij lachte van plezier en was buitengewoon gretig naar romantisch spel en vermaak, waarbij Hij alle windrichtingen verlichtte met plezier. O *sakhī*, breng Me meteen naar Hem toe.”

VERS 12

*prathama-samāgama-lajjitayā paṭu-cāṭu-śatair anukūlam
mṛḍu-madhura-smīta-bhāṣitayā śīthilī-kṛta-jaghana-dukūlam
sakhi he keśi-mathanam udāraṁ... (2)*

“Toen Hij zag, dat Ik zo naïef en goedgelovig was vanwege de natuurlijke verlegenheid bij een eerste amoureuze ontmoeting, wendde Hij een reeks galante woorden en nederige smeekbeden aan om Mijn verlegenheid te verdrijven. Ik was gecharmeerd van Zijn vleierende woorden en converseerde met Hem, waarbij Ik zachtjes en lief glimlachte. Precies op dat moment trok die doortrapte Hari de kleding van Mijn heupen af. O *sakhī*, regel voor Mij, dat Ik Hem direct op dit moment kan zien.”

Commentaar

Śrī Rādhā vertelde Haar vriendin het volgende, “Dit was niet Mijn eerste intieme ontmoeting met Śyāmasundara. Niettemin gedroeg Ik Me als een heldin, die van nature erg verlegen was bij de eerste ontmoeting met haar geliefde. Hij voerde Me met vleierende woorden om Me overstag te laten gaan. Zijn romantische praatjes bevielen Me wel en met een zachte glimlach sprak Ik teder met Hem. Zodra Hij in de gaten kreeg, dat Ik hem gunstig gestemd was, trok Hij plotsling Mijn onderkleding weg. Ik wil de liefde bedrijven met Mijn *prāṇa-nātha*. O *sakhī*, zorg dat Ik Hem meteen kan zien.”

Uit de zinsnede *prathama-samāgama* (eerste vereniging) kan worden afgeleid, dat amoureuze liefde [in het stadium van *anurāga*] telkens op nieuwere manieren wordt ervaren.

VERS 13

*kisalaya-sayana-niveṣitayā ciram urasi mamaiva śayānam
kṛta-parirambhaṇa-cumbanayā parirabhya kṛtādhara-pānam
sakhī he keśī-mathanam udāraṁ... (3)*

“Met groot plezier liet Hij Me op een zacht bed van tere bloesems liggen en terwijl Hij Zich uiterst opgetogen voelde, vleidde Hij Zich neer op Mijn hart. Ik omhelsde Hem stevig en kuste Hem; en Hij beantwoordde de omhelzing onder de sterke invloed van *anāṅga-rasa* en dronk herhaaldelijk de nectar van Mijn lippen. O *sakhī*, Hij is Me dierbaarder dan Mijn eigen leven. Zorg dat Ik Hem meteen kan zien.”

Commentaar

“*Sakhī!* Op die geheime ontmoetingsplaats liet Mijn held Me op een bed van zachte bloemen liggen. Hij heeft Zich een lange tijd met de liefde op Mijn boezem geamuseerd. Ik omhelsde en kuste Hem en Hij beantwoordde dat door Me te omarmen en de nectar van Mijn lippen te drinken. O *sakhī!* Arrangeer voor Mij onmiddellijk een ontmoeting met de liefde van Mijn hart.”

Kṛta-parirambhaṇa – De auteur van *Rasa-mañjarī* heeft uitgelegd, dat deze soort omhelzing *kṣīra-nīra-āliṅgana* (een omhelzing gelijk aan het vermengen van melk en water) wordt genoemd op basis van bewijs uit de tekst van *Pañcasāyaka*. De auteur van *Rasika-priyā* beschouwt deze soort omhelzing als *tila-taṇḍula-āliṅgana* (een omhelzing zo aangenaam als rijst vermengd met sesam) en geeft hiervan bewijsvoering uit zijn *Koka-sāstra*.

VERS 14

alasa-nimīlita-locanayā pulakāvali-lalita-kapolam

śrama-jala-sakala-kalevarayā vara-madana-madād ati-lolam

sakhi he keśi-mathanam dāraṇ... (4)

“Een plotslinge, onverwachte opwelling van vervoering tijdens de plezierige ervaring van hartstochtelijke liefde met Hem maakte, dat Mijn vermoeide ogen zich sloten. Het plezier van dit liefdesspel liet Zijn wangen stralen met een buitengewone charme en schoonheid. Hoewel Hij reeds dronken was van de smaken van amoureuze vereniging, werd Hij bij

het zien van Mijn aantrekkelijke lichaam, dat was uitgeput en droop van transpiratie, nog rustelozer om *anaṅga-rasa* te proeven. O *sakhī*, organiseer snel voor Mij een ontmoeting met Keśī-mathana.”

Commentaar

“*Sakhī*, Ik werd door vermoeidheid overweldigd en Mijn ogen vielen dicht van uitputting door het liefdesplezier. In de opwinding van het verlangen was Mijn hele lichaam nat geworden met druppels transpiratie. Toen Keśava Mijn conditie zag, escaleerde Zijn vreugde door de intense passie in Zijn hart. Dit manifesteerde zich als een onweerstaanbare luister op Zijn kaken. Hij verdronk in de immens sterke zegen van conjugale liefde. Bij het zien van Mijn lichaam zo delicaat als een rank werd Hij plotseling onrustig. O *sakhī*, regel voor Mij, dat Ik Hem kan zien.”

Het lichaam van Śrī Rādhā was vanwege de extatische vrijpartij doorweekt van transpiratie, waarmee Ze liet blijken, dat Haar plezier bij die gelegenheid tot volkomen vervulling was gekomen.

VERS 15

*kokila-kalarava-kūjīṭayā jīta-manasija-tantra-vicāram
slatha-kusumākula-kuntalayā nakha-likhita-ghana-stana-bhāram
sakhī he keśī-mathanam udāraṁ... (5)*

“Hij is grondig op de hoogte van de confidentiële theorie van *rati-sāstra* en praktiseert bovendien de ritens. Tijdens de amoureuze vereniging met Hem koerde Ik zachtjes als een

koekoek. Mijn vlecht viel uit elkaar en de bloemendecoratie viel eruit. Ik weet niet, wat Hij met het krassen van Zijn nagels op Mijn volle ronde borsten aan het schrijven was. O sakhi! Regel voor Mij, dat Ik onmiddellijk de vijand van Keśi kan zien.”

Commentaar

Śrī Rādhā beschrijft aan Haar *sakhī* de ervaring van het plezier met Śrī Kṛṣṇa in exotische oefeningen voorgeschreven in de *kāma-sāstras*. Onder het vrijen mompelde Ze als een koekoek. De auteur van *Rasika-sarvasva* heeft gezegd, *kalarava śabdaḥ pārāvata paryāyaḥ* – “Op het moment van amoureuze vereniging, wanneer ze wordt omhelst en gekust door haar minnaar, maakt de heldin een plotseling hijgend geluid, dat lijkt op het koeren van de koekoek of de duif, waarmee ze de verrukking van plezierige sensaties tot uitdrukking brengt.”

“Mādhava hield Me bij Mijn haar vast, kuste Me en dronk de nectar van Mijn lippen. Op het hoogtepunt van Ons liefdesspel tekende Hij met Zijn nagels figuren op Mijn stevige volle borsten. *Sakhī*, regel voor Mij, dat Ik Hem meteen kan zien.”

VERS 16

*carāṇa-raṇita-maṇi-nūpurayā paripūrita-surata-vitānam
mukhara-viśṛṅkhala-mekhalayā sa-kaca-graha-cumbana-dānam
sakhi he keśi-mathanam udāraṁ... (6)*

“Toen We het hartstochtelijke hoogtepunt bereikten, begonnen Mijn met juwelen bezette enkelbellen te rinkelen en Mijn

heupketting viel met veel lawaai op de grond. Hij pakte Me bij Mijn haar en kuste herhaaldelijk Mijn gezicht. O *sakhī*, zorg, dat Ik Me snel met die Keśī-mathana kan verenigen.”

Commentaar

“*Sakhī!* Toen Hari zo’n vertederend liefdesspel speelde, begonnen Mijn juwelen enkelbellen te zingen. De tailleband met belletjes om Mijn middel begon eerst te rinkelen, maar brak even later en gleeed met veel lawaai op de grond en viel stil. Hij pakte Mijn haar en schonk Me vele kussen. O *sakhī*, regel direct Mijn vereniging met Hem.”

VERS 17

*rati-sukha-samaya-rasālasayā dara-mukulita-nayana-sarojam
niḥsaha-nipatita-tanu-latayā madhusūdanam udita-manojam⁵
sakhi he keśī-mathanam udāraṁ... (7)*

⁵ *Alasā* betekent *mantharā*. Er wordt gezegd, *rati-sukha-samaye dvayor eka-kālaṁ retaḥ kaṇa kṣaraṇa samaye yo rasaḥ tad ekāgrī bhāvas tena alasā mantharā*.

Dara-mukulite betekent ‘licht gesloten’; *niḥsahā* betekent *samarthaḥ*, ‘machteloos’; *udita-manojam* betekent ‘ten volle gewekte lust’; *nipatita-tanu-latā* betekent ‘gevallen rankachtig lichaam’, hetgeen wijst op *viparīta-rati*, de rolwisseling van de minnaars, waarin de heldin domineert.

Asamarthā – *cyuti kālottarāvasthā ity arthaḥ*. Bharata Muni heeft gezegd, “*aṅge svedaḥ slathatmām ca keśa-vastrādi saṁvṛttiḥ / jāte cyuti sukhe nāryā virāmechchā ca gamyate* – Wanneer de vervoering van *rati-vilāsa* voorbij is en de vrouw, wier lichaam loom wordt en vochtig is van transpiratie, zich met haar haar en kleding tracht te bedekken, is het duidelijk, dat ze rust nodig heeft.”

“Tijdens het plezier van *rati-vilāsa* met Hem raakte Ik geleidelijk uitgeput door de intense ervaring van gezamenlijke zegen. Mijn ledematen werden loom en de rank van Mijn lichaam werd overweldigd door de krachtige inspanning van het liefdesspel. Tenslotte viel Ik neer en was meer dood dan levend. Doordrenkt met de smaken van Cupido openden de lotusogen van Madhusūdana zich licht, terwijl extravagant amoureuze verlangens wild in Zijn hoofd rondspeelden. O *sakhī*, regel onmiddellijk Mijn vereniging met Mijn meest dierbare Keśī-mathana.”

Commentaar

Nadat Ze verzonken was geweest in de ervaring van amoureuze plezier, raakte Śrī Rādhā vermoeid en Śrī Kṛṣṇa sloot Zijn lotusogen enigzins. Een hommeltje of een honingbij gaat over het algemeen één voor één op bloemen zitten om hun nectar te drinken, maar wanneer hij de excellentie van de lotus ziet, blijft hij eraan vastgeklonken. Hij drinkt de nectar, wordt dol van dronkenschap en vindt daar dan rust. Op dezelfde manier heeft Śrī Madhusūdana, die Haar excellentie kent, alle bloemige *gopīs* achtergelaten, raakt diep gehecht aan de lotusachtige Rādhā en neemt Haar als Zijn rustplaats. Alleen met Haar kan Hij de extase van allerlei variëteiten van amoureuze plezier ervaren. Wanneer Śrī Rādhā de romantische deskundigheid van Śrī Kṛṣṇa ervaart, wordt Ze *anurāgiṇī*, totaal in bezit genomen door verlangen naar Hem.

Vandaag genoot Śrī Rādhā in Haar geestesoog van Haar voorgaande amoureuze ontmoeting met Śrī Hari. Ze werd geheel in beslag genomen door verlangen naar Hem en zei

tegen Haar vriendin, “O *sakhī!* Breng Me meteen naar Keśi-mathana.”

VERS 18

*śrī-jayadeva-bhaṇitam idam atīśaya-madhuripu-nidhuvana-sīlam
sukham utkaṇṭhita-gopa-vadhū-kathitaṁ vitanotu sa-līlam
sakhī he keśi-mathanam udāraṁ... (8)*

Dit liefdesgedicht geschreven door Śrī Jayadeva schetst de oeverloze hartstocht van Mādhuripu, zoals beschreven door de bezorgde en ongeduldige heldin, die kwijnt in afzondering van Hem. Mag het bijdragen aan de heilzame voorspoed voor alle toegewijden, die het reciteren en horen.

Commentaar

Samenvattend zegt Śrī Jayadeva, “Ofschoon ik de auteur van deze compositie ben, wordt het lied in werkelijkheid gesproken door *utkaṇṭhitā-nāyikā* Śrī Rādhā Zelf, die de details van Kṛṣṇa’s courage in *kāma-kriḍā*, Hun liefdesspel, aan Haar intieme vriendin toevertrouwt.

In herinnering aan die ontmoeting raakte Śrī Rādhā opgewonden en onthulde uit de grond van Haar hart Haar verlangen aan Haar *sakhī* om Śyāmasundara weer te zien. Śrī Rādhā is *nidhuvana-nāgarī*, deskundig in erotisch spel. Mag deze beschrijving van Haar amoureuze amusement (*surata-kriḍā*) en Haar alles-verslindende hartstocht (*anurāga*) voor Śrī Kṛṣṇa ons allen gunstig voordeel schenken.

Dit Lied Zes van *Śrī Gīta-govinda* is getiteld *Akleśa-keśava-kuñjara-tilaka*, “Zorgeloze Kṛṣṇa, de Beste Olifant aller Min-

naars.” Het hele lied is doordrenkt van *vipralambha-sṛṅgāra-rasa* en wordt gezongen in het metrum *laya-chanda*.

VERS 19

*hasta-srasta-vilāsa-varṁsam anṛju-bhrū-vallimad-ballavī
vṛndotsāri-dṛganta-vikṣitam ati-svedārdra-gaṇḍa-sthalam
mām udvikṣya vilajjita-smīta-sudhā-mugdhānananāṁ kānane
govindam vraja-sundarī-gaṇa-vṛtam paśyāmi hṛṣyāmi ca*

“O *sakhī!* Toen Govinda met de koehedersmeisjes, wier wenkbrauwen als aantrekkelijke klimranken gebogen staan, aan het sjansen was, proefde Hij hun charmes met Zijn ogen. Hoewel Hij werd omringd door drommen prachtige *gopīs*, stond Hij aan de grond genageld, toen Hij Mij zag, en met één blik stuurde Hij hen allemaal weg. Zijn geest werd in bezit genomen door amoureuze verlangens, die Zijn *varṁsī* uit Zijn delicate handen deden vallen, waarbij Zijn kaken nat werden van transpiratie. Zijn gezicht bloeide op met de nectar van een bescheiden glimlach, die Zijn uitbundigheid tot uitdrukking bracht. Als Ik dit beeld voor de geest haal, voel Ik een onbeschrijflijke zegen.”

Commentaar

In afgescheidenheid ontwaakten in Śrī Rādhā de drie soorten realisatie – herinnering (*smaraṇa*), innerlijk visioen (*sphūrṭi*) en rechtstreekse waarneming (*avirbhāva*). Eerst kreeg Ze de ervaring van *smaraṇa*. Toen Haar gevoel zich intensiverde tot *sudīpta-mahābhāva*, manifesteerde het spel zich automa-

tisch als een visioen in Haar hart. Welnu, in de huidige verzen is Haar realisatie *sākṣāt-anubhāva*, rechtstreekse waarneming. Ze zegt tegen Haar vriendin, “*Sakhī*, kijk! Ik ben overgelukkig en moet lachen, omdat Ik Govinda hier in het bos van Vraja in het gezelschap van de mooie *vraja-gopīs* zie.”

Haar *sakhī* vraagt, “O malle meid, blind van liefde! Hoe kun Jij Jezelf in zegen bevinden, wanneer Keśava Jou heeft verlaten om met andere *gopīs* te stoeien?” Rādhā antwoordt, “Zodra Hij merkt, dat Ik hier aanwezig ben, raakt Hij zo in verlegenheid en gaat Hij zich zo schuldig voelen, dat Hem het zweet in stromen over Zijn wangen loopt. Wanneer Hij Mijn extatische symptomen (*sāttvika-bhāvas*) ziet, ervaart Hij ze ook. Zijn fluit glijdt van schaamte uit Zijn handen. Hoewel de *vraja-gopīs* Hem fascineren met wenkbrauwen als klimranken, stuurt Hij ze met één wenk van Zijn wenkbrauw allemaal de laan uit. Zijn gezicht, dat een milde glimlach vertoont, wordt uitermate betoverend. Als Ik Mijn onschatbare lieveling zie, zoals Hij er op die manier uitziet, verdrink Ik in vreugdevolle zegen. *Sakhī!* Wanneer, oh wanneer zal Ik Mijn kostbare lieveling ontmoeten?”

Tot dit vers behoren *sārdūla-vikrīḍita-chanda*, *dīpaka*- en *lātānuprāsa-alāṅkāras* en *pāñcālī-rīti*. De stemming van dit vers is *vipralambha-śṛṅgāra-rasa*. De held is *dakṣiṇā-nāyaka*, de onbevangen held met vele liefjes, die toch ondergeschikt blijft aan zijn eerste minnares.

VERS 20

*durāloka-stoka-stabaka-navakāśoka-latikā
 vikāsaḥ kāsāropavana-pavano 'pi vyathayati
 api bhrāmyad-bhrṅgī-raṇita-ramaṇīyā na mukula
 prasūtis cūtānām sakhi sikhariṇīyaṁ sukhayati*

“De scheiding is nu absoluut ondraaglijk geworden. De stralende schoonheid van deze jonge, ontluikende *aśoka*-rank lijkt op een pijl, die Mijn ogen doorboort. De koele briesjes, die overwaaien uit de tuinen aan het meer, zetten Me in vuur en vlam. Zelfs de mangobloesems, die juist openbarsten met zwermen lieflijk zoemende bijen er omheen, geven Me nu geen troost, Mijn vriendin.”

Commentaar

Rādhā beschrijft de voorjaarsstimulanten (*vibhāvas*) van liefde in afgescheidenheid en zegt tegen Haar intieme vriendin, “Ik kan niet langer naar die *aśoka*-bomen kijken. Gewoonlijk nemen ze verdriet weg, maar nu wakkeren hun jonge knoppen het vuur van afgescheidenheid aan. De wind, die zich door de *kuñjās* langs het meer beweegt en kleine trosjes jonge bloesems aan de ranken van de *aśoka*-bomen ontlokt, voedt Mijn verdriet eveneens.”

Het woord *durāloka* is afkomstig van *duḥkhena āloka avalokanam yasyā* ‘sau – “Toen Ik Kṛṣṇa eerder ontmoette, maakten de mangobloesem en de zoemende bijen er omheen Me gelukkig, maar nu maken ze Me alleen maar diep ongelukkig.”

De uitdrukking *bhrāmyad-bhṛṅgī* betekent ‘vrouwelijke zwerfbijen’. Dit wijst op de *gopīs*. Śrī Rādhā spreekt en openbaart, “We hunkeren alleen naar Keśava, naar niemand anders. In onze ogen is Hij de enig wenselijke man.”

Dit vers vertoont *samuccaya-* en *anuprāsa-alaṅkāras*, *kriyaucitya* en *vīpralambha-śṛṅgāra-rasa*. De *rīti* is *māgadhī* en *gauḍiyā*. Het gepaste metrum is *śikhariṇī-chanda*.

VERS 21

*sākūta-smitam ākulākula-galad-dhammillam ullāsita-
bhrū-vallikam alika-darśita-bhujā-mūlārddha-dṛṣṭa-stanam
gopīnām nibhṛtaṁ nirīkṣya gamitākāṅkṣaś ciram cintayan
antar mugdha-manoharam haratu vaḥ kleśam navah keśavaḥ*

Hij zat onopvallend naar een menigte koehedersmeisjes te staren, die extatische transformaties ondergingen – onweersstaanbaar verleidelijke glimlachjes, rusteloze oogbewegingen, opvallende vlechten, opgeheven armen om hun borsten te exposeren onder voorwendsel hun haar, dat door wellust was losgeraakt, te moeten fatsoeneren. Toch waren hun verleidelijke gebaren de kracht verloren om Hem, die nu zielsgelukkig in diepe gedachten aan Rādhā was verzonken, te kunnen aantrekken. Mag die altijd nieuwe Keśava al ons lijden wegnemen.

Commentaar

De grote dichter, Śrī Jayadeva, schenkt in dit laatste vers van het Tweede Bedrijf aan alle toegewijden een gunst. “Śrī Kṛṣṇa maakt zeer goed onderscheid. Hij beraadslaagde nauwgezet

over de vier gebaren van de *gopīs*. Zelfs een naïef persoon had hun algemene motivatie kunnen ontcijferen en zich aangetrokken kunnen voelen.”

(1) *Sakūta-smitam* – Hoewel de glimlach van de *gopīs* natuurlijk is, brengt deze tevens intenties over. Hun glimlachjes vertegenwoordigden duidelijk amoreus verlangen in vorming. Een gepassioneerde vrouw zal automatisch verleidelijke gebaren gaan maken, wanneer ze een jongeman ontmoet.

(2) *Ākulākula-galad-dhammilam* – Vanwege hun intense verlangen kregen de *gopīs* kippenvel en ondergingen andere transformaties, die hun vlechten deden openvallen.

(3) *Bhrū-vallikam alika* – Bij het zien van Kṛṣṇa werden hun ogen onrustig van amoreus verlangen.

(4) *Bhujā-mūlā* – Hoewel er geen reden was om hun oksels te tonen of hun armen op te tillen, gebruikten ze excuses, zoals zogenaamd geeuwen, als voorwendsel om Kṛṣṇa hun opgeheven borsten te tonen.

Śrī Kṛṣṇa beraadslaagde in Zijn hart over het gedrag van de *gopīs* en besloot, dat hun pogingen allemaal tevergeefs waren, omdat niemand ooit kon worden vergeleken met Śrī Rādhā, die van moment tot moment Zijn verbazing deed toenemen. Mag Śrī Keśava, die op deze manier door Zijn liefhebbende dienaren wordt geprezen, de zorgen en het verdriet van al Zijn toegewijden wegnemen.

Tot dit vers behoren *samuccaya*, *āśiḥ* en *parikara-alāṅkāras*. De *chanda* is *sārdūla-vikrīḍita*.

ALDUS EINDIGT HET BĀLABODHINĪ-PRAKĀŚA COMMENTAAR
OP HET TWEEDE BEDRIJF VAN ŚRĪ GĪTA-GOVINDA,
GETITELD AKLEŚA-KEŚAVA, “ZORGELOZE KEŚAVA”.

Derde Bedrijf

MUGDHA-MADHUSŪDANAḤ – MADHUSŪDANA
GEMAGNETISEERD

VERS 1

*kamsārir api saṁsāra-vāsanābandha-ṣṛṅkhalām
rādhām ādhāya hṛdaye tatyāja vraja-sundariḥ*

Verteerd door gedachten aan Rādhā en met Zijn hart aan de keten van Haar liefde gebonden liet Kamsāri, die de kwintesens van *madhura-rasa* wilde ervaren, alle andere prachtige Vraja meisjes achter.

Commentaar

De Eerste en Tweede Bedrijven beschrijven de excellentie van Śrī Radha-Mādhava en sluiten af met een levendige schets van Rādhā's liefdevolle dorst en begeerte naar Kṛṣṇa. Nu, aan het begin van het Derde Bedrijf schetst de auteur Kṛṣṇa's intense passie voor Rādhā.

Plotseling werden in Kṛṣṇa's hart herinneringen aan de herfstdans (*śārādīya-rasa-līlā*) wakker. Hij kon Zich de intense liefde van Rādhā voor Hem herinneren en realiseerde Zich, dat het de hoogste expressie van de meest uitmuntende *prema* was geweest. Hij had de andere *gopīs* in het danspaviljoen achtergelaten om een ontmoeting met Śrī Rādhā alleen te hebben en had Haar genegenheid gevoed door Haar en Haar haar te decoreren. In Haar afwezigheid begon Zijn hart te branden en liet Hij alle andere ontbiedende *vraja-gopīs* achter, omdat Hij hun liefde nu als onbeduidend beschouwde.

Kaṁsāri – Śrī Kṛṣṇa is de vijand van de demonische Koning Kaṁsā. Het alternatief is, *kaṁ sukhaṁ sārāyati vistārayati kaṁsāriḥ* – “Bhagavān Śrī Kṛṣṇa, die geluk groter maakt, wordt Kaṁsāri genoemd.”

Samśāra-vāsanā-bandha-śṛṅkhalām – Als het woord *saṁśāra* wordt geïnterpreteerd als een samenvoegsel van *samyak* (compleet) en *sāra* (essentie), verwijst het naar de verrukkelijke en vertederende *madhura-rasa*. Daarom wordt de tendens om altijd met *madhura-rasa* gepreoccupeerd te blijven *saṁśāra-vāsanā* genoemd. Omdat Rādhā Hem in Haar macht houdt, is Zij de verbindende schakel (*śṛṅkhalā*) in de *rasa*-dans, die de complete essentie van alle verlangens van Kṛṣṇa omvat. Zodra men heeft geconstateerd, wat de meest essentiële substantie is, laat men vanzelf alles achter en gaat vol bezieling het verlangde object achterna door het tot zijn enige aandachtspunt te verheffen. Op dezelfde manier verliet Kṛṣṇa alle andere *gopīs* en aanvaardde Rādhā als zijn uitzonderlijke toevlucht.

Vraja-sundarīḥ – De meervoudsvorm wijst erop, dat Kṛṣṇa in Zijn zielsangst van afgescheidenheid van Rādhā een menigte interessante meisjes had achtergelaten. Dit is de openbaring van Zijn bevangende *anurāga*, Zijn onbegrensde, dwingende liefde voor Haar.

Śrīla Rūpa Gosvāmī heeft dit vers geciteerd in *Sri Bhakti-rasāmṛta-sindhu* (Western Quadrant, Fifth Wave, Verse 10) als een voorbeeld van *ālambana-vibhāva* in *madhura-bhakti-rasa*.

Het metrum van dit vers is *pathyā*.

VERS 2

*itas tatas tām anusṛtya rādhikām
anaṅga-bāṇa-vraṇa-khinna-mānasah
kṛtānutāpaḥ sa kalinda-nandinī-
taṭānta-kuñje viṣasāda mādhaveḥ*

Toen Mādhava overal tevergeefs naar Rādhikā liep te zoeken, werd Zijn vermoeide hoofd door de pijlen van Cupido doorboord. Het speet Hem, dat Hij Haar had verwaarloosd. Hij liep bij de Yamunā een afgelegen *kuñja* binnen en ging zitten kniezen.

Commentaar

De dichter beschrijft de emoties van Kṛṣṇa, “*Alas!* Waarom heb Ik Haar verlaten? Hoe kan Ik Haar weer ontmoeten?” Hij ervoer dezelfde onrust, die Rādhā in afzondering van Hem ervoer. Ofschoon al die prachtige *vraja-gopīs* voor Hem gereed waren, was Hij onverschillig voor hun dienstverlening.

Wetend dat Zijn favoriete geliefde ergens dichtbij was, maakte Hem des te wanhopiger. Hij dacht, “Vandaag kon Ik Rādhā niet de juiste aandacht geven, dus Ze moet naar een *kuñja* bij de Yamunā zijn gegaan.” Hij zocht in de ene *kuñja* en de andere. Nadat Hij grondig had gezocht, werd Hij door hoopeloosheid aangegrepen en stond op het punt om op te geven. “Als Ik Rādhā de eer had gegund, zou Ze niet zijn vertrokken.” Op deze manier zonk Kṛṣṇa weg in de diepten van wanhoop, was bedroefd door de pijlen van liefde en stond in brand van schuldgevoelens.

Mādhavaḥ – *mā* (Lakṣmī) + *dhava* (*pati*) = Lakṣmīpati, de echtgenoot van de Geluksgodin. Deze naam van Kṛṣṇa heeft in deze context een specifieke betekenis: *mā* (Rādhā) + *dhava* (dierbaarste) = Mādhava, die meer voor Rādhā betekent dan Haar eigen leven en wiens verdriet in afzondering van Haar het embleem van Haar immense fortuin vormt.

De *chanda* van dit vers is *vaṁśasthāvila*, dat als volgt wordt omschreven, *vadanti vaṁśasthāvilam ja-tau ja-rau* – “De lengte van de lettergrepen in het metrum *vaṁśasthāvila* is als volgt: kort, lang, kort, lang, lang, kort, kort, lang, kort, kort, lang, kort.”

❀ *Lied Zeven* ❀

De muziekstijl is *gurjarī-rāga*; het ritme is *yati-tāla*.

VERS 3

*mām iyaṁ calitā vilokya vṛtaṁ vadhū-nicayena
sāparādhatayā mayāpi na vāritāti-bhayena (1)*

hari hari hatādaratayā gatā sā kupiteva (refrein)

“Toen Ze Me omringd zag door een menigte welgevormde vraja-gopīs, werd Rādhā verontwaardigd en ging er vandoor. Ik was bang, dat Ik Haar had beledigd en toen Ze vertrok, kon Ik de moed niet opbrengen om Haar tegen te houden.

“Alas! Ze voelde Zich over het hoofd gezien en vertrok in een boze bui.” (refrein)

Commentaar

Śrī Kṛṣṇa drukt Zijn teleurstelling uit door te roepen *hari! hari!* “Alas! Wat een tragedie! Rādhā voelde Zich over het hoofd gezien en vertrok, toen Ze een drom prachtige *gopīs* om Me heen zag staan en is nu verdwenen. Mijn geliefde Rādhā is de keizerin van Mijn hart. Ze is rijk aan alle gewenste deugden en Haar intrinsieke liefde voor Mij is nog nooit overtroffen; niettemin heb Ik Haar botweg verwaarloosd. Ik was op de een of andere manier in paniek en kon zelfs niet een paar beleefde woorden spreken om Haar te kalmeren. Ze stormde boos weg en nu heb Ik werkelijk spijt van hetgeen er is gebeurd.”

VERS 4

*kiṁ kariṣyati kiṁ vadiṣyati sā ciram virahaṇa
kiṁ dhanena janena kiṁ mama jīvitena grheṇa
hari hari hatādaratayā... (2)*

“Wat gaat Ze doen? Wat zal Ze zeggen na een langdurige zielsangst in verzengende afgescheidenheid? Ik weet het niet. Alas! Zonder Rādhā lijken Mijn rijkdom, Mijn verwanten, Mijn leven, Mijn huis en Mijn alles waardeloos.”

Commentaar

Śrī Kṛṣṇa beschrijft Zijn eigen situatie in afzondering. “Alles, dat Ik in afzondering van Rādhā voel, moet Zij ook voelen. Hoeveel zielsangst en verdriet moet Ze niet doormaken! En Mijn blunder is de oorzaak van deze pijn. Door Mij heeft Ze zoveel te lijden. Als Ik haar weer tegenkom, weet Ik niet hoe Ze reageert. Hoe gaat Ze haar woede, jaloezie en gekwetste gevoelens tot uitdrukking brengen? Ik vraag Me af, wat Ze Haar intieme vriendin allemaal gaat vertellen. Ze zal Me wel beschuldigen van wreedheid en harteloosheid. Maar Ik zal tegen Haar zeggen, ‘O Rādhā, zonder Jou schijnen Mijn rijkdom, Mijn gemeenschap, Mijn koeien en Mijn huis Me allemaal als onbeduidend toe.’”

VERS 5

*cintayāmi tad-ānanaṁ kuṭīla-bhru kopa-bhareṇa
śoṇa-padmaṁ ivopari bhramatākulaṁ bhramareṇa
hari hari hatādaratayā... (3)*

“Mijn gedachten zijn bij het gezicht van Rādhā, dat nu rood van woede is met wenkbrauwen zo krom als boomklimmers, gelijk een prachtige rode lotus, waar zwarte hommels overheen zweven.”

Commentaar

Śrī Kṛṣṇa zegt, “Mijn gedachten zijn overgenomen door het visioen van Rādhā’s lotusgezicht. Nu Ze geërgerd is, moet de boog van Haar wenkbrauwen nog meer geaccentueerd zijn. Haar gouden gezicht, dat bedrukt is en nu rood van woede ziet, wordt versterkt door Haar prachtig gebogen wenkbrauwen, alsof een rij zwarte hommels boven een rode lotus zweeft.”

In dit vers wordt Haar boze gezicht vergeleken met een rode lotus en Haar gebogen zwarte wenkbrauwen met een rij zwarte hommels. Dit is een voorbeeld van *vākyārthā-upamā-alāṅkāra*.

VERS 6

*tām ahaṁ hṛdi saṅgatām anīsaṁ bhṛṣaṁ ramayāmi
kiṁ vane ’nusaṛāmi tām iha kiṁ vṛthā vilapāmi
hari hari hatādaratayā... (4)*

“Alas! Waarom zit Ik op zinloze wijze te treuren en loop Ik keer op keer van het ene bos naar het andere om naar Rādhā te zoeken, terwijl Ze voor altijd in de tempel van Mijn hart woont, waar Ik Haar in een stevige omhelzing houd?”

Commentaar

Vanwege de afzondering ervaart Śrī Kṛṣṇa een intense zielsangst. Hij krijgt in het diepst van Zijn hart een *sphūrti* of een visioen van Śrī Rādhā te zien en begrijpt daardoor, “Rādhā, de liefde van Mijn leven, staat permanent op het altaar van Mijn hart, waar We voor altijd blijven genieten van oneindig amoureuus spel. We zijn nooit gescheiden. Als Ik Haar niet in het bos kan vinden, wat heeft het dan voor zin om Haar daar te zoeken? Als Ik Haar hier in Mijn hart zie, waarom zou Ik dan treuren?”

VERS 7

*tanvi khinnam asūyayā hṛdayaṁ tavākalayāmi
tan na vedmi kuto gatāsi na tena te 'nunayāmi
hari hari hatādaratayā... (5)*

“O Kṛṣṅāṅī, Mijn delicate liefste! Het ziet ernaar uit, dat Jouw hart door jaloezie wordt geteisterd. Je ging er trots in een boze bui vandoor, dus hoe kan Ik Jou om excuus vragen?”

Commentaar

Gescheiden van Śrī Rādhā is Kṛṣṇa half gek van verdriet geworden. Wanneer Ze plotseling in een *sphūrti* verschijnt, roept Hij naar Haar, “O Tanvi, tener meisje,” alsof Ze direct vóór Hem staat. “*He Rādhe!* Omdat Ik Mijn rug naar Jou toekeerde om Mezelf te amuseren met een paar andere boeiende meisje van Vraja, is Jouw hart nu wild van jaloezie

vanwege Jouw hooghartige zelfimportantie. Je hebt Mij van een of andere onwelvoeglijkheid beschuldigd, Je werd terneergeslagen en Je bent opeens vertrokken. Als Ik wist waar Je was, zou Ik Jouw voeten aanraken en Jou proberen te kalmeren door om vergeving te vragen.”

VERS 8

*dr̥śyase purato gatāgatam eva me vidadhāsi
kim pureva sa-sambhramam parirambhaṇam na dadāsi
hari hari hatādaratayā... (6)*

“Alas! Je verschijnt herhaaldelijk aan Me en Je verdwijnt dan weer. Waarom omhels Je Me niet onafgebroken, zoals Je gewoon was te doen?”

Commentaar

“O Mijn liefste Kṛṣṅgī! Waarom kom en ga Je louter voor Mijn ogen? Waarom drijft Jouw overweldigende liefde Jou er niet toe Me vandaag in Jouw omhelzing te ketenen? Waarom ben Je zo wreed?”

Als een man van zijn geliefde is gescheiden en in de diepten der wanhoop verdrinkt, wordt zijn droom van haar immers zo intens, dat het lijkt, alsof ze werkelijk bij hem is. In afwezigheid van Rādhā is Kṛṣṇa zo wanhopig geworden, dat Zijn meditatie is uitgemond in een directe waarneming van Haar voor Zijn ogen. Waar Hij ook kijkt, Hij ziet alleen Śrī Rādhā. Ze is in iedere richting aanwezig – Ze is overal. En alleen die Rādhā is het enige object, dat Hij in al het bestaan ziet.

VERS 9

*kṣamyatām aparaṁ kadāpi tavedṛṣaṁ na karomi
dehi sundari darśanaṁ mama manmathena dunomi
hari hari hatādaratayā... (7)*

“He Sundari, O schoonheid! Vergeef Me alsjeblijft. Ik zal zoiets nooit meer doen. Laat Me alsjeblijft meteen Jouw gezicht zien. Ik word gefolterd door liefde voor Jou.”

Commentaar

Hier openbaart de dichter de hoogte van Śrī Kṛṣṇa’s wanhoop. Als een visioen van Śrī Rādhā zich in Zijn hart manifesteert, neemt Hij Haar als hoogste object van adoratie en zegt, “O Rādhā, vergeef alsjeblijft Mijn boersheid. Vergeet alsjeblijft hetgeen is gebeurd. Hierna zal Ik een dergelijk verraad nooit meer plegen. Ik smeeek Jou voor Me te komen staan. Ik ben Jouw dierbaarste geliefde. Ontneem Mijn gretige ogen het zicht van Jou niet. In Jouw afwezigheid verbrandt de hitte van amoureuus verlangen Me in levende lijve.”

In dit lied wordt Śrī Kṛṣṇa beschreven als *anukūla-nāyaka*, een minnaar die ernstig, nederig en verankerd is in zijn besluit om zijn liefste een plezier te doen. De prominente *rasa* is *vipralambha-śṛṅgāra* voortkomend uit wederzijdse *anurāga*.

VERS 10

*varṇitaṁ jayadeva-kena harer idaṁ pravaṇena
kindubilva-samudra-sambhava-rohiṇī-ramaṇena
hari hari hatādaratayā... (8)*

Hij, die als de maan opkwam uit de oceaan van het dorp Kindubilva, heeft de treurnis van Hari verzameld. Die Jayadeva zelf levert dit lied op nederige wijze af.

Commentaar

Śrī Jayadeva heeft in alle nederigheid het verdriet van Śrī Kṛṣṇa in afgescheidenheid van Śrī Rādhā beschreven. Zoals de maan uit de zee oprijst, zo is de dichter Jayadeva in het dorp Kindubilva verschenen. Een van de namen van Śrī Jayadeva is Pīyūṣavarṣā, een naam van de maan, die betekent ‘nectarre-gen’. Een andere naam van de maan is Rohiṇī-ramaṇa, de geliefde van de Rohiṇī constellatie. Zoals iedereen door de maan in verrukking raakt, zo brengt dit lyrische lied de hele wereld in verrukking.

VERS 11

*hṛdi visa-latā-hāro nāyaṁ bhujāṅgama-nāyakaḥ
 kuvalaya-dala-sreṇī kaṇṭhe na sā garala-dyutiḥ
 malayaja-rajo nedaṁ bhasma priyā-rahite mayī
 prahara na hara-bhrāntyānaṅga krudhā kim u dhāvasi*

“O Anaṅga, god van de liefde! Ben je Me zo heftig aan het folteren, omdat je denkt, dat Ik Śiva ben? Dit is een halssnoer van lotusstengels als versiering op Mijn borst, niet Vāsukī, de slangenkoning. Een krans van blauwe lotusbloemen kleurt Mijn keel, geen streep vergif. Dit is sandelhoutpasta, dat op Mijn verliefde lichaam is gesmeerd; het is geen as uit een brandstapel. Ga terug! Scheer je weg! Je hebt Me per vergis-

sing gegrepen, dus stop met het afvuren van jouw verschrikkelijke pijlen op Mij. Waarom stort jij je met zo'n razernij op Mij?"

Commentaar

Kṛṣṇa is gebrandschat in afgescheidenheid en tekent protest aan tegen Kāmadeva, die Hem per abuis heeft aangezien voor Śiva. Waarom zou hij anders met zijn onoverwinnelijke pijlen zo heftig aanvallen? Door hulpeloosheid overweldigd roept Kṛṣṇa uit, “*He Angāṅga*, kijk eens hoe gelukkig Śiva leeft met de helft van zijn lichaam verenigd met zijn geliefde Parvatī. Maar dat is met Mij niet het geval. Ik ben niet alleen gescheiden van Mijn geliefde Rādhikā, die Me dierbaarder is dan Mijn eigen adem, Ik weet niet eens, waar Ze is.”

Śrī Kṛṣṇa ervaart een *sphūrti* van Rādhā, terwijl Hij wordt gepijnigd door de brandende sensatie veroorzaakt door Cupido. Daarom zegt Śrī Kṛṣṇa rechtstreeks, “*Anāṅga*, waarom zit je verbolgen achter Mij aan? Ben je van plan om met dit onophoudelijke pak slaag door te gaan in de misvatting, dat Ik Śiva ben? Deze slinger kan eruit zien als een cobra, maar het is louter een halssnoer van lotusstengels. En dit is een streep blauwe lotussen om Mijn hals, geen blauwe gifvlek. Dit is geen as, die je ziet; het is Maleise sandelhoutpasta, die over Mijn lichaam is gesmeerd om de hitte van afzondering van Mijn geliefde te verlichten, maar die nu is opgedroogd en in poeder is veranderd. Zonder Mijn geliefde ben Ik levenloos, dus waarom volhard je in jouw aanvallen op Mij?"

Dit vers vertoont *vipralambha-śṛṅgāra* en past *apahnuti-alāṅkāra* toe. Het metrum is *hariṇī-chanda*. Het vers bevat

ook *bhrāntimān-alaṅkāra* naar de mening van enkele geleerde autoriteiten.

VERS 12

*pāṇau mā kuru cūta-sāyakam amuṁ mā cāpam āropaya
kriḍā-nirjita-viśva mūrccita-janāghātena kiṁ pauraṣam
tasyā eva mṛgī-drśo manasija preṅkhat-kaṭākṣāśugaśreṇī-
jarjaritaṁ manāg api mano nādyāpi sandhukṣate*

“O Kandarpa, god van de liefde! Je hebt met jouw spelletjes het hele universum bevangen. Pak niet die pijl van mangoknoppen in jouw hand. Doe je dat toch, leg hem dan ten minste niet aan op jouw boog. Is het heldenmoed om iemand neer te slaan, die reeds door de koorts van lust tot de grond is afgebrand? Kijk! Mijn hart is aan stukken gereten door de zijdelingse blikken voortstromend uit die Rādhā met Haar gazellenogen, die Me praktisch voor dood laten liggen. Val Me alsjeblieft niet aan.”

Commentaar

Het is alsof Kāmadeva tegen Kṛṣṇa zei, “Hoewel Śiva, die mijn lichaam in de as heeft gelegd, zeker mijn vijand is, heb Jij ook mijn commando overschreden. Daarom richt ik mijn pijlen op Jou.” Toen smeekte Kṛṣṇa aan Kāma, “O Manasija, neem niet die pijl van mangoknoppen ter hand.”

De *puṣpa-bāṇa* (bloemenpijlen) van Kāmadeva bestaan uit vijf soorten: (1) *āmra-mukula* (mangoknoppen); (2) *aśoka*; (3) *mallikā*; (4) *mādhavī* en (5) *bakula*. De uiteinden aan de takken van mangobomen barsten in de lente open met knoppen.

Kṛṣṇa denkt, “Kāmadeva heeft er zijn pijlen van gemaakt en hij gaat Me neerschieten, als hij Me in afzondering van Rādhā zo ineengedoken ziet.” Daarom verbiedt Hij hem, “Pak niet die pijl van mangoknoppen.”

Mā cāpam āropaya – “Doe je dat toch, leg hem dan ten minste niet aan op de snaar van jouw boog.”

Kṛīḍā-nirjita-viśva – “O jij, voor wie de overwinning van het universum eenvoudig een kwestie van spel is. Ik smeed jou met gevouwen handen. Deze pijl zal Me zeker een dodelijke slag toebrengen. Jij bent de overwinnaar van het universum en Ik ben in afzondering van Rādhā een levenloos persoon. Als een held, zoals jij, een stervend persoon zou molesteren, zou dat eenvoudig in jouw ontering resulteren. Niemand zou jou toejuichen voor jouw heldhaftige leeuwenmoed.”

Met het woord *manasija* impliceert Kṛṣṇa, “Je bent uit Mijn geest voortgekomen. Het is onethisch om degene, die jou het leven heeft gegeven, neer te slaan. Jij wil Me neerschieten uit naam van Rādhā. Maar de pijl van Haar zijdelingse blik, die zelfs scherper is dan jouw pijlen, heeft Me reeds aan stukken gescheurd. Wat is de noodzaak om een giftige pijl af te schieten in de wonden, die Ik reeds heb gekregen?”

Dit vers is een voorbeeld van *sārdūla-vikrīḍita-chanda* en *ākṣepa-alāṅkāra*.

VERS 13

bhrū-pallavo dhanur apāṅga-taraṅgitāni
bāṇā guṇaḥ śravaṇa-pāṅir iti smareṇa

*tasyām anaṅga-jaya-jaṅgama-devatāyām
astrāṇi nirjita-jaganti kim arpitāni*

“Aha! Haar gebogen wenkbrauwen vol bloesem zijn de boog, de golven van Haar scheve blikken zijn de pijlen, Haar lang-gerekte ogen, die zowat tot Haar oren doorlopen, zijn de snaar op de boog – dit zijn de wapens in het arsenaal van Kāmadeva. Nadat Kāmadeva alle zielen in het universum zonder uitzondering had overwonnen, heeft hij ze teruggegeven aan hun Keizerin, de levende Godin van zijn overwinning, de prachtige Rādhā.”

Commentaar

Met het toeschrijven van de totale munitie van Cupido aan Rādhā zegt Kṛṣṇa met het woord *tasyām* (tegen Haar), “Kāmadeva heeft zijn wereldoverheersende wapens teruggegeven aan Rādhā, Mijn gekoesterde liefde van wie Ik de zielsangst van afgescheidenheid ervaar.” Waarom? Hier brengt het woord *tat* het gevoel van voorgaande ervaringen over. Om Rādhā’s tweede unieke kwaliteit vast te stellen bevestigt Kṛṣṇa, dat Zij voor Cupido de levende Godin der Overwinning is. Kāmadeva is de dolende engel, die het universum heeft overwonnen, maar hij heeft dit alleen kunnen volbrengen, nadat hij de wapens van Rādhā had gekregen. Toen zijn doel was bereikt, heeft hij die wapens aan hun Meesteres teruggegeven.

Bhrū-pallava-dhanuḥ – ‘de boog van bloesemende wenkbrauwen’. De wenkbrauwen van Rādhā worden vergeleken

met jonge bloemblaadjes, omdat ze donker en zacht zijn, en met een boog, omdat ze gebogen staan.

Apāṅga-taraṅga – De golven van Haar zijdelingse blikken zijn de scherpe pijlen van Kāmadeva. Kṛṣṇa impliceert dus, “Zoals een pijl zijn doelwit treft, zo heeft de blik van Rādhā Mijn hart doorboord.”

Astra – Dit verwijst naar de wapens, die in de militaire krijgsmacht worden gebruikt. Śrī Kṛṣṇa vergelijkt specifieke vermogens, die in verschillende lichaamsdelen van Rādhā manifest zijn, met bepaalde instrumenten, die Kāmadeva in zijn oorlogvoering aanwendt.

Dit vers is gecomponeerd in *vasanta-tilaka-chanda* en is verfraaid met *utprekṣā*- en *rūpaka-alāṅkāra*.

VERS 14

*bhrū-cāpe nihitaḥ kaṭākṣa-visikho nirmātu marma-vyathām
śyāmātmā kuṭīlaḥ karotu kabarī-bhāro 'pi mārodyamam
mohaṁ tāvad ayaṁ ca tanvi tanutām bimbādharo rāgavān
sad-vṛttam stana-maṇḍalam tava katham prāṅair mama kṛḍati*

“Tanvi, O fragiel meisje, laat die zijdelingse blikken, die als pijlen uit de boog van Jouw wenkbrauwen schieten, Mijn weke delen beschieten en ondraaglijke pijn bij Me veroorzaken. Laat Jouw zwarte vlecht Me als een slang fataal worden. Laten Jouw zachte lippen, zo rood en sappig als *bimba*-vruchten, Me een delirium geven. Jouw volmaakt ronde en charmerende borsten zijn doorgaans goed gemanierd, maar hoe komt het, dat ze nu op wrede wijze Mijn levensadem verbeuzelen?”

Commentaar

Kṛṣṇa is verzonken in gedachten aan Rādhā en zegt, “Het spervuur van Jouw zijdelingse blikken als pijlen, dat uit de boog van Jouw gebogen wenkbrauwen schiet, snijdt Me in hoog tempo aan stukken. Dit gedrag is heel gepast, want het is natuurlijk voor pijl en boog om anderen pijn te geven. Hun *dharma* is het verwonden van anderen, het doel van hun bestaan.

“Jouw golvende zwarte vlecht, die van nature slingert als een slang, pleegt een aanval met doodslag als intentie. Dit is ook niet ongepast, want het is voor degenen met een corrupt hart volmaakt natuurlijk om te trachten een moord te plegen.

“O gevoelige Rādhā, Ik val van Jouw rode (*rāgī*) lippen in katzwijn. Dit is ook gepast. Is er dan tenslotte iets, dat harts-tochtelijk gehechte personen (*rāgī*) niet in het werk stellen om hun doel te bereiken? Hun hele natuur bestaat uit anderen onthutsen.

“Maar wat Ik niet begrijp is, waarom Jouw borsten als me-loenen onder voorwendsel een onschuldig spel te spelen Mijn levensadem proberen te stelen. Dit lijkt zeer ongepast. Dergelijk gedrag is niet natuurlijk voor mensen met integriteit. Degenen, die *sadvṛtta* (perfect gemanierd) zijn, houden er niet van om met de levensadem van anderen te spelen.”

Dit vers vertoont *sārdūla-vikrīḍita-chanda* en *virodha-alāṅkāra*.

VERS 15

*tāni sparsa-sukhāni te ca taralāḥ snigdḥā dṛṣor vibhramās
 tad vaktrāmbuja-saurabhaṁ sa ca sudhā-syandī girāṁ vakrimā
 sā bimbādhara-mādhurīti viṣayāsaṅge 'pi cen mānasam
 tasyām lagna-samādhi hanta viraha-vyādhiḥ katham vardhate*

“De verrukking van Haar aanraking, Haar rusteloze, tedere ogen, Haar ontregelende blikken, die Mijn leven herstellen, de geur stromend van Haar mond, Haar ambrozijnen woorden in een stroom cryptische uitspraken, de honing, die van Haar karmozijnrode lippen drupt – Ik aanschouw Haar in een aangrijpende trance. Waarom wordt de aandoening van afgescheidenheid dan ernstiger?”

Commentaar

In Zijn meditatie komt de romantische intrige met Rādhā tot leven; Zijn hart lijdt evenzeer aan een ernstiger wordend gevoel van afgescheidenheid. Kṛṣṇa zit gevangen in een dichotomie en klaagt, “Ik bevind Me in diepe *samādhi* op Rādhā, waarom word Ik nog steeds door gevoelens van afgescheidenheid gekweld? Afgescheidenheid (*viraha*) leidt tot een verdrietige conditie in afwezigheid van de geliefde, maar Mijn geest is op intieme wijze met Rādhā verenigd.

“Afgescheidenheid wordt beschouwd als de afwezigheid van de innerlijke ontmoeting. Zelfs als de geest innerlijke vereniging ervaart, kunnen er gevoelens van afgescheidenheid bestaan vanwege de afwezigheid van de extern zintuiglijke vereniging. Soms voelt men in afwezigheid van zintuiglijke objecten toch zintuiglijk plezier in het hart; dit wordt ook als

vereniging (*saṁyoya*) beschouwd. Maar nu is zelfs de vereniging een staat van *viraha* (afgescheidenheid) geworden.”

Śrī Kṛṣṇa vraagt Zich af, “Wat is echt? De ervaring van de ontmoeting treft ook plaats in fysieke afwezigheid van Mijn geliefde Rādhā. Zelfs nu in afzondering ervaart Mijn huid het gevoel van geluk van Rādhā’s aanraking. Mijn ogen zien Haar rusteloze blikken, vol toegenegen gebaren, die overlopen van *prema*. Mijn neus ruikt de geur van Haar lotusmond. Mijn oren proeven de druppende nectar van Rādhā’s crypto woorden, alsof Ik ze rechtstreeks hoor. Mijn tong drinkt het goddelijke vocht van Haar zachte lippen als rode bessen. Nu ervaar Ik al deze zintuigobjecten, zoals Ik dat ook deed, toen We bij elkaar waren. Daarom begrijp Ik niet, waarom de terreur van het gevoel van scheiding blijft toenemen.”

Het huidige vers vertoont *śārdūla-vikrīḍita-chanda*, *samucaya-alāṅkāra* en *vipralambha-śṛṅgāra*.

VERS 16

*tiryak-kaṅṭha-vilola-mauli-taralottaṁsasya vaṁśoccarad
gīti-sthāna-kṛtāvadhāna-lalanā-lakṣair na saṁlakṣitāḥ
sammugdhe madhusūdanasya madhure rādhā-mukhendau sudhā-
sāre kandalitās ciraṁ dadhatu vaḥ kṣemaṁ kaṭākṣormayaḥ*

Mogen de ontelbaar vele golven emoties voortvloeiend uit de zijdelingse blikken van Śrī Madhusūdana, die schitteren van opwinding, omdat ze Rādhā’s honingzoete vollemaansgezicht observeren, iedereen vrede en voorspoed schenken. Vastgeklonken aan Haar betoverende gelaat zet Hij Zijn hoofd schuin en speelt een betoverend fluitspel, dat massa’s *gopīs* in

vervoering brengt, waarbij Zijn kroon en oorringen op de muziek ritmisch meeschommelen.

Commentaar

Door de hele lyrische compositie van dit laatste vers van het Derde Bedrijf heen wordt de inspiratie van Śrī Rādhā geactualiseerd. Het vers wordt afgesloten met een beschrijving van Kṛṣṇa's emotionele staat, wanneer Hij – omringd door een menigte *gopīs* – Śrī Rādhā in het vizier krijgt. De dichter heeft de zangers en toehoorders van dit lied gezegend door te zeggen, “Mag die gemagnetiseerde Madhusūdana iedereen voorspoed schenken.”

Hier wordt Kṛṣṇa Madhusūdana genoemd, hetgeen betekent ‘hommel’ of ‘honingbij’, of letterlijk ‘iemand die honing drinkt’. Kṛṣṇa werd bij het zien van Rādhā's lotusgezicht, dat enigzins rusteloos en adembenemend mooi was, met blijdschap vervuld. Hij vergat alles om Zich heen en raakte geheel op Haar gericht. Haar zijdelingse blik vol golven genegenheid klonk Madhusūdana vast aan *madhu*, de hypnotiserende honing van Haar betoverende vollemaansgezicht. Het woord *sammugdha* drukt de verrukkelijke schoonheid van Haar gezicht uit; *madhura* impliceert, dat de bekoring van Haar schoonheid, die groter is dan de nectar van onsterfelijkheid, betoverend is en Kṛṣṇa wordt erdoor gedwongen het met grote gretigheid te aanschouwen; en *sudha-sāra* geeft te kennen, dat Haar gezicht van alle soorten ambrosia de meest smaakvolle is. Ze is met de maan vergeleken geworden, omdat Ze Śrī Kṛṣṇa doordrenkt met vreugde.

Kṛṣṇa werd door het gezicht van Rādhā gemagnetiseerd; de andere *gopīs* om Hem heen waren zich hiervan totaal niet bewust. Kṛṣṇa improviseerde een buitengewone rapsodie op Zijn fluit en produceerde de meest uitdagende klanken, waaraan ieders aandacht in het genoegen van het luisteren werd vastgeklonken. Zijn deskundigheid in het fluitspel was zodanig, dat Hij erin slaagde om Rādhā op Haar beurt ook te magnetiseren, zonder dat de andere *gopīs* het opmerkten. Daarmee heeft Hij Zijn geraffineerde genialiteit gedemonstreerd.

De dichter beschrijft de positie van Kṛṣṇa's hoofd en zegt, *tiryak-kaṅṭhavilola-mauli-taralottamaṁsasya* – “Zijn hoofd helde naar één kant, waardoor Zijn oorringen en kroon dansten.” Het woord *mauli* kan zowel ‘kroon’ als ‘hoofd’ betekenen. Het hoofd bewegen is verkeerd voor een fluitspeler, terwijl het hoofd stil houden een teken van deskundigheid is. Śrī Kṛṣṇa's bedrevenheid is buitengewoon groot en daarom bewoog Zijn hoofd niet. Integendeel, alleen Zijn oorringen en kroon zwaaiden heen en weer.

Dit vers draagt *rūpaka-alankāra* en *sārdūla-vikrīḍita-chanda*.

ALDUS EINDIGT HET BĀLABODHINĪ-PRAKĀŚA COMMENTAAR
OP HET DERDE BEDRIJF VAN ŚRĪ GĪTA-GOVINDA GETITELD
MUGDHA-MADHUSŪDANA, “MADHUSŪDANA GEMAGNETISEERD.”

Vierde Bedrijf

SNIGDHA-MADHUSŪDANAḤ – DE TOEGENEGEN
MADHUSŪDANA

VERS 1

*yamunā-tīra-vānīra-
nikuñje mandam āsthitam
prāha prema-bharodbhrāntam
mādhavaṁ rādhikā-sakhī*

Mādhava had liefdesverdriet in afzondering van Rādhā en bevond Zich in een vānīra-kuñja aan de oever van de Yamunā in een poel van droevenis, toen Rādhā's dierbare vriendin langskwam en Hem aansprak.

Commentaar

Nadat de dichter eerst het liefdesverdriet van Rādhā heeft beschreven en daarna dat van Kṛṣṇa, gaat hij nu de strategie beschrijven, die wordt toegepast door Rādhā's koerier, die Hun ontmoeting tot stand wil brengen. Gedreven door een-

zaamheid vlak vóór de ontmoeting (*pūrva-rāga*) openbaart Rādhā aan Haar intieme vriendin Haar allesverterende verlangens om Kṛṣṇa te zien. Nadat ze Rādhā heeft getroost, gaat de *sakhī* op zoek naar Mādhava en treft Hem eenzaam aan in een afgesloten *vetasī-nikuñja* aan de oever van de Yamunā. Hij was vanwege Zijn overweldigende liefde voor Rādhā half gek van zielsangst. Toen sprak Haar *sakhī* tot Hem.

Śrīla Rūpa Gosvāmī beschrijft het karakter van boodschappers onder de *vraja-sundaris* in *Śrī Ujjvala-nīlamanī* (7.54). Deze jonge meisjes genaamd *āpta-amītārthā-dūtīs* zijn uiterst betrouwbaar, zeer toegenegen en bekwaam in converseren. Uit de observatie van één of twee symptomen in hun meesteres, kunnen ze haar verlangen afleiden. Zelfs op risico van leven en dood leveren ze de boodschap van hun *sakhī* onopvallend af aan Haar geliefde en regelen een geschikte afspraak voor Hen.

❀ *Lied Acht* ❀

De muzieksijl is *karṇāṭa-rāga*, het ritme is *ekatāli-tāla*.

Karṇāṭa-rāga – Śikhikaṇṭha, Mahādeva met zijn blauwe keel, loopt langs en houdt op zijn rechter schouder met één hand een enorm grote slagtang van een olifant vast en draagt in zijn andere hand een zwaard. Dansende engelen en andere hemelse wezens verheerlijken hem met eerbiedige gebeden. Bij een dergelijke gelegenheid is het gepast om *karṇāṭa-rāga* te presenteren.

VERS 2

*nindati candanam indu-kiraṇam anu vindati khedam adhīram
vyāla-nilaya-milanena garalam iva kalayati malaya-samīram (1)*

*sā virahe tava dīnā
mādhava manasija-visikha-bhayād iva bhāvanayā tvayi līnā (refrein)*

“In Jouw afwezigheid draagt Ze geen sandelhoutpasta meer. Ze vindt manestralen een kwelling en beschouwt de Maleise wind, die Haar hitte juist aanwakkert, als het vergif van gifslangen, die zich rond de *candana*-bomen slingeren.

“O Mādhava! Rādhā is door Jou verlaten en ligt er troosteloos bij. Uit vrees voor een pijlenregen van Cupido heeft Ze Jou in meditatie omarmd om het traag brandende vuur van afgescheidenheid te verlichten.” (refrein)

Commentaar

De *sakhī* licht Kṛṣṇa in over Rādhā's wanhoop in afzondering van Hem. “Omdat Ze bang is voor de pijlen van Kāmadeva, heeft Ze Zich in meditatie teruggetrokken en is in *samādhi* in Jou geabsorbeerd. Zoals iemand, die bang is te worden beschoten door pijlen en wegrent om bij iemand anders zijn toevlucht te nemen, zo heeft Zij Haar toevlucht genomen tot Jou, *kāma-svarūpa*, de belichaming van erotische liefde. Als Je eenmaal bent bevredigd, is er niemand meer, die gevreesd hoeft te worden. O Mādhava, in Jouw afwezigheid vervloekt Rādhā de sandelhoutpasta op Haar lichaam; in plaats van Haar te verlichten lijkt de pasta Haar lichaam in vuur en vlam te zetten. Zelfs verkoelende manestralen wakkeren het vuur

van Haar verlangens aan en zetten Haar in lichterlaaie. En wat Haar betreft, is de Maleise wind vervuild met vergif uit de adem van gifslangen, die rond de *candana*-bomen in de Maleise Heuvels kronkelen.”

De zinsnede *manasija-viśikha-bhayād iva* (alsof de pijlen van Cupido worden gevreesd) is een charmant voorbeeld van *utprekṣā-alankāra*. Dit vers is ook verfraaid met *rūpaka*- en *virodha-alankāras*.

VERS 3

*avirala-nipatita-madana-sarād iva bhavad-avanāya viśālam
sva-hṛdaya-marmaṇi varma karoti sajala-nalini-dala-jālam
sā virahe tava dīnā... (2)*

“Er regent onafgebroken een spervuur van Kāmadeva’s pijlen op Haar hart. Omdat Jij in de tedere kern van Haar hart op het altaar staat, tracht Ze Jou daar te beschermen door die kern met een mystiek schild van grote natte lotusbladeren af te dekken.”

Commentaar

Rādhā’s onafgebroken meditatie op Kṛṣṇa heeft Haar hart één met het Zijne gemaakt. Haar *sakhī* zegt tegen Hem, “O Mādhava, Je woont constant in het hart van Rādhā, die bij Zichzelf denkt, ‘Kāmadeva valt Me constant aan met een gestage regen van pijlen, maar Mijn Kṛṣṇa mag niet de minste moeilijkheid ondergaan.’ Dus Ze dekt Haar kwetsbare hart af

met grote lotusbladeren vol druppels water (*jāla*). Ze treft alle mogelijke maatregelen om Jou te beschermen.”

Het woord *jāla* kan ook ‘net’ betekenen. Door dit woord te gebruiken impliceert de *sakhī*, “Ze heeft Haar hart met een netwerk van lotusbladeren afgedekt” om het gevoel van Rād-hā over te brengen, “Opdat Je Mijn hart nooit een moment mag verlaten.”

“De voorraad pijlen in de koker van Kāmadeva is onuitputtelijk. Hij vuurt zijn pijlen één voor één af. O Mādhava, terwijl Ze in afzondering van Jou hulpeloos wegwijnt, probeert Ze over een remedie na te denken. Maar hoe kan Ze hierover nadenken? Haar lotusbladeren komen precies overeen met de pijlen van Kāmadeva, dus hoe kunnen lotusbladeren als afweerschild dienen? Door lotusbladeren te gebruiken om Jou te beschermen veroorzaakt Ze, dat Haar eigen lijden juist toeneemt.”

VERS 4

*kusuma-visikha-sāra-talpam analpa-vilāsa-kalā-kamanīyam
vratam iva tava parirambha-sukhāya karoti kusuma-śayanīyam
sā virahe tava dīnā... (3)*

“Ze heeft een kunstzinnig ontworpen bed van bloemen gemaakt om van de verrukkingen der liefde te genieten, toch lijkt het een bed van Kāmadeva’s pijlen te zijn. Ze legt de gelofte af om de zegen van Jouw stevige omarming te verkrijgen en voert liggend op Haar bed van pijlen soberheden uit.”

Commentaar

“O Mādhava, bij het opmaken van het bloembed staat Ze in brand door afgescheidenheid van Jou. De liefdessofa is het hoogste object in de kunsten der liefde, maar voor Haar is het een bed van Kāmadeva’s pijlen.” De *sakhī* impliceert, “Zoals iemand afgrijpselijke geloften kan afleggen om fabelachtig comfort te verkrijgen, zo voert Rādhā *śaraśayyā-vrata* uit, de zware boetedoening van rusten op een spijkerbed om het zeldzame geluk van Jouw omhelzing te verkrijgen.”

VERS 5

*vahati ca valita-vilocana-jaladharam ānana-kamalam udāram
vidhum iva vikaṭa-vidhuntuda-danta-dalana-galitāmṛta-dhāram
sā virahe tava dīnā... (4)*

“Er vloeit een gestage stroom tranen uit de rusteloze ogen van Haar beminnelijke lotusgelaat, zoals stromen nectar uit de maan vloeien, nadat hij door de gevaarlijke slag tanden van Rahu is gebeten.”

Commentaar

Haar *sakhī* zegt, “O Mādhava, in Jouw afwezigheid stromen de tranen uit Rādhā’s rusteloze, wijde ogen. Het lijkt, alsof de angstaanjagende Rāhu met zijn slag tanden in de maan heeft gebeten en een stroom nectar heeft vrijgelaten.” Rādhā’s gelaat is niet als een lotus maar als de maan en de tranen uit Haar ogen zijn als nectar.

Dit vers is een voorbeeld van *upamā-alankāra*.

VERS 6

*vilikhati rahasi kuraṅga-madena bhavantam asamaśara-bhūtam
praṇamati makaram adho vinidhāya kare ca śaraṁ nava-cūtam
sā virahe tava dīnā... (5)*

“Ze maakt met muskus heimelijk een afbeelding van Jouw charmerende gedaante en legt Jou vast als Kāmadeva zelf, die op een *makara* rijdt. Dan tekent Ze pijlen van mangoknoppen in Jouw hand en buigt voor Jou neer.”

Commentaar

“Rādhā bevindt Zich in eenzame opsluiting en gebruikt *kastūrī* om Jouw portret te tekenen en beeldt Jou af als Kāmadeva, god van de liefde, want wie anders kan Haar hart gek van verlangen maken dan alleen Jij? Jij bent de enige, die Haar gekoesterde verlangens kan vervullen. In Jouw hand schildert Ze mangoknoppen, de meest krachtige pijlen van Cupido. Dan plaatst Ze Jou op een *makara*, het waterschepsel, dat dient als insigne van Kāmadeva op zijn vaandel. En wanneer Ze klaar is, buigt Ze eerbiedig voor Jouw portret neer en biedt hartgrondige gebeden aan om verlichting te krijgen van Haar laaiende liefdesvuur.”

Dit vers bevat *upamā-alaṅkāra*.

VERS 7

*prati-padam idam api nigadati mādharma tava caraṇe patitāham
tvayi vimukhe mayi sapadi sudhā-nidhir api tanute tanu-dāham
sā virahe tava dīnā... (6)*

“Ze smeekt telkens weer, ‘O Mādhava, Ik val aan Jouw voeten. Zodra Jij Jezelf van Me afkeert, begint zelfs de maangod uit zijn beker vol nectar vuur op Mijn lichaam te gieten.”

Commentaar

De *sakhī* zegt, “O Mādhava, Ze zegt bij elke stap, op ieder moment, ‘Ik val aan Jouw voeten. Keer Je niet van Me af. Als Je met Mij niet tevreden bent, steekt zelfs de maan, Candramā, de oceaan van verkoelende nectar, een vuur in Mijn lichaam aan.”

De auteur van *Rasa-mañjarī* geeft een hint van de reden, waarom Rādhā het woord *mādhava* gebruikt. De lettergreep *mā* verwijst naar Lakṣmī en *dhava* betekent *pati*, haar God. Als Kṛṣṇa dicht bij Rādhā staat, kan zelfs Lakṣmī, die Rādhā als rivaal ziet, Haar geen kwaad doen. Maar als Kṛṣṇa onverschillig tegen Rādhā is, foltert Candramā, de broer van Lakṣmī-devī, Haar als concurrent van Zijn zuster.

Dit vers bevat *atīsayokti-alaṅkāra*. De beschrijving van Candramā, die tegen zijn natuur in handelt, is een voorbeeld van *virodha-alaṅkāra*.

VERS 8

*dhyāna-layena puraḥ parikalpya bhavantam atīva durāpam
vilapati hasati viṣḍati roditi cañcati muñcati tāpam
sā virahe tava dīnā... (7)*

“Ze mediteert intentioneel op Jou en beeldt Zich in, dat Je aan Haar bent verschenen. Het ene moment treurt Ze in af-

zondering en het volgende moment, zit Ze geamuseerd te lachen. Soms huilt ze en soms, wanneer Ze in een visioen Jouw omhelzing krijgt, laat Ze al Haar lijden achterwege.”

Commentaar

De *sakhī* zegt, “O Mādhava, als Ze niet in staat is Jou na lang onderzoek te lokaliseren, absorbeert Ze Zich in meditatie en beeldt Zich in, dat Je bij Haar bent. Met het gevoel, dat Je pal voor Haar staat, schildert Ze Jouw afbeelding. Als Ze naar Jouw portret kijkt en voelt, dat Je nabij bent, lacht Ze en maakt grapjes met Jou. Haar hoofd staat bol van golven plezier, maar als Je Haar niet omhelst, verandert Haar luide, uitzinnige lachbui in een schreeuw van verdriet. Zodra Jouw denkbeeldige gedaante verdwijnt, probeert Ze hem weer te omhelzen. Dan denkt Ze, ‘Als Mijn geliefde Me ziet, komt Hij zeker onder Mijn beheer.’ Aldus troost vindend bij Zichzelf laat Ze Haar nukkigheid en zielsangst varen.”

Volgens het commentaar genaamd *Rasika-priyā* moet het woord *vilapati* (treuren) *vilikhati* (schilderen) zijn. De heldin vertoont *unmada*, waanzin in afgescheidenheid. Dit vers vertoont *dīpaka-alāṅkāra*.

VERS 9

*śrī-jayadeva-bhaṇitam idam adhikaṁ yadi manasā naṭanīyam
hari-virahākula-ballava-yuvati-sakhī-vacanāṁ paṭhanīyam
sā virahe tava dīnā... (8)*

Als jullie hart hunkert naar het proeven van het lied van Śrī Jayadeva, reciteer dan constant de woorden van Rādhā’s lieve

vriendin, die Haar zielsangst in afzondering van Śrī Hari uittektent.

Commentaar

In dit lied schetst Śrī Jayadeva de jonge Rādhā, die verontrust is door Haar scheiding van Hari. De *sakhī* heeft aan Kṛṣṇa Haar diepe liefde voor Hem geopenbaard; haar met liefde geladen presentatie zou in het hart van de lezer moeten optreden. Optreden is prominent in uitvoerende podiumkunsten (*nāṭya*). Daarom betekent het woord *naṭanīyam* ‘waardig te worden opgevoerd’; het kan ook betekenen *rasanīya* ‘smaakvol’ en *āsvādanīya* ‘om te proeven’. In zijn *Nāṭya-śāstra* heeft Bharata Muni gezegd, *naṭa śabdo rase mukyaḥ* – “De primaire betekenis van het woord *naṭa* is *rasa*.”

De zin *śrī-jayadeva-bhaṇitam idam adhikam* wil zeggen, dat de woorden van deze *sakhī* in Lied Acht de complete essentie van *Śrī Gīta-govinda* in zijn geheel omvatten. Daarom dient Lied Acht te worden eerbiedigd en te worden geproefd door zuivere toegewijden.

VERS 10

*āvāso vipināyate priya-sakhī-mālāpi jālāyate
tāpo 'pi śvasitena dāva-dahana-jvālā-kalāpāyate
sāpi tvad-virahaṇa hanta hariṇī-rūpāyate hā katharṇ
kandarpo 'pi yamāyate viracayan sārḍūla-vikrīḍitam*

“Haar woning verandert in een wilde jungle, Haar kring van intieme vriendinnen verandert in een jagersnet. Haar zuchten in diepe pijn wakkert de vlammen van binnen aan. Alas! In afzondering van Jou is ze een angstig hert geworden. Kandarpa speelt als een tijger. Hij is de dood in eigen persoon geworden en bedreigt Haar leven.”

Commentaar

De vertrouweling van Śrī Rādhā schildert een beeld van Haar meelijwekkende conditie. Ontstoken van Kṛṣṇa’s gezelschap is Rādhā, die nu bleek en verlegen als een hert is, in het bos gaan wonen. Verscheurd door afgescheidenheid van Haar geliefde wil Ze vluchten, maar kan het niet, omdat Haar dierbaarste *sakhīs* Haar als een jagersnet omsingelen. Op die manier gehinderd blijft Ze treuren en is gefrusteerd en gealarmeerd als een verward hert, dat zit opgesloten in een bosbrand, zonder te weten, wat Ze moet doen, als Haar eigen diep zorgelijk zuchten Haar als een bosbrand of als een meteorietenregen in lichterlaaie zetten. Alleen het geluid “Alas! Alas!” komt Haar mond uit. Kāmadeva is Rādhā altijd gunstig gezind, wanneer Ze Kṛṣṇa nabij is, maar nu speelt hij met Haar als een tijger en verschijnt als Yama, de dood in eigen persoon, alsof hij Haar wil vermoorden.

Amoureuus verlangen is als het spel van een tijger, die op een onschuldig hert afspringt. Het metrum van dit vers wordt *śārdūla-vikrīḍita*, tijgerspel, genoemd. Het metrum is precies zoals het spel van Kāmadeva. De vergelijking van Rādhā met een hert is inderdaad gepast. Haar lichaam is zwak en Ze weet totaal niet meer, wat Ze moet doen. Hulpeloos en onschuldig

wordt Ze gefolterd door Haar verlangen naar Kṛṣṇa's genegenheid; en al die tijd demonstreert Cupido als een wrede tijger zijn leeuwenmoed.

Rādhā's *sakhī* impliceert, "Een vrouw met onderscheidingsvermogen zal haar hart aan iemand toevertrouwen, die haar met genegenheid omringt, maar Rādhā is zodanig op Jou verliefd geworden, dat Ze in een zee van liefde leeft. Hoe is het daarom mogelijk, dat Jij niets voor Haar voelt? Alleen dieren wisselen iemands genegenheid niet uit." Rādhā is op hulpeloze en onschuldige wijze verliefd geworden op een onbereidwillige kandidaat.

De *chanda* van dit vers is *sārdūla-vikrīḍita*. De *alaṅkāras* zijn *luptopamā* en *virodhābhāsa*.

❀ *Lied Negen* ❀

De muziekstijl is *deśākhyā-rāga*, het ritme *ekatāli-tāla*. De stralen van de maan geven licht in alle richtingen. De held is een worstelaar, wiens haar van verrukking overeind staat, wanneer hij geluid maakt door met zijn enorme armen te slaan. Op dat moment is het gepast om *deśākhyā-rāga* te zingen.

VERS 11

stana-vinihitam api hāram udāram
sā manute kṛśa-tanur iva bhāram (1)
rādhikā virahe tava keśava (refrein)

“Verteerd door afgescheidenheid vindt Ze, dat de prachtige slinger, die op Haar borst ligt, een last is.

“Keśava, Rādhikā lijdt in Jouw afwezigheid.” (refrein)

Commentaar

In dit lied neemt de beschrijving van Rādhā's zielsnood een wending. Nu Ze op pijnlijke wijze in Kṛṣṇa's afwezigheid is vermagerd, kan Ze zelfs het gewicht van de bloemenslinger van lotussen op Haar borst niet meer dragen.

De auteur van *Gīta-govinda-dīpikā* (commentaar dat licht schijnt op *Gīta-govinda*) legt uit, dat *kam* betekent *sukha* (blijdschap, geluk). Kṛṣṇa is de beheerder van *kam*, daarom wordt Hij Keśava genoemd. Het woord *keśa* betekent 'ieder-een geluk schenkend'. De lettergreep *va* in Keśava wijst op de specifieke nectar (*āmr̥ta*), die het leven en de ziel van jonge vrouwen is. Met gevolg dat Kṛṣṇa Keśava wordt genoemd, omdat Hij leven en ziel is van alle Vraja meisjes. Als dit het geval is, waarom is Zijn lieveling Rādhā dan zo ongelukkig? Gedreven door eenzaamheid spreekt Ze de meest verbijsterende commentaren, die niet voor herhaling vatbaar zijn. Haar ornamenten zijn niet alleen een last maar ook een vloek; daarom wil Ze ze aan de kant gooien.

VERS 12

*sarasa-masṛṇam api malayaja-pankam
paśyati viṣam iva vapuṣi saśaṅkam*

rādhikā virahe tava keśava... (2)

“Ze ervaart de natte sandelhoutpasta, die over Haar lichaam is gestreken, als angstaanjagend vergif. Keśava, Rādhikā lijdt in Jouw afwezigheid.”

Commentaar

Sandelbalsem is zacht en verfrissend, maar Zij denkt, dat Haar lichaam is besmeurd met kwaadaardig vergif. In de doodstrijd van Haar eenzaamheid is het verre van plezierig.

VERS 13

*śvasita-pavanam anupama-pariṇāham
madana-dahanam iva vahati sa-dāham
rādhikā virahe tava keśava... (3)*

“Lange zuchten van verdriet verhit door het vuur van de hartstocht verschroeien Haar lichaam. Toch houdt Ze vol. Keśava, Rādhikā lijdt zonder Jou.”

Commentaar

De intense hitte van afgescheidenheid in Haar hart is ondraaglijk geworden. Ze probeert af te koelen en blaast lange, diepe zuchten uit, maar in plaats van verkoeling te vinden voelt Ze het vuur zich door Haar hele lichaam verspreiden. Degene, die dit vuur voeding geeft, is Cupido zelf.

VERS 14

*diṣi diṣi kirati sajala-kaṇa-jālam
nayana-nalinam iva vīgalita-nālam
rādhikā virahe tava keśava... (4)*

“Haar lotusogen blikken in alle richtingen rond en sprenkelen de regen van Haar tranen rond als waterdruppels van lotusbloemen, die van hun stengel zijn gevallen.”

Commentaar

“Haar betraande ogen zijn zo schitterend als blauwe lotussen versierd met druppels water. Alle richtingen worden gevangen in de ononderbroken stroom van Haar tranen, die zich als een netwerk verspreidt, wanneer Ze – vooruitlopend op Jouw terugkomst – om Zich heen kijkt en denkt, dat Je uit iedere richting zou kunnen komen. Zoals een lotusbloem, die eenmaal van zijn stengel is afgebroken, geen vaste stand meer heeft, zo blijven Haar ogen nergens langer op gericht dan een ogenblik. Jij bent het enige object, dat Haar blik tot een staar kan fixeren.”

Dit vers gaat gepaard met *upamā-* en *utprekṣā-alāṅkāras*.

VERS 15

*tyajati na pāṇi-talena kapolam
bāla-śaśinam iva sāyam alolam
rādhikā virahe tava keśava... (5)*

“Haar kin, die ze begraaft in Haar rossige handpalm, lijkt op een wassende maan in de schemering, wanneer Ze helemaal alleen zit.”

Commentaar

“In verwarring over de vraag, wat Ze moet gaan doen, is Rādhā verlamd geraakt. In Haar doodsnoed houdt Ze de palm van Haar hand tegen Haar kin en denkt, ‘De dag zal op de een of andere manier wel verstrijken, maar wat gebeurt er, wanneer de nacht invalt? Dat wordt een oneindige nacht.’ Haar gezicht is zo bleek als de avondmaan en half afgedekt door Haar hand lijkt Haar gezicht op de wassende maan.” Zoals de schemering de vroege avondmaan tegenhoudt, zo ondersteunt Zij Haar gezicht, dat arm aan luister is, met het schild van Haar hand.

VERS 16

*nayana-viṣayam api kisalaya-talpam
gaṇayati vihita-hutāśa-vikalpam
rādhikā virahe tava keśava... (6)*

“Ze kijkt naar het bed van verse bloembladeren en ziet het aan voor een brullend vuur.”

Commentaar

“Getraumatiseerd door Jouw verwaarlozing ziet Rādhā een bed van vers rood bloemblad aan voor een brullend crematie-

vuur. Omdat Haar ogen gehecht zijn aan Jou, denkt Ze dat een object, dat direct voor Haar staat, iets anders is.”

Onzekerheid over de identiteit van een substantie komt voort uit overeenkomst met een andere substantie. Zo goed als vuur rood is en brandt, zo branden bloembladeren voor verlaten vrouwen. Daarom ziet Rādhā de bloembladeren aan voor vuur.

VERS 17

*harir iti harir iti japati sa-kāmam
viraha-vihita-maraṇeva nikāmam*

rādhikā virahe tava keśava... (7)

“Met intens verlangen naar Jou chant Ze constant ‘Hari, Hari’ met een gevoel, dat de dood nadert.”

Commentaar

“Ze brandt zo intens in afgescheidenheid, dat Haar leven hoogstwaarschijnlijk op het punt staat te eindigen. Zoals degenen, die zich hopeloos voelen en willen sterven, dag en nacht ‘Śrī Hari’ chanten, zo roept ook Rādhā, die hevig naar Jou verlangt, onophoudelijk ‘Hari’.”

Kṛṣṇa wordt Hari genoemd, omdat Hij lijden opheft van degenen, die hun toevlucht tot Hem nemen. Rādhā mompelt hoopvol, “Ik kan Hem dan in dit leven misschien niet bereiken, maar als Ik herhaaldelijk ‘Hari, Hari’ uitspreek, wordt Hij zeker Mijn dierbaarste geliefde in Mijn volgende leven.”

VERS 18

*śrī-jayadeva-bhaṇitam iti gītam
sukhayatu keśava-padam upanītam
rādhikā virahe tava keśava... (8)*

Mag dit lied gecomponeerd door Śrī Jayadeva geluk schenken aan degenen, die naar de lotusvoeten van Keśava worden toegetrokken.

Commentaar

Dit lied zal voor onvermengde toegewijden zeker een bron van plezier zijn, want door eenvoudig de hartverscheurende gevoelens van Rādhā te herinneren arriveert hun meditatie zonder moeite aan de lotusvoeten van Kṛṣṇa (*keśava-padam*). Omgekeerd heeft de dichter dit lied geciteerd in aanwezigheid van zuivere Vaiṣṇava's. De etymologie van *keśavaḥ padam* is *sthānaṁ yasyā 'sau taṁ keśava-padam* – “De Vaiṣṇava's, die Bhagavān hebben bereikt, worden *keśava-pada* genoemd.”

Het lied is door en door verfraaid met *upamā-alaṅkāra*. Het metrum is *mālācatuṣpadī-chanda*.

VERS 19

*sā romāñcati sīt-karoti vilapaty utkampate tāmyati
dhyāyaty udbhramati pramīlati pataty udyāti mūrccchaty api
etāvaty atanu-jvare vara-tanur jīven na kiṁ te rasāt
svar-vaidya-pratima prasīdasi yadi tyakto 'nyathā hastakaḥ*

In afzondering ontspoord ondergaat Ze extreme transformaties van harstocht: Haar lichaamshaar staat overeind, Ze slaakt zuchten van spijt, zit hardop te huilen, trilt van verdriet, mediteert op Jou met extatische aandacht, slentert door Jouw speelplaatsen, sluit Haar ogen in verbazing, valt op de grond, krijgt het voor elkaar om op te staan, valt flauw en valt weer op de grond. Dit meisje heeft liefdesverdriet en lijdt aan uitslaande koorts. Mocht Je medelijden met Haar voelen, O beste medicus zo bedreven als de *Aśvinī-kumāra*'s, dien dan Jouw ambrozijnen medicijn toe en verjong Haar. Anders zal Ze sterven.”

Commentaar

“*Rādhā* staat in brand van een hevige koortsaanval van *kāma*. Haar conditie is zo kritiek, dat Ze in opperste wanhoop verkeert, die de dood aankondigt. Ze dorst niet alleen bewust naar Jou, Ze wordt ook belegert door onwillekeurige transformaties (*sāttvika-bhāvas*). Deze wijzen erop, dat Ze Jou innerlijk ontmoet, en daardoor blijft Ze in leven. Ze zijn het bewijs van Haar zuivere liefde.”

De *sāttvika-bhāvas* zijn als volgt:

*stambhaḥ svedo 'tha romāñcaḥ svarabhaṅgo 'tha vepathuḥ
vaivaṅryam aśru pralayā- vityaṣtau sāttvikā matāḥ*

Romāñcati – De etymologie hiervan is *romāñca vidyate yasya sa romāñcaḥ romāñcita ity ārthaḥ. tadvad ācarati romāñcati* – “Iemand wordt *romāñcita* genoemd, als hij van verrukking kippenvel krijgt, of als zijn lichaamshaar in vervoering overeind gaat staan.”

Vaivarṇya – “Haar kleur verbleekt vanwege Haar onafgebroken herinnering aan Jou en zorgen om Jou.”

Aśru – “Ze huilt, wanneer Ze Jouw grote kwaliteiten herinnert.”

Vepathu – “Ze denkt, ‘Hoe kan Ik de pijn van afzondering van Śrī Kṛṣṇa verdragen?’ en heeft bij de gedachte eraan.”

Sveda – “Wanneer ze mentaal en fysiek verzwakt raakt, transpireert Ze hevig.”

Stambha – “Als Ze op Jou mediteert, sluit Ze Haar ogen, staan alle activiteiten van Haar zintuigen op het punt te stoppen.”

Vepathu – Het tweede voorbeeld van *vepathu* wordt aangegeven door het woord *udbhramati*. “Ze zwerft door de plaatsen van Jouw liefdesspel in de hoop Jou daar te voelen.”

Svara-bhaṅga – Op het haperen van de stem wordt gewezen door het woord *pramīlati*. “Ze sluit Haar ogen en herinnert Zich Jouw omarming en andere liefdevolle handelingen. Ze kan daardoor niet spreken.”

Stambha – Het tweede voorbeeld van aan de grond genageld staan wordt overgebracht door het woord *patati*, ‘Ze valt’. Ze valt bij het lopen op de grond, omdat Haar lichaam zo zwak en vermagerd is.

Pralaya – Rādhā’s vriendin licht Kṛṣṇa in over Haar verwoesting (*pralaya*). Het woord *udyati*, ‘Ze staat op’ wijst erop, dat ze weer opstaat, nadat Ze was gevallen, waarna Ze *murcchati* ervaart – Ze valt flauw.

De lieve *sakhī* van Rādhā richtte zich tot Śrī Kṛṣṇa, “Jij bent zo deskundig als de Aśvinī-kumāra’s, de celestijnse medici. Als Je Rādhā barmhartig wilt zijn, zal Haar liefdesver-

driet (*kandarpa-vikāra*) zeker helen. In het gevorderde stadium van een daverende koorts heeft de toepassing van een tonicum geen zin. We proberen Haar verlichting te geven door Haar onder koele lotusbladeren te leggen en Haar met palmblad te koelen, maar niets doet haar aandoening van afgescheidenheid afnemen. Integendeel, deze neemt geleidelijk toe. Ze is zo verzwakt, dat Ze alleen nog Haar handen kan bewegen. Als Ze zou weten, dat Jij Haar niet wilt ontmoeten, zou Haar ondergang verzekerd zijn. Ze heeft Haar hart uitsluitend aan Jou gegeven, dus als Je Haar leven niet redt door Haar te gaan zien, maak Jij Je zeker schuldig aan de verwaarlozing van een afhankelijk persoon.”

Dit vers toont *sārdūla-vikrīḍita-chanda*, *dīpaka-alāṅkāra* en *vīpralambha-śṛṅgāra-rasa*. De heldin is *vīpralāmbhā*, helemaal in zak en as, omdat haar geliefde zijn afspraak niet is nagekomen. Een vrouwelijke assistente van de heldin wordt *sakhī* genoemd. Door het horen van de indringende beschrijvingen door de *sakhī* over de kritieke conditie van Śrī Rādhā verandert Śrī Kṛṣṇa, wiens hart nu diep is geraakt, van *dakṣiṇā-nāyaka*, argeloze minnaar, die met vele *nāyikās* tegelijk relaties onderhoudt, in het volgende lied in *anukūla-nāyaka*, de toegeeflijke minnaar, die trouw is aan één gezellin.

VERS 20

smarāturāṁ daivata-vaidya-hṛdya
tvad-aṅga-saṅgāmṛta-mātra-sādhyām
vīmunukta-bādhām kuruse na rādhām
upendra vajrād api dāruṇo 'si

“Jij bent een betere heemeester dan de hemelse medici. Alleen de nectar van Jouw intieme contact kan de verdrietige Rādhā redden van de folteringen van Cupido. Als Je Haar ziekte van amoureux verlangen niet geneest, O Upendra, stellen we vast, dat Jij harder bent dan een bliksemingslag.”

Commentaar

De *sakhī* heeft Kṛṣṇa met twee titels gedecoreerd: (1) *Daivata-vaidya-hṛdya* – Kṛṣṇa is nog deskundiger en charmanter dan de hemelse medici, de Aśvinī-kumāra’s.

(2) *Upendra*. Kṛṣṇa is eerder verschenen als Śrī Vāmanadeva uit de baarmoeder van Moeder Aditi om de gegriefde halfgoden gunstige voorspoed te schenken. In die incarnatie was Zijn naam Upendra, omdat Hij de jongere broer van Indra was. Deze aanspreektitel refereert aan Kṛṣṇa’s persoonlijke gelofte om degenen, die afhankelijk van Hem zijn, altijd in bescherming te houden.

De *sakhī* vertrouwt Kṛṣṇa toe, “Rādhā is een slachtoffer van de Cupidoziekte: onvervulde *kāma*. Het enige medicijn voor deze ongeneeslijke conditie is met Jou te zijn verenigd. De aanraking van Jouw lichaam is nectar voor Haar. Dit zal aan Jouw zijde geen enkel probleem opleveren. Als Je Haar daarom met Jouw *aṅga-saṅga* niet weer tot leven brengt, ben Je echt zelfs harder dan een blimsemingslag.”

Heel toepasselijk is de *chanda* van dit vers *upendra-vajrā* (Upendra’s bliksemingslag).

VERS 21

*kandarpa-jvara-samjvarātura-tanor āścaryam asyās ciraṁ
 cetāś candana-candramaḥ kamalinī-cintāsu santāmyati
 kintu klānti-vaśena śītalatanuṁ tvām ekam eva priyaṁ
 dhyāyantū rahasi sthitā katham api kṣīṇā kṣaṇam prāṇiti*

**“Ze ligt zwaar ziek met de koorts van harstocht weg te smeu-
 len. Het is opmerkelijk, dat Haar koorts juist escaleert, wan-
 neer Ze aan verzachtende sandelhoutpasta, verkoelende ma-
 neschijn en frisse lotusvijvers denkt. Alas, het zwakke meisje
 mediteert op Jou – haar uiterst verfrissende en enige minnaar
 – en ziet kans nog enkele momenten door te ademen.”**

Commentaar

“O Mādhava, alleen de hoop op een ontmoeting met Jou houdt Haar in leven. Haar koorts heeft *sannipāta* bereikt, de kritieke conditie, waarin geen enkele methode om koorts te weren effect heeft. Sandelhoutpasta, koele maneschijn en lotusbloemen zijn niet effectief. Zelfs de gedachte eraan verhoogt Haar temperatuur. Soms valt de hoog oplopende koorts, die al Haar kracht heeft geroofd, plotseling terug en wordt Haar lichaam koud van transpiratie. Ze smacht naar Jou, Ze ziet alleen Jou in Haar ongemakkelijke hart. Terwijl Ze in dergelijke zware tijden verlopen raakt, beschouwt Ze een ogenblik van meditatie op Jou als een groot feest en is zodoende in staat Zich aan Haar levensadem vast te houden.

“Mocht Jij Je afvragen, hoe Ze nog kan leven en ademen, is het antwoord, dat Jij Haar enige liefde bent en dat Zij de hoop in stand houdt om de aanraking van Jouw koele lichaam

te krijgen. Alleen deze hoop geeft Haar nog enkele ogenblikken te leven. Als Je niet per direct naar Haar toegaat, zal Je Haar waarschijnlijk nooit meer levend terugzien.”

Tot dit vers behoren *sārdūla-vikrīḍita-chanda*, *virodha-larīkāra* en *adbhuta-rasa*.

VERS 22

*kṣaṇam api virahaḥ purā na sehe
 nayana-nimīlana-khinnayā yayā te
 śvasiti katham asau rasāla-sākhārī
 cira-virahaṇa vilokya puṣpītāgrām*

“Als Ze naar Jou zat te staren en Haar ogen knipperden, kon dat korte moment van scheiden Haar in de grootste wanhoop storten. Dus hoe gaat Ze deze lange eenzaamheid overleven met bloeiende mangobomen voor Haar ogen?”

Commentaar

“O Keśava, vroeger stond Rādhā altijd dicht bij Jou en kon Ze zelfs geen seconde afwezigheid van Jou verdragen. Het tijdelijk knipperen van Haar ogen veroorzaakte grote zielsangst. Ze kon Brahmā wel vervloeken, omdat hij oogleden had gemaakt, die Haar visie op Jouw gezicht even onderbraken. Dus hoe kan Ze deze verlengde scheiding dragen, die nog wordt verzaard bij het zien van bloeiende mangobomen? Door iedere tak vloeit *rasa*, die veroorzaakt, dat in de toppen verse knoppen uitbotten. Het is nu voorjaar, waarin de verlaten heldinnen pijn ondergaan, die gelijk is aan sterven.

Hoe blijft Ze doorademen? O Keśava, verlies geen seconde. Ga nu meteen naar Haar toe.

“Er is één ding, dat Haar in leven houdt. Ze denkt, ‘Zoals Ik word getroffen door het verlangen de mangobloesem te zien, zo moet Mādhava hetzelfde voor Mij voelen. Daarom komt Hij Me zeker opzoeken.’”

Dit vers is heel gepast gecomponeerd in het metrum genaamd *puṣpitaḅgrā* (bloeiende toppen).

VERS 23

*vṛṣṭi-vyākula-gokulāvana-rasād uddhṛtya govardhanam
bibhrad vallava-vallabhābhir adhikānandāc ciram cumbitaḅ
darpeṅeva tad-arpitādhara-taṭi sindūra-mudrāṅkito
bāhur gopa-tanos tanotu bhavatām śreyāṅsi kaṅsa-dviṣaḅ*

Toen de inwoners van Gokula door zware regenval ontregeld werden, tilde die jonge *gopa*, de vijand van Kamsā, met Zijn arm Giri Govardhana op om hen te beschermen. Massa’s prachtige meisjes kusten in grote vervoering de arm, die vol trots de lichte vermiljoen van hun lippen droeg. Mag Zijn arm een ieder voorspoed schenken.

Commentaar

Maṅgalāntāni ca sāstrāṅi prathante – “Een geschrift, dat heilzaam is in het begin, in het midden en aan het eind, zal een verreichend effect hebben.” Overeenkomstig sluit de dichter, Śrī Jayadeva, het Vierde Bedrijf af met een aanroeping van heilzaamheid, zoals hij door de gehele compositie heeft ge-

daan. “Mag Kṛṣṇa’s arm goed geluk schenken aan de sprekers en toehoorders van deze *Gīta-govinda*.”

Dit vers beschrijft het unieke aspect van Kṛṣṇa’s arm, die in dit spel een rol speelt. Indra had in een aanval van woede de vijand van Kāmsa uitgedaagd door de *puṣkara* en *āvartaka* wolken op te ruien en ze Gokula met angstaanjagende stortregens te laten bombarderen. Bij het zien van de angst van de koehedersbevolking groef Kṛṣṇa onmiddellijk Berg Govardhana uit de grond en hield hem op Zijn hand omhoog om hen te beschermen. Kṛṣṇa’s arm manifesteerde op die manier de smaak van trotse ridderlijkheid (*vīra-rasa*) en stimuleerde daarmee romantische emoties (*śṛṅgāra-rasa*).

De *gopīs* waren in verrukking bij het zien van Kṛṣṇa, die Govardhana omhoog hield, en kusten Zijn arm. Toen ze Zijn listigheid opmerkten en Zijn bekoorlijke schoonheid waarnamen, bevleekten ze Zijn arm met de helderrode glans van hun lippen. Mag die arm bestempeld met Zijn duizelingwekkend grote geluk iedereen heilzame voorspoed schenken.

De titel van dit bedrijf, *Snigdḥā-madhusūdana*, “De Toegenegen Madhusūdana,” impliceert dat Kṛṣṇa, nadat Hij een en ander had gehoord over de pathetische conditie van Rādhā, diep geschokt was en onbeweeglijk werd.

ALDUS EINDIGT HET BĀLABODHINĪ-PRAKĀŚA COMMENTAAR
OP HET VIERDE BEDRIJF VAN ŚRĪ GĪTA-GOVINDA, GETITELD
SNIGDHA-MADHUSŪDANA, “DE TOEGENEGEN MADHUSŪDANA.”

Vijfde Bedrijf

SĀKĀṆKṢA-PUNḌARĪKĀKṢAḤ – PUNḌARĪKĀKṢA
KWIJNT WEG

VERS 1

*aham iha nivasāmi yāhi rādhām
anunaya mad-vacanena cānayethāḥ
iti madhuripuṇā sakhī niyuktā
svayam idam etya punar jagāda rādhām*

(Nadat Kṛṣṇa van Haar intieme vriendin het ontroerende verslag over de meelijwekkende conditie van Rādhā had gehoord, stelde Hij het volgende voor,) “Ik zal hier wachten. Ga jij naar Rādhā, kalmeer Haar met Mijn nederige verzoek en breng Haar hier naartoe.” Haar *sakhī*, die door de vijand van Madhu in vertrouwen werd genomen, ging naar Rādhā terug en leverde Zijn boodschap af.

Commentaar

De intense zielsnood in afzondering is zojuist in de liederen van het Vierde Bedrijf beschreven. Bij het horen van Haar bovenmatige verdriet uit de mond van Haar *sakhī* realiseerde Kṛṣṇa Zich Zijn blunder en schaamde Zich onmiddellijk maar werd ook bevreesd. Hoewel Hij Zijn eeuwige gezellin graag wilde zien, ging Hij niet persoonlijk naar Haar toe. Hij drukte daarentegen Zijn spijt uit bij Haar *sakhī* en stuurde haar terug om Rādhā's piqué met kalmerende woorden te verzachten. Hij gaf de *sakhī* de volgende instructie mee, "Smeeek Rādhā nederig uit Mijn naam. Bedenk een manier om Haar op de een of andere manier op te beuren en breng Haar dan naar Mij. Ik zal hier bij de Yamunā op Haar wachten." Toen ze deze instructie meekreeg, ging de *sakhī* het nieuws aan Rādhā vertellen.

Het hart van Kṛṣṇa klopte van hevig verlangen (*sākāṅkṣa*) naar Śrī Rādhā, Zijn eeuwige geliefde. Vandaar dat het Vijfde Bedrijf is getiteld *Sākāṅkṣa-puṇḍarīkākṣa*. De naam Puṇḍarīkākṣa, dat 'lotus oog' betekent, trekt de aandacht van de lezer naar de uitzonderlijk mooie ogen van Śrī Kṛṣṇa. In de Veda's worden Zijn ogen vergeleken met rode lotusbloemen – *tasya yathā puṇḍarīkam evam evākṣiṇī*.

Het metrum van dit vers is *puṣpītāgrā-chanda*.

 Lied Tien

De muziekstijl is *deśivarāḍi-rāga*. Het ritme is *rūpaka-tāla*. Een heldin met prachtig haar, zoals dat van een hemelse engel, versiert haar polsen met armbanden en haar oren met *devapuṣpa* bloemen. Wanneer ze haar geliefde met de yakstaart koeling geeft en zich met hem in prettig tijdverdrijf amuseert, is het gepast om *deśivarāḍi-rāga* te introduceren.

VERS 2

vahati malaya-samīre madanam upanidhāya
sphuṭati kusuma-nikare virahi-hṛdaya-dalanāya (1)

sakhi! sīdati tava virahe vanamālī (refrein)

Wanneer de Maleise wind rustig langsdrijft en iedereen verzadigt van een gevoel van verliefdheid, barsten knoppen overvloedig open tot bloesem en verscheuren het hart van eenzame geliefden.

Vanamālī wordt zonder Jou verteerd door smart, vriendin. (refrein)

Commentaar

Rādhā's *sakhī* zegt tegen Haar, "O vriendin, nu is het lente. De Maleise wind beweegt zich zachtjes voort en brengt verlaten geliefden in zielsnood. Bij het opwekken van romantische sentimenten breken de dragers van bloesems hun hart. Zonder Jou is Kṛṣṇa uitermate mismoedig. Ga naar Hem toe!"

Hier wordt Kṛṣṇa Vanamālī genoemd, ‘Hij die een slinger van bosbloemen draagt.’ “Het enige, dat Hem nog in leven houdt, is de bloemenslinger, die Hij draagt en die Jij voor Hem hebt gemaakt.”

VERS 3

*dahati śisira-mayūkhe maraṇam anukaroti
patati madana-viśikhe vilapati vikalataro 'ti
sakhi! śīdati tava virāhe vanamālī (2)*

“Door verkoelende maneschijn wordt Hij verschroeid, hetgeen Zijn dood aankondigt. Bloemen, die uit de boom vallen, boren zich door Zijn hart als pijlen van liefde. Hij betreurt Zijn zeltogende conditie ten zeerste.”

Commentaar

“Maanlicht kan Vanamālī niet kalmeren. Verpletterd door verlangen naar Jou voelt Hij de dood in eigen persoon boven Zijn hoofd hangen. Er schijnen vlammen uit de maan te komen, die Hem in brand steken. Hij gedraagt Zich zoals iemand, die op het punt staat te sterven. Blaadjes en bloemen, die uit de bomen vallen, lijken op een spervuur van pijlen uit de koker van Kāmadeva, die Zijn hart aanvallen. Overweldigd door verdriet ligt Hij huilend op Zijn bloembed, dat nu een bed van pijlen is.”

VERS 4

*dhvanati madhupa-samūhe śravaṇam apidadhāti
manasi valita-virahe niśi niśi rujam upayāti
sakhī! sīdati tava virahe vanamālī (3)*

“Hij houdt Zijn oren dicht tegen de zwermen zoemende bijen. Als Hij nacht na nacht op Jou zit te wachten en Hij wordt teleurgesteld, raakt Zijn hart in afzondering steeds verder verminkt.”

Commentaar

“Het gebrom van de zwermen bijen, dat in alle richtingen doorklinkt, knarst onplezierig tegen Hem aan en dwingt Hem Zijn oren af te sluiten. Iedere nacht denkt Hij, dat Je naast Hem ligt, maar als Hij Zich realiseert, dat Jij er eigenlijk niet bent, wordt Zijn verdriet intenser. Verteerd door eenzaamheid woelt Hij en draait Zich om, wanneer Hij ligt te rusten.”

In dit vers heeft de *sakhī vipralambha-uddīpana-vibhāva* beschreven.

VERS 5

*vasati vipina-vitāne tyajati lalita-dhāma
luṭhati dharaṇi-śayane bahu vilapati tava nāma
sakhī! sīdati tava virahe vanamālī (4)*

“Hij is in het bos gaan wonen en heeft Zijn comfortabele huis achtergelaten. Hij rolt over de grond en roept in wanhoop Jouw naam.”

Commentaar

De *sakhī* zegt, “Rādhā, Vanamālī, die door Jou werd verlaten, heeft Zijn paleis der heerlijkheden achtergelaten en prefeert nu het bladerendak van de jungle. Hij slaapt op de kale grond. In Zijn pijn van afzondering woelt Hij en draait Zich de hele nacht om, waarbij Hij herhaaldelijk om Jou roept, ‘*Ha Rādhe! Ha Rādhe!*’”

VERS 6

*bhaṇati kavi-jayadeve viraha-vilasitena
manasi rabhasa-vibhave harir udayatu sukṛtena
sakhi! sīdati tava virahe vanamālī (5)*

Mag het lied van Śrī Jayadeva, dat de wanhoop van Hari beschrijft, het hart van de zangers met goed geluk bezielen en hen in dit spel van afgescheidenheid onderdompelen en Hem verleiden van binnen te verschijnen.

Commentaar

De dichter, Śrī Jayadeva, doet de gelofte, dat de sprekers en toehoorders van dit Lied Tien, getiteld *Garuḍapada*, immense vroomheid mogen opstapelen. Als gevolg zal het spel van afgescheidenheid van Śrī Hari hun hart met onderbouwd enthousiasme verrijken. Mag Bhagavān in het hart verschijnen van degenen, die hevig naar goddelijk plezier verlangen.

Dit gedicht kan ook in *kedāra-rāga* worden gezongen. Kṛṣṇa is Rādhā’s *prāṇa-nātha*, de meester van Haar levensadem, aan wiens lotusvoeten Ze miljoenen en miljoenen keren op-

nieuw Haar vitale luchtstromen offert. Toen Ze daarom het bericht van Zijn ernstige conditie vernam, viel Ze in katzwijn en rolde op de grond. Haar *sakhī* viel stil en kon geen woord meer uitbrengen. Om deze reden is dit lied in slechts vijf verzen voltooid.

VERS 7

*pūrvam yatra samam tvayā rati-pater āsāditāḥ siddhayaś
tasminn eva nikuñja-manmatha-mahā-tīrthe punar mādhaveḥ
dhyāyaṁś tvām anīśam japann api tavaivālāpa-mantrāvalīm
bhūyas tvat-kuca-kumbha-nīrbhara-parīrambhāmṛtaṁ vāñchati*

“Op die uiterst geheiligde plek – de private liefdestuin van Cupido – waar Mādhava Zijn amoureuze vaardigheden met Jou tot perfectie bracht, zit Hij onafgebroken over Jou na te denken, terwijl Hij de *mantras* mompelt uit Zijn eerdere conversaties met Jou en ernaar hunkert om nog eens de honing van bevrijding te proeven, die door de stevige omhelzing van Jouw omvangrijke borsten stroomt.”

Commentaar

Daarna sprenkelde de *sakhī* het verfrissende water van Kṛṣṇa’s kwaliteiten over Rādhā heen om Haar weer tot bewustzijn te brengen. Ze probeerde Rādhā gerust te stellen door Haar te overtuigen, dat het hart van Mādhava zijn toevlucht zocht in Haar alleen, waarmee ze Haar voorbereidde op de *abhisārikā-nāyikā*, die op het punt staat Haar minnaar te ontmoeten.” Rādhā! Bij die vorige ontmoeting met Jou in het heiligdom van Cupido – die geïsoleerde hut van plezier –

heeft Madhava grote mystieke krachten in de kunsten der liefde gekregen, zoals kussen en omarmen. Hij wil diezelfde nectar vandaag ook hebben.

“De stevige omhelzing van Jouw volle borsten is nectar en het water van die heilige pelgrimsplaats is ook nectar. Hij mediteert op Jouw schoonheid en deugden en zit daar op Jou te wachten. Dag en nacht spreekt Hij de *mantra* van Zijn voorgaande romantische gesprekken met Jou. Een mystieke perfectie wordt alleen verkregen door het chanten van een *mantra* en door op een afgesloten plek te mediteren voor een godsbeeld. Mādhava wil in Jouw aanwezigheid *kāma-siddhi* verkrijgen in de vorm van Jouw voldoening in de *kāma-tirtha* van verscholen bospriëlen. Jij bent de godheid van de *nikuñja* en Jouw romantische repliek is de *mantra* geworden om *kāma-siddhi* te krijgen. Met deze *mantra* wil Hij ambrosia verkrijgen in de vorm van een stevige omhelzing van Jouw opgeheven ronde borsten.”

Dit vers toont *sārdūla-vikrīḍita-chanda* en *kāvyaṅga-alaṅkāra*.

 Lied Elf

De muziekstijl is *gurjarī-rāga*; het ritme is *ekatālī-tāla*.

VERS 8

*rati-sukha-sāre gatam abhisāre madana-manohara-veṣam
na kuru nitambini gamana-vilambanam anusara taṁ hṛdayeṣam (1)*

dhīra-samīre yamunā-tīre vasati vane vanamālī

pīna-payodhara-parisara-mardana-cañcala-kara-yuga-śālī

(refrein)

“O meisje met Jouw mooie heupen! De geliefde van Jouw hart gaat op fascinerende wijze als god van de liefde gekleed en zit op Jou te wachten op de afgesproken plaats, die perfect geschikt is om de liefde te bedrijven. Stel niet uit. Ga meteen naar Hem toe.

“Vanamālī, wiens handen de borsten van de *gopīs* altijd gretig platdrukken, zit te wachten in een boshut aan de oever van de Yamunā, waar de zachte Maleise bries zijn aroma verspreidt.”
(refrein)

Commentaar

De *sakhī* van Rādhā moedigt Haar aan te vertrekken naar Haar afspraak met Kṛṣṇa en zegt, “Nitambini, O breedgeheupte schoonheid! Vanwege het gewicht van Jouw heupen beweeg Jij Je reeds langzaam, dus verlies geen minuut, anders kom Je voor Jouw afspraak te laat. Haast Je, zodat Je de afgesproken plaats kort na Jouw geliefde bereikt. De eigenaar van Jouw hart, Vanamālī, die als Madana schitterend gekleed gaat, is reeds op weg en zit bezorgd op Jouw komst te wachten.”

Rādhā’s *sakhī* beschrijft duidelijk de ontmoetingsplaats, waar amoureuze euforie wordt gevoed. “Er ligt een *vetasī*-bos aan de oever van de Yamunā, waar de overwaaiende wind gestaag langsdrijft. Het bos is dicht begroeid en ligt geïsoleerd en deze zachte bries is heerlijk bij het vrijen. Keśava heeft

Zich voor *mādana-sevā*, de dienst van Cupido, gepast gekleed en is naar *abhisāra* gegaan.” Op een maanverlichte nacht op stap gaan na zich voor de gelegenheid gepast te hebben gekleed en gedecoreerd wordt *abhisāra* genoemd. “Snel, snel, ga direct om Vanamāli in die liefdeshut te ontmoeten.”

VERS 9

*nāma-sametam kṛta-saṅketam vādayate mṛdu-veṇum
bahu manute tanu te tanu-saṅgata-pavana-calitam api reṇum
dhīra-samīre yamunā-tīre... (2)*

“Hij speelt zachtjes op Zijn fluit en weeft Jouw naam door de melodie heen. Als de stofdeeltjes, die Jouw lichaam hebben aangeraakt, op de wind naar Hem worden toegedragen, prijst Hij Zijn goede geluk.”

Commentaar

De *sakhī* verzekert Rādhā, “Als Je geen vertrouwen in mijn woorden hebt, luister dan alleen naar het geluid van Vanamāli’s fluit, dat van die plek komt. De fluit zingt Jouw naam, geeft Jou een teken om Hem te ontmoeten en toont Jou de weg. Misschien ben je wantrouwig en denk Je, ‘Als Ik daar aankom, word Ik gegarandeerd bedrogen. Hij moet er naartoe zijn gegaan om een ander meisje te ontmoeten.’ Maar ik kan Jou verzekeren, dat Jouw twijfel eenvoudig ongegrond is. Geloof me, als ik zeg, dat Hij de stofdeeltjes opgewaaid door Jouw voeten als kostbare juwelen beschouwt; Hij ontvangt ze

zowaar met groot onthaal, wanneer ze op de wind naar Hem toekomen.”

VERS 10

*patati patatre vicalati patre śaṅkita-bhavad-upayānam
racayati śayanam śacakita-nayanam paśyati tava panthānam
dhīra-samīre yamunā-tīre... (3)*

“Als Hij het minste of geringste geluid hoort – een vogel die in een boom landt, een vallend blad – denkt Hij, dat Jij bent gekomen. Hij maakt vrolijk het bloembed op en houdt bezorgd het pad van Jouw aanlooproute in de gaten.”

Commentaar

De *sakhī* licht Rādhā in, “Het minste of geringste geluid – vallende bladeren, bewegingen van de lucht, of vogels die in de bomen komen en gaan – wekken anticipatie bij Keśava. ‘Ze moet nu arriveren.’ Met opgewekt enthousiasme ververst Hij snel het bed en tuurt met rusteloze ogen naar het pad van Jouw verwachte aankomst.”

VERS 11

*mukharam adhīram tyaja mañjīram ripum iva keliṣu lolam
cala sakhi kuñjam satimira-puñjam śīlaya nīla-nicolam
dhīra-samīre yamunā-tīre... (4)*

“Sakhī, leg Jouw enkelbellen af, de vijanden, die met hun luid gepraat Jouw liefdesspel verraden. Sla dit donkere kleed om Jou heen en haast Je naar die dichte, donkere *kuñja*.”

Commentaar

De *sakhī* zegt, “O Rādhā, het wordt donker; dit is precies het juiste moment om naar een afspraak te gaan. *Abhisārikā* heldinnen ontmoeten hun minnaars in het donker, dus vertrek nu naar die geheime boshut. Mijn lieve vriendin, verwijder deze luiddruchtige enkelbellen. Het zijn informanten: hun praatgrage gerinkel verradt Jou bij het lopen en het bedrijven van de liefde. Ze doen hun mond open zonder de aard van de situatie te begrijpen en staan als vijanden de vervulling van Jouw verlangen in de weg. Bekleed Jezelf met deze blauwe omslagdoek, die Jouw gouden uitstraling onderweg maskeert en Jou één maakt met de duisternis (of met Śyāma).”

VERS 12

*urasi murārer upahita-hāre ghana iva tarala-balāke
taḍid iva pīte rati-viparīte rājasi sukṛta-vipāke
dhīra-samīre yamunā-tīre... (5)*

“Spoedig zal Jij Jouw beloning voor vrome daden krijgen. Je zal domineren in het liedesspel, wanneer Jouw parelsnoer, dat eruit ziet als een schitterende vlucht kraanvogels, die door de hemel schiet, op de donkere borst van Murāri valt. Je zal als een lichtflits schitteren op de donkere regenwolk van Zijn torso.”

Commentaar

Rādhā's *sakhī* zegt, “O Gaurāṅgī, weet Jij hoeveel Je zal winnen, als Je daar naartoe gaat? Je bent zo fortuinlijk, dat Je op de borst van Murāri zal liggen en Zijn bloemenslinger wordt. Als je daar ligt, zal Je glinsteren als een lichtflits, die de donkere wolk van Zijn borst contrasteert. Jouw parelsnoer, dat doet denken aan een vlucht witte kraanvogels, die door de wolken vliegt, zal op de borst van Murāri vallen. Ga en geniet van *viparīta-rati* en triomfeer over Hem.”

Śrīla Prabodhānanda Sarasvatī geeft commentaar op de betekenis van *upahita-hāre* – “Hoe ziet Zijn borst eruit? Hij is *upahita-hāre*, ‘één waarvan de ornamenten zijn verwijderd,’ dat wil zeggen, omdat Je de rol van de man speelt, verwijder Je alle ornamenten, die een obstakel in Jouw omhelzing kunnen zijn. Het alternatief is, Zijn borst is ‘één waarop ornamenten zijn geplaatst,’ dat wil zeggen, terwijl Je Hem omhelst, verplaatst Je snel de parels van Jouw hals naar Zijn borst om Zijn bijzondere schoonheid te manifesteren.”

VERS 13

*vigalita-vasanaṁ parihṛta-rasanaṁ ghaṭaya jaghanam apidhānam
kisalaya-śayane pañkaja-nayane nidhim iva harṣa-nidhānam
dhīra-samīre yamunā-tīre... (6)*

“O Jij met blauwe lotusogen, leg Jouw zijden kleding af en maak Jouw heupband open. Plaats het gekoesterde juweel van Jouw dijnen op het bed van jonge, zachte bladeren. Dit zal Hem groot plezier doen.”

Commentaar

In het voorgaande vers wekte de *sakhī* Rādhā's animo voor *viparīta-rati* op, waarbij de heldin de agressieve minnares speelt. Nu wekt Haar *sakhī* Rādhā's gretigheid op naar de ervaring van Kṛṣṇa als het actieve element in Hun liefdesspel. "O Rādhā, Jouw ogen zijn zo boeiend als lotusbloemen. Als Je merkt, dat Kṛṣṇa tienmiljoen keer meer sloopt dan de god van de hartstocht, glijdt het kled op Jouw heupen uit zichzelf weg en gaat Jouw luiddruchtige heupketting terzijde liggen. Dan plaats Jij het kostbare juweel van Jouw heupen – het reservoir van zegen, dat voorziet in Hari's geluk – op het bloembed, dat Hij voor deze gelegenheid heeft opgemaakt."

VERS 14

*harir abhimānī rajanir idānīm iyam api yāti virāmam
kuru mama vacanaṁ satvara-racanaṁ pūraya madhuripu-kāmam
dhīra-samīre yamunā-tīre... (7)*

“Hari is verbeterd. De nacht loopt juist ten einde, dus accepteer mijn advies. Ga nu meteen zonder verder uitstel en vervul de verlangens van de vijand van Madhu.”

Commentaar

Haar *sakhī* zegt, “Madhuripu volgt Zijn eigen verstand.” De impliciete betekenis is, “Het hart en het verstand van Śyāmasundara sporen niet met elkaar. Hij doet Zijn best om Jou tot bedaren te brengen, dus maak Je geen zorgen, dat Hij iemand anders tegenkomt. Aangezien Hij halsstarrig is en –

opmerkelijk genoeg – het gevoel heeft, dat Hij Zijn eigen waardigheid moet beschermen, kan Hij niet naar Jou toekomen; maar tegelijkertijd kan Hij Jou niet uit Zijn hoofd zetten. Vroeg of laat zal Je Hem tegemoet moeten treden, dus waarom niet meteen? De nacht verstrijkt en de gelegenheid voor een ontmoeting zal verloren gaan. Doe wat ik zeg – ga onmiddellijk naar Mādhava en vervul Zijn verlangens.”

VERS 15

*śrī-jayadeve kṛta-hari-seve bhaṇati parama-ramaṇīyam
pramudita-hṛdayaṁ harim ati-sadayaṁ namata sukṛta-kamaṇīyam
dhīra-samīre yamunā-tīre... (8)*

O zachtmoedige heiligen, reciteer deze prachtige poëzie geschreven door Hari’s dienaar, Jayadeva, buig voor Śrī Hari, die met een hart vol zegen zo charmerend en genadevol is.

Commentaar

Dichter Jayadeva besluit, “O toegewijden van Bhagavān! Omdat deze beminnelijke conversatie is gecomponeerd door iemand, die altijd is verzonken in het dienen van God, is Hari er eeuwigdurend gelukkig mee. Dus als toegewijden er diep op mediteren, geeft de beminnelijke Śrī Kṛṣṇa hen van Zijn verrukkelijke spel een *sphūrti* en wordt Hij op die manier het object van ieders verlangen. Mogen jullie allemaal met een opgewekt hart op de grond vallen voor Hem, die uitbundig is, grondeloos genadig, uitzonderlijk lief, virtuoos, en die getooid is met alle wenselijke kwaliteiten.”

VERS 16

*vikirati muhuḥ śvāsān āśāḥ puro muhur īkṣate
 pravisati muhuḥ kuñjaṁ guñjan muhur bahu tāmyat
 racayati muhuḥ śayyāṁ paryākulaṁ muhur īkṣate
 madana-kadana-klāntaḥ kānte priyas tava vartate*

“He Kāmini, O hartstochtelijk meisje! Jouw geliefde brandt van verlangen en zit in de *nikuñja* in afzondering op Jou te wachten. Hij slaakt een zucht, kijkt beducht om Zich heen en klaagt keer op keer in niet te verstane woorden. Telkens komt Hij uit de bloeiende loofhut tevoorschijn om teleurgesteld weer naar binnen te gaan. Telkens opnieuw schudt Hij het bloembed op en tuurt Hij vol verwachting naar het pad van Jouw komst.”

Commentaar

De dichter besluit dit bedrijf met de *sakhī*, die eerst Śrī Rādhā informeert over de conditie van Śrī Kṛṣṇa en daarna vele redenen aanvoert om Haar te overtuigen Hem te ontmoeten. “In Jouw afwezigheid is Madhusūdana desolaat, Zijn verlangens onvervuld. Herhaaldelijk zucht Hij van teleurstelling, ‘Ahhh, Je bent nog niet gekomen.’ Hij komt de *latā-kuñja* uit en kijkt in alle richtingen verwachtingsvol naar Jou uit, dan gaat Hij weer naar binnen en denkt, dat Jij Je binnen hebt verstoppt. Hij loopt keer op keer naar buiten en naar binnen. Waarom? Omdat Hij denkt, ‘Is Ze er nog niet? Misschien is Ze onderweg. Misschien wordt Ze ergens opgehouden of misschien is Ze bang.’ Omdat Hij niet kan begrijpen, waarom Je niet bent gekomen, denkt Hij na over verschillende moge-

lijkheden. Dan denkt Hij weer, ‘Hoe dan ook, gokwerk en speculatie zijn zinloos. Ik weet zeker, dat Ze komt.’ In deze overtuiging maakt Hij het bed op.”

Het woord *kadana* impliceert, dat Śrī Kṛṣṇa denkt, “Vanwege Haar telkens vernieuwende en constant toenemende liefde voor Mij, komt Ze gegarandeerd.” Daarom blijft Hij gretig naar Haar komst uitzien.

Dit vers bevat *dīpaka-alāṅkāra*. Het metrum is *hariṇī*.

VERS 17

*tvad-vāmyena samarṁ samagram adhunā tigamāṁsur astarṁ gato
govindasya manorathena ca samarṁ prāptarṁ tamaḥ sāndratām
kokānām karuṇa-svanena sadṛṣī dirghā mad-abhyarthanā
tan-mugdhe viphalarṁ vilambanam asau ramyo ’bhisāra-kṣaṇaḥ*

“O Mugdhe, verstrooide! De zon is helemaal onder gegaan en Jouw tegendraadse bui heeft dat ook gedaan. De duisternis is zeer dicht geworden, evenals Govinda’s verlangen. Mijn verzoek is zinloos geworden, evenals het onafgebroken roepen van de eenzame *cakravāka* vogel, die nachten lang in pathetische toonaarden op een zinloze wijze zit te treuren. Ik heb Jou gedurende een lange tijd in de kern van mijn hart gesmeekt. Langer uitstel is zinloos. De heerlijke tijd voor *abhisāra* is aangebroken.”

Commentaar

“*He Rādhe! O verstoorde! Dit is de perfecte tijd om naar Jouw geliefde te gaan. Je werd verontwaardigd, op hulpeloze wijze aangedreven door Jouw tegendraadse natuur en weiger-*

de te gaan. Maar nu zijn er geen obstakels meer voor Jouw rendezvous, aangezien Jouw *māna* tegelijk met de zon is ondergaan. Nu de duisternis van de nacht zo verdicht is geworden, zijn in het hart van Govinda hevige verlangens naar de liefde voor Jou opgebloeid en is Zijn hunkering om Jou te zien miljoenvoudig geïntensiveerd.

“Tijdens de nacht brengen mannelijke en vrouwelijke *ca-kravāka* vogels, die zich ver uit elkaar bevinden, lange meelijwekkende huilgeluiden voort, die het gevolg zijn van hun extreme gevoelens van zielsangst in afgescheidenheid. Zoals hun aanhoudende uithalen tevergeefs zijn, blijken ook mijn herhaalde verzoeken aan Jou om Kṛṣṇa te zien zinloos te zijn. O Mugdhe, naïef meisje! Loop deze gelegenheid niet mis. De tijd voor *abhisāra* is rijp. De duisternis is ondoordringbaar en Jouw uiterst dierbare geliefde kijkt vol begeerte naar Jou uit. Loop geen vertraging op onder het voorwendsel Jezelf te moeten aankleden en opmaken. Ga nu meteen!”

Śrīla Rūpa Gosvāmī heeft dit vers geciteerd in *Śrī Ujjvala-nīlamanī* (*Sakhī-prakāraṇām* 8.107) om te beschrijven hoe Rādhā’s *sakhī* (geïdentificeerd als Sudevī) Haar aanmoedigt om naar *abhisāra* te gaan.

Dit vers vertoont *sahokti-alāṅkāra* en *sardūla-vikrīḍita-chanda*.

VERS 18

*āśleṣād anu cumbanād anu nakhollekhād anu svāntaja-prodbodhād
 anu sambhramād anu ratārambhād anu prītayoh
 anyārtham gatayor bhramān militayoh sambhāṣaṇair jānator
 dampatyor iha ko na ko na tamasi vṛīḍā-vimiśro rasah*

O *sakhī*, eens eerder, toen Je zo verliefd was, ging Je naar *abhisāra* in een nacht zo donker als deze. Nadat Je heel wat tijd had rondgezworven, kwam Je toevallig Jouw geliefde tegen, maar in het pikdonker dachten Jullie alletwee een vreemdeling te zijn tegengekomen. Pas na te hebben geconverseerd hebben Jullie elkaar herkend, waarna Jullie elkaar onmiddellijk gingen omhelzen, kussen en krabben. Omdat het verlangen tot een duizelingwekkende omvang toenam, verloren Jullie beiden de beheersing en raakten vol opwinding in een liedesspel verwickeld. Jullie liefdesspel uitgevoerd met een vleugje verlegenheid liet Jullie een verbazingwekkende vorm van genegenheid ervaren. O schoonheid, welke heerlijkheid staat Jou in deze duisternis te wachten! Ga daarom zo snel mogelijk naar Jouw landelijke liefdeskamer. Hoe kun Je deze gouden kans mogelijkkerwijs laten lopen?"

Commentaar

Nadat ze openlijk heeft beschreven, hoe bezorgd Kṛṣṇa is om Rādhikā te zien, spreekt Haar *sakhī* nu dit vers, dat begint met *āsleṣād anu* om Rādhā's animo voor *abhisāra* te stimuleren. Kṛṣṇa had in het allereerste vers van *Gīta-govinda* – *meghair meduram* – de *sakhī* de instructie gegeven om Zijn lieveling aan een voorgaande ontmoeting te herinneren.

Haar *sakhī* rapporteert aan Rādhikā het volgende, “Kṛṣṇa herinnert Zich hoe Jullie elkaar eens eerder in donker tegenkwamen, toen de nacht onder een dik wolkendek pikdonker was en de hemel geheel was afgesloten. Vanwege de lange scheiding en de natuurlijke verlegenheid, die inherent is aan *śṛṅgāra-rasa*, aarzelden Jullie aanvankelijk om de liefde te

bedrijven door te denken, ‘Hoe kunnen We zo plotseling optreden?’ Niettemin overwonnen Jullie de verlegenheid en maakten samen plezier, waarbij Jullie alle variëteiten van *śṛṅgāra-rasa* ervoeren. Govinda heeft dat moment naar Zijn parate geheugen teruggehaald, ‘Wat hebben We niet meegeemaakt? Ik verlang opnieuw naar dat plezier.’

Door aan Rādhikā het verlangen van Śrī Kṛṣṇa over te brengen stimuleert de *sakhī* Haar animo voor *abhisāra*. Om Haar enthousiasme verder te aan te wakkeren beschrijft ze de details van Hun voorgaande ervaring, “Vol zielsangst, want Jullie hadden elkaar een lange tijd niet gezien en zonder het van elkaar te weten had ieder van Jullie een afspraak geregeld. En wat gebeurde er toen? Er verscheen een *rasa* vermengd met verlegenheid. Hoezo? Aanvankelijk hadden Jullie elkaar niet herkend en waren Jullie verlegen, omdat Jullie dachten een onbekend persoon te zijn tegengekomen. Na het uitwisselen van een paar woorden hebben Jullie gerealiseerd, ‘Oh, dit is Mijn eigen geliefde.’ Toen hebben Jullie elkaar ontstuimig omhelst, Jullie hebben elkaar gekust en daarna zijn Jullie gaan krabben. Toen de amoureuze nood hoog werd, ben Je met grote haast aan Jouw liefdesspel begonnen, omdat de tijd kort was en Jij bang was te worden gezien. Dus Jullie beiden hebben de verbluffende en ongekende zegen van *vrīḍā-miśrita-śṛṅgāra-rasa* ervaren, erotische extasen vermengd met gevoelens van schaamte. Zijn hierna nog smaken te bekennen? Nee, alle smaken zijn geïncorporeerd in deze *vrīḍā-miśritā-rasa*.

“Kṛṣṇa is altijd enthousiast om Jou weer te zien. Het is daarom niet juist om nog langer te dralen.” De *sakhī* herin-

nert Rādhikā aan een voorgaande ontmoeting en dringt erop aan, “Vervul dit verlangen, zoals Jullie tweeën dat eerder hebben gedaan. O Rādhā, Jij wil Hem ook zo graag zien. Ga nu en completeer Jouw en Kṛṣṇa’s diepste verlangens.”

Als geliefden elkaar tegenkomen, ondergaan ze een reeks emoties. Het woord *bhramāt* betekent ‘zwerven’. Ze komen elkaar op zwerftochten tegen en herkennen elkaar pas in de duisternis, nadat ze met elkaar hebben gesproken. Ze kunnen met een ander doel op pad zijn gegaan en elkaar onderweg toevallig ontmoeten. Bij het herkennen van de geliefde, omhelzen ze elkaar als *sāttvika-bhāvas* plotseling oprijzen, maar beiden blijven nog geremd uit vrees, dat iemand hen observeert. Zodra ze alle remmen losgooien, beginnen ze hun liefdesspel en ervaren het geluk van *rasa*. Wanneer *kāma* escaleert, verzadigen ze zich met uiteenlopende speelse uitwisselingen, waarbij ze lachen en grapjes maken. Als tenslotte hun vrijpartij, *rati-kriḍā*, geheel is afgerond en beiden ervaren volkomen plezier, realiseren ze zich de volle omvang van de zoetheid en de verbijstering van amoureuze liefde, *rasa-rāja-śṛṅgāra-rasa*, de keizer der smaken.

Het hele ontwikkelingsproces van intiem amoureuze plezier (*cauryarata-krama*) is door Bharata Muni uitgelegd,

*āśleṣa-cumbana-nakha-kṣata-kāma-bodha-
sīghratva-māithunam ananta-sukha-prabodham
pṛītis tato 'pi rasa-bhāvanam eva kāryam
evam nitāntanaturāḥ suciram ramante*

“Omarmen, kussen, met nagels krassen, amoureuze verlangen snel tot uitdrukking brengen – een dergelijke amoureuze vereniging geeft ongelimiteerd plezier. Liefde moet tot uitdrukking

worden gebracht en dan worden de *rasas* geproefd. Zonder moe te worden kunnen geliefden zich lange tijd amuseren.”

In dit vers zijn *dīpaka-*, *samuccaya-* en *bhrāntimān-alāṅkāras* prominent. Het metrum is *śardūla-vikrīḍita-chanda*.

VERS 19

*sa-bhaya-cakitaṁ vinyasyantīm dṛṣaṁ timire pathi
prati-taru muhuḥ sthitvā mandaṁ padāni vitanvatīm
katham api rahaḥ prāptām aṅgair anaṅga-taraṅgibhiḥ
sumukhi subhagaḥ paśyan sa tvām upaitu kṛtārthatām*

“O prachtig meisje! Als je timide om Jou heen kijkt, wanneer Je het pad met schrik en beven betreedt en bij iedere boom stopt en dan geleidelijk Jouw stappen hervat, beweeg Jij Je voort op golven van verlangen, die door Jou heenspoelen, totdat Je tenslotte het besloten rendezvous bereikt. Zodra Jouw held Jou ziet, voelt Hij Zich buitensporig gezegend.”

Commentaar

“Bij Jou zijn, O verbijsterende schoonheid, betekent alles voor Hari,” zegt de *sakhī* tegen Rādhā. “Wanneer Je van hier vertrekt, beweeg Jij Je door de dichte duisternis voorzichtig over het pad. Het is natuurlijk om in donker bang te zijn en Je bent ook bang, dat iemand Jou zou kunnen zien. Je denkt vol verwondering, ‘Ik ben in deze donkere nacht op weg naar een rendezvous (*saṅketa-sthāna*) met Mijn *prāṇa-nātha*.’ En op hetzelfde moment vraag Jij Je af, ‘Wanneer kom Ik daar aan, zal Ik Keśava ontmoeten of niet?’ Met Jouw zware borsten en

heupen kun Je niet snel lopen en word Je snel moe, dus stop en wacht onder iedere boom, voordat Je verder gaat. Hari straalt van vreugde, wanneer Hij Jou in deze verzwakte conditie met golven *anaṅga*, die door Jouw lichaam denderen, op de ontmoetingsplaats ziet aankomen. Als Hari het gevoel heeft, dat Zijn leven een succes is, stort Hij Zich in turbulente golven van opwinding.”

Dit vers is verfraaid met *atiśyukti-alankāra*. Het metrum is *hariṇī*.

VERS 20

*rādhā-mugdha-mukhāravinda-madhupas trailokya-mauli-sthali
nepathyocita-nīla-ratnam avanī-bhārāvātārāntakaḥ
svacchandam vraja-sundarī-jana-manas-toṣa-pradoṣodayaḥ
kaṁsa-dhvaṁsana-dhūmaketur avatu tvām devakī-nandanah*

Hij is de honingbij, die de nectar van Rādhā's charmerende lotusgezicht drinkt. Hij is de saffier, die Vṛndāvana, het kroonjuweel van de drie werelden, siert. Hij is de schemering, die de prachtige meisjes van Vraja moeiteloos tevreden stelt. Hij is de dood in eigen persoon, die de verdorven Daitya's en Danava's, die de Aarde hadden overbelast, heeft uitroeit. Hij is komeet Dhūmaketu, die Kāmsa's vernietiging aankondigt. Mag die Śrī Kṛṣṇa, de zoon van Devakī, jullie allemaal beschermen.

Commentaar

Nadat hij de emoties van Rādhā en Kṛṣṇa tijdens Hun scheiding heeft beschreven, schildert de dichter nu de *śṛṅgāra-rasa*,

die door Hun ontmoeting wordt opgeroepen. In dit vers schenkt Śrī Jayadeva zegeningen aan de sprekers en toehoorders van dit gedicht.

Mugdha-mukhāravinda-madhupaḥ – Rādhā's gezicht lijkt op een lotusbloem. Zoals een honingbij de lotusbloem bezoekt om de nectar van zijn pollen te drinken, zo proeft Kṛṣṇa de liefalligheid van Rādhā's lotusgezicht. Daarom wordt Hij aangesproken als *mugdha-madhupa*, de verbijsterde honingbij. Dit deel van het vers verwijst naar Hun spel van ontmoeting.

Trailokya-mauli-sthalī-nepathyocita-nīla-ratnaḥ – Hij is de saffier in de kroon van de drie werelden; dat wil zeggen, Hij flatteert zelfs de beste plekken in de schepping (de *kuñjās*). De term *nepathyocita* betekent 'een gepast ornament'.

Avanī-bhārāvāntārāntakaḥ – Toen demonen, zoals Śiśupāla, Dantavakra en Kāmsa, werden geboren om de last van de Aarde te vergroten, verscheen Kṛṣṇa om hun destructie te bewerkstelligen. Het woord *antaka* betekent *yama* of de dood in eigen persoon. Kṛṣṇa is de dood voor degenen, die op Aarde een last zijn.

Svacchandari vraja-sundarī-jana-manas-toṣodayaḥ – Als schemering voedt Kṛṣṇa het hart van de verpletterend mooie *vraja-gopīs*. Zoals de opkomende maan na zonsondergang de vrouwen plezier doet door een atmosfeer te scheppen, waarin ze hun minnaars kunnen ontmoeten, zo brengt Kṛṣṇa het hart van de aantrekkelijke *vraja-gopīs* zonder remmingen in verrukking en bevredigt hun verlangens.

Kāmsa-dhvaṁsana-dhūmaketuḥ – Kṛṣṇa, de vernietiger van de demon Kāmsa, lijkt op de komeet Dhūmaketu, die de

imminente destructie van de koning aankondigt. Op dezelfde wijze kondigt de afdaling van Kṛṣṇa de destructie van Kāṁsa aan. Een andere betekenis van *dhūmaketu* is ‘iemand die verlicht als de zon’. Śrī Kṛṣṇa is zo stralend als de zon en Hij is ook Dhūmaketu, die het kalmeren van Śrī Rādhā’s *kāma* aankondigt.

De etymologie van het woord *pradoṣa* is *pragatā doṣādayaḥ yasmin*, hetgeen betekent, ‘die [periode] waarin de nacht is begonnen’. De nacht in eigen persoon wordt *doṣā* genoemd. Dit vers draagt de *alaṅkāras* genaamd *śleṣa*, *luptopamā*, *parikara* en *varṇopamā*. Het metrum is *śardūla-vikrīḍita* en de *rīti* is *pāñcālī*.

Het Vijfde Bedrijf heeft de *abhisārikā-nāyikā* beschreven, de heldin die naar een geheime ontmoeting gaat. De lotusogige Kṛṣṇa staat klaar en wacht op Rādhā’s komst.

ALDUS EINDIGT HET BĀLABODHINĪ-PRAKĀŚA COMMENTAAR
OP HET VIJFDE BEDRIJF VAN ŚRĪ GĪTA-GOVINDA GETITELD
SĀKĀṆKṢA-PUNḌARĪKĀKṢA, “PUNḌARĪKĀKṢA KWIJNT WEG.”

Zesde Bedrijf

DHRṢṬA-VAIKUṆṬHAḤ – DE WISPELTURIGE KṚṢṆA

VERS 1

*atha tām gantum aśaktām ciram anuraktām latā-grhe drṣṭvā
tac-caritaṁ govinde manasija-mande sakhī prāha*

Toen de *sakhī* van Rādhā Haar in de loofhut van klimranken zag zitten met Haar hart op Govinda gericht maar te zwak om naar Hem toe te gaan, beschreef de vriendin van Rādhā Haar conditie aan Hem, die Zelf door Cupido werd geteisterd.

Commentaar

Rādhā hunkerde heerlijk naar KṚṣṇa, maar omdat ze was verzwakt door het trauma van scheiding, was Ze niet in staat naar Hem toe te gaan. Toen de *sakhī* dit observeerde, liet ze Rādhikā daar in de loofhut van bloeiende boomklimmers achter en ging KṚṣṇa inlichten over de malaise van Rādhā. KṚṣṇa bevond Zich in een depressieve staat en kwijnende weg in de

brandhaard van onvervulde hartstocht. De betekenis van *latā-grha* is *saṅketa-sthala*, de aangewezen ontmoetingsplaats.

Het metrum van dit vers is *aryā*.

 Lied Twaalf

De muziekstijl is *nāta* of *gunakarī-rāga*. Het ritme is *rūpakatāla*.

VERS 2

*paśyati diśi diśi rahasi bhavantam
tad-adhara-madhura-madhūni pibantam (1)*

nātha hare! śīdati rādhā vāsa-grhe (refrein)

“In Haar eenzaamheid ziet Ze in alle richtingen en in de kern van Haar hart Jou – Jij, die zo bekwaam is om de nectar van Haar lippen te drinken.

“He *nātha*, O Hari, Jij bent Haar enige toeverlaat. Rādhā kwijnt weg in Haar landelijke verblijf om Jou.” (refrein)

Commentaar

Haar *sakhī* zegt, “Nu is Rādhā lusteloos en zit in Haar eentje in de *saṅketa-kuñja*. Door de machtige storm van Haar emoties is Ze *kṛṣṇamayī* geworden – Ze ziet in alle richtingen niets anders dan Jou.”

Ook een andere betekenis kan aan *kṛṣṇamayī* worden gegeven, “In Haar bosprieel drinkt Rādhā door Haar oren met

grote teugen bekoorlijke afbeeldingen van Jou, die de hele atmosfeer opfleuren. In Haar hart wil Ze naar Jou toekomen, maar Haar lichaam werkt niet mee. Dit is de aard van langdurige *prema* – lichaam en geest werken niet meer synchroon. Dit is de reden, waarom Ze zo levenloos is geworden.”

VERS 3

*tvad-abhisaraṇa-rabhasena valantī
patati padāni kiyanti calantī*

nātha hare! sīdati... (2)

“Ze wil graag naar *abhisāra* gaan en Rādhā maakt Zich snel gereed, maar na een paar stappen te hebben gezet, valt ze op de grond.”

Commentaar

Rādhā staat spontaan op om Zich op te maken en voor te bereiden op een ontmoeting met Haar geliefde, maar Ze is in Haar eenzaamheid zo verzwakt geraakt, dat ze op hulpeloze wijze na een paar stappen flauw valt.

VERS 4

*vihīta-vīsada-bisa-kisalaya-valayā
jīvati param iha tava rati-kalayā*

nātha hare! sīdati... (3)

“Ze kleedt Zich met een overvloed aan ornamenten gemaakt van zachte, witte lotusstengels en pas ontloken bladeren. Alleen de hoop op liefdesplezier met Jou houdt Haar in leven.”

Commentaar

“Rādhā heeft Zich bedekt met lotusstengels en jonge bladeren om de brand van *kāma* te verlichten. Ofschoon Ze zwak en vermagerd is, heeft Ze Haar levensadem tot nu toe weten vast te houden, omdat de hoop op het liefdesspel met Jou Haar enig geluk geeft. Zelfs nu weerklinken de manieren, waarop Jij liefhebt, in Haar adem door en resoneren ze op de snaren van Haar hart. Haar totale absorbtie in het plezier met Jou is de enige reden, waarom Haar bestaan zich continueert.”

VERS 5

*muhur avalokita-maṇḍana-lilā
madhuripur aham iti bhāvana-śilā
nātha hare! sīdati... (4)*

“Ze kijkt herhaaldelijk naar Haar ornamenten en ziet in Haar fantasie, ‘Ik ben Madhuripu.’”

Commentaar

“O Hari, Haar hart is één geworden met het Jouwe. Door te denken ‘Ik ben Madhusūdana. Ik ben de *prāṇa-nātha* van Rādhā,’ identificeert Ze Zich met Jou en wordt evenals Jij. Ze gooit damessierraden aan de kant en decoreert Zich als een

mannelijke minnaar en ziet eruit als Jij. Als Ze Zich opmaakt, droomt Ze, ‘Deze versieringen – de kroon, de oorringen en deze slinger van bosbloemen – zijn precies goed om Rādhā het hof te maken.’ Nadat Ze in Mādhava is getransformeerd, staart Ze met verbazing naar de ornamenten van Rādhā. Op deze manier brengt Ze Haar tijd door in afgescheidenheid van Jou.”

VERS 6

*tvaritam upaiti na katham abhisāram
harir iti vadati sakhīm anuvāram*

nātha hare! sīdati... (5)

“Ze blijft Haar gezelschap vragen, ‘Sakhī, waarom doet Hari er zo lang over om naar Ons rendezvous te komen?’”

Commentaar

De *sakhī* informeert Kṛṣṇa, “Soms komt Ze naar me toe en vraagt herhaaldelijk, ‘Waarom maakt Hari geen haast om Mij hier in de *saṅketa* boshut te zien?’”

VERS 7

*śliṣyati cumbati jaladhara-kalpam
harir upagata iti timiram analpam*

nātha hare! sīdati... (6)

“Ze omarmt en kust de duisternis, die zo dicht is als zware regenwolken, en denkt, ‘Oh, Hari is gekomen.’”

Commentaar

“Ze neemt de dichte duisternis, die zo zwart is als een regenwolk, die op het punt staat los te barsten, in Zich op en denkt, ‘Hari, Je bent toch gekomen.’ Dan drukt Ze die verrukkelijke duisternis aan Haar borst en kust hem.”

VERS 8

*bhavati vilambini vīgalita-lajjā
vilapati roditi vāsakasajjā
nātha hare! sīdati... (7)*

“Als Ze Zich realiseert, dat Jij veel te laat bent, verliest Ze alle schroom en begint onbeschaamd te huilen, terwijl Ze op Jou wacht.”

Commentaar

Wanneer Ze Haar externe bewustzijn weer terugkrijgt, realiseert Ze Zich, “Dit is dichte duisternis. Het was niet Hari, die Ik heb omarmd en gekust.” Ze raakt in verlegenheid over Haar gedrag en huilt. Haar ontregelde conditie is zodanig, dat Ze de donkere nacht aanziet voor Haar donkere lieveling. Als Ze Haar vergissing inziet, klaagt Ze, “Waarom is Mijn grote liefde nog niet gekomen?”

Rādhā is hier uitgetekend als *vāsakasajjā-nāyikā* – de heldin, die bij de afgesproken *kuñja* aankomt en met intense gretigheid op haar held gaat zitten wachten. Ze kleedt het liefdesprieel persoonlijk aan, maakt een bloembed op en stuurt koeriers naar de held.

VERS 9

*śrī-jayadeva-kaver idam uditam
rasika-janaṁ tanutām ati-muditam*

nātha hare! sīdati... (8)

Mag dit lied gecomponeerd door de dichter Jayadeva een oneindige vervoering teweeg brengen in het hart van degenen, die in het proeven van *rasa* bekwaam zijn.

Commentaar

Śrī Jayadeva zegt, “Een *sakhī* heeft over de meelijwekkende conditie van Rādhā gezongen. Mogen haar woorden zegen schenken aan de bekwame toegewijden, wier hart is door-drenkt van *śṛṅgāra-rasa*.”

Lied Twaalf toont de *vipralambha-bhāva* van *śṛṅgāra-rasa*, het gevoel van afgescheidenheid in de zoete smaak van amou-reuze liefde. De *alaṅkāra* is *samuccaya*, de held is *saṭha-nāyaka* met een dubbele moraal, en de heldin is een wanhopi-ge *vāsakasajjā-nāyikā*.

VERS 10

*vipula-pulaka-pāliḥ sphīta-sītkāram antar
janita-jaḍima-kāku-vyākulaṁ vyāharantī
tava kītava vidhāyāmanda-kandarpa-cintām
rasa-jaladhi-nimagnā dhyāna-lagnā mṛgākṣī*

“In vervoering mompelt Ze niet te onderscheiden woorden en maakt Ze langgerekte geluiden van plezier. Het meisje met

gazellenogen is van binnen lamgelegd en wordt door Cupido compleet opgewonden. Ze omhelst Jou in meditatie, Jij oplichter, en wordt in de oceaan van *prema-rasa* gestort.”

Commentaar

Haar *sakhī* schildert een beeld van Rādhā in de goddelijke waanzin van liefde en vervolgt, “O bedriegelijke oplichter! Jij, verraderlijke schurk! De gazellenogige Rādhikā is in meditatie verzonken en zinkt af in de nectarocmaan van Jouw bindende omhelzing, waarbij Ze voelt, dat Jij Haar stevig aan Jouw borst drukt. Iedere porie van Haar huid barst open van plezier. Plotseling haalt Ze adem naar binnen en terwijl Ze in katzwijn valt, maakt Ze een ondefinieerbaar koerend geluid. Wanneer het delirium van Haar amoureuze verlangens afneemt, zinkt Ze weg in een oceaan van *ānanda*.”

Die vers toont *mālinī-chanda* en *rasavad-alānkāra*.

VERS 11

*aṅgeṣv ābharāṇaṁ karoti bahuśaḥ patre `pi sañcāriṇi
prāptaṁ tvāṁ pariśaṅkate vītanute śayyāṁ cirāṁ dhyāyati
ity ākalpa-vikalpa-talpa-racanā-saṅkalpa-līlā-sata-
vyāsaktāpi vinā tvayā vara-tanur naiṣā niśāṁ neṣyati*

“De mooie Rādhā decoreert Zich met een overvloed aan ornamenten. Ze hoort bladeren ritselen en denkt, dat Je nadert. Ze maakt een zacht bed op en mediteert in afwachtig van Jou. Op deze manier blijft Ze bezig – aankleden, Jouw vertraging overpeinzen, bed opmaken, liefdevolle woorden mompelen

en de overtuiging levend houden, dat Je onderweg bent. Niet-temin zal Ze de nacht zonder Jou niet kunnen overleven.”

Commentaar

Haar *sakhī* beschrijft de mentale staat en het onregelmatige gedrag van de *vāsakasajjā* en zegt tegen Śrī Kṛṣṇa, “In meditatie heeft Ze liefdesplezier met Jou, maar zonder een directe ontmoeting blijft Ze onbevredigd. O Mādhava, in afwachting van Jouw imminente komst versiert mijn mooiste vriendin Haar elegante ledematen omwille van Jou. Als Ze blaadjes in de wind hoort ritselen, neemt Ze aan, dat Jij onderweg bent. In de overtuiging, dat Jij pertinent komt, maakt Ze een bed van zachte bladeren. Terwijl Ze Zich verliest in gedachten aan Jou, kijkt Ze af en toe naar buiten om te zien, of Jij eraan komt, en als Je niet komt, ervaart Ze acute steken van pijn en raakt diep terneergeslagen. Dus hoewel Rādhā met al deze activiteiten bezig blijft in de sterke overtuiging, dat Jij onderweg moet zijn, is Ze desondanks niet in staat om de nacht zonder Jou door te komen.”

Śrīla Rūpa Gosvāmī heeft dit vers geciteerd in *Śrī Ujjvala-nīlamaṇi* (13.87) om een illustratie te geven van *autsukya-vyabhicārī-bhāva*, gretigheid voortkomend uit het hevige verlangen de geliefde te zien.

Dit vers toont *śardūla-vikrīḍita-chanda* en *samuccaya-alāṅkāra*.

VERS 12

*kiṁ viśrāmyasi kṛṣṇa-bhogi-bhavane bhāṅḍīra-bhūmī-ruhe
bhrātā yāsi na dṛṣṭi-gocaram itaḥ sānanda-nandāspadam
rādhāyā vacanaṁ tad adhvaga-mukhān nandāntike gopato
govindasya jayanti sāyam atithi-prāśastya-garbhā girāḥ*

“Toen ik gast was in het huis van Śrī Rādhā, zei Ze tegen me, ‘O broeder, waarom zit je te rusten aan de voet van deze bhāṅḍīra-boom? Hier woont een zwarte gifslang. Sta op en ga naar het heerlijke huis van Nanda Mahārāja, dat vlak vóór jouw ogen te zien is. Waarom ga je daar niet naartoe?’” Bij het horen van de boodschap van Rādhā van de lippen van een pelgrim bedankte Kṛṣṇa ‘hem’ op een manier, waarop Zijn vader, Śrī Nanda, de innerlijke betekenis van de boodschap van de reiziger niet zou kunnen begrijpen. Mogen de waardevolle woorden van Govinda zegevieren.

Commentaar

Wanneer Śrī Jayadeva het Zesde Bedrijf besluit, schenkt hij in het huidige vers een zegening. De context is als volgt. Toen Rādhā merkte, dat Haar *sakhī* te laat was, bedacht Ze een list en stuurde nog een vrouwelijke afgezant, die zich als een mannelijke pelgrim zou vermommen en Kṛṣṇa in de avond-schemer zou benaderen. De ‘pelgrim’ bracht aan Kṛṣṇa de boodschap van Rādhā over en lichtte Hem indirect in over een geheime ontmoetingsplaats. Śrī Jayadeva zegt, “Mogen Govinda’s woorden van dank aan die pelgrim zegevieren.”

Kṛṣṇa verborg Zijn intenties voor Zijn vader, Śrī Nanda Mahārāja, en maakte Zijn overeenstemming duidelijk door de

boodschap van de pelgrim te herhalen. “O broeder, waarom zit je hier te treuren onder die banyanboom, die als woning dient van een zwarte slang? Ga naar die verrukkelijke hut van plezier. Een klein stukje verderop kun je hem zien liggen.”

Kṛṣṇa-bhogi – ‘zwarte slang’ of als alternatief, ‘de schurk Kṛṣṇa, die geniet van de hereniging (*sambhoga*) met Zijn geliefde.’

Dit Zesde Bedrijf beschrijft de *vāsakasajjā-nāyikā*, de heldin die zich vol trots in haar beste kleding steekt en in het liefdesprieel voorbereidingen treft, terwijl ze smachtend uitkijkt naar de ontvangst van haar geliefde.

ALDUS EINDIGT HET BĀLABODHINĪ-PRAKĀŚA COMMENTAAR OP
HET ZESDE BEDRIJF VAN ŚRĪ GĪTA-GOVINDA GETITELD
DHRṢṬA-VAIKUNṬHA, “DE WISPELTURIG KṚṢṆA.”

Levende Bedrijf

NĀGARA-NĀRĀYAṆAḤ – DE HOOGSTE
TRANSCENDENTE HELD

VERS 1

*atrāntare ca kulaṭā-kula-vartma-pāta-
sañjāta-pātaka iva sphuṭa-lāñchana-śrīḥ
vṛndāvanāntaram adīpayad aṁśu-jālair
dik-sundarī-vadana-candana-bindur induḥ*

In de tussentijd verlichtte de maan met zijn zachte stralen de diepten van Śrī Vr̥ndavana-dhāma. Hij kwam op in oostelijke richting en leek op een druppel *candana* op het gezicht van een prachtig, pas getrouwd meisje. Tegelijkertijd droeg hij blaam voor het hinderen van overspelige vrouwen op hun weg.

Commentaar

Śrī Jayadeva beschrijft het opkomen van de volle maan, die de balorigheid van tegendraadse heldinnen uitwist. De dichter

zegt, “Toen Śrī Rādhā door afgescheidenheid van Kṛṣṇa in brand stond, werd het bos van Vṛndāvana verlicht door de stralen van de volle maan. De maan had met zijn stralen alle richtingen geornamenteerd, waarbij hij de prachtige oostelijke horizon, Pūrvadiśā, perfect had opgeluisterd als een stip sandelhoutpasta op het voorhoofd van een mooie vrouw.”

Pātaka iva – Iemand, die de weg van anderen barricadeert, wordt als zondig beschouwd. Behalve dat hij de oostelijke horizon decoreert, draagt de maan ook een teken van zijn slechte reputatie, dat hij heeft opgelopen als gevolg van het exposeren van de clandestine uitstapjes van lichte vrouwen met een slechte naam. Vrouwen van lichte zeden hebben alleen 's nachts de gelegenheid hun minnaars te zien. Het maanlicht vormt de bedreiging, die de geheimhouding van hun bewegingen compromitteert. De reactie op deze zonde mag duidelijk zijn door het teken van een hert, dat zich op de maan bevindt. In één opzicht wordt de maan beschouwd als gepokt en gemazeld door schanddaden en in een ander opzicht is hij het ornament van open richtingen.

Er bestaat nog een andere uitleg van de als hert gevormde ongerechtigheid op de maan. Toen de maan de aanzet gaf voor een onwettige ontmoeting met Ahalyā, de vrouw van Gautama Ṛṣi, sloeg de ziener zijn *āsana* van hertenvel woedend naar de maan, die daar een afdruk achterliet, en vervloekte hem met *kṣaya-roga*, de pijnlijke aandoening om iedere maand vijftien dagen te moeten afnemen.

Tot dit vers behoren *rūpaka*- en *utprekṣā-alāṅkāras*. Het metrum is *vasanta-tilakā*.

VERS 2

*prasarati śasadhara-bimbe vihīta-vilambe ca mādhave vidhurā
viracita-vividha-vilāpaṁ sā paritāpaṁ cakāroccaiḥ*

Toen de maan aan de hemel opkwam en Mādhava aan het uitstellen was, sprak Rādhā een reeks klaagbeden uit en was diepgaand in Haar eenzaamheid gegriefd.

Commentaar

Naarmate de maan hoger aan de hemel kwam te staan, verloor Rādhā alle hoop op de komst van Mādhava, waardoor haar zielsnood toenam. Ze voelde Zich volkomen hulpeloos en begon in groot verdriet hardop te huilen. In uiterste wanhoop barstte Rādhā in tranen uit.

Dit vers is in *āryā-chanda*.

 Lied Dertien

De muziekstijl is *mālava-rāga*. Het ritme is *yati-tāla*.

VERS 3

*kathīta-samaye 'pi harir ahaha na yayau vanam
mama viphalam idam amalam api rūpa-yauvanam (1)*

*yāmi he! kam iha śaraṇaṁ
sakhī-jana-vacana-vañcitā (refrein)*

“Hari is te laat voor Ons rendezvous in het bos. Alas, alas! Mijn maagdelijke schoonheid van de jeugd gaat verloren.

“Ik ben door Mijn eigen *sakhīs* bedrogen. Oh, wie geeft Me nu bescherming?”

Commentaar

Śrī Rādhā treurt, als Ze in de zielsnood van afgescheidenheid in brand staat, “*Sakhī*, jij zei tegen Mij, ‘Wacht hier. Ik kom Hem onmiddellijk brengen.’ Maar zelfs jij hebt Me verraden. Je hebt gezegd, dat je vóór de opkomst van de maan naar de *sanketa-kuñja* zou terugkeren, maar de maan staat reeds hoog aan de hemel. Ik werd misleid door valse geruststellingen. Nu ziet Mijn jeugdige schoonheid, die zo exquis en perfect is, er waardeloos uit. Als deze nog enige waarde zou hebben, zou Hij nu onderhand zijn gekomen.”

Het woord *ahaha* (Alas! Alas!) wijst op Rādhā’s diepe verdriet. Het woord *he* (O!) wordt gebruikt om zich tot iemand te richten.

VERS 4

*yad-anugamanāya niśi gahanam api śīlitam
tena mama hṛdayam idam asamaśara-kīlitam
yāmi he! kam iha... (2)*

“Alas! Ik ben in deze donkere nacht diep het bos ingegaan op zoek naar Hem – Hij die Mijn hart doorboort met pijlen van liefde. Oh, wie anders gaat Me nu bescherming geven?”

Commentaar

Śrī Rādhā zegt, “Hij, die Ik in deze geïsoleerde jungle ben tegengekomen, heeft een staak van lust in Mijn hart gedreven. Of misschien heeft een zaad-*mantra* van amoureuze verlangens Me zodanig vastgepind, dat Ik alle gevoel voor de plek, waar Ik thuishoor, ben verloren.”

Het woord *api* impliceert, “Zoiets heb ik nooit eerder gedaan.”

VERS 5

*mama maraṇam eva varam ati-vitatha-ketanā
kim iha viśahāmi virahānalam acetanā
yāmi he! kam iha... (3)*

“Welke zin heeft het om dit lichaam nog langer te bewaren? Het is beter om te sterven. Hoe kan Ik Mijn evenwicht bewaren in dit ondraaglijke vuur van afgescheidenheid?”

Commentaar

“Ik ben er geweest! Vannacht zit Ik diep in deze angswekkende duisternis in het bos te hopen, dat Ik Mijn geliefde nog zie. Ik ben door Zijn afwezigheid zodanig ontregeld, dat Ik Mijn hoofd verlies. Waar kan Ik naartoe? Het is beter om te sterven. Hoeveel zielsangst kan Ik nog verdragen? Al Mijn hoop is aan stukken gevallen. Mijn lichaam is niets meer waard, anders zou Hari Me niet op deze manier verwaarlozen. Ik geloofde Mijn *sakhī* en durfde hier naartoe te gaan, maar al

Mijn ondernemingen zijn tevergeefs geweest. Het is zinloos om in leven te blijven.”

VERS 6

*mām ahaha vidhurayati madhura-madhu-yāminī
kāpi harim anubhavati kṛta-sukṛta-kāminī
yāmi he! kam iha... (4)*

“Oh, wat ben Ik vervloekt! Deze zoete lentenacht verbittert Mijn eenzaamheid. Een of ander gelukkig meisje oogst welhaast de vruchten van haar vroomheid en koestert zich in de armen van Hari.”

Commentaar

Rādhā drukt de verschrikkelijke pijn in het diepst van Haar hart uit en zegt, “Deze met *rasa* geladen lentenachten dragen het hoogste plezier, maar voor Mij zijn ze een kwelling. Terwijl Ik hier in Mijn eentje zit dood te gaan, proeft een of ander gelukkig meisje de ambrosia van het liefdespel met Hari. Hij is niet naar Mij toegekomen, zoals was afgesproken, want die verleidster heeft Hem tijdens het stoeien in hun liefdesspel in de koorden van haar liefde gevangen genomen. Wat moet Ik in gebreke gaan van vrome verdiensten!”

In het *Viśvakoṣa* woordenboek wordt *vidhura* gedefinieerd als *vikalatā*, agitatie.

VERS 7

ahaha kalayāmi valayādi-maṇi-bhūṣaṇam
hari-viraha-dahana-vahanena bahu-dūṣaṇam
yāmi he! kam iha... (5)

“Alas, alas! Alle juwelen ornamenten, die Ik draag, voeden het vuur van afgescheidenheid van Hari en brengen ongelimiteerde pijn met zich mee. Daarom zijn zij er ook bij betrokken.”

Commentaar

“O *sakhī*, je hebt Me deerlijk bedrogen. Ik heb Me met een overvloed aan bloemen, pas ontloken bladeren en juwelen ornamenten gekleed, maar nu lijken ze op vlammen in het vuur van afgescheidenheid van Hari, een vuur gevoed met de pijn van onvervuld verlangen. Het zijn niet langer ornamenten; integendeel, ze zijn een vloek geworden en ze kunnen Me niets meer schelen, want ze zijn verraders gebleken te zijn. De enige beloning voor de schoonheid en de kleding van een minnares is de waarderende blik van haar geliefde. Haar ornamenten zijn voor haar uitsluitend kostbaar, als ze iemand een liefdevolle blik in haar richting laten werpen.”

VERS 8

kusuma-sukumāra-tanum atanu-śara-līlayā
srag aṇi ḥṛdi hanti mām ati-viṣama-sīlayā
yāmi he! kam iha... (6)

“Zelfs deze *vana-mālā* op Mijn borst, alsof hij een pijl van Kāma is, verscheurt de tere bloem van Mijn hart.”

Commentaar

“O Mijn geliefde! Afgezien van Mijn andere ornamenten verandert de *vana-mālā*, die Ik op Mijn hart draagt om Jou een plezier te doen, in een wapen van Kāmadeva en maakt van Mijn wezen een ravage. Hij steekt door Mijn hart met de pijl van erotisch verlangen en valt Me zo heftig aan, dat de delicate bloem van Mijn lichaam het niet kan verdragen. Een gewone soort pijn wordt ervaren, als men door pijlen gewond raakt, maar veel ondraaglijker is zielsnood aangericht in een hart, dat is gemolesteerd door de pijlen van *kāma*.”

VERS 9

*aham iha nivasāmi na gaṇita-vana-vetasā
smarati madhusūdano mām api na cetasā
yāmi he! kam iha... (7)*

“Ik zit hier in dit dichte bamboebos onbevreesd op Hem te wachten. Maar Madhusūdana denkt geen moment aan Mij.”

Commentaar

In grote nederigheid zegt Śrī Rādhā, “Omdat Ik vertrouwen had in de woorden van Mijn *sakhī*, ben Ik dit enge bos ingegaan om Madhusūdana te ontmoeten, maar Hij is onverschillig naar Mij. Zijn genegenheid is ontzettend wankel. Hoe verbazingwekkend is het, dat Ik hier onbevreesd op iemand zit te

wachten, die zelfs geen moment aan Me denkt. Alas, dit is eenvoudig Mijn slechte geluk.”

VERS 10

hari-caraṇa-śaraṇa-jayadeva-kavi-bhārātī

vasatu hṛdi yuvatir iva komala-kalāvātī

yāmi he! kam iha... (8)

Mag dit lied van de dichter Śrī Jayadeva, die zich onvoorwaardelijk heeft overgegeven aan de lotusvoeten van Śrī Hari, het hart van *rasika* toegewijden altijd zegenen als een lief en teder meisje, dat in alle kunsten bekwaam is.

Commentaar

Śrī Jayadeva verklaart de lotusvoeten van Śrī Kṛṣṇa als zijn enige bescherming. Dit gedicht is getooid met tedere woorden en lyrische uitdrukkingen. Zoals een mooi, zachtaardig meisje, dat bekroond is met zoete kwaliteiten en begaafd is in de kunsten der liefde, het hart van haar held altijd vervult met ongelimiteerd plezier, zo mag dit lied in het hart van de toegewijden spelen. Dit is een gekoesterde wens van de dichter.

VERS 11

tat kiṁ kām api kāmīnīm abhisṛtaḥ kiṁ vā kalā-kelibhir

*baddho bandhubhir andhakāriṇi vanābhyaṛṇe kiṁ udbhrāmyati-
kāntaḥ klānta-manā manāg api pathi prasthātum evākṣamaḥ*

saṅketi-kṛta-mañju-vañjula-latā-kuñje 'pi yan nāgataḥ

“Waarom is Mijn dierbaarste *prāṇa-vallabha* niet naar deze bekoorlijke met ranken overwoekerde loofhut gekomen, waar We hadden afgesproken? Zit Hij achter een ander aanlokkelijk meisje aan? Hebben Zijn *gopa* vrienden Hem met hun grappen en grollen opgehouden? Is Hij in het donkere bos verdwaald? Of is het hart van Mijn geliefde uitgeput geraakt en kan Hij daarom geen stap meer zetten?”

Commentaar

Peinzend over de mogelijke redenen, waarom Śrī Kṛṣṇa niet naar de *sanketa-sthala* is gekomen, wordt *virahiṇī* Rādhikā belaagd door twijfels. “Ik vraag Me af, waarom Hij niet is gekomen.” Śrī Rādhā openbaart Haar argwaan, “Dit bekoorlijke *vetasa-latā* struweel is de plek, waar We elkaar zouden ontmoeten, dus wat kan met Hem zijn gebeurd? Waarom is Hij er niet? Is Hij er met een ander meisje vandoor gegaan? Maar hoe kan Hij iemand anders meer liefhebben dan Mij? Hoe is het mogelijk, dat Hij Mij op zo’n schitterende plek laat zitten wachten om met een ander op stap te gaan? Hebben Zijn behendige vrienden, die opgaan in hun spel, Hem op hun speelplaats in het bos opgehouden en hebben ze voorkomen, dat Hij hier naartoe kan komen? Dit is ook niet aannemelijk. Hoe kon Hij het tijdstip van *abhisāra* vergeten? Het schijnt, dat het kroonjuweel van geslepen bedriegers Me in deze duisternis niet kan vinden; Hij kan Me nog overal aan het zoeken zijn. Maar Hij heeft Me in dit bos vele keren eerder ontmoet. Het pad is Hem goed bekend, dus hoe is Hij de weg kunnen kwijtraken? Dit is onmogelijk. Zou Hij zodanig in afgescheidenheid kunnen wegwijnen, dat Hij niet meer kan lopen?

Misschien maakt Hij Zich zorgen, ‘Hoe zou Rādhā zich voelen, nu de maan is opgekomen?’ Maar omdat Hij in eenzame opsluiting depressief van de stress is geworden, ziet Hij geen kans meer om hier naartoe te komen.”

Dit vers vertoont *śardūla-vikrīḍita-chanda* en de *alaṅkāra* is *saṁśaya* (twijfel).

VERS 12

*athāgatāṁ mādhavam antareṇa
sakhīm iyaṁ vikṣya viśāda-mūkām
viśaṅkamānā ramitaṁ kayāpi
janārdanaṁ dṛṣṭavad etad āha*

Toen Rādhā Haar vriendin zag terugkomen zonder Mādhava, werd Haar hart loodzwaar. Ze treurde in stilte en verdacht Janārdana ervan een nieuwe flirt met een ander boeiend meisje te hebben en sprak tegen Haar vriendin, alsof Ze van Zijn ontrouw getuige was geweest.

Commentaar

Rādhā zat te peinzen over de mogelijke redenen, waarom Kṛṣṇa niet naar de ontmoetingsplaats was gekomen. Toen Ze Haar vriendin zonder Hem zag terugkeren, bereikten Haar emoties de piek van een *vipralabdā-nāyikā*, een teleurgestelde minnares, van wie de minnaar zich niet aan de afspraak houdt. Rādhā kon door de intensiteit van Haar zielsnood niet

meer spreken en Haar vriendin bleef in een staat van wanhoop ook zwijgend voor zich uit zitten kijken. Rādhā hervatte, “Ze zwijgt en is ontmoedigd, omdat ze Vrajendra-nandana met een ander meisje heeft zien flirten. Daarom zegt ze niets.” Rādhā barstte uit in tranen, “Betekent Janārdana niet ‘iemand die anderen pijn wil berokkenen’? Dit is de reden, waarom Hij Me zo teistert.”

Vipralabdhā-nāyikā – Gedreven door voortdurend toenevende hartstocht arriveert de minnares als eerste op de afgesproken ontmoetingsplaats en stuurt een koerier naar haar held. Door de wil van de voorzienigheid komt de held niet opdagen en het tijdstip van de ontmoeting verstrijkt. Op dit punt wordt de heldin een *vipralabdhā-nāyikā*, die vanwege haar teleurstelling zorgelijk klaagt, voortdurend huilt, diepe zuchten slaakt en flauwvalt.

Het metrum van dit vers is *upendra-vajrā*.

 Lied Veertien

De muziekstijl is *vasanta-rāga*. Het ritme is *yati-tāla*.

VERS 13

smara-samarocita-viracita-veśā

dalita-kusuma-dara-vilulita-keśā (1)

kāpi madhuripuṇā

vilasati yuvatir adhika-guṇā (refrein)

“Sakhī, zoals ze prachtig gekleed gaat en vol ornamenten zit, is ze op geschikte wijze geoutilleerd voor de liefdesstrijd. Zodra de absorbtie in *anaṅga-rasa* haar overneemt, valt haar vlecht uit elkaar en worden de bloemen uit haar verfromfaaide haarvlechten verpletterd.

“Een of ander lief meisje, dat beter gekwalificeerd is dan Ik, is op zegenrijke wijze met Madhuripu aan het ravotten.” (refrein)

Commentaar

Met grote angst zegt Rādhā, “O *sakhī!* Een of andere in verzoeking brengende schoonheid, die gekleed is voor de liefdesstrijd (*kāma-saṅgrāma*), is met Madhuripu aan het rollebollen. In de loop van haar liefdesspel valt haar strak vastgebonden vlechtwerk uit elkaar en haar losse vlechten zwaaien heen en weer. De bloemen, die in haar haar waren gevlochten, zijn eruit gevallen.”

Madhuripu – “Kṛṣṇa is de vijand van *mādhurya*. Hij keurt zoetheid niet goed. Hij heeft Mij verwaarloosd om een ander meisje te versieren.”

Yuvatir adhika-guṇa – “Deze beminnelijke *vraja-gopī* is hoger gekwalificeerd dan Ik.” Maar omdat dit onmogelijk is, is de gesuggereerde betekenis, “Hoe verbazingwekkend is het, dat een lager gekwalificeerd meisje met Hem de liefde kan bedrijven.” Deze beschrijving verwijst naar *viparīta-rati*, een intieme ontmoeting, waarbij de heldin de dominante rol aanneemt.

Smara-samara – Het bedrijven van de liefde is *smara-samara* genoemd, een erotisch gevecht. Het is een dermate intense veldslag, dat het vlechtwerk van de heldin zich ontrafelt en dat de bloemen, die er waren ingeweven, omlaag rollen en zich her en der verspreiden.

In deze *aṣṭapadī* en in de volgende bevindt Rādhā zich in *citra-jalpa-bhāva*. In het delirium van afgescheidenheid houdt Ze Zich bezig met rare, emotionele uitspraken, die een versluierde woede, intense liefde en een grote hunkering in het hart bevatten.

VERS 14

hari-parirambhaṇa-valita-vikārā
kuca-kalaśopari taralita-hārā
kāpi madhuripuṇā... (2)

“Betoverd door de diepe omhelzingen van Hari vertoont ze de symptomen van Eros, waardoor de halsketting op haar borsten, die lijken op waterpotten, heen en weer slingert.”

Commentaar

Śrī Rādhā stelt Zich het gedrag van die andere maîtresse voor. Ze schetst een levendig beeld van haar acties en zegt, “Met die omhelzing van Hari moet dat meisje het aanzwellen van de symptomen van Eros ervaren. Haar lichaamshaar moet overeind staan en haar ketting moet op haar volle, opgeheven borsten heen en weer slingeren.” Wanneer de heldin in de vrijpartij de actieve rol neemt en de held overheerst, slingert

haar halsketting heen en weer. Dit gebeurt alleen in *viparīta-rati*.

VERS 15

vicalad-alaka-lalitānana-candrā

tad-adhara-pāna-rabhasa-kṛta-tandrā

kāpi madhuripuṇā... (3)

“Losse krullen omlijsten de schoonheid van haar vollemaansgezicht en haar ogen zijn vol zegen gesloten, nadat ze naarstig de nectar van Zijn lippen heeft gedronken.”

Commentaar

“Het vollemaansgezicht van dat charmante meisje is zelfs nog mooier met een paar krullende lokken haar, die heen en weer zwiepen. Als ze met Śrī Kṛṣṇa vrijt, drinkt ze gulzig de ambrosia van Zijn lippen. Ondergedompeld in het genot van de vereniging, houdt ze haar ogen gesloten en veinst, dat ze slaapt.”

VERS 16

cañcala-kuṇḍala-lalita-kapolā

mukharita-rasana-jaghana-gati-lolā

kāpi madhuripuṇā... (4)

“Het schommelen van haar oorringen verhoogt de bekoring van haar wangen. De kleine belletjes aan de juwelen dientuur, die op elegante wijze haar taille siert, rinkelen zachtjes mee op het wiegende ritme van haar heupen.”

Commentaar

“Als ze de liefdesstrijd voert, schommelen haar oorringen van nature mee en maken haar wangen nog mooier. De rusteloze belletjes aan de ceintuur rond haar taille beieren herhaaldelijk op de beweging van haar heupen.”

VERS 17

dayita-vilokita-lajjita-hasitā
bahu-vidha-kūjita-rati-rasa-rasitā
kāpi madhuripuṇā... (5)

“De blikken van haar geliefde ontlocken haar een verlegen lachje. Bij het proeven van de liefdesambrosia mompelt ze als een koekoek of een kwelende *kalahaṁsa* en drukt bij een plotselinge opwelling van euforie haar genot vocaal uit.”

Commentaar

Haar geliefde Śrī Kṛṣṇa is voldaan en staart haar aan. Ze richt haar gezicht omlaag en verlegen giechelt ze zachtjes. Wanneer ze vanwege de intensiteit van de vervoering zwaar ademhaalt, maakt ze allerlei zoete geluidjes, zoals de trillers van de koekoek en de *kalahaṁsa*.

VERS 18

vipula-pulaka-pr̥thu-vepathu-bhaṅgā
śvasita-nimīlita-vikasad-anaṅgā
kāpi madhuripuṇā... (6)

“Tijdens de extasen van Cupido beeft Ze van verrukking, de poriën in haar huid zwellen op van vervoering en haar lichaam huivert op de golven van genot. Ze sluit haar ogen en slaakt een diepe zucht, waarmee ze haar totale absorbtie in de amoureuze vervoering onthult.”

Commentaar

“Tijdens het vrijen neemt haar *kāma* geleidelijk in intensiteit toe. De poriën in haar huid zwellen op van verrukking, ze beeft, haar stem stokt en ze slaakt een diepe zucht van opwindning. Tijdens de climax van haar extase sluit ze haar ogen.”

Vepathu-bhaṅgā – In dit vers zijn kippenvel en beven vergeleken met golven. “Zoals de golfslag in zee aanzwelt, zo zwelt de ene golf na de andere van kippenvel en beven in haar lichaam aan.”

VERS 19

śrama-jala-kaṇa-bhara-subhaga-śarīrā
paripatitorasi rati-raṇa-dhīrā

kāpi madhuripuṇā... (7)

“Dit gepassioneerde meisje, een connoisseur van het liefdespel, ziet er zelfs nog aantrekkelijker uit met sprankelende druppels transpiratie van haar liefdesspel. Ze is in de veldslag van het liefdesspel een expert in de uitoefening van grote daadkracht. Wat is ze mooi, wanneer ze wegens ernstige uitputting van de liefdesstrijd tenslotte op de borst van haar liefde in elkaar stort.”

Commentaar

“Verzonken in amoureuze plezier is ze nu volkomen uitgeput. Haar lotusgezicht, dat doordrenkt is met druppels transpiratie van het liefdeswerk, glinstert schitterend! En wat ziet ze er verbijsterend mooi uit, nu ze op de borstkas van Śrī Kṛṣṇa is gevallen, zij die zeer vaardig is in de verrukkelijke oorlogsvoering van de liefde.”

VERS 20

śrī-jayadeva-bhaṇita-hari-ramitam|
kali-kaluṣaṁ janayatu parisamitam
kāpi madhuripuṇā... (8)

Mag de beschrijving van het liefdesspel van Hari door Śrī Jayadeva de slechte effecten van het Kali tijdperk bedwingen en de wellustige verlangens van een ieder kalmeren.

Commentaar

Lied Veertien van *Śrī Gīta-govinda*, getiteld *Hari-ramita-campaka-śekhara*, “Hari die plezier maakt met de Beste Gouden Campaka-bloem,” beschrijft *viparīta-rati*. Ofschoon het huidige tijdperk (Kali-yuga) zeer besmet is, zijn de amoureuze scharretpartijen van Hari, die hier zijn geschilderd, uitermate zuiver. Mag dit gedicht ieder wellustig verlangen uit het hart bannen van degenen, die het horen en reciteren.

VERS 21

*viraha-pāṇḍu-murāri-mukhāmbuja-
dyutir ayaṁ tirayann api vedanām
vidhur atīva tanoti mano-bhuvah
suhṛd aye hṛdaye madana-vyathām*

“Priyā-sakhī, O mijn lieve vriendin! De vervagende maan, die lijkt op Murāri’s lotusgezicht, dat nu in Mijn afwezigheid is verbleekt, verlaagt Mijn zielsnood kortstondig. Maar dan, aangezien hij [de maan] de vriend is van Kāmadea, wakkert hij in Mijn hart het vuur van amoureuze verlangens aan.”

Commentaar

Śrī Rādhā huilde de hele nacht door. Ze zag de maan naar Berg Asta aan de westelijke horizon draaien en herinnerde Zich Kṛṣṇa’s genegenheid voor Haar van vroeger en zei tegen Haar lieve vriendin, “O *sakhī*, is het niet pijnlijk te noemen, dat de maan het verdriet van achtergelaten geliefden vergroot? Met het ondergaan van de maan koelt in Mij het vuur van amoureuze verlangens af. De kleur van de afnemende maan haalt herinneringen op aan het lotusgezicht van Murāri. Hoe lusteloos moet Hij zijn geworden in afwezigheid van Mij.” Dan nemen Haar gedachten een andere wending en zegt Ze, “Hari heeft Me verlaten en amuseert Zich met een andere geliefde. De afgrond van de pijn in Mijn hart wordt dieper door Zijn luister, die even vaag is als de ondergaande maan.”

 Lied Vijftien

De muziekstijl is *gurjarī-rāga*; het ritme is *ekatāli-tāla*.

In dit lied is die prachtige verleidster, die verzonken is in een slenterpartij met Śrī Kṛṣṇa langs de oever van de Yamunā, neergezet als *svādhīna-bharṭṛkā*, de meesteres die haar minnaar onder haar beheer houdt.

VERS 22

samudita-madane ramaṇī-vadane cumbana-valitādhare
mṛgamada-tilakaṁ likhati sa-pulakaṁ mṛgam iva rajanī-kare (1)

ramate yamunā-pulina-vane
vijayī murārīr adhunā (refrein)

“Dit charmante meisje, van wie iedere porie in haar lichaam opzwelt van vervoering, vertegenwoordigt de totale belichaming van alles, dat amoreus verlangen opwekt. Murāri tekent met *kastūri-tilaka* het teken van een hert op de maan van haar gezicht. Zijn haar gaat van blijdschap overeind staan en Hij kust haar.

“Zelfs nu flirt Madhuripu, die in de oorlog van de liefde onoverwinnelijk is, in de bossen langs de oever van de Yamunā met een ander meisje.” (refrein)

Commentaar

Śrī Rādhā bevindt Zich in grote ellende en fantaseert over Haar denkbeeldige rivaal. Eigenlijk zit Ze in Haar eentje en herinnert Zich Haar voorgaande spel met Śrī Kṛṣṇa en beschrijft, wat ze door de ogen van Haar *bhāva* ziet. Rādhā schouwt een geweldige heldin, die denkt, “Madhuripu heeft me in deze liefdesoorlog verslagen en nu viert Hij in de *niku-ñja* de *vijaya-utsava* (overwinningsfeest).”

Śrī Rādhā vervolgt, “Kṛṣṇa amuseert Zich in een loofhut aan de zandbank van de Yamunā en decoreert dat aanlokkelijke wicht op artistieke wijze. Als Hij een *tilaka* van hertenmuskus op haar lotusgezicht aanbrengt, zwelt iedere porie in haar lichaam van vervoering. Omdat Hij haar wil kussen, heeft Murāri haar gezicht naar het Zijne toetrokken. Dit vergroot Zijn verlangen ten volle en nu staat ook Zijn lichaamshaar overeind. Hij is niet langer in staat Zijn gevoelens te beheersen en heeft grote moeite met het schilderen van haar *tilaka*, die dan ook schots en scheef komt te staan. Nu is ze zo mooi als de maan met het teken van het hert. Kṛṣṇa’s lippen vertellen het verhaal, dat Hij haar hele gezicht heeft gekust, want Zijn lippen zitten vol *tilaka*.”

VERS 23

ghana-caya-rucire racayati cikure taralita-taruṇānane
kurubaka-kusumam capalā-suṣamam rati-pati-mṛga-kānane
ramate yamunā-pulina vane... (2)

“De charmante haarlokken van dat jonge meisje zijn een wildpark, waar Madhana, god van de liefde, speelt als een hert. Nu maakt Hij *kurubaka*-bloesems in haar vlechten vast, die lijken op een massa donkere regenwolken, van waaronder uit haar jonge, tedere gezichtje altijd voortstraalt.”

Commentaar

Śrī Rādhā geeft commentaar op Śrī Kṛṣṇa, die op speelse wijze Zijn geliefde opsiert, en Ze zegt tegen Haar *sakhī*, “Hij heeft niet alleen *tilaka* op haar voorhoofd getekend, Hij heeft ook haar haar met *kanera*-bloemen opgemaakt. Haar dikke haar is diepzwart, zacht en golvend en lijkt op een wolkendek of een dichtbegroeid bos, waarin Kāmadeva als een hert onbevreesd kan rondzwerven. De *kurubaka*-bloemen, die Śrī Hari heeft ingevlochten, schieten als bliksemflitsen door haar haar. Louter het zien van deze vlechten maakt het jongemanhart reeds rusteloos.”

VERS 24

*ghaṭayati sugthane kuca-yuga-gagane mṛgamada-ruci-rūṣite
maṇi-saram amalāṁ tāraka-pāṭalāṁ nakha-pada-śaṣi-bhūṣite
ramate yamunā-pulina vane... (3)*

“Haar volle borsten, die zijn volgesmeerd met zwart *kastūrī*-poeder, lijken op de nachtelijke hemel. In dat donkere firmament legt Hij een prachtig parelsnoer, dat glanst als een sterrenconstellatie, en versiert het firmament met de halve-maantekens van Zijn nagels.”

Commentaar

Śrī Rādhā zegt, “Die verleidster is gezegend met wonderbaarlijk haar en grote ronde borsten. Hari legt een parelsnoer op haar boezem, alsof Hij een hoeveelheid sterren op het hemelruim van haar borsten legt en versiert ze met halve manen, die Hij er met Zijn nagels inetst.” Er bestaat een frappante overeenkomst tussen de hemel en haar twee borsten, die meerdere facetten beslaat.

Kuca-yuga-gagane – “De hemel is uitgestrekt en dat zijn haar borsten eveneens.”

Sughane – “De stevige borsten van die heldin raken elkaar in het midden en lijken op de hemel vol prachtige, dikke wolken.”

Mṛgamada-ruci-rūṣite – “Er lopen druppels zweet langs haar borsten door de vermoeidheid van een stormachtige vrijpartij. Ze drogen op door er *kastūrī*-poeder overheen te strijken. *Kastūrī* is evenals de nachtelijke hemel blauwzwart.”

Tāraka-patalām nakha-pada-śaśi-bhūṣite – “Aan de nachtelijke hemel van haar borsten lijkt haar parelsnoer op een constellatie twinkelende sterren en de afdrukken van de punten van Śrī Kṛṣṇa’s nagels stralen als halve manen aan die nachtelijke hemel.”

Al deze vergelijkingen bij elkaar maken gebruik van verrukkelijke beeldspraken. Haar *tilaka* is een hert, haar voorhoofd is de maan en haar uitbundige haardos is een veilig en rustig bos. De *kurubaka*-bloemen zijn lichtflitsen en haar borsten vormen het hemelruim versterkt door de maan en de sterren in de vorm van nagelafdrukken en kleine parels.

VERS 25

*jita-bisa-śakale mṛdu-bhuja-yugale kara-tala-nalinī-dale
marakata-valayaṁ madhukara-nicayaṁ vitarati hima-śītale
ramate yamunā-pulina vane... (4)*

“Haar armen zijn fijner dan lotusstengels en worden verfraaid door de zachte lotusblaadjes van haar handen, die zo koel zijn als sneeuw. Over deze lotusblaadjes schuift Hij met saffier ingelegde armbanden, die lijken op zwermen hommels.”

Commentaar

Śrī Rādhā zegt, “De armen van dat fortuinlijke meisje verslaan de zachtheid van lotusstengels. Haar handen zijn zo wit als sneeuw en haar koele handpalmen zo rood als lotusbloemen. Zoals hommels op de bladeren van een rode lotus heel mooi zijn om te zien, zo zien haar handen als lotusbladeren er ook prachtig uit, als Murāri ze versiert met armbanden ingelegd met blauwe saffier, die lijken op een trits zwarte hommels, die om haar handen heen vliegt.”

Hima-śītale – “De armen van Zijn geliefde zijn zo koel als sneeuw geworden, nadat de hitte van haar amoureuze verlangens door Zijn aanraking is afgenomen.” Koelte kan ook wijzen op de afwezigheid van animo, die opnieuw wordt gewekt, wanneer die armbanden over haar koele handen worden geschoven.

VESRS 26

*rati-gr̥ha-jaghane vipulāpaghane manasija-kanakāsane
manimaya-rasanam̐ toraṇa-hasanam̐ vikirati kṛta-vāsane
ramate yamunā-pulina vane... (5)*

“De heupen van die verpletterende schoonheid zijn zo vol, geurig en breed als de gouden troon van Kāmadeva. Hij versiert haar heupen – het heiligdom van Eros – met een met edelstenen ingelegde heupketting, alsof Hij de gewelfde poort naar dat heiligdom op een gunstige wijze wil opsieren met een slingerkrans.”

Commentaar

Śrī Rādhā zegt, “De heupen van die uitnodigende heldin belichamen de woonplaats van amoreus plezier. Haar mooie dijen, die rond zijn en vol, vormen glanzende zuilen, die de gouden troon van de god der liefde dragen. Louter het zien ervan wekt in het hart van Murāri een intense hunkering naar erotisch plezier.”

Kṛta-vāsanam – “Heldinnen parfumeren hun lichaam met een bepaalde soort geur, die hun geliefden ondergeschikt maakt. Die behekste schoonheid heeft haar heupen met deze geur geparfumeerd en heeft Keśava onder controle gebracht.”

Kanakāsane – ‘De gouden troon van Kāmadeva’. Het woord *kanaka*, dat ‘goud’ betekent, verwijst ook naar het neurotoxische kruid, *dhatūrā*, dat zeer geliefd is bij Śaṅkarajī. Omdat deze plant een psychedelisch effect heeft, is hier het woord *kanaka* gebruikt om het stimuleren van verlangen aan te geven.

Maṇimaya-rasaṇaṁ toraṇa-hasanam – Als een koning de troon bestijgt, wordt de gewelfde hoofdboort naar het paleis aangekleed met *vandana-vāra*, een gunstig geschulpte slinger van bladeren en bloemen. Hier decoreert Śrī Kṛṣṇa Zijn geliefde met *vandana-vāra*, een juwelen heupketting, ter ere van Kāmadeva, die de gouden troon van haar blanke dijen bestijgt.

Vikirati – Bij de aanraking van haar dijen beeft Śrī Kṛṣṇa van amoreus verlangen. Daarom kan Hij haar niet goed met de *maṇimaya-mekhalā*, de met juwelen ingelegde ceintuur, aankleden. Toch probeert Hij het. Zijn vergeefse poging haalt de herinnering aan een bijzondere *līlā* naar boven.

VERS 27

*carāṇa-kisalaye kamalā-nilaye nakha-maṇi-gaṇa-pūjite
bahir-apavaraṇam yāvaka-bharaṇam janayati hṛdi yojite
ramate yamunā-pulina vane... (6)*

“De zachte knoppen van haar voeten glanzen en haar teennagels glinsteren als kostbare juwelen. Hij zet die voeten op Zijn borst, waarmee Hij de woonplaats van Godin Lakṣmī eert, en beschildert ze zorgvuldig met verrukkelijke rode *yāvaka-rasa*.

Commentaar

Śrī Rādhā beschrijft het nieuwe liefdesspel van Śrī Kṛṣṇa en zegt, “De lotusvoeten van dat grotelijk fortuinlijke meisje zijn de woonplaats van Lakṣmī. Ze zijn rossig als zachte, verse

bloembladeren en haar teennagels glinsteren als kostbare juwelen. Hij gaat rechtop zitten en drukt ze aan Zijn hart. Lakṣmī woont eeuwigdurend op Zijn borst, die nu is versierd met een ontwerp van edelstenen en de krassen van die verrukkelijke minnares. Kṛṣṇa brengt *yāvaka* voetverf aan en decoreert haar voeten met sierraden, waarmee Hij ze met zorg beschermt.”

De bijzin *nakha-maṇi-gaṇa-pūjita* – ‘verering van en vereering met teennagels als edelstenen’ is zowel op Śrī Kṛṣṇa als op Zijn lieveling van toepassing.

VERS 28

*ramayati subhṛsaṁ kām api sudṛsaṁ khala-haladhara-sodare
kim aphalam avasaṁ ciraṁ iha virasaṁ vada sakhi viṭapodare
ramate yamunā-pulina vane... (7)*

“Die verdorven broer van Haladhara is een gevaarlijke, slecht gemanierde schurk. Het is zeker, dat Hij dat meisje met die mooie ogen stevig omarmt en intimiteiten met haar uitwisselt. Dus *sakhī*, zeg Me eens, hoelang ga Ik in deze loofhut van bloeiende bosranken nog zitten wegwijnen zonder het minste of geringste plezier?”

Commentaar

Nadat Ze een lange tijd had gewacht, werd Śrī Rādhā wanhopig en zei tegen Haar vriendin, “*Sakhī*, zeg iets. Breek jouw zwijgzaamheid. Wat heeft het voor zin om zo lang in een wild struikgewas in het bos te gaan zitten wachten?”

Khala-haladhara-sodare – Haladhara, een naam van Balārāma, betekent ‘Hij die de ploeg hanteert’. Rādhā verwijst daarmee naar Zijn jongere broertje, die uitermate ondeugend is, want evenals een boerenjongen is Śrī Kṛṣṇa schunnig, dorps en wereldvreemd.

“Hij verwaarloost en bedriegt Mij en amuseert Zich met die schoonheid met die prachtige ogen. Oh, hoe is het trouwens mogelijk, dat ze aan zulke exquisiete ogen is gekomen? Ze is eenvoudig een onbehouwen dorpeling, evenals Hij. Welke soort band heb Ik eigenlijk met Hem? Omdat Ik Hem vertrouwde, breng Ik de hele nacht door met zitten wachten in deze wilde jungle – en wat is het resultaat? Moet je zien, hoe Hij Me heeft verwaarloosd! Moet Ik nog langer in deze *kuñja* door zelfverwijt worden verteerd? Moet Ik naar Hem blijven zoeken? Bij wie kan Ik me vervoegen? *Sakhī*, hoe moet Ik dit verdragen? Hij zei, dat Hij zou komen, maar Hij wordt volkomen in beslag genomen door Zijn stoeipartij met een ander liefje.”

De heldin van Lied Vijftien is *svādhīna-bharṭṛkā-nāyikā*. Śrī Kṛṣṇa kan haar niet loslaten, want Hij is gecharmeerd van haar kwaliteiten. Dit is de grondoorzaak van Zijn verwaarlozing van Rādhā.

VERS 29

*iha rasa-bhaṇane kṛta-hari-guṇane madhuripu-pada-sevake
kali-yuga-caritaṁ na vasatu duritaṁ kavi-nṛpa-jayadevake
ramate yamunā-pulina vane... (8)*

De dienaar van Madhuripu, de koning der barden, Jayadeva, prijst het romantische *śṛṅgāra-rasa* spel van Hari. Mag dit lied de slechte effecten van Kali-yuga beteugelen.

Commentaar

In de extase van het schrijven van dit lied beschouwt Śrī Jayadeva zich als de beste dienaar van Madhuripu en bidt, dat de verachtelijke karakteristieken, die prevaleren in het huidige tijdperk van ruzie en hypocrisie, nimmer in degenen kunnen binnengaan, die dit gedicht horen. Het woord *rasa-bhaṇane* betekent ‘iemand die spreekt over verliefdheid op een manier, die is overladen met *rasa*.’ *Hari-guṇane* verwijst naar Kavirāja Jayadeva als ‘iemand die de onderwerpen van Śrī Hari herhaalt.’ Alle uitspraken in dit lied van de dichter zijn *uddīpana*, stimulanten van *rasa*. Als deze *rasa* zich aandient, kunnen de duistere tendensen aangewakkerd door de invloed van Kali-yuga het hart niet binnengaan.

Dit lied, getiteld *Hari-rasa-manmatha-tilaka* – “Hari draagt onweerstaanbare Kandarpa Tilaka, die alle vrouwen gek maakt,” is de koning van het lied genoemd. Het wordt gezongen in *druta-tāla* en *druta-laya*. De *rāga* is *malhāra*.

VERS 30

*nāyātaḥ sakhi nirdayo yadi saṭhas tvaṁ dūti kiṁ dūyase
svacchandaṁ bahu-vallabhaḥ sa ramate kiṁ tatra te dūṣaṇam
paśyādya priya-saṅgamāya dayitasyaḥkṛṣyamāṇaṁ guṇair
utkaṅṭhārti-bharād iva sphuṭad idaṁ cetaḥ svayaṁ yāsyati*

“Mijn lieve Rādhā, Hij is niet gekomen.”

“O Mijn lieve koerierster, als die wrede, harteloze oplichter niet is gekomen, waarover maak jij je dan zorgen?”

“Die vrijbouter geniet van vrijpartijen met veel vrouwen.”

“Is dat Jouw schuld? Kijk! Omdat Ik word aangetrokken door de virtuositeiten van Mijn geliefde, terwijl Ik ben gebroken onder de last van het verlangen naar Hem, snelt Mijn hart zich uit zichzelf naar een ontmoeting met Hem.”

Commentaar

Śrī Rādhā bleef Haar angstig hunkeren in de grote ellende van afgescheidenheid tot uitdrukking brengen. Toen Śrī Kṛ-ṣṇa niet kwam, zei Haar radeloze koerierster tegen Rādhā, “Mijn lieve vriendin Rādhā, ik heb die Casanova diverse keren aangespoord, maar Hij is zo cru, dat Hij niet is gekomen.” Śrī Rādhā antwoordde, “*He dūtī*, Mijn lieve koerierster, als die schurk met Zijn dubbele tong niet is gekomen, waarom zou dat Jouw schuld zijn? Waarom maak Jij Je zo druk? Je hebt jouw plicht als koerierster uitstekend verricht. De *dūtī* antwoordde, “Ik ben boos, omdat ik Hem niet kon meekrijgen. Hij heeft talloze geliefden en is onafhankelijk. Hij maakt plezier wanneer en waar Hij wil.” Śrī Rādhā vroeg opnieuw, “Maar waarom zou dat dan aan jou liggen? Kijk eens. Mijn hart wordt met kracht aangetrokken door Zijn kwaliteiten en het wordt tegelijkertijd verscheurd door de ondraaglijke angst niet in staat te zijn Hem te kunnen ontmoeten, dus Mijn verwoeste *prāṇa* zal het zeker laten afzien en zal Hem op eigen gelegenheid moeten ontmoeten.”

Wat is de aard van het hart van Rādhā? Het wordt spontaan aangetrokken door de kwaliteiten van Śrī Kṛṣṇa. De uitdrukking *utkaṅṭhārti-bharād* betekent, “Mijn hart breekt onder de pijnlijke last van het onvervulde verlangen Mijn geliefde te ontmoeten. Hoewel Ik Mijn hart probeer te stoppen, luistert het niet; het bereikt Hem zeker.” Het alternatief is, “Kijk, *sakhī*, het is op dit moment voor Mij niet mogelijk om bij Mijn geliefde te zijn, aangezien Hij bij een andere verleidelijke schoonheid uithangt. Niettemin neemt Mijn gretigheid van moment tot moment toe.”

De woorden van Śrī Rādhā kunnen ook met de volgende intentie worden verstaan, “Dit hart heeft eerder een erotisch spel met Hari gespeeld, dus het zal zich zeker bij Hem voegen. Dit is geen fout van jou en geen fout van Mij. Dat charmante meisje treft ook geen blaam. De Voorzienigheid heeft Zich tegen Mij gekeerd.”

Er is nog een andere betekenis, “Dus Mijn hart moet naar Hem toegaan en nadat het verlichting heeft gekregen, stopt het alle activiteit.”

Toen Śrī Rādhā in een staat van kalme vertwijfeling (*sānta-nirveda*) de kwaliteiten van Śrī Kṛṣṇa bezong, bereikte Ze *daśamī-daśā*, het tiende en laatste stadium van afgescheidenheid, waarin Ze Haar eigen dood wenste. Dat verleidelijke meisje, dat geluk ontleent aan de kwaliteiten van Śrī Kṛṣṇa, ervaart niet het minste of geringste verdriet. Śrī Rādhā daarentegen wordt in extreme verslagenheid gestort en voelt grote pijn in Zijn afwezigheid.

De eerste helft van dit vers is een dialoog tussen Śrī Rādhā en Haar *sakhī*. Śrī Rādhā heeft de indruk, dat deze *dūtī* in

Haar opdracht Śrī Kṛṣṇa ging ophalen en nu terugkeert, nadat ze zelf met Hem een vrijpartij heeft gehad. Daarom beschuldigt ze Kṛṣṇa een hartvochtige bedrieger met een dubbele moraal te zijn. “Wat is Hij toch een ongeciviliseerde boerenjongen. Hij kent niet eens het verschil tussen een *nāyikā* en een *dūtī*.”

In dit vers is het metrum *vikrīḍita* en de *alaṅkāra* wordt *kāvyaṅga* genoemd.

🌸 *Lied Zestien* 🌸

De muziekstijl is *deśavarāḍī-rāga*. Het ritme is *rūpaka-tāla*.

VERS 31

anila-tarala-kuvalaya-nayanena
tapati na sā kisalaya-śayanena (1)

sakhi! yā ramitā vanamālinā (refrein)

“Dat superieure meisje raakt in verrukking van Keśava, wiens ogen zo rusteloos zijn als een lotusbloem, die zwaait in de wind. Als ze zich met Hem terugtrekt op een bed van verse, zachte bladeren, is het onwaarschijnlijk, dat ze zelfs maar het minste hartzeer heeft.

“Vriendin, Vanamālī amuseert Zich met dat uitnodigende meisje.” (refrein)

Commentaar

In dit lied heeft de jaloezie van Śrī Rādhā zelfs nog groter vlam gevat. Alle complimenten, die in dit lied door Rādhā worden uitgesproken, zijn tegelijkertijd versluisde kritiekpunten. Ieder volgend vers zal eerst worden uitgelegd als een lofbetuiging (*stuti-paraka-artha*) en dan als een terechtwijzing (*nindāparaka-artha*).

Ze vertelt Haar vriendin, “O *sakhī!* Kṛṣṇa is Vanamāli, versierd met een slinger van bosbloemen. Zijn ogen zijn zo rusteloos als een blauwe lotus, die wiegt op de zuidenwind. Hij biedt amoureuus plezier aan dat zeer gekwalificeerde meisje, die Hem op haar beurt in verrukking brengt. Dus waarom zou zij worden geflambeerd zoals Ik, terwijl Ik op een bed van verse bladeren lig? Ik ben de enige, die weet, hoe een hart kan worden verwoest.” Hier in dit vers heeft Śrī Rādhā Śrī Kṛṣṇa geprezen door Hem te beschrijven als een hoffelijke en bezonnen minnaar.

Als de woorden van Śrī Rādhā worden opgeval als *nindāparaka-artha*, kritiek, zou de betekenis als volgt zijn, “Vanamālā is verzonken in de schoonheid van de weelderige natuur en is zo afgeleid, dat Hij eigenlijk geen belangstelling heeft voor de jacht op romantische kandidaten. Zijn ogen bewegen als blauwe lotussen, die op de wind heen en weer zwaaien. Zijn ogen raken die *gopī* met een vluchtige blik aan en geeft Haar nauwelijks enige aandacht. Ervaart die *gopikā*, die op een bed van zachte bladeren ligt, geen verdriet, omdat ze Hem niet kan verleiden om meer te doen dan alleen met Zijn ogen van haar te genieten? Dat doet ze zeker.” Met andere woorden, “Die *gopī* voelt zich zeker afgewezen, want Vanamāli, wiens

blauwe lotusogen rusteloos zijn, is alweer gedachtenloos op zoek naar een volgend liefje.”

VERS 32

*vikasita-sarasija-lalita-mukhena
sphuṭati na sā manasija-viśikhena
sakhi! yā ramitā... (2)*

“De dodelijke pijlen van Kandarpa kunnen die betoverende, door Hem genoten schoonheid nooit verwonden; het prachtige gezicht van die schoonheid is een tot volle bloei gekomen lotusbloem.”

Commentaar

Śrī Rādhā vertelt Haar *sakhī*, “Het gezicht van Vanamālī straalt met een romantische uitdrukking als een lotus in de volle bloei, wanneer Hij Zijn lieveling plezier geeft. Hoe kan zij de pijn kennen, die door de pijlen van Madana wordt toegebracht? Die minnares lijdt zeker niet aan de pijn van de pijlen van *kāma*, die het hart doorboren, zoals bij Mij het geval is en Mijn hart in afzondering verwoesten.” Dit is een *stuti-paraka-vyākhyā* – Rādhā prijst Vanamālī als deskundige minnaar.

Het alternatief is als volgt. Rādhā bekritiseert Hem, “Maar voor vrijen is Kṛṣṇa onverschillig. Hij is druk met lachen en grappen maken; dus deze *gopikā* is niet in staat met haar prachtige minnaar te vrijen. Lijdt ze aan de pijnen van de pijlen van Madana of niet? Dat doet ze zeker.”

VERS 33

*amṛta-madhura-mṛdutarā-vacanena
jvalati na sā malayajā-pavanena*

sakhi! yā ramitā... (3)

“Zij, die in verrukking is gebracht door Zijn uiterst lieve en tedere woorden, wordt niet verschroeid door het contact met de Maleise wind.”

Commentaar

“*Sakhī*, Hij betovert die prachtige schoonheid met de ambrosia van Zijn zachte, vertederende woorden. Hoe kan ze weten, dat de koele zuidenwind uit de Maleise bergen in feite laaiende vuren kan ontsteken? Ze kan de pijn niet kennen, die bedrogen heldinnen in vuur en vlam zet.”

De alternatieve intentie is, “*Vanamālī* speelt geen liefdespel met die *gopikā*. Integendeel, Hij bekoort haar eenvoudig met de ambrosia van Zijn lieve, vriendelijke woorden. Wordt dat meisje verschroeid door de Maleise wind? Dat doet ze zeker.”

VERS 34

*sthala-jalaruha-ruci-kara-caraṇena
luṭhati na sā himakara-kiraṇena*

sakhi! yā ramitā... (4)

“Die verleidster, die in verrukking is gebracht door Vanamali, wiens verkoelende handen en voeten glanzen als een landlo-

tus, rolt niet door het stof uit angst voor de schroeiende stralen van de maan.”

Commentaar

Śrī Rādhā zegt tegen Haar vriendin, “O *sakhī*, Keśava’s handpalmen en voetzolen zijn zo verkoelend en stralend als landlo-tussen. Weet die verpletterende schoonheid, die met Hem de liefde bedrijft, hoe koele manestrallen kunnen branden? Draait ze zich de hele nacht van de ene zij op de andere, als ze op haar bed ligt en in de maneschijn verbrandt?”

Het alternatief is, “Ze woelt en draait ’s nachts voortdurend uit behoefte naar de omhelzing van de koele lichaamsdelen van Keśava.”

VERS 35

sajala-jalada-samudaya-rucireṇa
dahati na sā hṛdi viraha-davena
sakhi! yā ramitā... (5)

“Die hoffelijke Vanamālī, die frisser is en meer luister heeft dan een vers wolkendek vol regen, sprenkelt Zijn genegenheid over dat welgevormde meisje. Het vergif van langdurige afgescheidenheid verschroeit haar hart niet.”

Commentaar

“O *sakhī*, die overweldigende schoonheid, die plezier maakt met Śyāmasundara, is niet bang voor het venijn van afgescheidenheid. Hij doordrenkt haar met Zijn liefde. Wat weet

zij van de verlengde afzondering, die een hart aan stukken rijt?”

Het alternatief is, “Die *gopī* geniet niet echt van de liefde met Śyāmasundara, wiens gelaatskleur op een pas geformeerde regenwolk lijkt. Lijdt ze aan het zware vergif van langgerekte afzondering? Dat doet ze zeker.”

VERS 36

kanaka-nikaṣa-ruci-śuci-vasanena

śvasiti na sā parijana-hasanena

sakhī! yā ramitā... (6)

“Met de zuiver gele stof, die reflecteert op Zijn donkere huid, lijkt Hij op een toetssteen, die goud uitstraalt. De fortuinlijke geliefde, die door Hem wordt genoten, slaakt geen diepe zucht bij de plagerijen van haar vriendinnen.”

Commentaar

“*Sakhī*, de gele kleding van onze geliefde *Pitāmbara* is zo zuiver en straalt als gouden lijnen, die op de toetssteen van Zijn donkere lichaam zijn gewreven. Die grotelijk fortuinlijke maîtresse is ook *pītāmbarī*, die Zijn gele kleed wordt, wanneer Hij haar met de koorden van Zijn armen vastbindt. Dus wat weet dat nobele meisje, die door Hem in verrukking is gebracht, over de pijn, die wordt ervaren door de plagerijen van haar eigen vriendinnen? En weet ze ook, hoe het ademen wordt bemoeilijkt en hoe terneergeslagen men zich voelt als gevolg ervan?”

Het alternatief is als volgt, “De gele kledingstukken van Śyāmasundara glansen als goud tegen Zijn donkere lichaamskleur. Nadat die *gopī* het geluk van de vereniging met Hem heeft bereikt, hebben haar kledingstukken een heerlijke geur en zitten vol met gekleurde vlekken. Om deze reden plagen haar vriendinnen haar, dus ze moet wel in verlegenheid komen.”

VERS 37

*sakala-bhuvana-jana-vara-taruṇena
vahati na sā rujam ati-karuṇena*

sakhi! yā ramitā... (7)

“Ze geniet van de liefde met de beste jongen in het universum en ze wordt niet gefolterd door de pijn van afgescheidenheid, die het object is van Zijn omvangrijke mededogen.”

Commentaar

“Van alle tedere jongemannen van het universum is Vanamālī veruit de beste. Hij is zeer betoverend, Hij is de knapste en heeft de sterkste uitstraling, Hij is de beste van alle frisse, jonge, artistieke dansers – *nava-kīśora naṭavara* – en een oceaan van genade. Die verleidster, die door Hem in vervoering is gebracht, wordt niet wanhopig en lusteloos zoals Ik.”

De alternatieve betekenis is als volgt. “De aantrekkelijke jonge maîtresse, die met de beste jongen in het universum van de liefde geniet, moet in zielsnood raken, wanneer ze wordt afgezonderd van Hem, die haar hart met Zijn speciale genegenheid doet smelten.”

[Zelfs al is het Kṛṣṇa's gewoonte om met andere *gopīs* te flirten, weet Śrī Rādhā, dat Zij de enige is, die Hem kan bevredigen en dat Hij spoedig de belangstelling voor Zijn huidige vlam gaat verliezen. Terwijl Ze verontwaardigd is, dat Ze wordt overspeeld en in afzondering in zielsangst leeft, drukt Ze toch Haar afgunst op Haar rivale uit. Het is alsof Ze wil zeggen, "Aangezien Kṛṣṇa *bahu-nāyaka* is, de minnaar van velen, zal het geluk van Mijn rivale niet lang duren. Spoedig zal Hij ook haar in de steek laten." Tegelijkertijd is Rādhā inwendig gelukkig, dat Kṛṣṇa met andere *gopīs* optrekt om hun *prema-sevā* te aanvaarden. Zelfs wanneer Kṛṣṇa andere *gopīs* ontmoet, kan Rādhā de reden waarderen, waarom Hij dat doet en denkt bij Zichzelf, "Hij kan nu bij een ander meisje zijn, maar Hij wil eigenlijk alleen bij Mij zijn."]

VERS 38

śrī-jayadeva-bhaṇita-vacanena
praviśatu harir api hṛdayam anena
sakhi! yā ramitā... (8)

Mag Śrī Hari met de woorden van het lied van Śrī Jayadeva het hart van de toegewijden binnengaan.

Commentaar

Mag Mādhava blij zijn met Śrī Jayadeva's weergave van de woorden van Rādhā, die Hem verheerlijkt, en mag Hij het hart binnengaan. Wiens hart mag Hij binnengaan? Het hart van Śrī Rādhā – en ook van de sprekers en toehoorders van dit lied. Mag Nāgara Nārāyaṇa Hari, de allerbeste minnaar,

door hun oren naar binnengaan samen met de klaagzang van Śrī Rādhā en plaats nemen in hun lotushart, dat nat is van extatische liefdegevoelens.

Aldus eindigt Lied Zestien getiteld *Nārāyaṇa-madanāyāsa*, “De Meest Begaafde Minnaar”.

VERS 39

*manobhavānandana candanānila
prasīda re dakṣiṇa muñca vāmatām
kṣaṇaṁ jagat-prāṇa vidhāya mādhavari
puro mama prāṇa-haro bhaviṣyasi*

“O zuidenwind uit de Maleise heuvels, schenker van plezier aan Kandarpa! Blijf waar je bent! Wees genadig en geef jouw tegenstand tegen Me op! O wind, die de wereld leven geeft! Breng Mādhava naar Me toe, al is het maar voor een moment, daarna kun je Mijn leven nemen.”

Commentaar

Śrī Rādhā kan de aanval van de pijlen van Kāmadeva niet langer verdragen en richt Zich tot de Maleise wind, “O wind uit de Maleise heuvels, die de pijlen van verlangen naar hun doelwit draagt, je hebt Je tegen Me gekeerd. Je hebt jouw vriend Kāmadeva een plezier gedaan door Mij in brand te zetten en Me in de verslindende vlammen van amoureuus verlangen te verbranden. Je bent de zuidenwind, die de hele wereld plezier geeft, en je bent een bondgenoot van Madana, dus waarom ben je vijandig tegen Mij? De sandelbomen op de Maleise heuvels zitten vol slangen en door met ze in contact te

komen is jouw karakter vervuild geraakt. Hoeveel geef je Me te lijden! Jagat-prāṇa, O levenstocht van het universum! Wees een ogenblik met Me tevreden en vergeef Me. Laat jouw vijandigheid jegens Mij achterwege. Neem Mijn leven, maar geef Me de gelegenheid om Mijn *prāṇa-nātha* Mādhava een ogenblik te zien en daarna kun je Mijn *prāṇa* roven.”

Śrīla Rūpa Gosvāmī heeft dit vers geciteerd in *Śrī Ujjvala-nīlamaṇi* (*Uddīpana-prakarana* 10.107) als een voorbeeld van *gandhavaḥ-uddīpana* – een stimulant van *prema* in de vorm van de geurige wind.

Dit vers toont *vaṁśastha-chanda* en *atiśayokti-alāṅkāra*.

VERS 40

*ripur iva sakhī-saṁvāso 'yaṁ sikhīva himānilo
viṣam iva sudhā-raśmir yasmin dunoti manogate
hṛdayam adaye tasmīn evaṁ punar valate balāt
kuvalaya-dṛśāṁ vāmaḥ kāmo nikāma-niraṅkuṣaḥ*

“O *sakhī*, in Mijn hart voelen vrienden aan als vijanden. De koele, zachte wind lijkt op een vuur. De manestralen kwellen Me als vergif. Niettemin wordt Mijn hart tegen Mijn wil met kracht tot Hem aangetrokken. Het is waar, dat *kāma* altijd volkomen ongebreideld is, wanneer hij gepassioneerde jonge meisjes met ogen zo mooi als blauwe nachtlelies aanvalt.”

Commentaar

Gek van afgescheidenheid wijst Ze Haar verzwakte hart terecht en zegt tegen Haar *sakhī*, “Alas! Wie kan Ik de schuld geven? Welnu, als Ik denk aan die Kṛṣṇa, die Mijn *priyā-*

sakhīs Me zouden verbieden te ontmoeten, lijken deze door-
gaans plezierige vriendinnen op oude vijanden. Vandaag
brandt de verkoelende wind als vuur en de verzachtende
maan lijkt op het dodelijke *halāhala*-vergif [dat werd gepro-
duceerd toen de halfgoden en de demonen de oceaan karn-
den]. Ondanks dit alles, *sakhī*, rent Mijn onbeteugelde hart
nog steeds zonder onderscheid naar die Kṛṣṇa en is de oor-
zaak van Mijn lijden geworden. Vrouwen met lotusogen, die
niet beschikken over onderscheidingsvermogen, vallen ten
prooi aan de onafplatende aanvallen van Kāmadeva, die voor
hen een bron van eindeloze ellende wordt. Voor verbijsterend
mooie vrouwen, zoals deze, is hij buitengewoon ruw en vijan-
dig en voor heldinnen in afzondering is hij medogenloos.”

Dit vers vertoont *hariṇī-vṛtta*- en *virodhālaṅkāra*.

VERS 41

bādhām vidhehi malayānila pañca-bāṇa
prāṇān grhāṇa na grham punar āśrayiṣye
kiṁ te kṛtānta-bhagini kṣamayā taraṅgair
aṅgāni siñca mama sāmyatu deha-dāhaḥ

**“O Maleise wind, ga jouw gang, geef Me problemen! O Pañ-
cabāṇa! God van de liefde, die vijf pijlen afschiet, je kunt Me
van Mijn leven beroven, maar Ik zal nimmer naar huis terug-
keren. O Yamunā, zuster van Yama, meester des doods!
Waarom trek jij je terug? Verdrink Me in jouw golven, zodat
de vuurzee in Mijn lichaam voor altijd wordt gedoofd.”**

Commentaar

Śrī Rādhā staat nu te branden in de hitte van afgescheidenheid. Ze doet een gelofte om Haar leven op te geven en zegt, “O Maleise wind! O verkoelende wind, waar wacht je op? Geef Me zoveel pijn als je wilt! O Pañcanāṇa, plunder Mijn *prāṇa*. Daarom ben je uitgerust met vijf pijlen – om Me van Mijn vijf soorten levensadem te beroven. Het stelen van *prāṇa* is jouw enige doel in het leven. Dat kan zijn, Kāmadeva, maar je zet degenen, die lijden, in vuur en vlam en verandert ze in *grhasthas*. Ik daarentegen zal eerst sterven. Ongeacht hoezeer je Me beheerst, Ik zal nimmer naar Mijn huis terugkeren. Ik neem Mijn toevlucht aan de lotusvoeten van Vanamāli.”

Verwoest door amoreus verlangen maakt Śrī Rādhā zowel verwijten tegen Kāmadeva als de Maleise wind en richt Zich vervolgens tot de Yamunā, “O Yamunā, je bent de zuster van Yamarāja, de heer des doods. De Maleise wind en Pañcabāṇa zijn Me aan het folteren. Kāmadeva dwingt geliefden elkaar te ontmoeten, maar hij heeft zijn gedrag omgekeerd. De Maleise wind is over het algemeen een bron van blijdschap, maar maakt Me in plaats daarvan depressief. Als ze een aanslag doen op Mijn levensadem, wat ga je dan tegen jouw broer Yama zeggen? Dus spaar Me niet. Slok Me op in jouw golven. Dompel Mijn levenloze lichaam in jouw water, doof het vuur en laat het in vrede rusten.”

Het gevoel van afgescheidenheid van Śrī Kṛṣṇa bereikte op deze manier de tiende fase, namelijk doodsverlangen. De held is *śaṭha*, een onoprechte schurk met een dubbele moraal, die speelt met de genegenheid van dames, en de heldin is

vipralabdha-nāyikā, teleurgesteld door haar geliefde, die niet is komen opdagen.

Dit vers toont *vasanta-tilaka-chanda* en *aprastuta-prasaṁsā-alāṅkāra*.

VERS 42

*prātar nīla-nicolam acyutam uraḥ saṁvīta-pītāṁsukam
rādhāyās cakitaṁ vilokya hasati svairam sakhī-maṇḍale
vṛīḍā-cañcalam añcalam nayanayor ādhāya rādhānane
svādu-smera-mukho 'yam astu jagad-ānandāya nandātmajaḥ*

Op een ochtend trof Acyuta Zichzelf abusievelijk aan in de blauwe sluier van Śrī Rādhā en Haar borst was bedekt met Zijn gele sjaal. Hierdoor barstten de *sakhīs* uit van het lachen. Bij het zien van hun pret werd Hij verlegen en vuurde met een zwak glimlachje zijdelings een snaakse blik af op het lotusgezet van Śrī Rādhā. Mag die Nanda-nandana alle werelden vreugde geven.

Commentaar

In het laatste vers van dit bedrijf heeft de dichter Jayadeva aan de Vaiṣṇava's een zegening gegeven, "Mag deze Nanda-nandana Śrī Kṛṣṇa de hele wereld zegenen." Śrī Jayadeva herinnerde zich een voorgaand, ongeëvenaard amoureuus tijdverdrijf van Śrī Rādhā-Mādhava, dat vroeg in de ochtend plaatsvond in een nabij gelegen geïsoleerd bos.

Omdat de dichter niet in staat is om de pijn van Śrī Rādhā in afzondering verder te beschrijven, geeft hij ons in plaats daarvan een glimp van Haar zegenrijke staat in disorde, nadat

ze de nacht met Kṛṣṇa heeft doorgebracht. Jayadeva past de logica toe van de leeuwenblik (*siṁhāvalokana-nyāya*) om de algemene trend van het nachtelijke tijdverdrijf te schetsen. Deze vorm van logica refereert aan het werpen van een terugblik tijdens de voortgang van het verhaal.

Śrī Śrī Rādhā-Mādhava hadden de nacht samen in *rati-keli* doorgebracht en Ze hadden in een staat van opperste verwarring elkaars kleren aangetrokken. De *sakhīs* waren stomverbaast en barstten uit in een lachbui bij het zien van deze verrassende uitwisseling. Acyuta Kṛṣṇa had Haar blauwe sluier omgedaan en Śrī Rādhā had Haar borst bedekt met Zijn gele sjaal. De ogen van Śrī Kṛṣṇa flitsten rond van verlegenheid. Zijn zijdelingse blik viel op het gezicht van Śrī Rādhā en Hij glimlachte minzaam.

Dit vers openbaart het verlangen van Śrī Jayadeva voor het heil van de wereld. Het bevat *hāsya-rati* (de emotie van lachen) en *svabhāvokti-alaṅkāra*. De held is *anukūla-nāyaka*, de gehoorzame minnaar, die volkomen is gefixeerd op zijn minnares, en de heldin is *abhisārikā-nāyikā*, een meisje, dat haar geliefde blij op het rendezvous ontmoet.

ALDUS EINDIGT HET BĀLABODHINĪ-PRAKĀŚA COMMENTAAR
OP HET ZEVENDE BEDRIJF VAN ŚRĪ GĪTA-GOVINDA GETITELD
NĀGARA-NĀRĀYAṆA, “DE HOOGSTE TRANSCENDENTE HELD.”

Achtste Bedrijf

VILAKṢYA-LAKṢMĪPATIḤ – DE ONGELUKKIGE
GELUKSGOD

VERS 1

*atha katham api yāminīm viniya
smara-śara-jarjaritāpi sā prabhāte
anunaya-vacanaṁ vadantam agre
praṇatam api priyam āha sābhyasūyam*

Hoewel Śrī Rādhā was bezweken onder de pijlen der liefde, kreeg Ze het op de een of andere manier voor elkaar om de nacht door te komen. Toen Haar geliefde tegen het ochtendgloren kwam aanzetten, aan Haar voeten viel en nederig trachtte Haar te kalmeren, heeft Ze Hem in Haar jaloerse woede vervloekt.

Commentaar

Śrī Rādhā had de nacht doorgebracht met het weven van een netwerk van veronderstellingen over Śrī Kṛṣṇa, die geheel

afkomstig waren uit bedenksels van Haar inbeelding. Ze had met een intens verlangen op Zijn komst zitten wachten en toen Hij niet kwam opdagen, viel Ze van teleurstelling uit elkaar. De hele nacht door zond Ze achtereenvolgens berichten en tegenberichten, die de zielsnood beschreven, die werd veroorzaakt door de bedwelmende voorjaarsbries. Het *vasanta*-seizoen bombardeerde Haar met de geur van allerlei bloemen en de pijlen van amoureuus verlangen uit alle richtingen tegelijk. Terwijl Ze op de afgesproken ontmoetingsplaats zat te wachten, klaagde Ze onophoudelijk, waarbij Ze droomde van de ontmoeting met Śrī Kṛṣṇa. Ze verloor Zich geheel in herinneringen aan de vereniging met Hem. De hele nacht bracht Ze door in deze staat van gedurige afzondering. Uiteindelijk kwam Śrī Kṛṣṇa tegen de ochtend naar Haar toe met een onderdanige houding, boog Zich neer en smeekte om verzoening. Hij trachtte Haar op Haar gemak te stellen en Haar woede te verdrijven. Onder invloed van de verwoestende pijn van onvervulde *kāma* echter zag Ze tekenen van liefdesuitwisselingen op het lichaam van Śrī Kṛṣṇa en raakte zelfs nog heviger geagiteerd.

Hoe ironisch is het, dat de *māna* van gekwetste heldinnen zelfs in aanwezigheid van hun geliefde nog toeneemt. Door aan de lotusvoeten van Śrī Rādhā te gaan liggen, toonde Śrī Kṛṣṇa het toppunt van *prema*. Śrī Rādhā, wier *prāṇa* tot Haar keel was opgestegen, stond op het punt Haar lichaam te verlaten. Het zien van Haar geliefde deed Haar jaloezie zelfs nog toenemen en Ze sprak als volgt.

❁ *Lied Zeventien* ❁

De muziekstijl is *bhairavī-rāga*; het ritme is *yati-tāla*.

VERS 2

rajani-janita-guru-jāgara-rāga-kaṣāyitam alasa-nimeṣam
vahati nayanam anurāgam iva sphuṭam udita-rasābhiniveṣam (1)

hari hari yāhi mādharma yāhi keśava mā vada kaitava-vādaṁ
tām anusara sarasīruha-locana yā tava harati viṣādam (refrein)

“Jouw rooddoorlopen, lodderige, halfdichte ogen vertellen het verhaal van een nacht, die is doorgebracht met het bedrijven van de liefde en ze etaleren Jouw vurige hartstocht voor die *vraja-sundari*.

“Ga, Mādharma! Ga weg, Keśava! Ga Me niet voeren met Jouw bedriegelijke woorden. O lotusogige, ga naar dat welgevallige meisje, die heel goed in staat is Jouw verdriet weg te nemen.” (refrein)

Commentaar

Hari! Hari! – “O God, wees genadig!” Deze twee woorden zijn hier gebruikt om de diepe teleurstelling van Rādhā tot uitdrukking te brengen en ook om het metrum af te ronden. De alternatieve betekenis is, dat Hari impliceert, “De expressieve blikken uit Jouw schitterend betoverende ogen stelen het hart.”

De ogen van Śrī Kṛṣṇa zijn rood van het waken en vertonen gevoelens van afgescheidenheid, die Hij heeft ondergaan. Hij is zo vermoeid, dat Hij Zijn ogen amper kan openhouden. Rādhā merkt Zijn halfdichte, rode ogen op en spreekt Hem aan met drie namen, die Haar innerlijke gevoelens verraden, vooral de jaloezie jegens Haar rivaal.

Mādhava – Met het gevoel van een *khaṇḍitā-nāyikā*, een verlaten heldin, zegt Śrī Rādhā tegen Haar geliefde, die languit op de grond ligt, “O Mādhava! O Lakṣmīpati! Ga! Ga weg! Je wordt op hartstochtelijke wijze geabsorbeerd door iemand anders, dus welk recht heb Je om op bezoek te gaan bij anderen en hen te bedriegen? Je bent Mijn (*mā*) echtgenoot (*dhava*) niet. En als Je dat wel zou zijn, zou Je Me dan ook bedriegen?”

Het alternatief van *mā* impliceert, “Ik ben toegewijd aan één geliefde, terwijl Lakṣmī van nature wispelturig is. Het is logisch, dat haar echtgenoot hetzelfde is. Hoe kun Je ware genegenheid voor Me koesteren? Ga eenvoudig weg!” *Mā* betekent eigenlijk Śrī Rādhā en *dhava* verwijst naar *prāṇa-priyatama*, Haar grootste geliefde Śrī Kṛṣṇa, die Haar dierbaarder is dan Haar eigen leven.

Keśava – Terwijl Ze nog meer beschuldigingen naar Zijn hoofd gooit en Haar ontevredenheid tot uitdrukking brengt, zegt Ze, “O Keśava, ga weg!” Hij die excellent is gekleed, met ornamenten is getooid en Zijn haar los draagt, wordt Keśava genoemd. Of, hij die wordt gefascineerd door iemand, die prachtig haar heeft, wordt ook aangesproken met Keśava, “Houd Jouw hart op dat meisje gericht, die haar haar zo aantrekkelijk heeft opgemaakt.”

Ze blijft Hem terechtwijzen, “O *bahu-vallabha*, geliefd door velen! Wat heeft het voor zin om leugenachtige woorden tegen Me te spreken, als Ik slechts één liefheb? Lieg niet. Als Jij Je afvraagt, waarom Ik kwaad en opgewonden ben, luister dan. Dat is niet het geval.”

Sarasīruha-locana – “O lotusogige, ga naar die dame met lotusogen, die al Jouw zorgen en verdriet wegneemt. Jouw geliefde moet ook vele minnaars hebben, want soort zoekt soort.” Het woord *sarasīruha* kan wijzen op de lotus, die overdag bloeit (*kamala*) of de lotus, die ’s nachts bloeit (*kumuda*). Het is bekend, dat de ogen van Kṛṣṇa op de *kamala* lijken, maar hier bedoelt Rādhā de *kumuda*, die de hele nacht open blijft en tegen het aanbreken van de dag sluit. Śrī Kṛṣṇa verscheen bovendien in de maandynastie. Daarom heeft Rādhā het vermoeden, dat Hij evenals de maan de hele nacht met een ander wakker is gebleven. “Zelfs nu is Jouw dorst naar haar in Jouw ogen zichtbaar. De rode gloed van liefde, die ze nog verkleurt, spreekt van Jouw schuld. Jouw brandende absorbtie in *śṛṅgāra-rasa* van vannacht is zelfs nu nog duidelijk in Jouw ogen te zien. De aard van het hart bepaalt de mate, waarin het bedrog zich manifesteert.” *Sarasīruha-locana* wijst ook op iemand, wiens ogen half dicht staan, omdat hij verzonken is in zegen.

“Hari, Hari! Ga naar die maîtresse, die de hele nacht haar gunsten over Jou heeft uitgestort.” Kṛṣṇa antwoordt, “Jij en Ik zijn in hart en lichaam één. Rādhā, Ik spreek de waarheid, als Ik zeg, dat Ik niet de hele nacht met een ander meisje ben wakker gebleven. Mijn rode ogen vallen dicht, omdat Ik doodmoe ben.”

VERS 3

kajjala-malina-vilocana-cumbana-viracita-nīlima-rūpam
daśana-vasanam aruṇaṁ tava kṛṣṇa tanoti tanor anurūpam
hari hari yāhi mādhaba... (2)

“Jouw prachtige rode lippen, het ornaat van Jouw tanden, zijn zo zwart als Jouw lichaam geworden, Mādhava, van het kussen van haar met *kajjala* opgemaakte ogen.”

Commentaar

Omdat Ze denkt, dat Mādhava Haar heeft bedrogen, prikt Ze door Zijn meest kwetsbare plek heen en verminkt Hem met de pijlen van Haar bijtende insinuaties. “Śyāma! Er is geen reden voor bedrog. Als Je zegt, ‘Ik heb de nacht niet doorgebracht met een andere minnares’ waarom zijn Jouw ogen dan rooddoorlopen? Jouw *prema* voor die uitdagende geliefde straalt zelfs nu nog uit Jouw ogen. Kṛṣṇa antwoordt, “*Priyā*, Mijn liefste! Ik vertel Jou de waarheid. Ik ben niet de hele nacht wakker geweest met een ander meisje. Mijn ogen vallen dicht, omdat ik doodmoe ben.” Rādhā vervolgt, “Waarom zijn Jouw rode lippen dan zwart geworden en hebben nu dezelfde kleur als Jouw lichaam? Het komt, omdat Je de hele nacht haar zwaar opgemaakte ogen hebt zitten kussen. Ga weg! Ga terug naar die schattebout, die Jouw ogen heeft verkleurd, Jouw lippen heeft getint en Jou de hele nacht met gunsten heeft overladen. Lieg niet tegen Me. Ga gewoon! Jouw ogen zijn rood van Jouw alles verterende absorbtie in het liefesspel. Ze zijn gekleurd met het rood van *anurāga* en vertonen duidelijk Jouw tendens naar die prachtige *vraja-gopī*.”

VERS 4

*vapur anuharati tava smara-saṅgarakhara-nakhara-kṣata-rekham
marakata-śakala-kalita-kala-dhauta-liper iva rati-jaya-lekham*

hari hari yāhi mādharma... (3)

“Jouw donkere lichaam met krassen van de scherpe nagels van dat aanlokkelijke meisje, die bedreven is in erotische oorlogvoering, spreekt boekdelen over Jouw amoureuze spel. Deze tekens lijken op de verkondiging van de overwinning van de liefde, die met gouden letters op een tafel van smaragd staat gegrift.”

Commentaar

Śrī Rādhā zegt, “O Mādhava! Ieder deel van Jouw lichaam vertelt het verhaal van Jouw *kāma-keli*, Jouw romantische ontmoeting. Dat lieve meisje heeft Jouw borst met haar scherpe (*khara*) nagels volgekrast. Jouw hart lijkt een slagveld te zijn, waar een grote oorlog heeft plaatsgehad. Jouw donkere lichaam draagt duidelijk de rode krassen van dat meisje. Het lijkt, alsof *rati-jaya-patrī*, een zegeverklaring van haar vrijpartij met gouden inkt op een donker uithangbord van smaragd is geschreven om haar overwinning te verkondigen. Een gepassioneerd meisje heeft deze liefdesbrief aan haar minnaar gestuurd, ‘Ik heb in deze erotische wedstrijd de totale overwinning behaald.’”

Śrī Rādhā insinueert op sarcastische wijze, dat Kṛṣṇa Zich in een gevallen positie bevindt, dat Hij is gedegradeerd tot de positie van een postbode, die de brief van overwinning van Haar rivaal komt bezorgen. Śrī Rādhā gebruikt het woord

khara, scherp, met een bepaalde intentie. Eén betekenis wijst op een eerloze nederlaag bij het vrijen. Een andere wijst op harde krassen, die pijnlijk zijn. De nagels mogen niet snijden, ze moeten zacht zijn. Dus Rādhā impliceert, “Het ziet ernaar uit, dat Jouw minnares niet bijster deskundig is in de technieken van de romantiek. Welnu, ga weg!” Kṛṣṇa antwoordt, “Rādhā, dit zijn niet de nagels van een of ander liefje. Mijn lichaam raakte bekrast door doornen, toen Ik in de bossen naar Jou liep te zoeken.”

VERS 5

*caraṇa-kamala-galad-alaktaka-siktam idaṁ tava hṛdayam udāram
darsayatīva bahir madana-druma-nava-kisalaya-parivāram*

hari hari yāhi mādharma... (4)

“Jouw gevierde borst draagt de karmozijnrode tekenen van de rode *alta* van de lotusvoeten van dat aardige meisje. Het lijkt, alsof *mādana-vṛkṣa*, de boom van amoureuus verlangen, diep is geworteld in de kern van Jouw hart en aan de buitenkant zijn pas ontloken rode knoppen manifesteert.”

Commentaar

Haar woorden vertegenwoordigen allerlei versluisde beschuldigingen en Ze zegt tegen Kṛṣṇa, “Aha! Wat heb Je een spijziek hart! En kijk eens, welke betoverende verschijning het heeft aangenomen! Je bent zo vrijgevig, dat Je in het plezier van *prema* de lotusvoeten van Jouw lieveling tegen Jouw hart hebt gedrukt. De rode verf van haar voeten is over Jouw borstkas gevloeid. Die karmozijnrode kleur tegen Jouw *śyāma*

lichaamskleur maakt Jou zelfs nog mooier. Deze verse tekens lijken op verse knoppen, die in Jouw hart aan de boom van verlangen ontluiken. Als ze zich aan de buitenkant manifesteren, stallen ze Jouw intense hartstocht voor deze verboden liefdesaffaire uit. Je kunt Jouw ambitie voor haar niet verbergen. Dus ga weg! Er valt hier voor Jou niets te beleven.”

Kṛṣṇa bepleit Zijn onschuld en zegt, “Dit is gewoon een ontwerp, dat met rode oker is geschilderd. Ik heb de lotusvoeten van een meisje niet op Mijn hart gedrukt en dit is zeker geen voetverf van iemand.”

Naar de mening van sommige commentatoren is de intentie van Rādhā’s uitspraak hier, dat Kṛṣṇa de liefde met deze heldin op een bepaalde manier, genaamd *krodha-bandha*, zou hebben genoten.

VERS 6

*daśana-padaṁ bhavad-adhara-gataṁ mama janayati cetasi khedam
kathayati katham adhunāpi mayā saha tava vapur etad abhedam
hari hari yāhi mādharma... (5)*

“Als Ik naar al die beten op Jouw lippen kijk, die zijn achtergelaten door dat speelse nest, zinkt Mijn hart van verdriet in Mijn voeten, terwijl Jij blijft volhouden, dat Jouw lichaam niet van het Mijne is afgescheiden.”

Commentaar

“O Mādhava! Je kunt excuses verzinnen om met Jouw misleidende woorden Jouw rode ogen en de rest te verbergen, maar hoe kun Je al die beten – die zo helder zijn als de stralen van

wassende manen – van de tanden van dat wicht op de tere bloembladeren van Jouw lippen verbergen? Jouw schaamteloze glimlach breekt Mijn hart. De beten, die de *ramaṇī* op Jouw lippen heeft gezet, wekken Mijn verdriet op. De afzondering van Jou heeft Me op het punt van sterven gebracht (*mṛti* – de tiende en laatste fase van afgescheidenheid). Je zegt herhaaldelijk, ‘Jij en Ik zijn één,’ maar hoe kun Je onder deze omstandigheden suggereren, dat We niet-verschillend zijn? Ga weg.”

Śrī Kṛṣṇa verdedigt Zijn onschuld en geeft van replek, “*Priyā*, Mijn lieveling! De hommels waren gretig naar de geur van Mijn lippen en hebben ze gebeten. Het zijn geen beten van een *ramaṇī*.”

VERS 7

*bahir iva malinataram tava kṛṣṇa mano 'pi bhaviṣyati nūnam
katham atha vañcayase janam anugatam asamaśara-jvara-dūnam
hari hari yāhi mādharma... (6)*

“O Keśava, Jouw lichaam is zwart, maar Jouw hart ook. Hoe kon Je iemand bedriegen, die trouw is aan Jou, vooral wanneer Ze door de pijlen van Cupido is verminkt?”

Commentaar

Śrī Rādhā zegt wanhopig, “*He Kṛṣṇa!* Jij bent van binnen nog zwarter dan van buiten. Indien dit niet het geval zou zijn geweest, hoe zou een hart, dat van nature nobel en zuiver is, naar Mij zo onverschillig kunnen zijn? Jouw zwarte hart is verdorven, zelfs voor degenen, die Jou begunstigen en zich op

Jou verlaten. Alleen iemand met een dergelijk vervuild hart heeft Me kunnen verwaarlozen en heeft met een andere *ra-manī* plezier kunnen maken en heeft daarmee degene kunnen bedriegen, die Haar toevlucht tot Hem had genomen. Hoe heb Je Me kunnen bedriegen, als Je ziet, dat Ik zwaar ben getraumatiseerd door de pijlen van *kāma*? Ga weg, zwerver! Vertrek nu. Iemand met een zuiver hart zou zoiets nooit hebben kunnen doen.”

Śrī Kṛṣṇa zegt, “Rādhā, koester deze ongegronde twijfels niet. Ik zou Jou nooit kunnen bedriegen.”

VERS 8

*bhramati bhavān abalā-kavalāya vaneṣu kim atra vicitram
prathayati pūtanikaiva vadhū-vadha-nīrdaya-bāla-caritram
hari hari yāhi mādharma... (7)*

“Je zwerft van het ene bos naar het andere met het enige doel om op zwakke meisjes te jagen. Wat is hieraan zo verrassend? Toen Je nog een kind was, heb Je Pūtanā vermoord en heb Je daarmee Jouw wrede hart getoond. Het is Jouw gewoonte om vrouwen te vermoorden.”

Commentaar

Śrī Rādhā vervolgde, “Het is eenvoudig Jouw inherente natuur om door de bossen te zwerven en vrouwen te ‘verslinden’ en te misbruiken. Dus als Je Mij ook misbruikt, is dat helemaal niet verwonderlijk.

“Zelfs in Jouw kindertijd was Je vermaard vanwege de moord op de oorlogzuchtige Pūtanā, de zuster van Bakāsura.

Als een dergelijke sterke vrouw onmiddellijk verouderd en onder Jouw invloed sterft, wat is dan zo verrassend aan de moord op een vrouw zoals Ik? Dat is voor Jou een klein kunstje. De vedische geschriften verbieden de moord op dames, omdat het als uiterst afkeurenswaardig en onvergeeflijk wordt beschouwd. Maar deze verderfelijkheid is vanaf Jouw geboorte inherent aan Jouw karakter geweest. Ga alsjeblieft weg. Omdat Je een jongeman bent, hoeft Je niet de minste moeite te doen om een vrouw zoals Ik neer te slaan. Wreed figuur, laat Me nu alleen.”

VERS 9

*śrī-jayadeva-bhaṇita-rati-vañcita-khaṇḍita-yuvati-vilāpam
śṛṇuta sudhā-madhuram vibudhā vibudhālayato 'pi durāpam
hari hari yāhi mādharma... (8)*

O geleerde wijzen! Luister alsjeblieft naar het verslag van Śrī Jayadeva over de bittere klaagzang van Śrī Rādhā, een meisje die werd verraden en bedrogen door hartstocht, een klaagzang die nog zoeter is dan *āmṛta* en zelden wordt gehoord, zelfs niet in het hemelrijk.

Commentaar

De dichter richt zich hier tot de geleerden (en de *devatās*) en zegt, “O geleerde wijzen! Luister naar de klaagzang van dit verlaten meisje, dat werd gedepriveerd van Haar gekoesterde amoureuze spel. Haar gegriefde lied van afgescheidenheid is zoeter dan welke hemelse nectar ook. In de celestijnse werel-

den is het niet mogelijk de soort nectar te proeven, die zich in Haar klaagzang bevindt. De zoetste substantie, die in Devaloka beschikbaar is, is *āmṛta*, de abrosia van de halfgoden. Deze *āmṛta* is echter bitter in vergelijking met de klaagzang van Śrī Rādhā, die alleen hier op Aarde aan de mensen beschikbaar is. Daarom moeten geleerden, die gretig zijn naar de ware *āmṛta*, de constante herinnering aan Śrī Rādhā-Kṛṣṇa, absoluut de onvergelijkbare nectar drinken, die op Aarde in de exquisite *Gīta-govinda* van Śrī Jayadeva wordt aangetroffen.

In dit lied is Śrī Rādhā *khaṇḍitā-nāyikā*. Een heldin wordt *khaṇḍitā* wanneer het volgende plaatstrefte,

*nidrā-kaśāya-mukulikṛta-tāmranetro
nārī-nakhavraṇaviśeṣa-vicitratāṅgaḥ
yasyāḥ kuto’pi patireti grhaṁ prabhāte
sā khaṇḍeti kathitākavibhiḥ purāṇaiḥ*

“In de vroege ochtend komt de held van elders en gaat de woning van de heldin binnen. Hij heeft geen kans gezien te slapen, want hij is de hele nacht wakker gebleven. Zijn ogen zijn rood en zijn hele lichaam is door een ander meisje prachtig vol gekrast. Geleerde dichters hebben de heldin in deze situatie *khaṇḍitā-nāyikā* genoemd.”

Ze wordt ontzettend jaloers en straft hem, of keert zich af en gaat in stilte zitten mokken.

Dit Lied Zeventien van *Śrī Gīta-govinda* getiteld *Lakṣmī-pati-ratnāvalī*, “Kṛṣṇa Bezet met Juwelen,” toont *megha-rāga* en het *vipralambha* aspect van *śṛṅgāra-rasa* en *karuṇa-rasa*.

VERS 10

*tavedaṁ paśyantyāḥ prasarad-anurāgaṁ bahir iva
 priyā-pādālakta-cchuritam aruṇa-dyoti-hṛdayam
 mamādyā prakhyāta-praṇaya-bhara-bhaṅgena kitava
 tvad-ālokaḥ śokād api kim api lajjāṁ janayati*

“He śaṭha, O dubbelhartige bedrieger! Mijn langdurige en overbekende liefde voor Jou wordt verbrijzeld, wanneer Ik Jouw borst zie, die is gekleurd met de rode lak van de voeten van die *vraja-gopī*. Die stralend rode kleur lijkt van buiten de hartstocht te verkondigen, die Je voor haar van binnen koestert. In Mijn hart voel Ik eerder schaamte dan verdiet.”

Commentaar

Khaṇḍitā Rādhikā, de afgewezen heldin, vervalt nu in een arrogante bui en beschuldigt Śrī Kṛṣṇa, “*He kitava*, O charlatan! Je bent niet gekomen, maar toch heb Ik een lange tijd op Jou zitten wachten. Onze glorieuze *praṇaya*, de liefde die Ons hart één maakte, is nu aan stukken gevallen. De overweldigende zielsangst, die Ik in Jouw afwezigheid heb doorgemaakt, is onbeschrijflijk. Ik weet niet meer of Ik moet leven of sterven. Er is geen reden om te blijven leven en tegelijkertijd weigert de dood Me mee te nemen. Hoe ben Ik in een dergelijk dilemma terecht gekomen?”

“O verrader, als Ik Jou zo zie, voel Ik niet zozeer pijn maar schaamte. Je hebt de nacht doorgebracht door met die verleidster plezier te maken en Je hebt haar voeten op Jouw hart gedrukt, waardoor Jouw borst nu is versierd met haar rode *alta*. De rode gloed van de dageraad geeft Mij het idee, dat de

anurāga, die Je in Jouw hart hebt gedragen, vandaag naar buiten is gekomen en is verspild. Als Ik de tekenen van het plezier van die juffrouw zie op de plek, waar Jij doorgaans het Kaustubha-juweel draagt, voel Ik Mezelf afsterven.

“De trots, die Ik heb ervaren van de ongeëvenaarde liefde, die We hebben gedeeld, heeft Me vervuld met oneindig veel blijdschap. Maar nu heb Je die verbindende draad van *prema* met Jouw wanstaltige gedrag verbroken. Je hebt met haar intimiteiten genoten en Jij schaamt Je er niet voor. Mag Je gezegend zijn, Keśava! Ga nu heen! O ontrouwe schooier, waarom heb Ik Jou ooit liefgehad?”

Śrīla Rūpa Gosvāmī heeft dit vers geciteerd in *Śrī Ujjvala-nīlamanī (Vyabhicārī-prakarāṇa 13.63)* om een illustratie te geven van *vriḍa*, schaamte.

Het metrum van dit vers is *sikhariṇī-chanda*.

Śrī Kṛṣṇa overwoog, “Ondanks al Mijn pogingen neemt de onbuigzame woede van Rādhā niet af. Dan zal Ik nu Mijn *vaṁśī-dūtī*, Mijn fluitkoerier, moeten aanspreken. Ik heb geen alternatief. Het geluid van Mijn fluit zal de *māna* van Rādhikā zeker verdrijven.” Daarom biedt de dichter Jayadeva in het volgende vers een zegening in de *vaṁśī-dhvani*, het geluid van de fluit.

VERS 11

antar-mohana-mauli-ghūrṇana-calan-mandāra-visraṁsana
stabdhākaraṣaṇa-dṛṣṭi-harṣaṇa-mahā-mantraḥ kuraṅgī-dṛṣām
dṛpyad-dānava-dūyamāna-diviṣad-durvāra-duḥkhā-padām
bhraṁsaḥ kaṁsa-ripor vyapohayatu vaḥ śreyāṁsi vaṁśī-ravaḥ

De klank van de fluit van Kamsa-ripu werpt een magische betovering, die de *gopīs* ontregelt, waardoor hun hoofd gaat tollen en hun bloemendecoraties op de grond vallen. Aange trokken door die behekste melodie staan de meisjes met gazellenogen in vervoering aan de grond genageld en staren met ogen vol zegen gedachtenloos de ruimte in. Die betoverende klank treedt op als een krachtige *mantra* en verdrijft het ondraaglijke lijden van de *devatās*, die worden getreiterd door de arrogante *dānava* demonen. Mag dat fluitspel tot ieders heil alle belemmeringen verdrijven.

Commentaar

Śrī Jayadeva schenkt een gunst aan de zangers en toehoorders van dit gedicht door middel van een heilzame aanroeping in dit laatste vers van het Achtste Bedrijf. “Mag het geluid van Kamsāri’s fluit goed geluk verspreiden. Deze fluitmelodie verdrijft het ondraaglijke lijden van de halfgoden, dat door arrogante demonen wordt veroorzaakt. Het betovert het hart van de *gopīs* met gazellenogen in die mate, dat ze door verrukking verslagen verstrooid staan te staren, waarbij hun hoofd rondtolt, hun juwelen tiara trilt en hun bloemenkrans van *mandāra* breekt en op de grond valt.”

Het fluitspel van Śrī Kṛṣṇa beschikt over zes magische krachten: (1) *mohanatva* – om iemand in de kern van zijn hart te treffen; (2) *vaśīkaraṇatva* – om anderen te verslaven; (3) *stambhatva* – om anderen aan de grond te nagelen; (4) *ākaraṣaṇatva* – om anderen aan te trekken; (5) *uccāṭānatva* – om anderen hun inherente natuur te laten opgeven en (6) *māraṇatva* – om alle tegenwerking op te heffen. Het is daarom in-

derdaad een *mahā-mantra*, waarvan de betoverende magie een speciale verwantschap met de *gopīs* heeft.

De presiderende godheid van de kunst van onderwerping door magische betovering (de *vaśikṛta-devatā*) is zich gewaar van het behekste effect van de fluit en roept uit, “*Sādhu, sādhu!* Bravo!” en knikt waardierend met zijn hoofd. Het tolleren van het hoofd en het vallen van *mandāra*-bloemen wijzen op de macht van de *māraṇa* van de fluit, of het gezag om oppositie uit de weg te ruimen. De *vaṁśī* van Śrī Kṛṣṇa staat bekend om zijn vermogen om aan te trekken en te verbijsteren. De klank van de fluit betovert ook de vrouwtjesherten van Vraja en maakt ze verdwaasd.

Om de uiterst ernstige *māna* van Śrī Rādhā te verslaan begon Śrī Kṛṣṇa op Zijn *vaṁśī* te spelen, waarvan de klank de grootste mystieke aanroeping vormt en die beschikt over zes effectieve methoden om een doel te bereiken.

ALDUS EINDIGT HET BĀLABODHINĪ-PRAKĀŚA COMMENTAAR
OP HET ACHTSTE BEDRIJF VAN ŚRĪ GĪTA-GOVINDA GETITELD
VILAKṢYA-LAKṢMĪPATI, “DE ONGELUKKIGE GELUKSGOD,”
DAT DE KHAṄḌITĀ-NĀYIKĀ, DE VERLATEN HELDIN, BESCHRIJFT.

Negende Bedrijf

MUGDHA-MUKUNDAḤ – DE ONSCHULDIGE GOD VAN
BEVRIJDING

VERS 1

*tām atha manmatha-khinnām rati-rasa-bhinnām viṣāda-sampannām
anucintita-hari-caritām kalahāntaritām uvāca rahaḥ sakhī*

Achtervolgd door de pijlen van Cupido, diep teleurgesteld wegens de deprivatie van liefde, geobsedeerd door Hari's romantische politiek en verontwaardigd vanwege verwaarlozing richtte Ze Haar woede op Haar geliefde. Op een afgesloten plek sprak toen Haar *sakhī* tot Haar.

Commentaar

Nu openbaart Śrī Jayadeva de gemoedsgesteldheid van Rādhā door in detail de oorzaken van Haar lijden in afzondering te beschrijven. In werkelijkheid is Ze van Haar geliefde afgescheiden alleen vanwege Haar twistzieke natuur, die Haar ertoe heeft gedreven de rol van de *kalahāntaritā-nāyikā* te

spelen. Haar *sakhī* begrijpt dit en moedigt Haar aan om Kṛṣṇa te aanvaarden en Hem eervol te ontvangen.

Manmatha-khinnā – Śrī Rādhā wordt gekweld door Madana.

Rati-rasa-bhinnā – Ze is gegriefd, omdat ze wordt gedepriiveerd van het plezier van de liefde.

Viṣāda-sampannām – Haar intense verlangen om van intimiteiten met Śrī Kṛṣṇa te genieten heeft Haar naar het stadium van conflicterende emoties (*bhāva-sabalatā*) gedreven.

Anucintita-hari-caritām – Ze reflecteert onafgebroken over Kṛṣṇa's activiteiten.

Kalahāntarītā – Hoewel Haar geliefde in het gezelschap van Haar vriendinnen aan Haar voeten valt, wijst Ze Hem stevig terecht en miskent Zijn verzoeken. In een dergelijke conditie is Ze onderhevig aan onsamenhangend taalgebruik, angst, zwakte en een diepe, zware ademhaling.

Rādhā vertoont alle trekken van de *kalahāntarītā-nāyikā*: (1) Ze bespot alle uitspraken van Haar geliefde en beschouwt Zijn redelijke verklaringen en ondergeschikte houding als niets anders dan uitgekookt boerenbedrog; (2) Ze analyseert Zijn gedrag op kritische wijze en gooit uit liefdevolle woede allerlei verdachtmakingen naar Zijn hoofd; (3) Hoe meer Hij Zich voor Haar neerbuigt, hoe meer Haar onbuigzaamheid toeneemt; (4) Als toevoeging daarop neemt Haar zielsangst toe, wanneer Ze doorgaat met contempleren over Haar eigen gefabriceerde denkbeelden; (5) Niets anders dan Haar geliefde houdt Haar zorgherlijke gedachten volkomen bezet. Śrī Rādhā vertoont al deze vijf karakteristieken.

🌸 *Lied Achttien* 🌸

De muziekstijl is *gurjarī-rāga*. Het ritme is *yati-tāla*.

VERS 2

*harir abhisarati vahati madhu-pavane
kim aparam adhika-sukhaṁ sakhi bhavane (1)*

mādhava mā kuru mānini mānam aye (refrein)

“De gesuikerde voorjaarsbriesjes brengen de ontmoeting van Hari met Jou. O vriendin, wat is een grotere bron van geluk dan dit?”

“He mānini, O verongelijkt meisje! Wees niet boos op Madhava.” (refrein)

Commentaar

“O *sakhī*, geef Jouw *māna* op en werk samen met Jouw *Lakṣmī-pati Mādhava*. Hij is verschenen in de *Madhu* dynastie en Hij beschikt over grote rijkdommen. Niettemin komt Hij Jou nederig om verzoening vragen. Maar nu vertrekt Hij. Laat Jouw boze bui gaan. De lentewind is hier en Hari is persoonlijk gekomen om Jou in Jouw private kamer te ontmoeten. Wat kan een grotere bron van geluk zijn dan dit? Zijn komst kondigt het grootste plezier aan. O *Rādhā*, geef Hem de eer.”

VERS 3

*tāla-phalād api gurum ati-sarasam
 kiṁ viphalī-kuruṣe kuca-kalaśam
 mādhave... (2)*

“Jouw borsten als waterpotten zijn zwaarder en rijker dan volrijpe palmvruchten. Waarom zou Je ze afdanken?”

Commentaar

De *sakhī* zegt, “O Rādhā, Jouw borsten als waterpotten zijn beter dan *tāla*-vruchten. *Rasa-sāstra* beschrijft *tāla*-vruchten als groot en sappig, maar vergeleken met Jouw omvangrijke boezem zijn ze ondermaats en droog. De vervulling van die borsten ligt in de handen van Hari. De zwaarte van die potten is bedoeld voor Zijn plezier en Jij dwarsboomt hun bedoeling.” De borsten van Śrī Rādhā zijn vergeleken met waterpotten om hun immense omvang uit te drukken. “Geef Jouw tegendraadse bui op en maak Śrī Hari het proeven van de smaak van erotische avonturen gemakkelijker.”

VERS 4

*kati na kathitam idam anupadam aciram
 mā parihara harim atiśaya-ruciram
 mādhave... (3)*

“Hoe vaak moet ik Jou vertellen, ‘Wijs Hari, die zo grenze-loos knap en charmant is, niet af!’”

Commentaar

Haar *sakhī* zegt, “O Rādhā, hoe lang heb ik geprobeerd Jou ervan te overtuigen, dat Jij Jouw *māna* moet opgeven! Hari is zo knap en luisterrijk. Verander van houding – vergeet Jouw boze bui en verwelkom Hem. Hari is zo verrukkelijk, dat Hij ieders hart steelt. Het is dwaas om Hem af te wijzen.”

VERS 5

*kim iti viṣīdasi rodiṣi vikalā**vihasati yuvati-sabhā tava sakalā**mādhave... (4)*

“Waarom huil Je in neerslachtigheid? Al Jouw rivalen, die Jouw gedrag zien, lachen om Jou.”

Commentaar

Śrī Rādhā hoort de woorden van Haar *sakhī* maar blijft snikken. Dan zegt onze *sakhī*, “O Rādhā, waarom ben Je overstuur en huil Je nog steeds? Al Jouw rivalen steken de draak met Jou en zijn getuige van Jouw verleidingstechniek. Hoe dwaas kun Je zijn. Hari rolt aan Jouw voeten over de grond en Jij blijft zitten kniezen.”

VERS 6

*sajala-nalini-dala-sīlita-śayane**harim avalokaya saphalaya nayane**mādhave... (5)*

“Maak Jouw ogen tot een succes door liefdevol naar Hari te staren, wanneer Hij op een koel bed van vochtige lotusbladeren gaat liggen.”

Commentaar

Haar *sakhī* zegt tegen Śrī Rādhā, “O Rādhā, kijk naar Hari in deze overeengekomen liefdeshut, wanneer Hij zich ontspant op een bed van koele lotusbladeren versierd met diamanten en parels. Tracteer Jouw ogen op die persoon, naar wie Je hebt lopen hunkeren. Maak geen ruzie met Hem. Hij wacht op Jou, dus laat Jouw gewonde trots varen.”

VERS 7

*janayasi manasi kim iti guru-khedam
 śṛṇu mama vacanam anīhita-bhedam
 mādhave... (6)*

“Waarom laat Jij het verdriet bezit nemen van Jouw hart? Luister naar me. Ik spreek alleen in Jouw belang zonder enige bijbedoeling.”

Commentaar

Zelfs nadat Ze alle suggesties van Haar *sakhī* had aangehoord, was Śrī Rādhā nog steeds overstuurd. Haar *sakhī* vervolgde, “*He priyā-sakhī*, O mijn lieve vriendin! Waarom maak Je het zo moeilijk voor Jezelf? Hoe heb Je deze vijandschap Jouw hart kunnen laten plunderen en Jou door ongegronde vermoedens laten verslinden? Ik kan zien, dat de lijdensweg

van afzondering Jou heeft verlamd en Jou apathisch heeft gemaakt. Sla acht op mijn woorden. Je moet dit begrijpen – ik wil alleen Jouw welzijn. Er is geen verschil tussen Jou en Mādhava; Jij en Hij zijn één.”

VERS 8

*harir upayātu vadatu bahu-madhuram
kim iti karoṣi hṛdayam ati-vidhuram*

mādhave... (7)

“Laat Hari komen. Laat Hem lief tot Jou spreken. Waarom zou Jij Jouw hart tot eenzaamheid verdoemen?”

Commentaar

Śrī Rādhā’s *sakhī* zegt, “*He priyā Rādhā!* Laat Hari Jou benaderen en honingzoete woorden spreken. Het past Jou niet om Hem op een afstand te houden. Maak Jezelf blij door naar Zijn vleierende woorden te luisteren en Hem zegenrijk te maken. Jouw hart hunkert naar Hem, dus waarom zou Je weerstand bieden? Je laat Jouw betere eigenbelang in de steek door verontwaardigd te zijn en Jezelf daardoor in een lijdensweg te storten. Geef Jouw *māna* op.”

VERS 9

*śrī-jayadeva-bhaṇitam ati-lalitam
sukhayatu rasika-janarī hari-caritam*

mādhave... (8)

Mag de prachtige beschrijving van het gedrag van Śrī Hari door Śrī Jayadeva het geluk vergroten van toegewijden, die bekwaam zijn in het proeven van *rasa*.

Commentaar

Dit Lied Achttien van *Śrī Gīta-govinda* is getiteld *Amanda-mukunda*, “Overdadige Mukunda”. Het enige doel van dit lied en zijn vruchten is Śrī Hari en de *rasika-bhaktas* plezier te geven. Śrī Jayadeva zegt, “Ik heb de aantrekkelijke activiteiten van Śrī Kṛṣṇa beschreven. Mogen ze het hart van zuivere toegewijden plezier geven.”

VERS 10

*snigdhe yat paruṣāsi yat praṇamati stabdhāsi yad rāgiṇi
dveṣasthāsi yad unmukhe vimukhatām yātāsi tasmin priye
tad yuktaṁ viparīta-kāriṇi tava śrīkhaṇḍa-carcā viṣaṁ
śītāmśus tapano himaṁ hutavahaḥ kṛiḍā-mudo yātanāḥ*

“Hari doet Jou een zeer toegenegen verzoek, maar Jij ontvangt Zijn smeekbede met hardvochtigheid. Hij ligt aan Jouw voeten en Jij blijft onbuigzaam. Hij toont Zijn diepe liefde voor Jou, toch blijf Je vijandig. Hij benadert Jou en Jij keert Je af. *He viparīta-kāriṇi*, Je bent totaal onhandelbaar! Door Jouw houding wordt sandelhoutpasta vergif, de verfrissende maan een harde zon, verkoelende kamfer vuur en het geluk van vrijen een kwelling.”

Commentaar

Toen Śrī Rādhā geen antwoord gaf en zelfs niet de minste reactie tot uitdrukking bracht, zei Haar *sakhī*, “Rādhā, wat is er met Jou gebeurd? Jouw houding is diepgaand verdorven. Je stond van wanhoop in brand om Zijn *prema* te krijgen en nu Hij is gekomen om Jou te ontmoeten, is Jouw houding op verrassende wijze omgekeerd. Laat deze gouden gelegenheid niet door Jouw vingers glijden. Hari heeft zoveel tedere genegenheid voor Jou, maar Jij bent fel en wreed tegen Hem en Je straft Hem af met scherpe woorden. Hij buigt aan Jouw voeten, terwijl Jij eenvoudig zelfgenoegzaam blijft staan. Hij beschikt over alle goede kwaliteiten. Kijk eens, hoe gek Hij op Jou is, toch blijf Je nog steeds vijandig tegen Hem, en hoe Hij met een hartgemeende aandacht, vreugde en gretigheid naar Jouw prachtige gezicht kijkt, maar Jij blijft niet alleen onberoerd, Jij gedraagt Je tegendraads tegen Hem.

“Misschien staat Jouw intelligentie op zijn kop. Jouw gedrag is helemaal achterstevoren, dus op een dergelijke gelukkige gelegenheid brandt sandelhoutpasta van nature als vergif, lijken de koele stralen van de maan zo onderdrukkend als de schroeiende hitte van de zon, brandt kamfer als vuur en lijkt het plezier van een vrijpartij op ellende. Jouw verstand is aangetast door pessimisme. Laat onmiddellijk dit tegendraadse gedrag achterwege.”

VERS 11

*sāndrānanda-purandarādi-diviṣad-vrñdair amandādarād
ānamrair mukuṭendranila-maṇibhiḥ sandarsitendindiram*

*svacchandam makaranda-sundara-galan-mandākinī-meduram
śrī-govinda-padāravindam aśubha-skandāya vandāmahe*

We bieden gebeden aan de lotusvoeten van Śrī Govinda, die alle tegenspoed verdrijven. Die lotusvoeten straalden als blauwe lotussen, die de met saffier ingelegde kronen van de overgelukkige *devatās* weerspiegelden, die bij de nederlaag van Koning Bali eerbiedig voor Hem bogen. Die lotusvoeten zijn de bron van de schitterende Mandākinī (Ganges), die spontaan als een stroom honing voortvloaide.

Commentaar

Toen Śrī Jayadeva zich de vleierende woorden herinnerde, die Śrī Kṛṣṇa tegen Śrī Rādhā sprak, flitste Haar grootheid door het hart van de dichter. Om de omvang van Haar goede fortuin te vestigen gaat hij de rijkdom van Śrī Kṛṣṇa beschrijven en zegt, “Samen met mijn leerlingen en hun leerlingen bied ik gebeden aan de lotusvoeten van Śrī Govinda, die alle onheil en hindernissen op het pad van *prema-bhakti* vernietigen.”

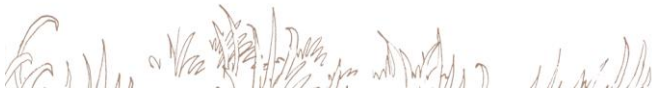
In dit vers zijn de voeten van Bhagavān Śrī Govinda vergeleken met prachtige lotusbloemen, die worden versterkt door geurige pollen in de vorm van de spontane stroom van de hemelse Ganges. De *devatās* aangevoerd door Indra bieden de lotusvoeten van Kṛṣṇa op zegenrijke wijze languit eerbetuingingen aan als hommels, die een met pollen bestoven lotus sieren. Als ze neerbuigen, valt de uitstraling van saffieren en andere juwelen van hun kroon op de voeten van Śrī Kṛṣṇa en zo lijken ze blauwe lotussen te zijn. Zoals hommels altijd rond blauwe lotussen vliegen, zo vliegt het hart van de toegewijden

eeuwigdurend rond de lotusvoeten van Śrī Kṛṣṇa en bezingen onafgebroken hun glorie. De *yogīs* mediteren constant op Zijn lotusvoeten voor het opheffen van hun belemmeringen.

Wie heeft het vermogen om de glorie van de lotusvoeten van Śrī Mukunda te beschrijven? En hoe opmerkelijk is het, dat Mukunda nu is verbijsterd en Zich zorgelijk afvraagt, hoe Hij de *māna* van Śrī Rādhā moet kalmeren. Dus wat kan worden gezegd over Haar glorie? Mukunda bidt in eigen persoon om Haar lotusvoeten op Zijn hoofd te zetten.

Cārdūla-vikrīḍita-chanda en *rūpaka-alankāra* zijn in dit vers toegepast. Śrī Kṛṣṇa's voeten zijn met lotussen vergeleken, de Gaṅgā met geurig stuifmeel en saffieren en andere kroonjuwelen met hommels.

ALDUS EINDIGT HET BĀLABODHINĪ-PRAKĀŚA COMMENTAAR
OP HET NEGENDE BEDRIJF VAN ŚRĪ GĪTA-GOVINDA GETITELD
MUGDHA-MUKUNDA, "DE ONSCHULDIGE GOD VAN BEVRIJDING."

Tiende Bedrijf

CATURA-CATURBHUJAḤ – SLIMME KRṢṢṢA, DE
VIERARMIGE MOOIPRATER

VERS 1

*atrāntare masṛṇa-roṣa-vaśām-asīma
niḥśvāsaniḥ saha-mukhīṁ sumukhīm upetya
savrīdam īkṣita-sakhī-vadanām pradoṣe
sānanda-gadgada-padam harir ity uvāca*

Bij het vallen van de avond, toen de woede van Śrī Rādhā was afgenomen en Haar gezicht door eindeloos zuchten was afgetrokken, keek Ze Haar *sakhī* beduusd aan. Juist op dat moment naderde Śrī Hari en toen Hij zag, dat Ze rustiger was geworden, bloeide Hij op in zegen en deed stotterend een emotioneel verzoek.

Commentaar

Śrī Rādhā's dierbare *sakhī* probeerde Haar op allerlei manieren te laten inzien, dat Ze Haar woede moest opgeven, maar

Kiṣorīji bleef furieus. Inmiddels was de dag bijna verstreken. Het lotusgezicht van Rādhā zag er nu zeer gedeprimeerd uit en Ze hapte naar lucht in de pijn van afgescheidenheid. Toen alle mogelijke methoden om de *māna* van haar Svamīnī te verlichten waren uitgeput, hield Haar *sakhī* op met spreken. Ze was aangegrepen door de verbouwereerdheid van *prema* en toen Ze verlegen naar Haar vriendin keek, dacht Rādhā, “Ik heb Hem nu dus afgewezen. Hoe kan Ik plotseling van gedachten veranderen en om Zijn gezelschap verzoeken?” Haar gedeprimeerde bui wierp een schaduw over de hele atmosfeer.

Toen de avond inviel, dacht Śrī Kṛṣṇa dat Śrī Rādhā gewetenswroeging had gekregen. “Laat Ik naar Haar toegaan. Ik zal al Haar beschuldigingen accepteren en bidden om vergeving.” Toen benaderde Hij Rādhā. Hij bloeide op van vreugde en begon Haar te smeken met een door liefdevolle emoties gebroken stem.

❀ *Lied Negentien* ❀

De muziekstijl is *deśavarāḍī-rāga*. Het ritme is *aṣṭatālī-tāla*.

VERS 2

*vadasi yadi kiñcid api danta-ruci-kaumudī
harati dara-timiram ati-ghoram
sphurad-adhara-sīdhave tava vadana-candramā
rocayatu locana-cakoram (1)*

*priye! cāruṣīle! muñca mayi mānam anidānam
 sapadi madanānalo dahati mama mānasam
 dehi mukha-kamala-madhu-pānam (refrein)*

“Als Je zelfs maar een beetje tegen Me zou spreken, zouden de schitterende stralen van Jouw tanden de verschrikkelijke duisternis van Mijn angsten verdrijven. Laat Jouw vollemaansgezicht Mijn ogen lokken als *cakora*-vogels, die hunkeren naar de zoete drank van Jouw lippen.

“O Mijn gekoesterde liefde! O zoete liefste! Werp Jouw gramschap jegens Me af. Het vuur van amoureuus verlangen heeft Mijn hart in lichterlaaie gezet. Sta Me toe de honing van Jouw lotuslippen te drinken.” (refein)

Commentaar

Śrī Kṛṣṇa zegt tegen Śrī Rādhā, “*He priye*, O Mijn lieveling! O Je hebt zo een uitgelezen natuur, Je bent onnodig boos op Mij. De wrede beslissing om met Jouw *māna* door te gaan is ongepast. Sinds Jij aan het mokken bent, heb Ik van *kāma* in vuur en vlam gestaan. Er is geen reden voor Jouw toorn. Jouw vermoedens over een andere geliefde zijn ongegrond.

“Cupido geeft Me alleen pijn, wanneer Jij Me afwijst. Laat Me de honing van Jouw lotuslippen drinken – die zo zelden wordt verkregen – om zo het vuur te doven, dat in Me woedt. Als Je het daarmee niet eens bent, zeg dan tenminste iets – hetzij goed of slecht – maar zeg iets. Als Je spreekt, bloeit Jouw lotusgezicht op en laat de manestralen van Jouw tanden schijnen en de duistere angst, die Mijn hart aangrijpt, verdrij-

ven. *He Rādhe, de cakora-vogels van Mijn ogen hunkeren ernaar de levengevende nectar van Jouw vollemaansgezicht te drinken. O Mijn geliefde, Jouw begaafdheid is zo aangenaam! Jij alleen bent het leven en de ziel van Mijn ogen.*”

VERS 3

*satyam evāsi yadi sudati mayi kopinī
dehi khara-nayana-śara-ghātam
ghaṭaya bhūja-bandhanam janaya rada-khaṇḍanam
yena vā bhavati sukha-jātam*
priye! cāruṣile!... (2)

“O beeldschoon meisje met Jouw stralende tanden! Als Je echt furieus op Me bent, val Me dan aan met de scherpe pijlen van Jouw nagels. Bind Me vast in de koorden van Jouw armen. Bijt met Jouw tanden in Mijn lippen. Doe alles, dat Jou gelukkig maakt.”

Commentaar

Om Śrī Rādhā te kalmeren zegt Śrī Kṛṣṇa, “O Mijn liefste Rādhā, Jouw tanden stralen zo helder! Wees niet boos op Me. Als Je werkelijk lucht wilt geven aan Jouw woede, beitel Me dan vol met Jouw scherpe nagels. En als Je hiervan niet rustig wordt, neem Me dan gevangen in de hechtenis van Jouw omarming. Als Je dan nog steeds niet voldaan bent, verwond Me dan met Jouw tanden. En als Jou dat ook niet kalmeert, doe dan alles, dat Jouw plezier aanwakkert. Ik verdien het te worden misbruikt en gestraft.” Onder het voorwendsel een af-

straffing te accepteren verzoekt Kṛṣṇa Haar Hem met Haar nagels vol te krassen, Hem te omhelzen en Hem te kussen.

VERS 4

tvam asi mama bhūṣaṇaṁ tvam asi mama jīvanam

tvam asi mama bhava-jaladhi-ratnam

bhavatu bhavatiha mayi satatam anurodhinī

tatra mama hṛdayam ati-yatnam

priye! cāruṣīle!... (3)

“Jij bent Mijn enige ornament. Je bent Mijn eigen leven. Je bent het juweel in de zee van Mijn bestaan. Wees Me altijd genadig. Jou een plezier doen is het enige doel van Mijn leven.”

Commentaar

Śrī Rādhā zou kunnen zeggen, “O Mādhava, Ik ga Jou niet afstraffen. Voor dat doel heb Je andere schattebouten, dus ga het van hen afsmeken.” Omdat Hij vreest, dat Ze dit kan zeggen, spreekt Śrī Kṛṣṇa, “Liefste, Jij alleen bent Mijn complete versiering. Ik ben in alle opzichten fortuinlijk alleen, wanneer Ik door Jou word gedecoreerd. Erger nog, Jij beslaat het gehele fundament van Mijn leven. Jij bent Mijn *prāṇa* – zonder Jou kan Ik zelfs niet leven. Dus wat is de kwestie van andere minnaressen?

“Jij bent de enige schat in de oceaan van het bestaan. Zoals men zich gelukkig voelt bij het vinden van een schitterend juweel in de oceaan, zo voel Ik, dat Mijn leven een groot succes is door het onvergelijkbare juweel van een geliefde zoals

Jij te vinden. Wees Me daarom altijd genadig; hier alleen streef Ik naar. Al Mijn ondernemingen zijn eenvoudig bedoeld om Jouw gunst te verkrijgen.”

VERS 5

*nīla-nalinābham api tanvi tava locanaṁ
dhārayati kokanada-rūpam
kusumaśara-bāṇa-bhāvena yadi rañjayasi
kṛṣṇam idam etad anurūpam
priye! cāruṣīle!... (4)*

“O tenger meisje, Jouw blauwe lotusogen zijn nu scharlakenrood van woede. Schiet de bloemenpijl van Jouw scheve blik af en kleur Mijn donkere lichaam rood van hartstocht.”

Commentaar

Śrī Kṛṣṇa zegt, “Rādhā, Jouw ogen lijken van nature op blauwe lotussen, maar nu hebben ze de kleur van een rode lotus aangenomen. Aangezien Je goed op de hoogte bent met de kunst van het verven, ben Je deskundig geworden in het kleuren van Jouw ogen met telkens nieuwe en toenemende *anurāga*. Het is duidelijk, dat Je goed bent in donkere substanties rood maken. Als Jij Me zou accepteren en Mij scharlakenrood zou kleuren, zou Mijn leven een succes zijn.

“Dus als Je Me met de pijlen van amoreus verlangen doorboort door een zijdelingse blik te werpen, kan Ik aannemen, dat Jij Jouw kennis op zeer geschikte wijze hebt toegepast. Rādhā, geef deze woede op en toon Me Jouw liefde.

Dompel Jezelf onder in erotisch spel en laat Jouw intrinsieke natuur uitstralen.”

VERS 6

*sphuratu kuca-kumbhayor upari maṇi-mañjarī
rañjayatu tava hṛdaya-deśam
rasatu raśanāpi tava ghana-jaghana-maṇḍale
ghoṣayatu manmatha-nideśam*

priye! cāruṣīle!... (5)

“Mag deze juwelen halsketting op Jouw volle borsten het gebied van Jouw hart verfraaien. Laat deze heupketting van belletjes, die Jouw ronde heupen tooit, het mandaat van Kāndarpa uitroepen.”

Commentaar

Met behulp van subtiele suggesties bidt Śrī Kṛṣṇa hier aan Śrī Rādhā om *rati-keli*. “Mag Ons heilzame liefdesspel beginnen. Geef Jouw verlegenheid op. Je bent gereed voor de strijd van Cupido. Maar voordat de liefde (*surata*) kan worden genoten, dient men de rituele installatie van waterpotten uit te voeren. Mag deze juwelen halsketting, wanneer hij heen en weer slingert, Jouw grote borsten als waterpotten verlichten en hun schoonheid vergroten. Mag de ketting van belletjes om Jouw wulpse heupen weerklinken met een zoet *kiṇa-kiṇa* geluid, wanneer We de liefde bedrijven en op die manier het commando van Kāmadeva aankondigen. Zijn mandaat spiegelt zijn toenemende ambities: ‘Mogen alle mannen en vrouwen, die tijdens dit bedwelmende voorjaar gretig zijn naar liefde,

totaal geabsorbeerd raken in de romantiek. Dwarsliggende vrouwen, geef jullie weerstand op en bereid jullie voor op *rati-kriḍā!*”

VERS 7

*sthala-kamala-gaṅjanaṁ mama hṛdaya-rañjanaṁ
janita-rati-raṅga-para-bhāgam
bhaṇa maṣṅga-vāṇi karavāṇi caraṇa-dvayaṁ
sarasa-lasad-alaktaka-rāgam*

priye! cāruṣīle!... (6)

“O meisje met Jouw zachte stem! Jouw voeten, die mooier zijn dan de landlotus, kleuren Mijn hart, wanneer Jouw uitstraling het podium van de liefde vult. Spreek één woord van een commando uit en Ik zal Jouw voeten met glanzend rode lak beschilderen.”

Commentaar

Omdat Rādhā geen antwoord heeft gegeven, moedigt Śrī Kṛ-ṣṇa Haar aan te spreken. “O meisje met Jouw zachte stem, Jouw woorden zijn zo zoet! Geef de pijl van Jouw tedere woorden vrij en fluister zachtjes een opdracht. Sta Me toe om rode lak aan te brengen op Jouw voeten, die mooier zijn dan een landlotus. Als ze zijn beschilderd en zelfs nog mooier worden, kleuren ze Mijn hart rood van hartstocht; en tijdens Ons liefdesspel stimuleren ze *kāma*. *He priyā-bhāṣiṇī*, O Jij spreekt zo vertederend! Deze gekleurde voeten zullen midden in Onze erotische pret een onbeschrijflijke uitstraling krijgen. Ze zijn het schitterende reservoir van *śṅgāra-rasa*, de deur

naar de opwekking van hartstocht en de oorzaak van het verschijnen van verlangen. O zegenrijke Rādhā, geef Jouw *māna* op.” Als een jongeman de mooie voeten van een prachtig jong meisje ziet, die zijn beschilderd met rode lak, raakt zijn hoofd overweldigd door verlangen.

VERS 8

*smara-garala-khaṇḍanaṁ mama śirasi maṇḍanaṁ
dehi pada-pallavam udāram
jvalati mayi dāruṇo madana-kadanānalo*⁶
haratu tad-upāhita-vikāram

priye! cāruṣīle!... (7)

“O Mijn geliefde! Het delirium van de liefde heeft zich in Mijn hoofd genesteld. Zet de verse bloembladeren van Jouw betoverende voeten daar neer om dit vergif te neutraliseren en laat die voeten het harde vuur van amoureuze verlangens, dat inwendig brandt, kalmeren.”

Commentaar

“O Rādhā, Mijn lijden wordt alleen gelenigd, wanneer Jij Me aanvaardt. In Mijn hart licht een overweldigende flits op van Jouw alomzegevierende kwaliteiten en op hulpeloze wijze bid Ik aan Jou om de pas ontloken knoppen van Jouw voeten op Mijn hoofd te plaatsen. Deze vrijgevig, tedere voeten vervul-

⁶ Sommige uitgaven van de tekst spreken van *mādana-kadanārūṇaḥ* – “De aandoening van verlangen brandt met de intensiteit van de laaiende zon.”

len de diepst gekoesterde verlangens van degenen, die ze aanbidden. Ze lenen zich volmaakt als ornamenten, want ze zijn evenals verse bladeren rood, zacht en verkoelend. Als Je ze op Mijn hoofd offert, wordt het giftige effect van *kāma* geneutraliseerd en wordt tegelijkertijd Mijn hoofd versierd.”

Hier is *kāma* vergeleken met het vergif van een slang. “De aanraking van Jouw voeten neutraliseert het vergif van *kāma*, zoals de aanraking van Guruḍa’s voeten het serum vormt tegen slangengif. Zelfs Mijn gebreken, zoals de opwinding van Mijn verstand door de hitte van *kāma*, zullen verdwijnen, als Jij Jouw voeten aan Mij offert. Het verschrikkelijke lijden, dat door *kāma* wordt opgewekt, verbrandt Mijn hart en maakt van ieder vitaal lichaamsdeel een smeulende kool. De koorts van *kāma*, die van binnen en van buiten woedt, wordt alleen verdreven, wanneer Jij Jouw zachte voeten op Mijn hoofd plaatst.”

In dit hele lied is Śrī Kṛṣṇa *naukūla-nāyaka* (de goedgezinde minnaar, die trouw is aan één geliefde). De *nāyikā*, Śrī Rādhā, is *prauḍhā* (wier rijpe, ten volle ontwikkelde *prema* geen afgescheidenheid kan verdragen) en *mānavatī* (verongelijkt). Ze vertoont *kilakiñcita-bhāva*, de gelijktijdige manifestatie van zeven *anubhāvas* – trots, verlangen, huilen, glimlachen, afgunst, angst en woede. Innerlijk is ze overgelukkig om Haar geliefde eindelijk vóór Zich te zien, maar Ze treft Zijn vurige smeekbedes niettemin met verontwaardiging en een complex van andere emoties.

VERS 9

*iti caṭula-cāṭu-paṭu-cāru mura-vairiṇo
rādhikām adhi vacana-jātam
jayati padmāvati-ramaṇa-jayadeva-kavi-
bhārati-bhaṇitam ati-sātam*

priye! cāruṣīle!... (8)

Mag dit vertederende en ingenieuze zoete gesprek, dat de vijand van Mura sprak om Śrī Rādhikā te kalmeren en dat met plezier werd gezongen door dichter Jayadeva, Padmāvati's dierbare, zegevieren.

Commentaar

De uitspraken van Muravairī Śrī Kṛṣṇa, die Hem werden ontlokt door de boze en tegendraadse bui van Zijn geliefde Rādhā, zijn zowel verrukkelijk als overtuigend, want op briljante wijze verlichten ze Zijn intense hunkering. Mogen ze in ieder opzicht zegevieren. Dit prachtige lied bevat ingenieuze vleierij en aantrekkelijk tedere woorden. Mag dit het hart van Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa (*padmāvati-ramaṇa*) overwinnen. De alternatieve betekenis is, dat *padmāvati-ramaṇa* verwijst naar de welspreekende dichter Śrī Jayadeva, de echtgenoot van Padmāvati. Kṛṣṇa kwam vermomd als Śrī Jayadeva persoonlijk naar zijn huis en schreef de zin *dehi pada-pallavam udāram* (“Wees zo goed om Mijn hoofd de zachte knoppen van Jouw vrijgeviige lotusvoeten te schenken”), die aan Śrī Jayadeva in zijn trance werd geopenbaard.

Dit Lied Negentien van *Śrī Gīta-govinda* is getiteld *Caturbhuja-rāgarāji-candrodyota*, “Caturbhuja Kṛṣṇa, Rood van Rādhā’s Anurāga, Straalt als de Opkomende Maan.”

VERS 10

*parihara kṛtātāṅke śaṅkām tvayā satataṁ ghanastana
jaghanayā-krānte svānte parān-avakāśini
viśati vitanor anyo dhanyo na ko 'pi mamāntaraṁ
praṇayini parīrambhārambhe vidhehi vidheyatām*

“Larmoyante Rādhā, vergeet Jouw ongegronde verdenkingen. Jouw wulpse borsten en heupen vullen altijd Mijn hart en laten geen ruimte voor een ander. Alleen Madana, de ontlichaamde god van de liefde, heeft het geluk binnen te komen. Mijn Geliefde, zeg Me, wat Ik moet doen, als Ik Jou ga omarmen.”

Commentaar

Nu zegt Śrī Kṛṣṇa tegen Rādhā, “Waarom is deze angst zonder reden in Jouw hart geslopen? Beschuldig Me niet van de associatie met een andere minnares. Het gewicht van Jouw omvangrijke borsten en zware heupen hebben Mijn hart dermate overweldigd, dat ze Me geen kans geven zelfs maar aan iemand anders te denken. Jouw liefde heeft Mijn hart overvallen en totaal in beslag genomen, dus er blijft niet de minste of geringste ruimte voor een ander over. Hoe kan er dan een ander zijn? De enige, die binnen kan komen is Madana en hij heeft geen lichaam. O Mijn geliefde Rādhā! Geef nu Jouw *māna* op. Doe wat nodig is, zodat Ik Jouw ronde borsten kan

omarmen. Maak Me Jouw dienaar en geef Me toestemming verder te gaan.”

Dit vers bevat de stijlen *hariṇī-chanda* en *kāvyaṅga-alāṅkāra*. Śrī Kṛṣṇa is *pragalbhā-nāyaka*, de brutale minnaar, en Śrī Rādhā is *prauḍha-nāyakī*, iemand wier liefde rijp is en die geen moment haar *nāyaka* kan ontberen.

VERS 11

*mugdhe vidhehi mayi nirdaya-danta-damśa
dor-valli-bandha-niviḍa-stana-pīḍanāni
caṅḍi tvam eva mudam aṅca na pañca-bāṇa-
cāṅḍāla-kāṅḍa-dalanād asavaḥ prayāntu*

“O teder, onschuldig meisje! Straf Me onmiddellijk. Bijt Me met Jouw tanden en val Me wreed aan. Bind Me met de slanke klimranken van Jouw armen stevig vast. Verpletter Me met Jouw harde borsten. O boze meid, Je moet er plezier in hebben Me te folteren. Als Jouw zware afstraffing veroorzaakt, dat Ik Mijn leven moet opgeven, vind Ik dat geen probleem, maar laat de pijlen van de verfoeilijke Cupido niet tot Mijn ondergang leiden.”

Commentaar

Śrī Kṛṣṇa pleit, “O lieve dwaas, als Je geen vertrouwen hebt in Mijn woorden, kun Je Me straffen. Waar wacht Je op? Je bent zo verbolgen, dat Je niet probeert Me te begrijpen. Dus als Je denkt, dat Ik een overtreding maak, aarzel dan niet Me naar believe te straffen. Die schurk Cupido probeert Me met zijn

vijf pijlen om te brengen. Wees zo goed Me gunstig gestemd te zijn en voorkom, dat hij erin slaagt.

“Mijn liefste, Je bent zo naïef, Je kent Jouw eigen goedheid niet. Wees niet zo heetgebakerd. De gemene Kāmadeva doorboort Me vanwege Jou met zijn pijlen en Mijn leven ebt weg. Red Me alsjeblieft. Mag Je voldaan zijn door Me te straffen. Bijt Me medogenloos met Jouw tanden. Verpletter Me met Jouw harde borsten. Bind Me stevig vast in Jouw ranke armen en als Je lacht, zeg Me dan, ‘Nu ben Je mijn gevangene en Je ontkomt nimmer meer.’”

VERS 12

*śaśimukhi tava bhāti bhaṅgura-bhrūr
yuva-jana-moha-karāla-kāla-sarpī
tad-udīta-bhaya-bhañjanāya yūnām
tvad-adhara-sīdhu-sudhaiva siddha-mantraḥ*

“Śaśimukhi, O maangezichtje! De gebogen wenkbrauwen, die stralen op Jouw gelaat, lijken op een grote zwarte vrouwtjes-slang, die jongemannen, zoals Ik, uit angst doet flauwvallen. Maar de bedwelmende nectar, die van Jouw lippen vloeit, is zowaar de krachtige *mantra*, die hun angst voor die slang verdrijft.”

Commentaar

Nemen we onze toevlucht tot *vātsyāyana-nyāga* (de logica van Vātsyāyana Rṣi, de auteur van *Kāma-sūtra*), dan zegt Śrī Kṛ-ṣṇa, “O Śaśimukhi, ofschoon Jouw gezicht zo zachtmoedig

gestemd is als de maan, Jouw gebogen wenkbrauwen kunnen een jongeman, zoals Ik, evenals de angstwekkende vrouwtjesslang helemaal onthutsen. Ze wekken een intense angst op en oh, ze zien er zo wild uit. Maar Je bent Candra-mukhī, Je hebt een gezicht als de maan, dus waarom zou Je boos zijn op jongemannen? Geen jongen kan de beet van deze vrouwtjesslang overleven, want er bestaat geen tegengif. Maar toch, om de giftige slangenbeet van Jouw wenkbrauwen te neutraliseren is er één *siddhā-mantra* – de nectar van Jouw lippen.”

De *chanda* van dit vers is *puṣpitāgrā*. De *alaṅkāras* zijn *kalpitopamā* en *rūpaka*.

VERS 13

*vyathayati vṛthā maunam tanvi prapañcaya pañcamam
taruṇi madhurālāpais tāpam vinodaya dṛṣṭibhiḥ
sumukhi vimukhī-bhāvam tāvad vimuñca na muñca mām
svayam atisaya-snigdho mugdhe priyo 'yam upasthitah*

“O Tanvi, gratieus meisje, Jouw zinloze, koppige zwijgzaamheid kwelt Me. O teder meisje, zing een melodieus liefdeslied in de *pañcama-svara* (vijfde toon). Hef Mijn kwelling op met een mededogende blik. Sumukhi, O schoonheid, gooi Mij niet aan de kant; in plaats daarvan moet Jij Jouw onverschilligheid aan de kant zetten. Dwaas, Jouw toegenegen geliefde is naar Jou toegekomen.”

Commentaar

Tot dusver heeft Śrī Rādhā alle suggesties van Śrī Kṛṣṇa stilzwijgend aangehoord. Nu richt Hij Zich tot Haar met hoffelij-

ke woorden. “Kśāṅgi, O tenger meisje! Wat ben Je mager geworden! Jouw zinloos zwijgen verteert Jou levend en dit geeft Me grote pijn. Begin te zingen in de *pañcama-svara*, de vijfde toon, en laat Jouw hart verzachten. Jouw stem is zoeter dan die van een koekoek, dus breng een paar gesuikerde woorden uit. O Taruṇi, verfijnd meisje, laat Jouw gratieuze blik Me met *rasa* besprenkelen en al Mijn zielsangst doven. O schoonheid Sumukhi, het is voor Jouw niet gepast om Me te veronachtzamen. Geef Jouw onverschilligheid en trots op. Mugdhe, Je bent helemaal in de war en Je hebt alle gevoel voor onderscheid verloren. Ik ben Jouw geliefde, die helemaal aan Jou is toegewijd. Ik heb voor Jouw zoveel genegenheid, dat Ik zonder uitnodiging naar Jou ben toegekomen. Kijk eens, Ik sta voor Jou met tranen in Mijn ogen. Kom naar Me toe, zoals gepassioneerde meisjes, die in de lente naar hun dierbaarste geliefden rennen. Bind Me vast met Jouw toegenegen blik.”

In dit vers zijn *hariṇī-chanda*, *yathāsamratna-alaṅkāra*, *prasāda-guṇa*, *kausikī-vṛtti*, *vaidarbhī-rīti* en *māgadhi-gīti* gebruikt. De held is *anukūla-nāyaka*, de geliefde, die zich eindelijk op de juiste wijze gedraagt.

VERS 14

*bandhūka-dyuti-bāndhavo 'yam adharaḥ snigdho madhūka-cchavir
gaṅḍaś caṅḍi cakāsti nīla-nalīna-śrī-mocane locanam
nāsābhyeti tila-prasūna-padavīm kundābha-danti priye
prāyas tvan-mukha-sevayā vijayate viśvaṁ sa puṣpāyudhaḥ*

“Mijn dierbare Caṇḍi, Mijn lief heetgebakerd meisje! Jouw betoverende lippen zijn zo rood als de verwante *bandhūka*-bloem. Jouw zachte wangen dragen de uitstraling van een *madhūka*-bloesem. Jouw ogen stralen mooier dan een glanzende blauwe lotus. Jouw neus volgt het pad van een sesambloem. Jouw tanden hebben de uitstraling van witte *kuṇḍa*-bloemen. O Mijn liefste, alleen door eerst Jouw gelaat te vereren kan de boogschutter Kāmadeva het universum met zijn vijf bloempijlen veroveren.”

Commentaar

Kṛṣṇa richt Zich tot Rādhā als Caṇḍi (heetgebakerd meisje), want Ze is nog steeds boos. “Mijn allerliefste! Er stralen op Jouw lotusgezicht vijf wapens, zoals die van de boogschutter Kāmadeva. O gepassioneerde Rādhā, door bloemwapens van Jou te lenen kan de hoog bejubelde veroveraar van het universum, Kāmadeva, de hele schepping overheersen. Nadat hij het universum heeft verslagen, heeft hij die wapens, die nu stralend op Jouw gezicht rusten, teruggegeven en zijn ze nog sterker en aantrekkelijker geworden.”

De bijzondere kenmerken van de vijf pijlen van Kāmadeva zijn als volgt.

- 1) “Jouw lippen, die zo rood zijn als een *bandhūka*-bloem, zijn de rode *akarsaṇa-bāṇa*, de pijlen van Kāmadeva, die gevangen nemen.”
- 2) “Jouw koele wangen dragen de elegante, goudwitte luister van een *madhūka*-bloesem en zien eruit, alsof nectar op het punt staat eruit te druipen. Ze zijn de gele *vaśīkaraṇa*-

bāṇa, de pijlen van Kāmadeva, die aan een betovering onderwerpen.”

- 3) “Jouw blauwe ogen, die in zichzelf de essentie van alle schoonheid hebben verzameld, denigreren de schoonheid van blauwe lotusbloemen. Ze zijn de donkerblauwe *unmādana-bāṇa*, de pijlen van Kāmadeva, die dronken maken.”
- 4) “Jouw neus lijkt op een sesambloem. Dit is *drāvaṇa-bāṇa*, zijn pijl, die het hart doet smelten.”
- 5) “Jouw tanden lijken op *kunda*-bloemen. Ze zijn de witte *śoṣaṇa-bāṇa*, de pijlen van Kāmadeva, die iemands kracht opzuigen.”

“Kāmadeva heeft Jouw genade gekregen door Jouw gezicht met alle vijf zijn wapens te dienen. Krachtens die genade overtuigt hij het hele universum.”

Dit vers vertoont *śārdūla-vikrīḍita-chanda* en *utprekṣā-alaṅkāra*.

VERS 15

*dr̥śau tava madālase vadanam indu-sandīpanam
gātir jana-manoramā vijīta-rambham ūru-dvayam
ratis tava kalāvātī rucira-citra-lekhe bhruvāv
aho vibudha-yauvataṁ vahasī tanvī pṛthvī-gatā*

“Tanvi, O delicaat meisje! Je lijkt op Madālasā met Jouw roerloze ogen in vervoering bedwelmd. Je lijkt op de nimf van het maanlicht, Indumatī, met Jouw glanzende gezicht. Je lijkt op Manoramā met Jouw verrukkelijke wandelgang. Je lijkt

op Rambhā met Jouw dijen als bananenstammen in beweging. Je lijkt op Kalāvati, de meesteres van erotische kunsten. Je lijkt op Citralekhā met Jouw betoverende wenkbrouwen. Kostbare Rādhā! Je lijkt op een verzameling jonge halfgodinnen, die naar deze Aarde zijn afgedaald.”

Commentaar

“Rādhikā met Jouw ranke taille! Hoewel Jij Je op deze planeet Aarde bevindt, lijkt het erop, alsof alle hemelse godinnen in Jou wonen. Jouw ogen zijn loom nu Je dronken bent van het goede geluk Jouw geliefde aan Jouw voeten te hebben. Dit heeft Jou zo blij gemaakt, Mijn prachtige metgezellin, dat het lijkt, alsof de hemelse *apsarā*, Madālasā, zich in Jouw ogen bevindt en rolt van plezier. Jouw gezicht is de woonplaats van Indumatī, de echtgenote van de maan; toch is het voor Mij zelfs van meer wezenlijk belang dan het maanlicht is voor de maan. Het hart van Candramā is vol afgunst bij het zien van Jouw gezicht, want hij heeft in vergelijking met Jouw gezicht geen kracht.

“Jouw wandelgang geeft ieders hart plezier; daarom woont godin Manoramā in Jou. Jouw dijen, die lijken op de woonplaats van Rambhā, onteren de stam van een bananenboom. Jouw bewegingen zijn getooid met alle verleidingskunsten, zoals *hāva*, *bhāva*, *vilāsa* en *kilakiñcita*. Daarom ben Je de woonplaats van godin Kalāvati. Jouw wenkbrouwen zijn zo fascinerend als die van Citralekhā. Hoewel Je op Aarde woont, lijkt het alsof Je de incarnatie bent van hemels jeugdige schoonheid. Met andere woorden, Jouw jeugdigheid is goddelijk.”

Dit vers bevat *pṛthvī-chanda* en *kalpitopamā-alaṅkāra*.

VERS 16

*sa pṛitīm tanutām hariḥ kuvalayāpīḍena sārdham raṇe
rādhā-pīna-payodhara-smaraṇa-kṛt-kumbhena sambhedavān
yatra svidyati mīlati kṣaṇam api kṣipte dvīpe tat-kṣaṇāt
kaṁsasyālam abhūt jitam jitam iti vyāmoha-kolāhalaḥ*

Terwijl Hij vocht met de olifant, Kuvalayāpīḍa, waarvan de vooruitstekende bulden op zijn kop Hari deden denken aan de solide borsten van Śrī Rādhā, begon Hij te transpireren en sloot Zijn ogen, waarbij Hij verzonken raakte in *anaṅga-rasa*. Op dat moment riepen de volgelingen van Kaṁsa in hun verwarring vrolijk uit, “We hebben gewonnen! We hebben gewonnen!” Mag die Śrī Hari de zegen van het hele universum vermeerderen.

Commentaar

Śrī Jayadeva geeft iedereen een godsgeschenk. Śrī Kṛṣṇa is verzonken in de verheerlijking van Zijn geliefde Śrī Rādhā en herinnert Zich het geluk van Haar aanraking, zelfs in een uiterst hachelijke situatie. Mag die Śrī Hari jullie liefde vergroten.

Toen Bhagavān Śrī Kṛṣṇa met de olifant van Kaṁsa, Kuvalayāpīḍa, vocht, zag Hij de grote slapen van de olifant en werd herinnerd aan de volle, ronde borsten van Rādhā. Door Zijn absorbtie in *anaṅga-rasa*, de erotische esthetiek, ervoer Hij enkele lichamelijke transformaties (*sāttvika-bhāva*), alsof Hij was aangeraakt door Rādhā. Hij sloot Zijn ogen in zegen-

rijke vreugde en herinnerde Zich het plezier van de vereniging met Haar. Toen de hovelingen van Kāṁsa dit zagen, riepen ze met grote vreugde uit, “We hebben gewonnen! Kṛṣṇa heeft Zijn ogen van angst gesloten.” Maar zodra Śrī Kṛṣṇa het tumult van hun verkeerde interpretaties hoorde, onderdrukte Hij Zijn gevoelens, sloeg de oliant tegen de grond en maakte hem snel dood. Er volgde onmiddellijk commotie onder de volgelingen van Kāṁsa, “Oh, Kṛṣṇa heeft gezegevierd! Hij heeft gezegevierd!” Deze oproer was verrukkelijk.

Het Tiende Bedrijf heeft Kṛṣṇa’s opwinding beschreven in Zijn herinnering aan Rādhā. Toen Hij Zijn zelfbeheersing had verloren en extasen van liefde vertoonde, zag Mādhava er buitengewoon verleidelijk uit.

ALDUS EINDIGT HET BĀLABODHINĪ-PRAKĀŚA COMMENTAAR OP HET TIENDE BEDRIJF VAN ŚRĪ GĪTA-GOVINDA GETITELD CATURACATURBHUJAḤ, “SLIMME KṚṢṆA, DE VIERARMIGE MOOIPRATER.”

Elfde Bedrijf

SĀMODA-GOVINDA – GOVINDA VERGULD

VERS 1

*suciram anunayena prīṇayitvā mṛgākṣīm
gatavati kṛtaveśe keśave kuñja-sayyām
racita-rucira-bhūṣām drṣṭi-moṣe pradoṣe
sphurati niravasādām kāpi rādhām jagāda*

Nadat Keśava met Zijn ampele pleidooien Rādhā met Haar gazellenogen had gekalmeerd, ging Hij naar de *kuñja*, waar Hij Zich beeldschoon ging aankleden en op het bed op Haar ging liggen wachten. Toen de schemering inviel en een sluier van duisternis verspreidde, decoreerde Rādhā Zich adembemend en Haar *sakhī* sprak tot Haar.

Commentaar

Kṛṣṇa bleef tot laat op de dag bij Rādhā pleiten. Zij was uiteindelijk voldaan en Hij vertrok zelfverzekerd om een liefdesbed in de *nikuñja* gereed te maken. Haar wanhoop was nu

verdwenen en Rādhā met Haar gazellenogen straalde van vreugde weerspiegeld in extatische emoties, die uit Haar ogen straalden en in Haar hart aanzwelden. Ze droeg een donkerblauw kledingstuk om Haar tocht door het bos te verhullen en decoreerde Zich met gepast aantrekkelijke ornamenten, die ook geen aandacht trokken. Om Rādhā's gretigheid om Kṛṣṇa te ontmoeten te intensiveren merkte Haar vriendin vol medeleven op, "Rādhā, is het nu niet duidelijk, dat Madhusūdana Jou adoreert?"

❀ *Lied Twintig* ❀

De muziekstijl is *vasanta-rāga*. Het ritme is *yati-tāla*.

VERS 2

*viracita-cāṭu-vacana-racanaṁ caraṇe racita-praṇipātam
samprati mañjula-vañjula-sīmani keli-śayanam anuyātam (1)*

mugdhe! madhu-mathanam anugātam anusara rādhike!
(refrein)

“Nadat Hij Jou met vleierende woorden heeft gekalmeerd en aan Jouw voeten is gevallen, is Hij teruggekeerd naar de divan van liefdesplezier in een verrukkelijk bosprieel van bloeiende ranken.

“O argeloze Rādhikā, ga er meteen naartoe en voeg Je bij de moordenaar van Madhu.” (refrein)

Commentaar

Haar *sakhī* zegt, “Rādhikā, de vijand van Madhu is nu geheel onder Jouw betovering gebracht. Ga onmiddellijk naar Hem toe. Verspil geen seconde. Hij heeft met zulke lieve woorden smeekbeden aan Jou opgezonden en heeft Zich aan Jouw voeten geworpen. Hij heeft Zich op Jouw komst voorbereid en ligt in een afgelegen liefdesprieel op het speelbed te wachten. Ren Hem achterna. O dom wicht, Jij ben zo naïef, dat Je niet eens weet, wanneer Je met Jouw geliefde een rendezvous moet maken. Ga direct naar Hem toe en wissel met Hem uit op iedere mogelijke manier.”

Rādhike – Het achtervoegsel *ka* werpt licht op Rādhā’s onschuldige houding. Het refrein is “Volg Madhusūdana. Stel niet uit.”

De *nikuñja* met zijn vele bomen en boomklimmers is als verrukkelijk beschreven, omdat deze *nikuñja* romantische emoties stimuleert.

VERS 3

*ghana-jaghana-stana-bhāra-bhare daramanthara-caraṇa-vihāram
mukharita-maṇi-mañjīram upaihi vidhehi marāla-nikāram*

mugdhe!... (2)

“Onder het gewicht van Jouw brede heupen en volle borsten kom Je langzaam vooruit. Ga Hem met Jouw juwelen enkelbanden, die een betoverende oproep uitzingen, ontmoeten op een tempo, dat gratieuzer is dan dat van een koninklijke zwaan.”

Commentaar

“O Rādhā, Jouw logge heupen en grote borsten verzwaren Jouw lichaam, dus loop langzaam in Jouw ritmische wandelgang, die een zwaan verstedt doet staan. Ga naar de charmere loofhut van plezier vergezeld van het melodieuze rinken van Jouw juwelen enkelbellen, die hartstocht opwekken. O onschuldig meisje, stel het niet uit. Zet Jouw onstabiele voeten op de grond en loop met rinkelende enkelbellen naar Madhusūdana en voeg Je bij Hem.”

VERS 4

*śṛṇu ramaṇīya-taraṁ taruṇī-jana-mohana-madhuripu-rāvam
kusuma-śarāsana-śāsana-vandini pika-nikare bhaja bhāvam
mugdhe!... (3)*

**“Luister naar het heerlijke brommen van hommels, dat het tedere hart van de meisjes opwindt. Geef Je over aan de stemming van de koekoeks, die op melodieuze wijze het zoe-
te, koninklijke dienstvoorschrift van Kandarpa uitzenden.”**

Commentaar

“*Sakhī*, ga meteen op pad. Hoeveel gunstige tekenen zijn omwille van Jouw afspraak verschenen! In het voorjaar weerklinkt het zoemen van hommels in alle richtingen. Ze willen in harmonie met de klank van Jouw enkelbellen zingen. Luister naar hun gebrom, dat het hart van verleidelijke meisjes ont-
hutst. Hommels zijn donker gekleurd en dat is Kṛṣṇa ook. Het zoemen van de bijen geeft de tijd aan voor afspraakjes en vult

het hart van de meisjes met voorspoed. Wiens verstand wordt immers niet beïnvloed door hun beleefd vleierende verzoeken?

“Luister! In deze lentemaand van Madhu krijzen de koekoeks in navolging van de verkondiging van Kāmadeva. Ze schijnen zowaar de barden van Kāmadeva te zijn, die met hun vijfde noot zijn commando aankondigen. Vermeng Jouw gevoelens met die van de koekoeks en laat het commando van Cupido zich wijd en zijd manifesteren. Kondig met het slaan van de trommen de opdracht van de bloemenschutter aan: ‘Mogen alle gepassioneerde jongens en meisjes ongeremd van elkaar genieten.’”

Madhuripu-rāvam – Het woord *madhuripu*, dat ‘hommel’ betekent, verwijst naar Kṛṣṇa.

Het stimulerende effect (*vibhāva*) van de koekoeks is tot uitdrukking gebracht met de zin *kusuma-sārāsana-sāsana-vandini*, de opdracht van de bloemenschutter.

VERS 3

*anila-tarala-kisalaya-nikareṇa kareṇa latā-nikurambam
preṇam iva karabhoru karoti gatim prati muñca vilambam
mugdhe!... (4)*

“O meisje met Jouw mooie dijen, uitbundig uitlopende ranken dansen in de wind als handen, die de weg wijzen naar de loofhut en Jou uitnodigen er naartoe te gaan, terwijl ze aangeven, dat Jouw taps toelopende dijen hun wandelgang moeten versnellen. Treuzel niet.”

Commentaar

Haar *sakhī* zegt, “O Jouw excellente dijen lopen taps toe zoals de slurf van een olifant! De boomklimmers wapperen in de wind, waarbij hun bladeren Jou als handen wenken om Je bij Hari te voegen. Ga onmiddellijk. De hele natuur wil graag, dat Jij Je met Hem verenigt. Stel niet langer uit.

“De zachte, koele wind en het wenken van de nieuwe bladeren, die trillen op de wind, moedigen Jou aan te gaan. De onbewuste objecten in de natuur geven Jou instructie, alsof ze bewust zijn. Zo wordt Jouw gekoesterde verlangen gedwongen in vervulling te gaan. Jouw meest geliefde Kṛṣṇa, die zielsveel van Jou houdt, zit op de liefdessofa op Jou te wachten in een loofhut van *vañjula* ranken. Haast Je. Als Je wandelt, is de glooiing van Jouw dijen zeer aantrekkelijk om te zien.”

VERS 6

*sphuritam anaṅga-taraṅga-vaśād iva sūcita-hari-parirambham
pṛccha manohara-hāra-vimala-jaladhāram amuṅ kuca-kumbham
mugdhe!... (5)*

“Vraag aan Jouw trillende borsten als kruiken, wat Je moet doen. Jouw volle borsten, die hulpeloos trillen op de golven van de liefde en mooier worden door de smetteloze stroom van Jouw schitterende halsketting, wijzen op de dreiging van Hari’s omhelzing.”

Commentaar

Haar *sakhī* zegt, “Rādhā, welke gedachten heb Je in Jouw hoofd? Welnu, hoeveel bewijs wil Je nog meer? Als Je me niet gelooft, vraag het dan aan Jouw eigen borsten, die op waterpotten lijken en de stroom van Jouw boeiende halsketting dragen. Wat maakt ze aan het trillen? Ze staan onder beheer van de golven van amoreus verlangen en wijzen erop, dat Jouw geliefde Jou spoedig zal omarmen. Hari zal Zich verliezen in de sterke stroom van *rasa* uit Jouw borsten om te worden ondergedompeld in de oceaan van *prema*. Ze hunkeren intens naar de streling van Hari’s lotushanden.

“Jouw borsten zijn twee heilzame potten en de smetteloos heldere halsketting, die erop rust, is een stroom zuiver sprankelend water, waarvan de golven erop wijzen, dat Jij op het punt staat Jouw lieveling te krijgen. Erotisch verlangen maakt, dat Jouw borsten huiveren en dat maakt hun voorspelling gunstig. Denk niet, dat deze *kāma* een vloek is dus treuzel niet langer. Ga snel.”

VERS 7

*adhigatam akhīla-sakhībhir idaṁ tava vapur api rati-raṇa-sajjam
caṇḍī raṇita-rasanā-rava-ḍiṇḍimam abhisara sarasam alajjam
mugdhe!... (6)*

“O Caṇḍī, balorig meisje, Jouw *sakhīs* weten goed, dat Jouw lichaam is ontworpen voor de liefdesstrijd. Dus sla enthousiast de oorlogstrom van Jouw rinkelende heupketting met belletjes. Laat Jouw verlegenheid varen en ga onvervaard naar het rendezvous met Jouw geliefde.”

Commentaar

De *sakhī* zegt tegen Rādhā, “O Jij bent zo bedreven in de oorlog van het vrijen! Waarom ben Je zo hooghartig? Jouw verlangen heeft reeds alle limieten overschreden, waarom aarzel Je dan? Er is geen reden om beschaamd te zijn over een ontmoeting met Keśava. Wij zijn allemaal Jouw vertrouwelijke vriendinnen. Hier is zeker niemand anders aanwezig behalve wij, dus waarom ben Je boos? Al Jouw *sakhīs* kunnen zien, dat Jouw lichaam op de juiste wijze is geornamenteerd met alles, dat nodig is voor een liefdestreffen. Je bent ontworpen als een prachtige vrouwelijke krijger, die nu klaar is voor de strijd. Als Je ten strijde trekt, rinkelen de belletjes aan Jouw heupketting als instrumenten, die de opmars naar de oorlog aankondigen. Verklaar de oorlog! Laat alle verlegenheid achterwege en drijf mee op de stroom van *rasa*, wanneer Jij Je met toenemende gretigheid vooruit beweegt om Hari te ontmoeten. O hartstochtelijk meisje, kijk in de richting van de ontmoetingsplaats. Vooruit, Caṇḍī!”

Caṇḍī, of ‘strijdlustige vrouw’ is een geschikte aanspreektitel voor Rādhā, wanneer Ze klaar is voor de strijd.

VER 8

*smara-śara-subhaga-nakhena kareṇa sakhīm avalambya sa-līlam
cala valaya-kvaṇitair avabodhaya harim api nija-gati-śīlam*

mugdhe!... (7)

“Ga en leg Jouw lotushand op speelse wijze op Jouw metgezel, Jouw aantrekkelijke nagels als de vijf pijlen van Cupido.

Vier met het klingelen van Jouw polsbanden Jouw komst bij de hoogst toegejuichte Hari.”

Commentaar

De *sakhī* zegt tegen Rādhā, “O fortuinlijk meisje, de nagels van Jouw mooie zachte handen zijn de vijf bloempijlen van Kāmadeva, die geschikt zijn voor de liefdesstrijd. Houd de hand van Jouw *sakhī* vast en ga op pad, zoals Je bent geornamenteerd met Jouw suggestieve *hāva-bhāva* gebaren. Jouw prachtige nagels, die kunnen doorboren als de pijlen van hartstochtelijk verlangen, zijn Jouw wapens in deze schermutseling van de liefde. Zoals een krijger eerst zijn tegenstander laat weten, dat hij op oorlogspad is, zo moet Jij Mādhava met het klingelen van Jouw polsbanden een waarschuwing van Jouw komst geven. Nu Hij zich onder het bestuur van Cupido bevindt, zit Hij gretig op Jou te wachten en bereidt Zich voor met het verlangen om de hunkeringen van Zijn hart in vervulling te brengen. Laat Hem weten, dat Je gereed staat en vastbesloten bent de liefdesstrijd aan te gaan.”

VERS 9

*śrī-jayadeva-bhaṇitam adharīkṛta-hāram udāsita-rāmam
hari-vinihita-manasām adhiṭiṣṭhatu kaṇṭha-taṭim avirāmam
mugdhe!... (8)*

Het lied van Śrī Jayadeva is mooier dan elegant ingezette halskettingen en mooier dan de mooiste meisjes. Mag het de keel onafgebroken zegenen van degenen, die hun hart aan Śrī Hari toewijden.

Commentaar

Dit lied van Śrī Jayadeva denigreert de schoonheid van juwelen halskettingen en betoverende meisjes. Mag het altijd de keel verfraaien van de toegewijden van Bhagavān. Vaiṣṇava's, zoals Parāśara, wier hart aan Bhagavān is gehecht, zullen juist deze kostbare halskettingen verteld door Jayadeva dragen in plaats van een andere ketting van juwelen en parels. En ze zullen dit lied omarmen in plaats van een mooie vrouw. Kettingen en aantrekkelijke meisjes tooien de borst van degenen, die gehecht zijn aan wereldse genoegens en dan alleen in hun jeugd. Mag dit lied, dat Śrī Hari verheerlijkt, onder alle omstandigheden de keel van Zijn toegewijden sieren.

Dit Lied Twintig van *Śrī Gīta-govinda* is getiteld *Śrī Hari-tālarāji-jaladhara-vilāsita*, “Śrī Hari, de Donkere Regenwolk Stralend met Rādhā's Anurāga.” De *rasa* in dit lied is *vipralambha-śṛṅgāra*. De held is *uttamā-nāyaka*, de allerbeste minnaar.

VERS 10

*sā māṁ drakṣyati vakṣyati smara-kathāṁ praty-aṅgam āliṅganaiḥ
 prītiṁ yāsyati raṁsyate sakhi samāgatyeti cintākulaḥ
 sa tvāṁ paśyati vepate pulakayaty ānandati svidyati
 praty-udgacchati mūrcchati sthira-tamaḥ-puñje nikuñje priyaḥ*

“Sakhī, Jouw geliefde is gehuld in de dichte duisternis van een geïsoleerde loofhut en denkt zorgelijk, ‘Wanneer Rādhā komt, zijn Haar ogen afgeladen van genegenheid voor Mij. Ze zal woorden van liefde spreken, waarmee Ze haar amoureuze verlangens kenbaar zal maken. Ze zal er genoeg in schep-

pen om Me ten volle te omarmen en We zullen van intimiteiten genieten.’ Hij voelt Jouw aanwezigheid en als Hij daarin verzonken is, smacht Hij naar Jou met een bevend lichaam, Zijn haar overeind, hevig transpirerend en blakend van onbegrensde vreugde. Als Hij denkt, dat Je bent gearriveerd, stapt Hij naar voren om Jou te zien en valt flauw in het delirium van blijdschap.”

Commentaar

Haar *sakhī* zegt, “Rādhā, Hari gedraagt Zich vreemd, als Hij in de dichte duisternis van de *nikuñja* zit. Zijn ongebruikelijke gedrag is symptomatisch voor Zijn uitbottende dorst naar Jou. Bezorgd denkt Hij aan Jou en wordt overweldigd door gedachten aan amour. Hij smacht naar Jou en denkt, ‘Rādhā komt naar Me toe en gaat Me van dienst zijn met de zoete, bedwelmende wijn van Haar met *rasa* geladen, gepassioneerde woorden. Ze zal overgelukkig zijn door Mijn hele lichaam te omarmen en zal dan het liefdesspel begeren.’

“Op deze manier wordt Kṛṣṇa wellustig, wanneer Zijn hart zwelt met vele verlangens en verwachtingen. Wanneer Hij Jou in Zijn meditatie ziet, begint Hij plotseling te beven en huivert van kippenvel, waarbij Hij de *rasa* van vereniging met Jou ervaart. Naarmate Jouw amoureuze spel geleidelijk voortgang maakt, raakt Hij doordrenkt van het zweet. Omdat Hij Jou in Zijn extatische visioen ziet, staat Hij op en – wanneer Hij ziet, dat Je er niet bent – valt Hij buiten bewustzijn.”

In dit vers is gebruik gemaakt van *śardūla-vikriḍita-chanda* en *dīpaka-alāṅkāra*. De acht *sāttvika-bhāvas* zijn alsvolgt onderverdeeld.

- 1) Aan de grond genageld staan (*stambha*) en verbleken (*vaivarṇya*) – Terwijl Hij zorgelijk in het donker zit te wachten op amour, ziet Hij Rādhā in de verte komen aanlopen; Zijn gelaatskleur verbleekt en Hij staat roerloos.
- 2) Beven (*vepathu*) en het overeind staan van het lichaamshaar (*romāñca*) – Wanneer Hij droomt over Rādhā’s methode, waarmee *Ze kāma-keli* door middel van Haar erotische conversatie intensiveert, krijgt Hij kippenvel en staat te beven.
- 3) Tranen (*aśrū*) en transpiratie (*sveda*) – In Zijn verbeelding voelt Hij de verrukking van Rādhā, die ieder onderdeel van Zijn lichaam omarmt, en in de geleidelijke voortgang van Hun liefdesspel wordt Hij nat van het zweet.
- 4) Stotteren (*svara-bhaṅga*) en verwoesting (*pralaya*) – Hij kan Rādhā’s naam niet roepen, wanneer Zijn stem stukt in de vreugde van vereniging met Haar, en Hij is ten einde raad, wanneer Hij Zich realiseert, dat Hij van Haar gezelschap verstoken is.

VERS 11

*akṣṇor nikṣipad añjanam śravaṇayos tāpiccha-gucchāvalīm
mūrddhani śyāma-saroja-dāma kucayoḥ kastūrikā-patram
dhūrtānām abhisāra-satvara-hṛdām viṣvañ nikuñje sakhī
dhvāntam nīla-nicola-cāru sudṛṣāṁ praty-aṅgam āliṅgati*

“Sakhī, kijk! De nacht bedekt de kuñjās met een gekoesterde donkere mantel, die mooie overspelige vrouwen omhelst, wier hart zich haast om hun bedriegende minnaar te ontmoeten. Het duister heeft hun ogen afgezet met zwart collyrium; het is

de tros *tamāla*-bladeren op hun oren geworden, de donkerblauwe lotusslinger op hun hoofd en het bladontwerp, dat met muskus op hun volle borsten is getekend.”

Commentaar

“Rādhā,” vervolgt Haar *sakhī*, “de duisternis van de hele wereld heeft zich verzameld en dekt de *keli-nikuñja* af, waar Śyāma hongerig op Jou zit te wachten. Stel geen moment meer uit. *Abhisārikā* heldinnen, die gekleed gaan in diep donkerblauw, bewegen zich ongezien door het holst van de nacht. Hun beste vriend, de diep blauwe duisternis van de nacht, dekt hen met zijn omhelzing af en wekt hun gretigheid op naar amour in ver afgelegen liefdespriëlen met een minnaar, die haar bedriegt. Die duisternis is de mascara op hun ogen; het is de bosjes donkerblauwe pauwenveren en *tamāla*-bladeren, die hun oren versieren; het is de slinger van blauwe lotussen op hun hoofd en de tekeningen op hun borsten geschilderd met muskus.

“Diezelfde duisternis heeft ook al Jouw ledematen in zijn armen gesloten en tooit Jou met zijn ornamenten. Ga dus op deze manier voor Jouw afspraak gepast gekleed in de dichte duisternis op pad. Kom niet te laat. De hele omgeving moedigt ervaren geliefden aan op pad te gaan en hun geliefde te ontmoeten. In deze nacht geeft de blauwe dekmantel in zijn eindeloze uitbreidingen volkomen dekking. Ga! Ga op pad! Je moet arriveren, voordat een rivaliserende heldin Jouw plaats inneemt. Besteed geen tijd aan Jouw opmaak met oogzwart, oorbellen, bloemenslingers, tekeningen van muskus, of iets dergelijks. Ga gewoon rechtstreeks.”

VERS 12

*kāśmīra-gaura-vapuṣām abhisārikāṇām
 ābaddha-rekham abhito ruci-mañjaribhiḥ
 etat tamāla-dala-nīla-tamaṁ tamisraṁ
 tat-prema-hema-nikaṣopalatām tanoti*

Saffraankleurige lichamen van lichte vrouwen, die zich haasten om zich bij hun buitenechtelijke liefde te voegen, laten in de gitzwarte *tamāla*-blad duisternis van de nacht gouden slierten na, waarmee ze een toetssteen voor het goud van hun liefde creëren.

Commentaar

Haar *sakhī* zegt, “Mijn lieve vriendin, voor *abhisārikā* heldinnen in een lichaam met zoveel luister als saffraan is deze duisternis zo diepblauw als *tamāla*-blad, de toetssteen voor het goud van de liefde. De duisternis wordt overal getekend door de gloeiende slierten van hun zinderend gouden luister.

“De toetssteen van de duisternis toetst de zuiverheid van het goud van de *prema* van deze jonge vrouwen. Het goud laat een lijn achter op de steen, maar de kleur van de steen geeft niet af op het goud. Echter, wanneer Jij deze dichte duisternis betreedt, goudkleurige Rādhā, zal de toetssteen wel een donkerblauwe lijn op Jouw gouden lichaam zetten. Ga nu zo snel mogelijk naar de ontmoetingsplaats.”

Dit vers vertoont *upamā-alaṅkāra* en *vasanta-tilakā-chanda*.

VERS 13

*hārāvalī-taralā-kāñcana-kāñci-dāma
mañjira-kañkana-maṇi-dyuti-dīpitasya
dvāre nikuñja-nīlayasya harim vilokya
vrīḍāvatīm atha sakhīm iyam ity uvāca*

Haar fonkelende sierraden – de gouden heupketting, de schitterende hanger, de juwelen halskettingen, armbanden, polsbanden en oorringen – lichtten de hele *nikuñja* op, zodra Ze bij de ingang stond. Toen Ze Hari zag, werd Ze verlegen, terwijl Haar *sakhī* bij Haar aandrang om verder te gaan.

Commentaar

Nadat Ze door Haar *sakhī* is aangemoedigd, komt de verlegen Rādhā bij de boshut aan. Zodra Ze ziet, dat Śrī Hari reeds aanwezig is, wordt Ze nog schuer. De schittering van Haar sierraden – Haar parelsnoer, gouden ceintuur, oorringen met topaas en andere juwelen – lichten het portaal van de *nikuñja* op. Zodra Ze in Haar eigen uitstraling kan zien, dat Kṛṣṇa op Haar zit te wachten, wordt Ze onmiddellijk overweldigd door verlegenheid.

Meisjes, die vol verlangens zijn, gedragen zich van nature verlegen op het moment van hun eerste vereniging en dit windt de *kāma* van hun minnaar op. Nu dringt de *sakhī* er bij Rādhā op aan om de liefdeshut binnen te gaan.

De *chanda* van dit vers is *vasanta-tilakā*.

❀ *Lied Eenentwintig* ❀

De muziekstijl is *varāḍī-rāga*; het ritme is *rūpaka-tāla*.

VERS 14

mañjutarā-kuñja-talā-keli-sadane

vilāsa rati-rabhasa-hasita-vadane (1)

praviśa rādhe! mādhava-samīpam iha
(refrein)

“Jouw glimlachende gezicht bloeit op met de gretigheid naar amour en dit prachtige bosprieel is precies de plek voor een vrijpartij.

“O Rādhā, ga naar binnen en maak plezier met Mādhava.”
(refrein)

Commentaar

Rādhā's *sakhī* zei tegen Haar, “O Rādhikā, Jouw blijde gezicht vertoont Jouw enthousiasme voor het liefdesspel; de kracht van *prema* laat Jou van vreugde glimlachen. Het strijdtoneel in deze boeiende loofhut is in gereedheid gebracht. Ga alsjeblieft naar binnen en benader Mādhava voor romantiek.”

VERS 15

*nava-bhavad-aśoka-dala-śayana-sāre
vilasa kuca-kalaśa-tarala-hāre*

praviśa rādhe!... (2)

“Jouw halssnoer flikkert zachtjes op Jouw volle borsten; ga bij Jouw geliefde liggen op het bed van vers *aśoka*-blad. Treed Mādhava tegemoet en maak met Hem plezier.”

Commentaar

“Het parelsnoer, dat rusteloos op Jouw boezem ligt, duidt op Jouw gretigheid naar vereniging. Ga en speel op dit bed van zacht jong *aśoka*-blad, dat juist voor Jou op elegante wijze is opgemaakt.”

VERS 16

*kusuma-caya-racita-śuci-vāsa-gehe
vilasa kusuma-sukumāra-dehe*

praviśa rādhe!... (3)

“Ga de hut van plezier binnen, die prachtig is versierd met een overdaad aan bloemen. Jouw tere lichaam is zelf een bloem. Treed Mādhava tegemoet en maak plezier met Hem.”

Commentaar

“Jouw lichaam is nog zachter dan bloesems en deze speelplek is geheel ingericht met schitterend sprankelende bloemen. Ga daarom deze stralende bloemenhut binnen en onderga ver-

voering met Mādhava. Ga! Loop verder zonder vrees; dit is Jouw eigen boudoir.”

VERS 17

*(mṛdu-cala-malaya-pavana-surabhi-ṣīte
vilasa madana-śara-nikara-bhīte)*

*cala-malaya-vana-pavana-surabhi-ṣīte
vilasa rati-valita-lalita-gīte*

praviśa rādhe!... (4)

“Treed het speelpaviljoen van bloeiende bosranken binnen, dat koel is met zachte vlagen van de geurige Maleise wind. Je vreest de pijlen van Cupido en toch bepaalt Jouw sensuele gezang de stemming van de liefde. Benader Mādhava en raak verrukt van het amoureuze plezier met Hem.”

Commentaar

Rādhā's *sakhī* moedigt Haar aan, “Je wordt geïntimideerd door de pijlen van Kāmadeva, dus neem Jouw toevlucht in deze liefdeskamer, waar de Maleise wind waait. Het zachte gevoel van de wind maakt de loofhut van bloeiende bosranken zelfs nog verfrissender en aromatischer. Ga deze tempel binnen van *prema* en romantiek met Mādhava. Het moment is aangebroken om Jouw diepste extase met een hartgemeend lied tot uitdrukking te brengen. Zing het waanzinnig harts-tochtelijke liefdeslied uit.”

VERS 18

*vitata-bahu-valli-nava-pallava-ghane**vilasa ciram alasa-pīna-jaghane**praviṣa rādhe!... (5)*

“Ga deze afgelegen loofhut binnen, die met jong gebladerte is dichtgegroeid, O, Jij met zware heupen die traag beweegt. Benader Mādhava en proef op Jouw gemak het tijdverdrijf met Hem.”

Commentaar

“Vanwege Jouw brede heupen beweegt Jij Je langzaam. Deze *nikuñja* bestaat uit een massa bloeiende bosranken, die met hun pas ontloken blad nu een nog grotere overvloed hebben. Niemand zal Jou hier kunnen zien, dus ga naar binnen en ga ontspannen met Jouw meest geliefde Keśava stoeien.”

VERS 19

*madhu-mudita-madhupa-kula-kalita-rāve**vilasa madana-rasa-sarasa-bhāve**praviṣa rādhe!... (6)*

“Ga dit bloemenprieel binnen, dat galmt van het gezoem van hommels, die dronken zijn van de honing, O Jij, wier hart van liefde opgewonden is. Treed Mādhava tegemoet en bespeel de romantiek met Hem.”

Commentaar

“Jouw hartstocht is door Kāmadeva gewekt. Dronken honingbijen, die in de lente zeer gelukkig zijn, zoemen in hun zegen bij het drinken van de honing van de bloemen in deze bosschage. Jij gaat ook naar binnen en proeft de honing van amour. Deze *kuñja*, die overloopt van plezier, opent de deur naar intimiteit op een heilzame wijze. Ga naar binnen, Rādhā, ga!”

VERS 20

madhuratara-pika-nikara-ninada-mukhare

vilasa daśana-ruci-rucira-śikhare

praviśa rādhe!... (7)

“O Rādhā, Jouw pareltanden glanzen als rijpe granaatappelzaden. Ervaar de romantiek hier onder de bloeiende klimranken, waar zwermen koekoeks zachtjes koeren. Voeg Je bij Mādhava en maak plezier met Hem.”

Commentaar

Haar *sakhī* dringt aan, “O Rādhā, Jouw tanden glinsteren als sprankelende rossige juwelen. Ga deze *nikuñja* binnen, die reeds galmt van de zoete, lage tonen van koerende koekoeks. Koer met hen mee, wanneer Je naar hartelust met Mādhava speelt. Niemand kan Jou horen.”

VERS 21

*vihita-padmāvati-sukha-samāje
kuru murāre maṅgala-śatāni
bhaṇati jayadeva-kavirāja-rāje*

praviśa rādhe!... (8)

“O vijand van Mura, mag Je onbeperkte zegeningen op ons laden bij het horen van de keizer der dichters, Śrī Jayadeva, die dit lied zingt, dat het hart van Padmāvati Rādhā vergult.”

Commentaar

Bij het offeren van dit gedicht aan de lotusvoeten van Kṛṣṇa zegt Śrī Jayadeva, “O Murāri, mag Je bij het horen van dit lied door de koning der barden alle soorten heil aan de hele wereld schenken.” Padmāvati, de naam van de vrouw van Śrī Jayadeva, verwijst ook naar de oorspronkelijke Geluksgodin, Śrī Rādhā. De beste dichter, Jayadeva, die Padmāvati vereert, bidt nederig tot Śrī Hari, “O Murāri, ik heb Padmāvati gevestigd in de geheime liefdeshutten van het hemelhoge paleis van deze *Gīta-govinda*. Daarom is deze poëzie niet voor Jouw geluk. Mag Je ermee in verrukking zijn en honderden keren gunstige voorspoed op ons overdragen.”

De alternatieve betekenis is, dat Śrī Jayadeva zich persoonlijk tot Rādhā richt, “O Padmāvati, Hij, die de complete rijkdom van Lakṣmī omvat, is vandaag prettig aanwezig in de *vilāsa-kuñja*. Mag Jij Hem, wiens enige welzijn bestaat uit pret maken met Jou, onbegrensde voorspoed overdragen.”

VERS 22

*tṵām cittena ciraṁ vahann ayam ati-śrānto bhṛsaṁ tāpitaḥ
 kandarpaṇa ca pātum icchati sudhā-sambādha-bimbādharā
 asyāṅkaṁ tad alaṅkuru kṣaṇam iha bhrū-kṣepa-lakṣmī-lavakṛite
 dāsa ivopasevita-padāmbhoje kutaḥ sambhramāḥ*

“O ontstellende schoonheid! Jouw geliefde staat vóór Jou en is versleten, omdat Hij Jou zolang in de kern van Zijn hart heeft gedragen, terwijl Hij van verlangen in brand stond. Hij hunkert er hevig naar om de zoete nectar van Jouw *bimba*-lippen te drinken. Ga en tooi de borst van de hongerige minnaar, die Jouw lotusvoeten aanbidt – een slaaf eenvoudig gekocht met Jouw zeldzaam vluchtige blik. Waarom zou Je nog langer aarzelen?”

Commentaar

Rādhā's *sakhī* zegt tegen Haar, “Hari kwijnt weg, omdat Hij Jou al die tijd in Zijn hart heeft gedragen. Hij is zwaar gefolterd door Kāmadeva en is diep van binnen verschroeid. Laat Hem daarom de zoete ambrosia van Jouw rode lippen als *bimba*-vruchten drinken, waar Hij zo gretig naar is. Mijn lieve, ornameenteer Jouw geliefde, die naar Jou hunkert. Je hebt Hem eenvoudig gekocht met een schietende blik. Ga nu het lichaam van Jouw voetendienaar, Hari, helemaal decoreren. Waarom zou je nog beraadslagen? Versier Zijn borst ongeremd en meteen. Waarom ben Je zo verlegen? Waar wacht Je nog op?”

In dit vers zijn *rūpaka*- en *utprekṣā-alankāras* gebruikt. De *chanda* is *sardūla-vikrīḍita*.

VERS 23

sā sa-sādhvasa-sānandam
govinde lola-locanā
iñjāna-mañju-mañjiram
praviveśa niveśanam

Toen Haar dwalende ogen in Govinda tot rust kwamen en Haar hart zich vermengde met beduchtheid en zegen, liep Ze de *nikuñja* binnen onder het zwachtjes rinkelen van juwelen enkelbellen.

Commentaar

Rādhā voelde zich zowel nerveus als opgewonden van blijdschap, Ze keek rond en liet toen Haar ogen rusten op de verwachtingsvolle Govinda. In navolging van het advies van Haar vriendin ging Ze de boshut binnen, die volmaakt was voor het liefdesspel, vergezeld van het rinkelende geluid van Haar enkelbellen. Toen Ze naar Haar geliefde keek, was het, alsof Hij Haar met al zijn ledematen vastklemde.

 Lied Tweeëntwintig

De muziekstijl is *varāḍī-rāga* en het ritme is *yati-tāla*. Als een goed gekapte vrouw met polsbanden en gebundelde bloemen op haar oren verlegen een yakstaart pakt en haar geliefde verkoeling geeft, terwijl ze zich met hem amuseert, wordt haar lied *varāḍī-rāga* genoemd.

VERS 24

rādhā-vadana-vilokana-vikasita-vividha-vikāra-vibhaṅgam
jala-nidhim iva vidhu-maṅḍala-darśana-taralita-tuṅga-taraṅgam (1)

harim eka-rasaṁ ciram abhilaṣita-vilāsaṁ
sā dadarśa guru-harṣa-vaśaṁvada-vadanam anaṅga-nivāsam
 (refrein)

Bij het zien van het vollemaansgezicht van Rādhā bloeide van vreugde de oceaan van erotische smaken op, van amoreus verlangen onderging Zijn lichaam transformaties en nam suggestieve houdingen aan, zoals de zee onder invloed van de volle maan het water met turbulente golven opstuwt.

Vol van blijdschap keek Rādhā naar Hari, die door het verlangen om met Haar plezier te maken langdurig geobsedeerd was geweest. Zijn extatische gezicht leek op Cupido zelf. (refrein)

Commentaar

In de *nikuñja* keek Rādhā met grote genegenheid naar Kṛṣṇa en apprecieerde Zijn unieke en veelvoudige virtuositeiten, die allemaal hun basis vinden in Haar. Śrī Hari wordt *eka-rasa* genoemd. De intentie ervan is, dat één *rasa*, de smaak van amoureuze liefde (*śṛṅgāra*), primair is en dat Kṛṣṇa vol is van veel van zijn aspecten.

Hij was een lange tijd geobsedeerd geweest door het verlangen om intiem met Haar plezier te maken en nu liep Hij over van onbeheersbare hartstocht. Rādhā's aanwezigheid in de speelhut bracht Hem weer tot leven, want Zij is alles voor Hem en Zij heeft van Zijn hart compleet bezit genomen. Kṛṣṇa werd slechts door Haar te zien reeds overweldigd door blijdschap en Hij brak uit in *sātvika* transformaties, waarbij Hij begon te trillen en kippenvel kreeg. Toen Kṛṣṇa naar Rādhā's gezicht keek, dat de woonplaats van Kāmadeva scheen te zijn, lichtte Hij op van vreugde. Rādhā's gezicht is de volle maan en als Kṛṣṇa het ziet, wordt de Kṛṣṇa-oceaan turbulent en richt zich op met torenhoge golven. Rādhā merkte op, dat Kṛṣṇa, zodra Hij Haar zag, allerlei soorten amoureuze emoties begon te vertonen, die wezen op Zijn verlangen om Hun liefde te completeren.

VERS 25

*hāram amalātara-tāram urasi dadhataṁ parilambya vidūram
sphuṭātara-phena-kadamba-karambitam iva yamunā-jala-pūram
harim eka-rasaṁ... (2)*

Een luisterrijk parelsnoer slingerde over Zijn brede borst, dat leek op een massa wit schuim dobberend op het donkere water van de Yamunā.

Commentaar

Kṛṣṇa wordt vergeleken met de brede stroom van de Yamunā Rivier. Een heilzaam parelsnoer, dat op Zijn kniën hangt, omhelst keer op keer Zijn donkerblauwe borst en geeft een indruk van het donkere water van de Yamunā vermengd met wit schuim. Er wordt ook geïmpliceerd, dat op het lichaam van Kṛṣṇa duidelijk transpiratie zichtbaar is, wanneer Hij bij het zien van Śrī Rādhā *sāttvika-bhāvas* ondergaat.

VERS 26

*śyāmala-mṛdula-kalevara-maṇḍalam adhigata-gaura-dukūlam
nīla-nalinam iva pīta-parāga-paṭala-bhara-valayita-mūlam
harim eka-rasaṁ... (3)*

Zijn delicate donkere lichaam gedrapeerd in gele stoffen zag eruit als een blauwe lotus dik bestoven met zijn eigen gouden stuifmeel.

Commentaar

Śrī Hari, die een gele sjaal over Zijn donkerblauwe transcendente lichaam heeft geslagen, lijkt op een blauwe lotusbloem, die op decoratieve wijze met zijn eigen gele pollen is bedekt. Dit wijst er tevens op, dat Rādhā's gouden lichaamsdelen zelfs nog mooier zullen zijn op Kṛṣṇa's donkerblauwe borst. Op

deze manier kondigt Kṛṣṇa's gele kleding de langverwachte *viparīta-rati* aan.

VERS 27

*tarala-dṛg-añcala-calana-manohara-vadana-janita-rati-rāgam
sphuṭa-kamalodara-khelita-khañjana-yugam iva śaradi tadāgam
harim eka-rasam... (4)*

Uitdagende blikken op Zijn betoverend blauwe lotusgezicht – die lijken op flirtende kwikstaartjes tussen de lotusbloesems in de herfstvijver – wekten Haar harstocht op.

Commentaar

Toen Rādhā de *nikuñja* binnenliep en het betoverende gezicht van Kṛṣṇa zag met zijn milde glimlach en ogen, die nu rusteloos werden, begon het verlangen naar amoreus plezier in Haar hart op te spelen. Het glimlachende gezicht van Kṛṣṇa met zijn flitsende ogen leek op een tot volle bloei gekomen herfstlotus, waarop twee kwikstaartjes aan het spelen waren. Kṛṣṇa stond bij het zien van Rādhā als aan de grond genageld; daarom is Hij vergeleken met een meer in de herfst. De rusteloosheid van Zijn ogen onthult Zijn dorst naar amour en Zijn zijdelingse blikken zetten Rādhā's harstocht in vuur en vlam. Zijn betoverende gezicht wekt in jonge vrouwen het verlangen naar romantiek op.

VERS 28

*vadana-kamala-pariśīlana-milita-mihira-sama-kuṇḍala-śobham
 smita-ruci-kusuma-samullasitādhara-pallava-kṛta-rati-lobham
 harim eka-rasaṁ... (5)*

Zijn juwelen oorringen weerspiegelden de ochtendzon en gloeiden als een paar roze zonnescijven, die opkwamen om Zijn stralende lotusgezicht te strelen. Zijn lippen als bloemknoppen, die in een zachte, stralende glimlach tot bloei kwamen, deed Haar hartstocht aanzwellen.

Commentaar

Kṛṣṇa's oorringen lijken op twee opkomende zonnen, die tot aan Zijn kaken komen om de aanraking van Zijn opbloeiende lotusgezicht te krijgen – de schoonheid van de ene reikt uit naar het contact met de schoonheid van de ander. Het licht van de dageraad herinnert eraan, dat de tijd voor amour ten einde loopt. Zelfs dan laat Kṛṣṇa's zachte, uitnodigende glimlach de uitstraling van Zijn gezicht versterken en Zijn lippen als bloemknoppen, die gretig zijn naar het kussen van Rādhā's lippen, geven uitdrukking aan Zijn onaflatende dorst naar romantiek. Als Zij Zijn lotusgezicht ziet – het ornament van de essentie van schoonheid – zwelt ook het verlangen naar romantische liefde in Haar hart aan.

VERS 29

*sasi-kiraṇa-cchuritodara-jaladhara-sundara-sakusuma-keśam
timirodita-vidhu-maṇḍala-nirmala-malayaja-tilaka-niveśam
harim eka-rasaṁ... (6)*

**De bloemen, die in Zijn haar zijn gevlochten, lijken op mane-
stralen, die door een wolkendek heensteken, en de stralende
sandelhout *tilaka* op Zijn voorhoofd lijkt op de volle maan,
die hoog aan de donkere hemel staat.**

Commentaar

Kṛṣṇa's mooie lokken zijn versierd met stralende, tot volle
bloei gekomen bloemen, die de indruk wekken van een maan
verscholen tussen een massa donkere wolken. Dat wil zeggen,
de stralen van de maan schijnen door Zijn donkere haarstren-
gen heen. De *tilaka* van Maleis sandelhout op Kṛṣṇa's donke-
re voorhoofd ziet eruit als de volle maan aan een donkere
hemel. Nu Ze die gouden Śyāmasundara aanschouwt, werpt
Rādhā's aanwezigheid een gouden tint over Kṛṣṇa's kleding
en ornamenten.

VERS 30

*vipula-pulaka-bhara-danturitaṁ rati-keli-kalābhir adhīram
maṇi-gaṇa-kiraṇa-samūha-samujjvala-bhūṣaṇa-subhaga-sarīram
harim eka-rasaṁ... (7)*

**Haar blik deed Zijn lichaamshaar van opwinding overeind
staan, Zijn onrustige geest werd gretig naar het liefdesspel en**

Zijn heerlijke gedaante bedekt met lichtgevende juwelen gloeide.

Commentaar

Rādhā was verbaasd over de wonderlijke manier, waarop Kṛṣṇa's huid rimpelde van plezier en hoe Zijn lichaamshaar overeind ging staan. Door het zien van Rādhā rees Kṛṣṇa's opwinding in afwachting van onmiddellijk liefdesspel en dacht Hij aan kussen en andere onderdelen van de erotische kunsten. Rādhā staaarde naar Kṛṣṇa, die duizelingwekkend mooi was, die ornamenten droeg met fonkelende juwelen, die met hun uitstraling Zijn hele lichaam in het licht zetten.

VERS 31

*śrī-jayadeva-bhaṇita-vibhava-dviguṇīkṛta-bhūṣaṇa-bhāram
praṇamata ḥṛdi vinidhāya harim suciraṁ sukṛtodaya-sāram
harim eka-rasaṁ... (8)*

Alle ornamenten van Kṛṣṇa zijn natuurlijk geweldig mooi, maar de bloemrijke taal van de lyrische liederen van Śrī Jayadeva verdubbelt hun schittering. O rasika bhaktas, Kṛṣṇa is de vrucht van al jullie vrome, godvruchtige activiteiten. Mogen jullie Hem met grote zorg in jullie hart bewaren en Hem voor altijd met eerbied adoreren.

Commentaar

Om af te sluiten zegt Śrī Jayadeva, “O toegewijden! De poëzie van het kroonjuweel der barden, Śrī Jayadeva, heeft de

schoonheid van Kṛṣṇa's ornamenten verdubbeld. Met andere woorden, Kṛṣṇa's versieringen zijn nu tweeledig – Zijn eigen juwelen en de hoogst verfraaide bloemrijke taal van zijn vertelling, die Kṛṣṇa's grandeur verhoogt. Mijn poëzie wordt gekenmerkt door twee soorten *alankāras* – het onderwerp, dat Kṛṣṇa Zelf is, en de decoratieve stijlfiguren.”

Als Kṛṣṇa Zich met Rādhā verenigt, worden Zijn eigenschappen versterkt, omdat Hij ook door Haar ornamenten wordt gedecoreerd en ze worden versterkt onder invloed van Hun ontmoeting. “Mag juist die Kṛṣṇa, naar wie Śrī Rādhā onophoudelijk staart, voor de eeuwigheid op gratieuze wijze in jullie hart aanwezig zijn.”

“Dergelijke boeiende verschijningen van Kṛṣṇa rijzen op in het hart als gevolg van immense vroomheid verzameld over een lange tijd. Koester Hem en buig voor Hem.”

Dit Lied Tweeëntwintig van *Śrī Gīta-govinda* is getiteld *Sānanda-govinda-rāga śreṇi-kusumābharāṇa*, “De Bloemenslinger van Vurige Verlangens van De Zegenrijke Govinda.”

VERS 32

*atikramyāpāṅgaṁ śravaṇa-patha-paryanta-gamana
prayāsenevākṣṇos taralatara-tāraṁ patitayoḥ
tadānīm rādhāyāḥ priyatama-samāloka-samaye
papāta svedāmbu-prakara iva harṣāsru-nikaraḥ*

Toen Rādhā's verhongerde ogen op Haar geliefde vielen, spanden ze zich zozeer in om Hem helemaal op te nemen, dat ze bijna Haar oren raakten en Haar vreugdetranen gaven, die als een stroom transpiratie naar beneden vielen.

Commentaar

Nadat Ze zolang in zielsnood had gezeten, kreeg Rādhā, toen Ze Kṛṣṇa eindelijk ontmoette, een jubelstemming, die zijn weerga niet kende en die uit Haar langgerekte ogen overstroomde. Die tranen verschenen als transpiratie, die verschijnt bij het vrijen. De alternatieve betekenis is als volgt. Haar ogen probeerden over hun ooghoeken heen te kijken door zich tot Haar oren uit te strekken in een poging iets te kunnen horen. Het leek erop, alsof de transpiratie van de verwoede pogingen van Haar ogen als vreugdetranen naar beneden viel. Rādhā's ogen waren tevens zeer onrustig vanwege hun intense hunkering zich te goed te doen aan Haar geliefde.

Dit vers, dat Rādhā's *sāttvika-bhāva* openbaart, vertoont de stijlen *upamā-alankāra* en *sikhariṇī-chanda*. Śrīla Rūpa Gosvāmī heeft dit vers geciteerd in *Śrī Ujjvala-nīlamanī* (12.25) om een illustratie te geven van *asru-sāttvika-bhāva*, het vergieten van vreugdetranen.

VERS 33

*bhajantyās talpāntaṁ kṛta-kapaṭa-kaṇḍūti-pihita
smitaṁ yāte gehād bahir avahitāli-parijane
priyāsyaṁ paśyantyāḥ smara-sara-samāhūta-subhagaṁ
salajjā lajjāpi vyagamad iva dūraṁ mṛga-drśaḥ*

Toen Rādhā met Haar gazellenogen plaatsnam op de bloemenbank, wilden Haar metgezellen Haar graag gelukkig maken. Ze verborgen discreet hun glimlach door zogenaamd hun

gezicht aan te raken en gingen de *nikuñja* uit. Aangewakkerd door erotisch verlangen vuurde Ze op Haar minnaar een betoverende zijdelingse blik af, die Haar verlegenheid verbijs-terd op de vlucht deed slaan.

Commentaar

Op het moment, dat Rādhā op het bed ging zitten, hadden Haar *sakhīs* de consideratie om te begrijpen, dat het voor hen niet langer gepast was om daar langer te blijven, aangezien hun aanwezigheid de lieflijke ontmoeting van Śrī Rādhā-Mādhava zou hinderen. Lief glimlachend en krabbend aan hun oren maakten die schrandere *sakhīs* allerlei excuses om uit het bloemenprieel te vertrekken. Nu was Rādhā alleen met Haar geliefde en raakte helemaal onder betovering van de pijlen van Kāmadeva en staarde naar Hem, alsof Ze Hem met dezelfde pijlen wilde doorboren. De godin van verlegenheid was van Rādhā's vermetelheid getuige geweest en werd precies zoals de *sakhīs* in verlegenheid gebracht en liet Rādhā met Haar gazellenogen achter. Welnu, hoe wil geremdheid in deze liefdesaffaire overeind blijven staan? Rādhā nam met Haar aanhoudende staar volkomen bezit van Haar geliefde.

In dit vers zijn *rasavad-alāṅkāra* en *sikharīṇī-chanda* gebruikt.

VERS 34

*sānandaṁ nanda-sūnur diśatu mīta-param̐ sammadaṁ manda-mandaṁ
rādhām ādhāya bāhvor vivaram anu dṛḍhaṁ pīdayan prīti-yogāt
tuṅgau tasyā urojāv atanu-vara-tanor nigatau mā sma bhūtārṇ
pṛṣṭhaṁ nirbhīdya tasmād bahir iti valīta-grīvam ālokyan vaḥ*

De zoon van Nanda nam Rādhā zachtjes en langzaam in Zijn armen. Zijn omhelzing werd stevig van genegenheid, waarbij het aanvoelde, alsof Haar vooruitstekende borsten door Zijn rug heen boorden. Mag die Śrī Kṛṣṇa aan ons Zijn zegen overdragen.

Commentaar

De zoon van Nanda, Śrī Govinda, en Rādhā ontmoeten elkaar op een afgezonderde plek. Kṛṣṇa is nu compleet in vervoering en neemt Haar langzaam en zachtjes in Zijn armen. Omdat Rādhā delicateser is dan een acaciabloem, hield Kṛṣṇa Haar zachtjes in Zijn armen, maar gedreven door een toenemende dorst naar Haar liefde, zoals onthuld door de zin *ḍṛḍham pīḍayan*, haalde Hij Zijn omhelzing strakker aan. Kṛṣṇa dacht, dat de puntige borsten van Rādhā zich helemaal door Zijn rug zouden boren. In deze context wordt de harde en doordringende aard van Haar borsten geopenbaard, hetgeen wijst op de extreem sensuele aantrekkingskracht en de fris vrouwelijke jeugdigheid van Haar natuurlijke schoonheid. Op andere momenten is Ze zachter dan een bloem.

In dit vers zijn *śṛṅgāra-rasa*, *vaidarbhī-rīti*, *prasāda-guṇa* en *sragdharā-chanda* toegepast.

VERS 35

*jayaśrī-vinyastair mahita iva mandāra-kusumaiḥ
svayaṁ sindūreṇa dvīpa-raṇa-mudā mudrita iva
bhujāpīḍa-kriḍā-hata-kuvalayāpīḍa-kariṇaḥ
prakīrṇāsṛg-bindur jayati bhujā-daṇḍo murajitāḥ*

Toen Kṛṣṇa de olifant Kuvalayāpīḍa op speelse wijze doodde, zaten Zijn brede armen vol druppels bloed. Het leek, alsof ze uit vreugde voor de strijd met rode *sindura* waren gebalsemd en dat ze door de Godin der Overwinning met een regen van rode *mandāra*-bloemen waren vereerd. Mogen de sterke armen van Murajita altijd zegevieren.

Commentaar

Śrī Jayadeva zegt, “Mogen de excellente armen van Śrī Kṛṣṇa op jullie allemaal voorspoed overdragen. Ze zijn in het hele universum vererenswaardig. Hij staat bekend als Murajita vanwege Zijn armen, die als roeden een eind maakten aan de Mura demoon. Zijn formidabele armen hebben op sportieve wijze ook de olifant van Kāṁsa, Kuvalayāpīḍa, uit te weg geruimd. Nadat de druppels bloed van de olifant op Zijn armen terecht waren gekomen, leek het alsof de Godin van Overwinning Hem persoonlijk met *pārijāta*-bloemen vereerde. Kṛṣṇa’s smaak voor het doden van de olifant nam de vorm van vermiljoenrood aan.” Men zegt, dat Kṛṣṇa moest denken aan Rādhā, toen Hij de vooruitstekende bulten op de kop van de olifant zag. Hoewel Zijn armen met die druppels bloed mooier werden, leken ze te zijn gedecoreerd met het vermiljoenrood van zegen of door *mandāra*-bloemen geofferd door Vijaya-Lakṣmī, de Godin van Overwinning.

“Mogen die sterke armen aan iedereen alle heil schenken. O armen van Śrī Kṛṣṇa, triomf aan jullie! Triomf!”

In dit vers zijn *sikhariṇī-chanda*, *anuprāsa*- en *utprekṣā-alāṅkāras*, *pāñcālī-rīti*, *ārabhaṭī-vṛtti* en *vīra-rasa* gebruikt.

VERS 36

*saundaryaika-nidher anaṅga-lalanā-lāvanya-lilā-juṣo
rādhāyā hṛdi palvale manasija-kṛīḍaika-raṅga-sthale
ramyoroja-saroja-khelana-rasivād ātmanah khyāpayan
dhyātur mānasa-rāja-haṁsa-nibhatām deyaṅ mukundo mudam*

**Śrī Rādhā, oceaan aller schoonheid, beschikt over meer luis-
ter dan de echtgenote van Cupido, Rati-devī. Mukunda, de
koning der zwanen, wordt in beslag genomen door het spel
met Haar lotusborsten op het schitterende podium van het
meer van Haar hart, zoals de majestueuze zwanen van Māna-
sa-sarovara tussen de lotusbloemen spelen. Mag Śrī Mukunda,
die degenen prijst, die dit visioen van Hem in hun hart koes-
teren, iedereen geluk schenken.**

Commentaar

Mukunda verwijst naar Hem, die iedereen verlost van verdriet en Zijn zegen schenkt. In dit vers geeft het kroonjuweel van dichters, Śrī Jayadeva, een godsgeschenk aan zijn lezers en toehoorders door Rādhā als de exclusieve oceaan van alle schoonheid en Haar boezem als de speelplaats van Śrī Kṛṣṇa te beschrijven. De dichter heeft de borst van Rādhā vergeleken met een meer, waarop de twee prachtige lotusbloemen van Haar borsten groeien. De speelse Kṛṣṇa is de koning der zwanen, die daar plezier maakt. Die Kṛṣṇa-zwaan speelt ook op Mānasa-sarovara, het meer van het hart van de zwaanachtige heiligen, die op dat visioen van Hem mediteren. Mag deze *rāja-haṁsa* Mukunda op al Zijn toegewijden gunstige voor-
spoed overdragen.

ALDUS ENDIGT HET BĀLABODHINĪ-PRAKĀŚA COMMENTAAR
OP HET ELFDE BEDRIJF VAN ŚRĪ GĪTA-GOVINDA GETITELD
SĀNANDA-GOVINDAḤ, “GOVINDA VERGULD.”

Twaalfde Bedrijf

SUPRĪTA-PĪTĀMBARAḤ – PĪTĀMBARA VOLMAAKT
TEVREDEN

VERS 1

*gatavati sakhī-vṛnde 'manda-trapā-bhara-nirbhara
smara-śara-vaśākūta-sphīta-smīta-snapitādharām
sarasa-manasaṁ dr̥ṣṭvā rādhāṁ muhur nava-pallava
prasara-śayane nikṣiptākṣiṁ uvāca hariḥ priyām*

Toen Haar vriendinnen waren vertrokken, werd de verlegen Rādhā in bezit genomen door Kāmadeva. Haar lippen baadden zich in een brede glimlach en Ze staarde smachtend naar Zijn bed van zachte bloembladeren, terwijl Haar hartstocht voor het liefdesspel toenam. Hari observeerde Haar gevoel en sprak tot Zijn lieveling.

Commentaar

Toen Rādhā in de door bosranken overwoekerde *nikuñja* de liefdesbank naderde, voelden Haar *sakhīs* zich als indringers

en verexcuseerden zich. Kṛṣṇa had geobserveerd, dat Rādhā erg verlegen was en dat er nu onder invloed van *kāma* een grote glimlach om Haar lippen speelde, terwijl Ze vol verwachting naar het bed van zachte, verse bladeren en tere bloembladeren keek. Haar hoofd vulde zich met een onlesbaar verlangen, toen de bank van vers bloemblad Haar aandacht trok en Haar sprakeloos maakte. Hari zag Rādhā's goedsgesteldheid en sprak tegen Haar met intense harstocht.

Het metrum van dit vers is *hariṇī*. Dit bedrijf beschrijft de *svadhīna-bhartṛkā* heldin, die haar toegeeflijke minnaar geheel onderwerpt.

❀ *Lied Drieëntwintig* ❀

De muziekstijl is *vibhāsa-rāga*; het ritme is *ekatālī-tāla*.

VERS 2

*kisalaya-śayana-tale kuru kāmīni caraṇa-nalina-viniveśam
tava pada-pallava-vairi-parābhavam idam anubhavatu suveśam* (1)

*kṣaṇam adhunā nārāyaṇam anugatam anusara rādhike!
(refrein)*

“O verliefd meisje, plaats Jouw lotusvoeten op dit bed van zachte bloemen en bladeren. Mijn bed van vers blad, dat wedijvert met de zachtheid van Jouw fluwelen voeten, moet nu de vernedering van zijn nederlaag ondergaan.

“O Rādhikā, Ik ben Jouw ondergeschikte Nārāyaṇa. Kom nu bij Me.” (refrein)

Commentaar

Śrī Hari zei tegen Rādhā, “O gepassioneerd meisje, zet Jouw lotusvoeten op dit bed van zachte bladeren, de concurrenten van Jouw voeten als bloemblaadjes. Verpletter ze met Jouw voeten en laat ze hun nederlaag realiseren. Dit is de manier, waarop een tegenstander zijn vijand verslaat. Mijn geliefde, Jou zien is voor Mij een gelukkige gebeurtenis. Laat dit heerlijke moment voortduren door Me toe te staan deel te nemen aan het verrukkelijke feest van de vereniging met Jou. Nu is het moment aangebroken om met Jouw ondergeschikte Nārāyaṇa van amour te genieten.”

Om een entourage voor het scheppen van *rasa* te maken zei Kṛṣṇa, “Ik ben Nārāyaṇa.” Nārāyaṇa heeft twee betekenissen: Hij die in het water (*nāra*) woont (*ayana*); en Hij die de toevlucht (*ayana*) van alle levende wezens (*nāra*) is. Hiermee impliceert Kṛṣṇa, “Spelen in zee geeft een bedroefd persoon plezier. Dus kom en speel in de oceaan van Mijn *prema*. Geniet van het liefdesspel en verlicht Jouw brandende verlangen, waarmee Je Ons alletwee opfrist en gelukkig maakt.”

Het woord *anugata* (ondergeschikt) impliceert, “Ofschoon Ik de geliefde van velen ben, ben Jij de enige liefde van Mijn leven.” De zinsnede, ‘zet Jouw voeten’ op het bed, laat weten, dat Kṛṣṇa een bepaalde activiteit in Zijn hoofd heeft.

VERS 3

*kara-kamalena karomi caraṇam aham āgamitāsi vidūram
kṣaṇam upakuru sayanopari mām iva nūpuram anugati-sūram
kṣaṇam adhunā... (2)*

“Mijn geliefde, Je hebt zo ver gelopen. Laat Me met Mijn lotushanden de pijn in Jouw voeten verzachten. Aangezien Ik een dappere volgeling van Jouw enkelbellen ben, kun Je komen en Me op Mijn bed een moment begunstigen.”

Commentaar

Śrī Kṛṣṇa zegt, “O Rādhā, Je hebt zo een lange afstand gereisd. Kom, laat Me Jouw lotusvoeten vereren door ze met Mijn handen te masseren. Evenals Jouw enkelbellen ben Ik altijd bereid Jou te volgen, waar Je ook gaat. Zo ben Ik ook voor Jouw gunst geschikt. Dus zegen Me door Mijn bed gratie te verlenen, zoals Jij Jouw enkelbellen begunstigt door ze te dragen.”

VERS 4

*vadana-sudhā-nidhi-galitam amṛtam iva racaya vacanam anukūlam
viraham ivāpanayāmi payodhara-rodhakam urasi dukūlam
kṣaṇam adhunā... (3)*

“Spreek prettige woorden, die als nectar van de maan van Jouw gezicht afdruppelen. Ik wil de afgescheidenheid in eigen persoon verwijderen in de vorm van het kleed, dat Jouw borsten bedekt en Ons samenzijn verhindert.”

Commentaar

“O Rādhā, wees zo goed om zoete woorden te spreken, die liefde opwekken. Ik heb in afzondering van Jou geleden. Zoals nectar van de maan vloeit, zo moet Je Mij alsjeblieft besprenkelen met de nectar van Jouw honingzoete liefdeszinnen, die van Jouw vollemaansgezicht afvloeien.” Volgens het principe van correlatie tussen onderwerp en object van een vergelijking is het even geldig te zeggen, ‘Ik verwijder de afgescheidenheid, die lijkt op fijne stof’ als te zeggen ‘Ik verwijder de fijne stof van afgescheidenheid’. Zoals afgescheidenheid Onze vereniging verhindert, zo verhindert de fijne stof op Jouw borsten Onze ontmoeting. Sta Me daarom toe deze barrière te verwijderen. De borsten van hartstochtelijke vrouwen verleppe in afzondering; verder bloeien ze niet op, wanneer ze achter een kledingstuk verborgen blijven, dus Ik ga de bedekking van afgescheidenheid verwijderen, die de uitstraling van Jouw boezem verhindert.”

VERS 5

*priya-parirambhaṇa-rabhasa-valitam iva pulakitam ati-duravāpam
mad-urasi kuca-kalaśam viniveśaya śośaya manasija-tāpam*

kṣaṇam adhunā... (4)

“Mijn liefste, Jouw volle borsten, die verboden zijn aan te raken, kloppen van opwinding en zijn gretig naar de omarming van Jouw geliefde. Druk ze tegen Mijn borst aan en verdrijf de hitte van Mijn onvervulde verlangens.”

Commentaar

“O Rādhā, houd Jouw borsten als potten tegen Mijn borst, alsof Je containers op een altaar zet. Koel zo de hitte van Mijn hartstocht af, zoals hitte wordt verdreven door de aanwezigheid van een pot water. Jouw omvangrijke borsten pulseren van opwinding. Zonder Jouw toestemming is het aanraken van Jouw borsten praktisch onmogelijk, maar nu zijn ze gereed voor de omarming van Jouw allerliefste. Plaats ze daarom op Mijn hart en verdrijf Mijn brandende *kāma*.”

VERS 6

*adhara-sudhā-rasam upanaya bhāmini jīvaya mṛtam iva dāsam
tvayi vinihita-manasaṁ virahānala-dagdha-vapuṣam avilāsam
kṣaṇam adhunā... (5)*

“Mijn hart, dat in brand staat van Jouw afwijzing en verstoken is van alle plezier, kent alleen Jou. Bhāmini, O hooghartig meisje, geef met de ambrosia van Jouw lippen nieuw leven aan deze stervende slaaf.”

Commentaar

“O Bhāmini, Mijn lief verontwaardigd meisje! Ik ben niets anders dan een slaaf aan Jouw voeten. Wees genadevol en geef Jouw tegendraadse houding op – laat Jouw woede achterwege. Ik heb van eenzaamheid in brand gestaan en kon niet ophouden aan Jou te denken. Verjong deze stervende dienaar met de nectar van Jouw lippen en breng Me terug naar het leven. Het is bekend, dat *āmṛta* nieuw leven aan een

overleden persoon kan geven. Zelfs al is Mijn hart verstoken van alle geluk, het richt zich helemaal alleen op Jou. Jouw afwijzing heeft Me tot een hoopje as gereduceerd, dus wees zo goed Me met de nectar van Jouw lippen te besprenkelen.”

VERS 7

*śaśimukhi mukharaya maṇi-raśanā-guṇam anuguṇa-kaṇṭha-ninādam
śruti-puṭa-yugale pika-ruta-vikale śamaya cirād avasādam*

kṣaṇam adhunā... (6)

O beeldschoon maangezicht, laat de juwelen aan Jouw ceintuur met Jouw lieve stem resoneren. Verlicht de langdurige foltering, die Mijn oren hebben ondergaan van de schrille roep van de koekoeks.”

Commentaar

“*He candrānane*, O stralend meisje met Jouw vollemaansgezicht, Je bent de maan, waar de nectar van afdruppelt. Laat de juwelen belletjes aan Jouw ceintuur in harmonie met Jouw lieve stem zingen, zodat die belletjes tegelijk met Jouw gekoer in opperste vervoering het ritme aangeven, wanneer Jij in de vrije partij de leiding neemt. Voor eenzame geliefden is de roep van koekoeks eenvoudig pijnlijk. Hun gezang riep herinneringen aan Jou op en gaven Mijn oren groot verdriet. Vul ze nu met Jouw muziek en lenig deze lange deprivatie.”

VERS 8

*mām ati-viphala-ruṣā vikalī-kṛtam avalokitum adhunedam
mīlita-lajjitam iva nayanam tava virama visrja rati-khedam
kṣaṇam adhunā... (7)*

“Jouw verbolgen ogen maakten Me bedroefd. Nadat ze Me met ongegronde woede hebben gefolterd, staan Ze halfdicht van schaamte. Blik in Mijn richting en bevrijd Onze harts-tocht.”

Commentaar

“O tegendraadse vrouw, Je bekeek Me zonder reden met woede in Jouw ogen en Je hebt Me verdriet aangedaan. De vertoning van Jouw gramschap heeft Me verbrijzeld. Maar nu regent Jouw blik *prema*. De verbolgen blik is beschaamd, dus Jouw ogen staan halfdicht. Vervolgens moeten ze ook deze zinloze uitdrukking opgeven. Wees met Mij voldaan en gooi enthousiast Jouw weerzin tegen de romantiek terzijde.”

VERS 9

*śrī-jayadeva-bhaṇitam idam anupadanigadita-madhuripu-modam
janayatu rasika-janeṣu manorama-rati-rasa-bhāva-vinodam
kṣaṇam adhunā... (8)*

In ieder woord in het gedicht van Śrī Jayadeva weerklinkt de vervoering van Madhuripu Śrī Kṛṣṇa. Mag dit lied in het hart van *rasika* toegewijden het plezier van dit verrukkelijke spel opwekken.

Commentaar

In dit lied getiteld *Madhuripu-moda-vidyādhara-līlā*, “Madhuripu Geniet van Liefdesaffaires,” heeft Śrī Jayadeva de voortdurend toenemende extase van Madhusūdana vastgelegd. De onvergelykbare aard en eminentie van *śṛṅgāra-rasa* wordt door deskundige toegewijden unaniem aanvaard. “Mag dit lied het verbijsterende plezier van de erotische esthetiek doen ontwaken in het hart van de connoisseurs van spirituele liefde.”

Deze compositie is voor Śrīpati Śrī Kṛṣṇa wel plezierig, want deze wekt *sambhoga-śṛṅgāra-rasa* op en brengt amoureuze emoties tot volle bloei.

VERS 10

*pratyūhaḥ pulakāṅkureṇa nivīdāśleṣe nimeṣeṇa ca
kṛīḍākūta-vilokite 'dhara-sudhā-pāne kathā-kelibhiḥ
ānandādhigamena manmatha-kalā-yuddhe 'pi yasmīn abhūd
udbhūtaḥ sa taylor babhūva suratārambhaḥ priyam bhāvukāḥ*

Ze begonnen Hun langverwachte wedstrijd met de bedoeling om plezier te ervaren. Maar Hun vervoering werd geïnterrompeerd – door kippenvel van de huivering van Hun diepe omhelzing, door het knippen van de ogen, die daardoor elkaars deskundige tactieken niet konden observeren, door zoet erotisch spraakgebruik, dat het drinken van de nectar van elkaars lippen verhinderde. In Hun kunstzinnige vrijpartij werd zelfs de vervoering zelf een obstakel.

Commentaar

In dit vers legt Śrī Jayadeva uit, dat Rādhā-Mādhava nu met Hun langverwachte en intens plezierige liefdesspel zijn begonnen. Aan het begin van Hun spel vormde het van vervoering rimpelen van Hun huid een hindernis, zoals ook het overeind staan van Hun haar Hun samenkomst in een innige omhelzing van nature verhinderde. Verder verhinderde het knipperen van Hun ogen de nauwgezette observatie van elkaar en het werd ondragelijk, omdat Ze zo graag elkaars specifieke intenties wilden waarnemen. Als Ze de nectar van elkaars lippen dronken, leek Hun liefdesgesprek in de weg te staan. Als minnaars elkaar kussen, is zelfs zoet gebabbel ondragelijk geworden. Het proeven van elkaars lippen wordt dan veel plezieriger dan elkaar provoceren met uitdagende woorden. Zelfs in vervoering raken scheen voor de liefdesstrijd een hindernis te vormen.

Śrīla Rūpa Gosvāmī heeft dit vers geciteerd in *Śrī Ujjvala-nīlamanī* (15.256) als een voorbeeld van *samprayoga-līlā*, seksuele gemeenschap. Dit vers vertoont *sārdūla-vikrīḍita-chanda*, *yathāsañkhyā-alāñkāra* en de *śṛṅgāra-rasa* genaamd *sambhoga*. Het vormt de inleiding op Lied Vierentwintig getiteld *Candrahāsa*, “Kṛṣṇa – de Stralende Maan.”

VERS 11

*dorbhyāṃ saṃyamitaḥ payodhara-bhareṇāpīḍitaḥ pāñijair
āviddho daśanaiḥ kṣatādhara-putaḥ sroṇī-taṭenāhataḥ
hastenānamitaḥ kace 'dhara-madhu-syandena sammohitaḥ
kāntaḥ kām api tṛptim āpa tad aho kāmasya vāmā gatiḥ*

Vastgebonden in Haar armen, verpletterd onder het gewicht van Haar borsten, volgekrast door Haar nagels, op de lippen gebeten door Haar tanden, doorboord door Haar heupen, aan het haar met Haar hand omlaag getrokken en in vervoering gebracht door de stroom zoete honing van Haar lippen raakte Haar geliefde in een onuitsprekelijke extase verzeild. De wegen der liefde zijn zowaar een mysterie.

Commentaar

De dichter Śrī Jayadeva beschrijft in dit vers *viparīta-rati*. Hij zegt, dat Kṛṣṇa een onbeschrijflijke vervulling had bereikt. Daarom wordt gezegd, dat de wegen van *kāma* tegenstrijdig zijn en zich buiten de gewone ervaringswereld bevinden. Deze schijnbare tegenstelling komt voort uit de verschijning van een andere *rasa*. Zoals een misdadiger zijn toevlucht kan nemen tot ridderlijkheid (*vīra-rasa*) door zijn straf te aanvaarden, zo nam Kṛṣṇa Zijn toevlucht tot *vīra-rasa* en maakte vooruitgang via de stadia gearresteerd, geslagen, doorboord, vastgebonden, verwond en gedwongen zich over te geven. Tenslotte viel Hij met een schok in verlegenheid.

Rādhā en Kṛṣṇa's enthousiasme is onvermurwbaar en geen van beide zijden is bereid zich uit deze liefdesstrijd terug te trekken. Rādhā voerde door middel van *viparīta-rati* een verscheidenheid aan strafmaatregelen op Kṛṣṇa uit. Ze bond Hem vast in het bewaarhuis van Haar armen, onderdrukte en molesteerde Hem onder het gewicht van Haar borsten, verwondde Hem met Haar nagels, beet in Zijn lippen met Haar tanden, stootte Hem met Haar brede heupen en greep met Haar handen Zijn haar vast, terwijl Ze de stroom honing van

Zijn lippen dronk. Rādhā voerde Haar minnaar dus tot het punt van totale ontsteltenis. Dergelijke liefde is een vorm van ontstellende verbazing!

Dit vers vertoont *śardūla-vikrīḍita-chanda* en *rasavad-alāṅkāra*. Sommige geleerden verwijzen ook naar dit vers als een specifieke subsectie getiteld *Kāminihāsa*, “De Lachend Gepassioneerde Heldin.”

VERS 12

*mārāṅke rati-keli-saṅkula-raṅārambhe tayā sāhasa-
prāyaṁ kānta-jayāya kiñcid upari prārambhi yat-sambhramāt
niṣpandā jaghana-sthalī sīthilatā dor-vallir utkampitaṁ
vakṣo militam akṣi pauruṣa-rasaḥ strīṅām kutah sidhyati*

Aan het begin van de liefdesstrijd initieerde Rādhā, die werd aangedreven door *kāma*, een fikse aanranding door de dominante rol aan te nemen in een poging een haastige overwinning op Haar minnaar te behalen. Maar al spoedig werd Ze loom – Haar heupen kwamen tot stilstand, Haar ranke armen werden slap, Haar borsten deinden op en neer en Haar ogen waren gesloten. Hoe kan een vrouw immers ooit succes hebben door in de liefde de mannelijke rol over te nemen?

Commentaar

Met de continuering van de voorgaande beschrijving presenteert de auteur een verdere ontwikkeling van *śṛṅgāra-rasa* gelardeerd met *vīra-rasa*. Dit vers dient dan ook te worden gezien in de context van het voorgaande vers. In het perspectief van filosofische principes (*tattva-vicāra*) is Rādhā in de

linker zijde van Kṛṣṇa's lichaam aanwezig. Toen Hun intense liefdesoorlog een aanvang nam, streefde Rādhā met Haar strijd lustige geestdrift naar de overwinning en viel Haar geliefde impulsief aan, bond Hem vast en sloeg Hem op agressieve wijze, enzovoort. Ze raakte uiteindelijk geheel uitgeput. Haar heupen hielden ermee op en Haar armen waren als verlamd. Ze kon Zich niet meer bewegen en kon Hem niet langer vasthouden. Haar borsten begonnen hevig te stuwen en Haar ogen waren gesloten. Sommigen zeggen, dat vrouwen zwakker zijn en de dominante mannenrol (*pauruṣatva*) niet kunnen handhaven. Hoe kan mogelijkwijs *vīra-rasa* in hen verschijnen?

Śrīla Rūpa Gosvāmī heeft dit vers geciteerd in *Śrī Ujjvala-nīlamaṇi* (13.18) als een voorbeeld van de *sañcāri-bhāva* 'surata-hetu-glāni', vermoeidheid als gevolg van amoreus spel en vermaak. Sommige geleerden noemen dit vers *Pauruṣa-prema-vilāsa*, "De Mannelijke Rol in de Romantiek." Het vertoont *śardūla-vikrīḍita-chanda*, *viśeṣokti-alāṅkāra* en *sambhoga-śṛṅgāra-rasa*.

VERS 13

*tasyaḥ pātala-pāṇijāṅkitam uro nidrā-kaṣāye dṛṣau
nīrdhauto 'dhara-ṣoṇimā vilulitāḥ srasta-srajo mūrdhajāḥ
kāñcī-dāma dara-slathāñcalam iti prātar nikhātair dṛṣor
ebhiḥ kāma-sarais tad-adbhutam abhūt patyur manaḥ kīlitam*

Hij contempleerde Haar conditie bij dageraad: Haar borsten nu roze van het krassen van nagels, Haar slaperige ogen rood, Haar scharlakenrode lippenglans eraf gespoeld door over-

vloedig kussen, de bloemen in Haar verwarde haar verwelkt, Haar ceintuur en sjaal hangen open. En wederom doorboren de vijf bloempijlen van Kāmaeva het hart van Kṛṣṇa. Hoe verbazingwekkend!

Commentaar

Hier voegt Śrī Jayadeva eraan toe, dat de vijf lustopwekkende pijlen van Rādhā zelfs na Hun vrijpartij het hoofd van Kṛṣṇa opnieuw binnendrongen. Wonderlijk, nietwaar! Tegen de vroege ochtend werden Kṛṣṇa's amoreuze verlangens opnieuw gewekt. Zijn geest was van nature als een speer gericht op het schouwen van Rādhā. Haar lichaamsdelen zijn de belichaming van de sterke pijlen van Cupido, die via de weg van Zijn ogen Zijn hart waren binnengedrongen. In welke lichaamsdelen zag Kṛṣṇa de pijlen, die Zijn *kāma* opwekten? In antwoord hierop zegt Śrī Jayadeva het volgende.

- 1) *Palāśa puṣpa-bāṇa* – Toen Ze aan het vrijen waren, had Kṛṣṇa de borsten van Rādhā met Zijn nagels volgekrast. Daarom zijn Haar borsten de roze krokuspijl.
- 2) *Kamala puṣpa-bāṇa* – Door de hele nacht wakker te blijven waren Haar ogen rood geworden. Daarom zijn Haar ogen de lotuspijl.
- 3) *Bandhujīva puṣpa-pāṇa* – Toen de rode lippenglans van Rādhā was weggespoeld, werd de natuurlijke luister van Haar lippen onthuld. Daarom zijn Haar lippen de foenicapijl.
- 4) *Mālatī puṣpa-bāṇa* – De bloemenslinger, die het verwarde haar van Rādhā versierde en in Hun vrijpartij was verplet-

terd, verwelkte en viel op de grond. Daarom is deze ver-
lepte bloemenslinger de jasmijnpijl.

- 5) *Kusumāstra-bāṇa* – Rādhā's ceintuur en sluier hingen open. Zij zijn de gouden pijlen van Kāmadeva, zoals de bauhiniabloem.

Dit vers vormt een aparte subsectie getiteld *Kāmādbhutābhina-
na-mṛgāṅka-lekha*, “Verbazingwekkend Nieuwe Tekenen van Liefde op de Maan Geëttst.” De *chanda* is *śardūla-
vikrīḍita* en de *rasa* is *adbhuta-rasopabr̥m̥hita-śṛṅgāra*.

VERS 14

*vyāloḷaḥ keśa-pāśas taralitam alakaiḥ sveda-lolau kapolau
kliṣṭā dṛṣṭādharma-śrīḥ kuca-kalaśa-rucā hāritā hāra-yaṣṭiḥ
kāñci-kāñcid gatāsām stana-jaghana-padam pāṇinācchādyā sadyaḥ
paśyantī satrapam mām tad api vilulita-srag-dhareyam dhinoti*

**Haar haar hing los en de krullen zwaaiden om Haar gezicht,
Haar wangen waren bezet met druppels zweet, Haar lippen
waren gebeten en verbleekt, Haar volle borsten stalen de
glans van Haar parelsnoer, Haar glanzende heupen maakten
Haar gouden ceintuur hopeloos, Haar handen schermden
Haar vrouwelijke charme af. Rādhā staarde verlegen naar
Kṛṣṇa, die een groot genoeg scheinde in Haar betoverende
liefvalligheid.**

Commentaar

Rādhā was van het vrijen uitgeput geraakt en werd overwel-
digd door vermoeidheid. Tegen het ochtendgloren bedekte

Ze Zich snel en Haar tedere vrouwelijke schoonheid stal het hart van Haar geliefde, toen Ze naar Hem zat te staren. Haar vlecht was losgeraakt, Haar krullen hingen rond Haar gezicht en op Haar wangen zaten vlekken opgedroogde transpiratie. De luister van haar *bimba*-lippen was verbleekt. De schittering van Haar halssnoer was bij de uitstraling van Haar ronde borsten alle hoop verloren. Zonder Haar bloes leek Haar halsketting flets en ook de luister van de ketting op Haar heupen vervaagde tegen de achtergrond van Haar naakte schoonheid.

De gepaste *chanda* van dit vers is *sragdharā* (het dragen van bloemenslingers).

VERS 15

*iṣan-mīlita-dṛṣṭi mugdha-vilasat-sītkāra-dhārā-vaśād
avyaktākula-keli-kāku-vikasad-dantāṃśu-dhautādhamam
śvāsonnaddha-payodharopari-pariṣvaṅgāt kuraṅgī-dṛśo
harṣotkarṣa-vimukti-niḥsaha-tanor dhanyo dhayatya ānanam*

Gezegend zijn zij, die de lieflijkheid drinken van Rādhā's gezicht met gazellenogen in de periode na Hun vrijpartij – met ogen slechts licht geopend, lippen gebaad in de stralen van Haar tanden, als Ze tussen diepe zuchten door onverstaanbaar lief mompelt, Haar lichaam slap van uitputting, Haar borsten licht bevend in de geforceerde omarming van Kṛṣṇa.

Commentaar

De dichter zegt, dat het liefdesspel Rādhā in extreme euforie had gebracht en nadat Ze uit Kṛṣṇa's omhelzing en kussen was bevrijd, verdronk Ze in een vreugde, die uniek en onbegrensd was. Haar lichaam werd volkomen overweldigd door *kāma* en kon niets meer uitrichten. Kṛṣṇa had Haar zo stevig omarmd, dat Haar borsten werden platgedrukt; ze werden het zwellen van plezier ontnomen en werden hard. Toen Haar geliefde, Śrī Kṛṣṇa, het gezicht van het meisje met halfdichte gazellenogen zag, wilde Hij Haar opnieuw omhelzen en kussen.

In Haar intense extase hapte Rādhā naar lucht. Niet te onderscheiden lieve geluidjes kwamen uit Haar mond, waarbij Haar lippen in de stralen van Haar sprankelende tanden werden gebaad. Alleen degenen, die substantiële spirituele verdiensten (*sukṛti*) hebben verzameld, kunnen Rādhā's gezicht in deze conditie zien. Alleen de dienstmeisjes van Śrī Kṛṣṇa en Śrī Rādhā, Haar *mañjarīs*, beschikken over dit goede geluk.

Dit vers vertoont *śardūla-vikrīḍita-chanda*, *jāti-alan̄kāra*, *pāñcālī-rīti*, *māgadhī-gīti* en *bhāratī-vṛtti*. Het lied maakt gebruik van *sthita-laya*. De omhelzing van Śrī Rādhā en Kṛṣṇa wordt genoemd *vṛkṣādhirūḍhakam-āliṅgana*, de klimmer die zich om de boom slingert.

VERS 16

[*atha s̄a nirgata-bādhā rādhā svādhīna-bharṭṛkā
nījagāda rati-klāntaṃ kāntaṃ maṇḍana-vāñchayā*]

*atha sahasā supṛitaṃ suratānte s̄a nitānta-khinnāṅgī
rādhā jagāda sādaram idam ānandena govindam*

[Toen haar harstocht tot rust was gekomen, gaf de triomferende Rādhā Haar wens te kennen, dat Haar lieveling, die was uitgeput van de vrijpartij, Haar moest fatsoeneren.]

Toen Hun vrijpartij tot een eind was gekomen, begon de op zegenrijke wijze uitgeputte Rādhā onderhoudend tegen Govinda te spreken.

Commentaar

Hun zegenrijke speelpartij was ten einde en de vermoeide Rādhā zag, dat Haar liefste Govinda opgewekt was en Ze sprak om Hem aan te moedigen. Wanneer de minnaar geheel door genegenheid in beslag wordt genomen, wordt een verzoek zeker ingewilligd – dit is een aanvaard feit. Rādhā glimlachte daarom. De woorden, die Ze tegen Kṛṣṇa sprak, worden in het volgende lied beschreven.

❁ *Lied Vierentwintig* ❁

De muziekstijl is *rāmaharī-rāga*; het ritme is *yati-tāla*.

VERS 17

*kuru yadunandana candana-sisīratareṇa kareṇa payodhare
mṛgamada-patrukam atra manobhava-maṅgala-kalaśa-sahodare* (1)

nijagāda sā yadunandane krīḍati hṛdayānandane (refrein)

“O Yadu-nandana, schilder met Jouw handen, die koeler zijn dan sandelhoutpasta, met muskus een boomklimmer vol blad op Mijn borsten, de heilzame containers van Kāmadeva.”

Ze sprak tegen de zoon van Yadu, wiens liefdesspel Haar hart in verrukking bracht. (refrein)

Commentaar

Krīḍati hṛdayānandane in het refrein betekent, dat Kṛṣṇa in Rādhā's hart (*hṛdaya*) zegen (*ānanda*) had gewekt. Yadunandana verwijst naar de zoon van Nanda Mahārāja, Śrī Kṛṣṇa, die in de Yadu dynastie was verschenen. Toen Rādhā merkte, dat Kṛṣṇa de bedoeling had om met Hun spel door te gaan, zei Ze, “Decoreer Me met Jouw handen op een manier, waarop Je Me *kṛṣṇa-mayī* maakt – zodat Mijn hele wezen door Jou in bezit wordt genomen. Teken eerst met Jouw koele hand, die verfrissender is dan sandelpasta, een gebladerde klimrank met muskus op Mijn borsten als potten op dezelfde manier, waarop de heilige kruiken van Kāmadeva met donkere mangobladeren voor zijn processie door het universum

worden versierd.” Op deze manier verzocht Ze Haar lieveling op onderhoudende wijze om artistieke ontwerpen op Haar boezem te tekenen.

Dit vers verwijst tevens naar een specifieke soort krassen van nagels genaamd *mayūra-padaka*, die lijken op de afdruk van een pauwenklauw, waarmee de minnares zich haar geliefde kan herinneren.

VERS 18

*ali-kula-gañjana-sañjanakaṁ rati-nāyaka-sāyaka-mocane
tvad-adhara-cumbana-lambita-kajjalam ujjalaya priya locane
nijagāda sā yadunandane... (2)*

“Mijn lieve, smeer Mijn ogen in met glanzend collyrium, dat de schoonheid van een zwerm donkere hommels verduistert. Jouw lippen hebben de zwarte omlijsting van *kajjala* van Mijn ogen afgekust, de boog, die de pijlen van Cupido afvuurt.”

Commentaar

Rādhā vervolgde, “O liefde van Mijn leven, maak Mijn ogen op met deze verse eyeliner, die de pracht van een zwerm hommels overtreft. De pijlen van Kāmadeva vliegen uit Mijn zijdelingse blik. De *kajjala* op Mijn ogen is door Jouw lippen eraf gekust.” Dit vers openbaart Kṛṣṇa’s vertier van het kussen van Rādhā’s ogen. Ze impliceert, “Mijn lieveling, Jij bent de zwarte *kajjala* rond Mijn ogen!”

VERS 19

*nayana-kuraṅga-taraṅga-vikāsa-nirāsa-kare śruti-maṇḍale
manasija-pāśa-vilāsa-dhare śubha-veśa niveśaya kuṇḍale
nijagāda sā yadunandane... (3)*

“O onweerstaanbaar figuur! Mijn oorringen vangen de springende gazellen van Mijn ogen. Decoreer Mijn oren met die oorringen, de hinderlagen van Kāmadeva.”

Commentaar

Rādhā geeft Kṛṣṇa instructies, “Mijn lieveling, Je bent prachtig in het geel gekleed, O toegewijde minnaar! Decoreer Mijn oren met deze sierraden, de elegante valstrik van de liefde. Mijn oren voorkomen, dat de gazellen van Mijn ogen wegspringen. O verrukking van Mijn hart, hang die oorringen goed, die het hart van jongemannen opwinden.”

Dit vers beschrijft de manier, waarop de ogen van Rādhā zo langgerekt zijn, dat ze bijna Haar oren reiken. Ze worden met een gazelle vergeleken vanwege hun rusteloosheid en hun ontwijkende bewegingen.

VERS 20

*bhramara-cayaṁ racayantam upari ruciraṁ suciraṁ mama sammukhe
jīta-kamale vimale parikarmaya narma-jaṇakam alakaṁ mukhe
nijagāda sā yadunandane... (4)*

“Gooi de krullen aan de kant, die als een zwerm prachtige hommels op de exquisiete lotus van Mijn volmaakte gezicht

vallen. Vlecht Mijn haar voor het geval er de spot mee wordt gedreven.”

Commentaar

Śrī Rādhā zei, “O Yadunandana, schik de haarlokken, die over Mijn charmante, onbedorven en volmaakte gezicht vallen, dat de luister van een lotus verslaat. Mijn verformfaaide vlechten kunnen anderen aanleiding tot spottend commentaar geven. Of men zou Mijn krullen kunnen aanzien voor een menigte hommels, die altijd boven een lotusbloem hangen. O Kṛṣṇa, Jij bent zowaar de krullende zwarte lokken, die over de lotus van Mijn gezicht spelen!”

De overeenkomst tussen Rādhā’s vlechten en een formatie hommels steunt de vergelijking van Haar gezicht met een lotusbloem. Dit is een voorbeeld van *utprekṣā-alāṅkāra*.

VERS 21

*mṛgamada-rasa-valitaṁ lalitaṁ kuru tilakam alika-rajani-kare
vihita-kalanika-kalam kamalanana visramita-srama-sikare
nijagāda sā yadunandane... (5)*

“O lotusgezicht, de transpiratie van de vermoeidheid van amour op de halve maan van Mijn voorhoofd is nu opgedroogd. Teken daar een boeiende *tilaka* van muskus en laat hem op het teken van het hert op de maan lijken.”

Commentaar

Śrī Rādhā zei tegen Śrī Kṛṣṇa, “O lotusgezicht, O vreugde van Mijn hart, het zweet van het liefdeswerk op Mijn brede voorhoofd als de maan is opgedroogd. Schilder daar met vloeibare muskus een mooie *tilaka* en maak Mijn gezicht zo mooi als de jonge maan met het teken van een hert.

Evenals met de voorgaande verzen, openbaart ook dit vers een specifieke stimulant (*uddīpana-vibhāva*) van de permanent extatische emotie. Rādhā’s innerlijke gevoel zegt, “O Kṛṣṇa, Jij bent het centrale punt van Mijn goede geluk – Jij bent de *tilaka* op Mijn voorhoofd!”

VERS 22

*mama rucire cikure kuru mānada mānasaja-dhvaja-cāmare
rati-galite lalite kusumāni sikhaṇḍi-sikhaṇḍaka-dāmare
nijagāda sā yadunandane... (6)*

“O Mānada, respectvol persoon, Mijn haar is in Ons amoureuze spel door de war gegaan. Weef bloemen in Mijn vlechten, die lijken op de kwast aan de vlag van Kāmadeva en die boeiender zijn dan pauwenstaarten.”

Commentaar

Śrī Rādhā richt Zich tot Kṛṣṇa als Mānada, iemand die de eer (*māna*) geeft aan Zijn geliefden, of iemand die de tegendraadse houding van verongelijkte geliefden breekt. “O Kṛṣṇa, Jouw luister verduistert de lichtgevende staartveren van een pauw. Mijn zwarte haar, dat zo mooi en aantrekkelijk is als de

kwast aan de vlag van Kāmadeva, is in de drukte van het vrij- en losgeraakt. Wil Je Mijn vlecht met bloemen opmaken? Word inderdaad Mijn vlecht vol bloemen en verspreid Jouw geur.”

VERS 23

*sarasa-ghane jaghane mama śambara-dāraṇa-vāraṇa-kandare
maṇi-rasanā-vasanābharaṇāni śubhāśaya vāsaya sundare
nijagāda sā yadunandane... (7)*

“O zuiver hart, wil Je Mijn prachtige brede lendenen – de grot van die waanzinnig gepassioneerde olifant Kāmadeva – in orde brengen met een juwelen gordel, fijne stof en ornamenten.”

Commentaar

Śrī Rādhā zegt, “O virtuoos persoon! Heerlijkheid van Mijn hart! O liefde van Mijn leven! Jouw lotushanden zijn de woonplaats van al het goede geluk. Jouw hart, dat vol van *rasa* is, is de bron van alle voorspoed. Wees zo goed Mijn glooiende heupen met een band bezet met stenen, zijde en ornamenten aan te kleden. Mijn heerlijke lendenen – zacht, omvangrijk en rijk aan *rasa* – zijn even aanlokkelijk als de donkere, grotachtige woonplaats van de waanzinnig gepassioneerde olifant Kāmadeva, die de demoon Śambara ombracht. Kleed ze aan met kledingstukken en ornamenten. Eigenlijk ben Jij de decoratie van Mijn lendenen.”

In dit lied is de held *anukūla-nāyaka* (de toegeeflijke minnaar toegewijd aan één heldin); de heldin is *pragalbhā-nāyikā*

(rijp, uitgekookt, intrigerend en arrogant) en de *rasa* is *sambhoga-śṛṅgāra*.

VERS 24

*śrī-jayadeva-vacasi jayade hṛdayaṁ sadayaṁ kuru maṇḍane
hari-caraṇa-smaraṇāmṛta-kṛta-kalikaluṣa-bhava-jvara-khaṇḍane
nijagāda sā yadunandane... (8)*

Tooi jezelf met de woorden van Śrī Jayadeva, die gunstige voorspoed schenken en het hart in verrukking brengen; zodoende wordt jullie geest teder. De nectar van de herinnering aan de lotusvoeten van Śrī Hari is het wondermiddel tegen alle soorten koorts van Kali.

Commentaar

Dit lied openbaart het progressieve pad van de *prema* van Rādhā, dat naar zijn hoogste expressie leidt: Haar hunkering om te smelten en Zich helemaal met Kṛṣṇa te vermengen. Ze hunkert naar de aanraking van Zijn handen om Haar *kṛṣṇa-maya*, helemaal één met Hem, te maken door hetzelfde hart te delen en waarbij Hij al Haar prachtige kleding en decoraties wordt. In dit lied gaat het hoge niveau *prema*, dat Rādhā proeft, over in vloeibare *rasa* en komt als regen naar beneden stromen. Rādhā zegt, “O Yadu-nandana, maak Jouw hart zacht. Laat het Mijn ornament worden en ravot met Me.”

In een ander perspectief wordt het onderwerp van dit lied, *śṛṅgāra-rasa*, door Śrī Jayadeva in uiterst welsprekende taal beschreven, die nog smaakvoller is geworden door de inspiratie van de echtgenote van Jayadeva. “Wees zo goed om mij te

begunsten, zoals Jij Rādhā zo zegenrijk hebt gedecoreerd, door mijn woorden als Jouw ornamenten te aanvaarden.” Daarom kan ieder vers worden geïnterpreteerd als een specifieke referentie aan ofwel Rādhā’s ornamenten of Jayadeva’s woorden.

Deze lyrische compositie stroomt met de nectar van de herinnering aan de lotusvoeten van Śrī Hari. Dergelijke nectar kalmeert de hevige koorts van onzedelijkheid in het tijdperk van Kali en vernietigt alle zonden. De herinnering aan de nectarregen van de welsprekende poëzie van Śrī Jayadeva schenkt iedereen gunstige voorspoed.

VERS 25

*racaya kucayoḥ patraṁ citraṁ kuruṣva kapolayor
ghaṭaya jaghane kāñcīm añca srajā kabari-bharam
kalaya valaya-śreṇīm pāṇau pade kuru nūpurāv
iti nigaditaḥ prītaḥ pītāmbaro ’pi tathākarot*

“Schilder bladeren op Mijn borst en zet tekeningen op Mijn wangen. Leg een juwelen ketting om Mijn heupen. Weef Mijn vlecht in met bloemen. Bekleed Mijn polsen met armbanden en Mijn voeten met enkelbellen.” Pitāmbara deed met liefde alles, dat Rādhā Hem gebod te doen.

Commentaar

Śrī Jayadeva vat dit lied in het kort samen en voegt eraan toe, dat Pitāmbara-dhārī Kṛṣṇa, die gele kleding draagt, Zich met liefde neerlegde bij de commando’s van Rādhā, precies zoals

Ze het wenste. De indicatie hiervoor is het woord *api* (zo-
waar). Ze drong beleefd aan, “O Yadunandana, O Jij bent zo
dierbaar als Mijn eigen leven, schilder een bosrank met blade-
ren op Mijn borsten. Teken *makara* en andere afbeeldingen
op Mijn wangen. Bind een ketting om Mijn heupen. De sling-
ger is uit Mijn haar gevallen. Weef een andere slinger van
aantrekkelijke bloemen in Mijn vlecht. Schuif armbanden om
Mijn polsen en leg juwelen enkelbellen om Mijn enkels.” Kṛ-
ṣṇa maakte al deze decoraties met plezier in orde. Hoezo?
Door persoonlijk alle ornamenten van Rādhā te worden.

Dit vers vertoont *hariṇī-chanda* en *saṅkhya-alāṅkāra*. De
heldin is *svādhīna-bhartṛkā-nāyikā*, die Haar minnaar onder
de duim heeft, en de held is *anukūla-nāyaka*, de toegeeflijke
minnaar. De *rasa* is het *samyoga* aspect van *śṛṅgāra-rasa*.

VERS 26

*yad-gāndharva-kalāsu kauśalam anudhyānaṁ ca yad-vaiṣṇavaṁ
yac chṛṅgāra-viveka-tattvam api yat kāvyeṣu lilāyitam
tat sarvaṁ jayadeva-panḍita-kaveḥ kṛṣṇaika-tānātmanaḥ
sānandāḥ pariśodhayantu sudhiyaḥ śrī-gīta-govindataḥ*

**Geleerde toegewijden, die bekend zijn met de muzikale geni-
us van de Gāndharva’s, met alle Vaiṣṇava meditatie op Śrī
Kṛṣṇa, met de kennis van de ware aard van *śṛṅgāra-rasa* en
met het tijdverdrijf beschreven in de Kāvya’s, zullen erken-
nen, dat de meesterdichter Jayadeva al deze elementen in dit
epische gedicht uiterst deskundig met elkaar heeft vervlocht-
ten. Mogen deze toegewijden diep in zijn *Gīta-govinda* bin-**

nengaan en het op zegenrijk wijze rondzingen voor het welzijn van anderen.

Commentaar

Onder voorwendsel te bidden aan geleerde toegewijden formuleert Śrī Jayadeva zijn eigen glorie. “O heilige geleerden, mijn *Gīta-govinda* is het totaal van de rijkdom van de dichter Jayadeva. Mogen jullie zijn diepgang realiseren. Toets het om te zien hoeveel *rasa* zich erin bevindt en deel het dan met anderen.”

De authenticiteit van deze compositie wordt onderbouwd door referenties naar die andere geschriften. *Gāndharva-vidyā* verwijst naar de literatuur over muziekkunst (*saṅgīta-sāstra*). De dichter heeft alle muzikale deskundigheid, die wordt beschreven in *Gāndharva-vidyā*, in zijn gedicht gevangen. Vaiṣṇava meditatie op Bhagavān levert uiteindelijk *rasa* op en *Gīta-govinda* is hiervan het bewijs. Iedere beraadslaging over *śṅgāra-rasa*, die voorheen zowel in ontmoeting als scheiding is gemaakt, is hier op een superieure wijze gepresenteerd geworden. En ieder spel, dat is uiteengezet in de meest eerbiedwaardige *kāvya*s, de vooraanstaande poëzie over de erotische liefde, worden hier nog briljanter gemanifesteerd. Het hart en de intelligentie van Śrī Jayadeva zijn uitsluitend in Kṛṣṇa verzonken. De intentie van zijn compositie is een geleider te zijn voor de eenpuntige meditatie op zijn Godheid. Als toegewijden een glimp willen opvangen van de grote verbijstering voortkomend uit de beste artistieke en fijnzinnig onderscheidende geschriften, meditatie en beschrij-

vingen van spel en vermaak, kunnen ze dat doen door middel van dit epische gedicht, *Śrī Gīta-govinda*.

VERS 27

*sādhvī mādhvīka cintā na bhavati bhavataḥ śarkare karkaśāsi
drākṣe drakṣyanti ke tvām amṛta mṛtam asi kṣīra nīraṁ rasas te
mākanda kranda kāntādhara dharaṇi-talaṁ gaccha yacchanti yāvad
bhāvaṁ śṛṅgāra-sārasvatam iha jayadevasya viṣvag-vacāmsi*

O sterke wijn, denk niet, dat je zo dronken maakt. O suiker, je bent hard. O druiven, wie kijkt naar jullie om? O nectar (*amṛta*), je bent zowaar levenloos (*mṛta*). O melk, je smaakt naar water. O rijpe mango, ga nu heen en ween. O lippen van de minnares, nu kun je naar de hel lopen. Geen van jullie hebben enige waarde, zolang de welsprekende, essentiële beschrijving van de erotische liefde van Śrī Jayadeva in deze wereld manifest is.

Commentaar

In dit vers beschrijft Śrī Jayadeva de zoete kunstzinnigheid van zijn *Gīta-govinda*, die een bijdrage vormt van de gloriën van de meest briljante *śṛṅgāra-rasa* in zijn meest verfijnde vorm. Zijn ongeëvenaarde zoetheid maakt alle andere substanties in de wereld smakeloos; voor geleerde toegewijden bestaat er niets, dat zoeter is. De ingenieuze compositie van Śrī Jayadeva, de hoogste expressie van de essentie van alle romantische sentimenten (*śṛṅgāra-rasa*), is de personificatie van gunstige voorspoed zelf.

Rādhā en Kṛṣṇa's heilzame avonturen zijn de exclusieve belichaming van goed geluk. Voor de *rasika* toegewijden is de verbazingwekkend verrukkelijke smaak van de *rasa* van *Śrī Gīta-govinda* nergens anders beschikbaar. Als men alle zoetheid van de hele wereld op één plek zou verzamelen, zou deze smakeloos zijn in vergelijking met dit lyrische gedicht. De auteur zegt, "Hé wijn, hoe denk je nu over jezelf? Jouw zoetheid is zinloos – welk vermogen heb je om de rechtgeaarde toegewijden te vergiftigen? Hé suiker, wat is er met jouw zoetheid gebeurd? Wat ben je bitter. Je hebt alle smaak verloren, dus wie maakt zich nog druk om jou? Hé druiven, pas op! Waarom zou een kenner van *rasa* zelfs maar in jullie richting kijken? Hé nectar, je hebt niet langer enige reden om trots te zijn. Je bent sterfelijk. Hé melk, wees niet trots en denk, 'Ik ben *rasa*,' want jouw *rasa* is gewoon water. Hé rijpe mango, je moet huilen. De *rasika* toegewijden slaan geen acht op jouw veroudering en uitdroging. Hé lippen van gepassioneerde meisjes! Voor jullie is ook geen plaats. Ga naar Pātalā, de residentie der duivels. Niemand van jullie kan voor enige zoetheid zorgen voor degenen, die deskundig zijn in het proeven van de *rasa* van deze poëzie."

Deze literaire compositie is door en door heilzaam van begin tot eind. Het is het ingrediënt van de oorzaak van het woord *śubha* (gunstige voorspoed). Het huidige vers toont *sragdharā-chanda*, *āramayī-vṛtti*, *vaidarbhī-rīti*, *tiraskṛtopadā-alāṅkāra* en de *nāṭya-alāṅkāra* genaamd *guṇa-kīrtana*.

VERS 28

*itthaṁ keli-tatīr vihrtya yamunā-kūle samaṁ rādhayā
 tad-romāvali-mauktikāvali-yuge veṇī-bhramam bibhrati
 tatrāhlādi-kuca-prayāga-phalayor lipsāvator hastayār
 vyāpārāḥ puruṣottamasya dadatu sphītām mudā sampadam*

Op deze manier genoot Kṛṣṇa van vele liefdesspellen met Rādhā aan de oevers van de Yamunā. Hij zag het samenkomen van de rij haren boven Haar navel met Haar parelsnoer aan voor de samenloop in Prayāga. En Haar verrukkelijke borsten, de vruchten geofferd door die Prayāga, zijn het gekoesterde doel van die allerbeste der mannen, Puruṣottama. Mogen de aangelegenheden van Zijn twee lotushanden de rijkdom van geluk schenken aan de sprekers en toehoorders van dit gedicht.

Commentaar

Śrī Jayadeva zegt, “Mogen de activiteiten van de handen van Puruṣottama Śrī Kṛṣṇa immens geluk schenken aan degenen, die deze poëtische compositie reciteren en horen.” De specialiteit van Zijn handen bestaat uit het feit, dat ze onafgebroken plezier vinden in de Veṇī-saṅgama, of de samenloop bij Prayāga, die de vrucht van Haar borsten toekent. Naar Zijn eigen verlangens voert Kṛṣṇa vele spellen uit met de dominante heldin, Rādhā, aan de oevers van de Yamunā. Het samenkomen van de rij haartjes (*romāvalī*) boven Rādhā’s navel met Haar parelsnoer doet denken aan de speelse samenloop van de Ganges en Yamunā rivieren. Haar *romāvalī*, zo donker als

Kṛṣṇa, is met de Yamunā vergeleken en Haar heldere parels met de Ganges. Hun ontmoetingsplaats moet zeker Prayāga zijn. Śrī Rādhā is Zelf Prayāga en de vruchten van het bad in deze Prayāga zijn Haar borsten. “Mogen alle activiteiten, die de handen van Śrī Kṛṣṇa uitvoeren, die worden aangedreven door het verlangen om de verrukkelijke vruchten van deze Prayāga te krijgen, altijd toenemende zegen overdragen aan een ieder, die dit gedicht reciteert en hoort.”

Deze subsectie is getiteld *Suprīta-pītāmbara-tālaśreṇī*, “De Volmaakt Tevreden Pītāmbara Decoreert Rādhikā met een Guirlande van Ritmische Melodieën.” Hier is gebruikt *sāṅga-rūpaka-alaṅkāra*, *śardūla-vikrīḍita-chanda*, *pāñcālī-rīti* en *gīti* en *bhāratī-vṛtti*. De heldin is *svādhīna-bhārṭṛkā-nāyikā* en de held is *uttamā-nāyaka* met eigenschappen van de *dhīrodātta* (ernstig, vriendelijk, genadevol, vastbesloten, nederig, hooggekwalificeerd, ridderlijk en fysiek aantrekkelijk).

VERS 29

*paryāṅki-kṛta-nāga-nāyaka-phaṇā-śreṇī-maṇinām gaṇe
saṅkrānta-pratibimba-saṅkalanayā bibhrad vibhu-prakriyām
pādāmbhoruha-dhāri-vāridhi-sutām akṣṇām didṛkṣuḥ śataiḥ
kāya-vyūham ivācarann upacitibhūto hariḥ pātu vaḥ*

Hij, wiens bed Śeṣa-rāja is, het opperhoofd van alle slangen, breidde Zijn schittering onbeperkt uit door Zich te reflecteren in de juwelen op de ontelbaar vele kappen van de slang en op die manier een menigte gedaanten aan te nemen met duizenden ogen, die ernaar verlangden om naar Godin Lakṣmī te

staren, wanneer Ze Zijn lotusvoeten masseert. Mag die Śrī Hari jullie allemaal beschermen.

Commentaar

Als Śrī Nārāyaṇa op Zijn slangenbed Śeṣa-rāja ligt, neemt Hij een veelvoud aan gedaanten aan door Zich te spiegelen in de vele juwelen op de kappen van de slang. Zo nam Hij duizenden ogen aan, die naar Mahā-Lakṣmī wilden staren. Op dezelfde manier hunkert Śrī Kṛṣṇa naar duizenden ogen om naar Zijn Rādhārāṇī te kijken.

VERS 30

*tvām aprāpya mayi svayaṁvara-parāṁ kṣīroda-tīrodare
śaṅke sundari kālakūṭam apivat mūḍho mṛḍānī-patiḥ
itthaṁ pūrva-kathābhir anyamanaso vikṣīpya vakṣo 'ñcalaṁ
rādhāyāḥ stana-korakopari-milan-netro hariḥ pātu vah*

“O schoonheid! Toen de Heer van Pārvatī (Śiva) jou aan de kust van de Melkoceaan niet kon bereiken en onthutst was door jouw adembenemende schoonheid, slikte hij het dodelijke *kālakūṭa* vergif in. Toen heb je mij uitgekozen als jouw metgezel.”⁷ Kṛṣṇa herinnerde Zich deze voorgaande conversatie en vulde Zijn ogen herhaaldelijk met het zicht op de gekoesterde *mahāpadma* juwelen van Śrī Rādhā’s borsten. Mag die Śrī Hari jullie allemaal beschermen.

⁷ Dit is een verwijzing naar *Śrīmad-Bhāgavatam* 8.8.8-24.

Commentaar

Śrī Kṛṣṇa wilde heel graag Rādhā's *darśana* hebben om het wonder van Haar schoonheid te zien. Welke Kṛṣṇa? Hij die de bedekking over Rādhā's borsten wegneemt en naar Haar boezem kijkt. Waarop lijkt die Rādhārāṇī? Haar schoonheid is gevat in de Melkoceaan. "Śivajī zocht naar Lakṣmī in de Melkoceaan, maar omdat hij haar niet kon vinden, dronk hij het *kālakūṭa* vergif. Śivajī kreeg Jou niet, O schoonheid. En als Ik Jou niet krijg, doe Ik hetzelfde – Ik neem vergif in en sterf." Mag die Kṛṣṇa jullie beschermen.

VERS 32

*śrī-bhojadeva-prabhavasya rāmā-
devī-suta śrī-jayadevakasya
parāśarādi-priya-bandhu-kaṅṭhe
śrī-gīta-govinda-kavitvam astu*

Mag de melodieuze poëzie van Śrī Gīta-govinda van Śrī Jayadeva, de zoon van Śrī Bhojadeva en Rāmā-devī, de stem decoreren van Parāśara en andere dierbare vrienden.

Commentaar

Deze *Gīta-govinda* van Śrī Jayadeva, de zoon van Śrī Bhojadeva en Rāmā-devī, is gecomponeerd om de stem te decoreren van de vertrouwelijke toegewijden van Bhagavān, zoals Parāśara. "Hun recitatie van dit gedicht moet oneindig door het luchtruim weerklinken. Mag dit ongekende beeld van het spel eeuwig in het hart van de toegewijden verfraaid blijven

worden. Mag *Śrī Gīta-govinda* hun geliefde worden, zowaar hun meest geliefde alles omvattende levensadem, om de herinnering aan Śrī Kṛṣṇa, de belichaming van *rasa*, te wekken.”

ALDUS EINDIGT HET BĀLABODHINĪ-PRAKĀŚA COMMENTAAR
OP HET TWAALFDE BEDRIJF VAN ŚRĪ GĪTA-GOVINDA GETITELD
SUPRITA-PĪTĀMBARA, “PĪTĀMBARA VOLMAAKT TEVREDEN.”

Centra & Contacten Wereldwijd

www.purebhakti.com/contact-us/centers-mainmenu-60.html

INDIA

Mathura: *Shri Keshavaji Gaudiya Math* – Jawahar Hata, U.P. 281001 (Opp. Dist. Hospital), Email: mathuramath@gmail.com • **New Delhi:** *Shri Raman-vihari Gaudiya Math* – Block B-3, Janakpuri, New Delhi 110058 (Near musical fountain park), Tel: 9810192540; *Karol Bagh Centre:* Rohini-nandana dasa, 9A/39 Channa Market, WEA, Karol Bagh, Tel: 9810398406, 9810636370, Email: purebhakti.kb@gmail.com • **Vrindavan:** *Shri Rupa-Sanatana Gaudiya Math* – Dan Gali, U.P. Tel: 09760952435; *Gopinath Bhavan* – Parikrama Marga (next to Imli-tala), Seva Kunja, Vrindavan 281121, U.P., Email: vasantidasi@gmail.com • **Puri:** *Jay Shri Damodar Gaudiya Math* – *Sea Palace*, Chakratirtha Road. Tel: 06752-223375 • **Bangalore:** *Shri Madan Mohan Gaudiya Math* – 245/1 29th Cross, Kaggadasa pura Balaji layout, Bangalore-93, Tel: 089044277754, Email: bvvaikhana@gmail.com; *Shri Ranganath Gaudiya Math* – Hesaraghatta, Bangalore, Tel: 09379447895, 07829378386 • **Faridabad:** *Shri Radha Madhav Gaudiya Math* – 293, Sector-14, Hariyana, Tel: 09911283869 • **Navadvipa:** *Shri Shri Keshavaji Gaudiya Math* – Kolerdanga Lane, Nadiya, Bengal, Tel: 09153125442

AUSTRALIA

Garden Ashram – Akhileshvari dasi, Tel: 612 66795916, Email: akhileshvari.dasi@gmail.com • *Shri Gaura Narayan Gaudiya Math* – Brisbane, Queensland, Tel: +61 403 993 746, Email: bhaktibrisbane2010@gmail.com

CHINA / HONG KONG

15A, Hillview Court, 30 Hillwood Road, Tsing Sha Tsui, Kowloon, Tel: +85223774603

UNITED KINGDOM & IRELAND

Birmingham: *Shri Gour Govinda Gaudiya Math* – 9 Clarence Road, Handsworth, Birmingham, B21 0ED, U. K., Tel: (44) 121551-7729, Email: bvashram108@gmail.com • **London:** *Shri Gangamata Gaudiya Math* – 631 Forest Road, E17 4NE London, Tel: 02080578406, Email: gangamatas@hotmail.com • **Galway:** *Family Centre* – Tel: 353 85-1548200, Email: jagannathchild@gmail.com

USA

Gaudiya Vedanta Publications Offices – Tel: (800) 681-3040 ext. 108, Email: orders@bhaktiprojects.org • **Alachua:** *Shri Shri Radha-Govinda Mandir* – Tel: (1) 386-462-2682. Email: yourbvgi@gmail.com, Website: www.bvgi.org • **Houston:** *Shri Govindaji Gaudiya Math* – Tel: (1) 281-650-8689. Email: info@sggm.org, Website: www.sggm.org

Websites

Gauḍīya Vedānta Publications (GVP)

De GVP publiceert, conserveert en distribueert de boeken van Śrī Śrīmad Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvami Mahārāja. Voor meer informatie over de inhoud van deze boeken kunt u de volgende websites bezoeken:

www.purebhakti.com – voor nieuws, updates en gratis downloaden van boeken, lezingen en *bhajans*.

www.purebhakti.tv – voor het kijken en luisteren naar lezingen online en voor links naar updates van live web-casts.

www.harikatha.com – voor het per email ontvangen van de lezingen en video's van Śrī Śrīmad Bhaktivedana Nārāyaṇa Mahārāja op zijn wereldreis.

Indien u meer wilt weten over boeken, lezingen, audio-opnamen, video's, lessen en de International Pure Bhakti Yoga Society (IPBYS) van Śrī Śrīmad Bhaktivedana Nārāyaṇa Mahārāja kunt u contact opnemen met **connectwithussoon@gmail.com**

Voor het vinden van een centrum in uw buurt:

www.purebhakti.com/contact-us

Engelse publicaties van

ŚRĪ ŚRĪMAD

BHAKTIVEDĀNTA NĀRĀYAṆA GOŚVĀMĪ MAHĀRĀJA

<i>Arcana-dīpikā</i>	<i>Śrī Navadvīpa-dhāma-māhātmya</i>
<i>Śrī Bhajana-rahasya</i>	<i>Śrī Navadvīpa-dhāma Parikramā</i>
<i>Śrī Bhakti-rasāmṛta-sindhu-bindu</i>	<i>Śrī Prema-sampuṭa</i>
<i>Bhakti-rasāyana</i>	<i>Śrī Rādhā-kṛṣṇa-gaṇoddeśa-dīpikā</i>
<i>Bhakti-tattva-viveka</i>	<i>Śrī Saṅkalpa-kalpadrumaḥ</i>
<i>Śrī Brahma-sāṃhitā</i>	<i>Śrī Śikṣāṣṭaka</i>
<i>Essence of the Bhagavad-gītā</i>	<i>Śrī Upadeśāmṛta</i>
<i>Five Essential Essays</i>	<i>Śrī Vraja-maṇḍala Parikramā</i>
<i>Going Beyond Vaiṅkuṅṭha</i>	<i>Śrī Rāya Rāmānanda Saṃvāda</i>
<i>Harmony</i>	<i>Śrīla Bhakti Prajñāna Keśava Gosvāmī – His Life and</i>
<i>Jaiva-dharma</i>	<i>Teachings</i>
<i>Letters From America</i>	<i>The Distinctive Contribution of</i>
<i>Śrī Manaḥ-śikṣā</i>	<i>Śrīla Rūpa Gosvāmī</i>
<i>My Śikṣā-guru and Priya-bandhu</i>	<i>The Essence of All Advice</i>
<i>Pinnacle of Devotion</i>	<i>The Gift of Śrī Caitanya Ma-</i>
<i>Śrī Prabandhāvalī</i>	<i>hāprabhu</i>
<i>Secret Truths of the Bhāgavatam</i>	<i>The Journey of the Soul</i>
<i>Secrets of the Undiscovered Self</i>	<i>The Nectar of Govinda-līlā</i>
<i>Śiva-tattva</i>	<i>The Origin of Ratha-yātrā</i>
<i>Śrī Bṛhad-bhāgavatāmṛta</i>	<i>The Way of Love</i>
<i>Śrī Dāmodarāṣṭakam</i>	<i>Utkalīkā-vallarī</i>
<i>Śrī Gauḍīya Gīti-guccha</i>	<i>Vaiṣṇava-siddhānta-mālā</i>
<i>Śrī Gīta-govinda</i>	<i>Veṅu-gīta</i>
<i>Śrī Gopī-gīta</i>	<i>Walking with a Saint</i>
<i>Śrī Harināma Mahā-mantra</i>	<i>Rays of the Harmonist (periodical)</i>
<i>Śrīmad Bhagavad-gītā</i>	

Nederlandse publicaties

van **Śrī Śrīmad Bhaktivedānta Nārāyaṇa Gosvāmi Mahārāja**

vertaald en uitgegeven door Pro Deo Uitgever Jaya Radhe

<https://purebhakti.com/jayaradhe.nl>

<i>Bhagavad-gītā</i>	<i>Prabandha Pañcakam</i>
<i>Bhāgavata-rahāsyā</i>	<i>Prabandhavalī</i>
<i>Bhajana-rahasya</i>	<i>Prema-pradīpa</i>
<i>Bhakti-tattva-viveka</i>	<i>Prema-sampūṭa</i>
<i>Boterdief</i>	<i>Reis van de ziel</i>
<i>Camatkāra-candrikā</i>	<i>Rāga-vartma-candrikā</i>
<i>Essentie van Bhagavad-gītā</i>	<i>Rāmānanda Rāya Saṁvāda</i>
<i>Geheimen van Bhajana</i>	<i>Śikṣāṣṭaka</i>
<i>Geheimen van het onontdekte Zelf</i>	<i>Śiva-tattva</i>
<i>Geluk in het paradijs der dwazen</i>	<i>Śrī Rādhā</i>
<i>Gift van Śrī Caitanya Mahāprabhu</i>	<i>Śrī Rūpa Gosvāmi's bijdrage</i>
<i>Gīta-govinda</i>	<i>Summun van toewijding</i>
<i>Gopi-gīta</i>	<i>Ujjvala-nilāmaṇi-kiraṇa</i>
<i>Hari-kathāmr̥ta</i>	<i>Upadeśamṛta</i>
<i>Jagannātha Ratha-yātrā</i>	<i>Utkalikā-vallarī</i>
<i>Jaiva-dharma</i>	<i>Veṇu Gīta</i>
<i>Mādhurya-kādambinī</i>	<i>Verborgen pad van devotie</i>
<i>Maharṣi Durvāsā</i>	<i>Voorbij Nirvāṇa</i>
<i>Manaḥ-śikṣā</i>	<i>Ware sentimenten van de ziel</i>
<i>Nitya-dharma</i>	<i>Wijze van Liefhebben</i>

